CUMHURİYET'İN 75. YILI ARMAĞANI

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Cilt: 9

(1920)

KAYNAK YAYINLARI

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Cilt: 9

(1920)

KAYNAK YAYINLARI

Atatürk'ün
Bütün Eserleri

Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti. Adına Sahibi
İsmet Öğütücü

Genel Yönetmen
Şule Perinçek

Yönetmen
Fikret Ulusoydan

Redaksiyon
Prof. Dr. Nejat Kaymaz, Em. Tnk. Kd. Alb. Ercan Güner, Kurtuluş Güran, Feyza Perinçek

Ankara Temsilciliği
Sarper Yiğit, Kemal Şenoğlu

Arşiv-Araştırma
Derya Çağlar, Ercan Dolapçı, Musa Sarıkaya, Hâdiye Yılmaz

Çevrimyazı
Ercüment Hüsnü Baki, Muazzez İlmiye Çığ, Ahmet Hezarfen, Dr. Derviş Kılınçkaya, Necdet Kurdakul, Sadık Perinçek, Memet Türkkan

Sayfa Düzeni ve Dizgi
Aslı Yazıcıoğlu

Kapak Tasarımı
Emre Şenoğlu, Sistem Ofset

Montaj
Analiz

Baskı
Analiz Basım Yayın

Cilt
Cansın Mücellit

Satış ve Pazarlama
Hüseyin Gazi Yücebağ, Şinasi Gökçe

Dağıtım
Mesut Barış, Fetih Kişioğlu

Abone
Gülsün Kaygısız Gökçe

Muhasebe
Saniye Yalçın
© 2002

Bu eserin yayın hakları
Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti.nindir
Birinci Basım: Ekim 2002

Kaynak Yayınları: 357

ISBN: 975-343-235-6 (Tk. No)
975-343-355-7 (9. Cilt)

KAYNAK YAYINLARI

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM UYGULAMA LTD. ŞTİ.
İstiklal Caddesi 184/4 80070 Beyoğlu İstanbul
Telefon: (0212) 252 21 56 - 252 21 99 - 292 21 08 Faks: 249 28 92
Ankara: (0312) 430 42 19 Web: www.kaynakyayinlari.com
E. Posta: kaynak@kaynakyayinlari.com
suleperincek@ataturkuneserleri.com

Atatürk'ün Bütün Eserleri Danışma Kurulu

(Alfabetik soyadı sırasına göre)

M. Türker Acaroğlu

Prof. Dr. Feroz Ahmad

Prof. Dr. Sina Akşin

Talip Apaydın

Prof. Dr. Zeki Arıkan

Prof. Dr. İlhan Arsel

Ercüment Hüsnü Baki*

Nejat Birdoğan*

Muazzez İlmiye Çığ

Ali Dündar

Yrd. Doç. Dr. İsmet Görgülü

Prof. Dr. Tahir Hatipoğlu

Prof. Dr. Alpaslan Işıklı

Suphi Karaman

Prof. Dr. Nejat Kaymaz

Necdet Kurdakul

Em. Tümg. Turhan Olcaytu

Emin Özdemir

Sadık Perinçek*

Dr. Doğu Perinçek

Prof. Dr. Tülin Sağlamtunç

Zeki Sarıhan

Prof. Dr. Taner Timur

Prof. Dr. Şerafettin Turan

Gürbüz Tüfekçi

Memet Türkkan

* Sadık Perinçek'i 13 Eylül 2000, Nejat Birdoğan'ı 4 Mayıs 2001, Ercüment Hüsnü Baki'yi 23 Aralık 2001 tarihinde kaybettik.

Bu Cilde Katkıda Bulunanlar

(Alfabetik soyadı sırasına göre)

Arif Acaloğlu, Av. Müslüm Akalın, Murat Bardakçı, Servet Bayoğlu, Recep Bozkurt, Ali Rıza Cihan, Oktay Çağlar, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Çanlı, Emir Eş, Ahmet Cevdet Geçkili, Prof. Dr. Ihsan Güneş, Rasih Nuri İleri, Zafer Kars, Nevzat Kaya, Orhan Koloğlu, Prof. Dr. Mehmet Konar, Alp Kuran, Sara Striner, Gökçe Şenoğlu, Mustafa Onar, Ünal Türkeş, Sadık Üstün, Çetin Remzi Yüregir, Yalçın Remzi Yüregir.

Adana İl Halk Kütüphanesi, Adana İl Kültür Müdürlüğü, Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi, Amasya İl Halk Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Kütüphane ve Arşivi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi Uzmanları, Antalya İl Kültür Müdürlüğü, Antalya İl Halk Kütüphanesi, Arma Yayınları, Aziz Berker Kütüphanesi, Basın Müzesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Bostancı Kırtasiye çalışanları, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Çukurova Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı, Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, Galatasaray Lisesi Kütüphanesi, Gaziantep Il Halk Kütüphanesi, Harp Akademileri Komutanlığı Kütüphanesi, İş Bankası Yayınları, Hatay Il Halk Kütüphanesi, Havza Kaymakamlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Atatürk Kitaplığı, İstanbul İl Halk Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi, Konya Il Kültür Müdürlüğü, Milli Kütüphane, Mülkiyeliler Birliği, Osmaniye, Marakıobası Köyü Muhtarı, Samsun İl Halk Kütüphanesi, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi, Serial and Government Publications Division Library of USA Congress, Süleymaniye Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Kütüphanesi, TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Arşiv Hizmetleri Şube Müdürlüğü, TC Dışişleri Bakanlığı Arşiv ve Ulaştırma Daire Başkanlığı, Tokat İl Halk Kütüphanesi, Türk Dil Kurumu Arşivi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi ve Arşivi, Yeni Adana Gazetesi.

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Cilt: 9

(8 Temmuz - 30 Eylül 1920)

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 25

Büyük Millet Meclisi'nde Yurt Savunması, Kuvvetlerin Durumu ve Milletin Maneviyatı Üzerine Konuşma (8 Temmuz 1920) 27

Heyeti Vekile Kararı
İzmir Cephelerinden ve Doğu Vilayetlerinden Göç (8 Temmuz 1920) 31

Heyeti Vekile Kararı
Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi ve Diğer Demiryolları (8 Temmuz 1920) 32

Konya Vilayeti'ne (8 Temmuz 1920) 33

İznik, İnegöl, Yenişehir Kaymakamlıklarına (10 Temmuz 1920) 34

Pozantı'da 41. Fırka Kumandanlığı Vasıtasıyla Tevfik Abud Bey'e (12 Temmuz 1920) 35

Encümenlerin Çalışmalarının Birleştirilmesi (12 Temmuz 1920) 36

Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Konya Mebusu Refik Bey ve Arkadaşlarının Verdiği Önerge Hakkında (12 Temmuz 1920) 37

Heyeti Vekile Kararı
Hüdâvendigâr Valisi Hacim Bey'in Azli (13 Temmuz 1920) 42

Heyeti Vekile Kararı
Bilecik'in Bağımsız Liva Olması (13 Temmuz 1920) 43

Heyeti Vekile Kararı
Cephelerdeki Ahval (13 Temmuz 1920) 44

Heyeti Vekile Kararı
Mardin Sancağının Bağımsız Olarak İdaresi (13 Temmuz 1920) 45

Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Konya Mebusu Refik Bey ve Arkadaşlarının Önergesi Hakkında (13 Temmuz 1920) 46

Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Konya Valisi'nin Tayini Hakkında (13 Temmuz 1920) 47

Demirci Havalisinde Ethem Bey'e (13 Temmuz 1920) 49

Demirci Havalisinde Ethem Bey'e (14 Temmuz 1920) 50
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'in
Konuşması Hakkında (14 Temmuz 1920) 51
Müdafaai Hukuk Cemiyetlerinde Çalışmalarına İzin Verilen
Mebuslar Hakkında Tezkere (14 Temmuz 1920) 52
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Kastamonu Mebusu Rüştü Bey'in
Konuşması Hakkında (14 Temmuz 1920) 53
Büyük Millet Meclisi'nde Yemin (15 Temmuz 1920) 54
Aydın Mebusu Emin ve İzmir Mebusu İlhami Beylerin
Harcırah Hakkındaki Müracaatları Hakkında (15 Temmuz 1920) 55
Erzurum Vilayeti'ne (15 Temmuz 1920) 56
3. Kolordu Kumandanı Selâhattin Beyefendi'ye
5. Fırka Kumandanı Cemil Cahit Beyefendi'ye
15. Fırka Kumandanı Şefik Avni Beyefendi'ye
Samsun Mutasarrıflığı'na (15 Temmuz 1920) 57
Muhacirin Müdüriyeti Umumiyesi'nin Sıhhiye ve
Muaveneti İçtimaiye Vekâleti'ne Bağlanması (15 Temmuz 1920) 59
Elaziz Valisi Mazhar Müfit Beyefendi'ye (17 Temmuz 1920) 60
Kuşadası'nda İzmir Mebusu Mahmut Bey'e (17 Temmuz 1920) 61
Heyeti Vekile Riyaseti'ne (18 Temmuz 1920) 62
Büyük Millet Meclisi Gizli Oturumunda Konuşma
Mebusların Maaş ve Harcırahları Hakkında (18 Temmuz 1920) 63
Kırşehir Mutasarrıflığı'na (18 Temmuz 1920) 67
Eskişehir'de Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye (18 Temmuz 1920) 68
Heyeti Vekile Kararı
Batum Cemiyeti İslamiyesinin
Ücretsiz Haberleşmesi (20 Temmuz 1920) 69
Heyeti Vekile Kararı
Emin Bey'in Meclise Takdimi ve İlhâmi Bey'in
Adliye Tarafından İstihdamı (20 Temmuz 1920) 70
Heyeti Vekile Kararı
Hıyaneti Vataniye Kanunu'nun Mahalli Uygulamasında
Alınacak Tedbirler (20 Temmuz 1920) 71
Heyeti Vekile Kararı
Türkçe ve Fransızcadan Başka Dillerde Yazılmış
Mektupların İadesi (22 Temmuz 1920) 73

Heyeti Vekile Kararı
Gümrük Vergisinin Beş Misline Çıkarılması (22 Temmuz 1920) 74
Heyeti Vekile Kararı
Ardiye Vergisinin İki Gün Sonradan İtibaren
On Misli Alınması (22 Temmuz 1920) 75
Heyeti Vekile Kararı
Çapanoğulları'ndan ve Düzce, Bolu ve Yozgat Hadisesine
Karışanlardan Sığınma Talebinde Bulunanlar (22 Temmuz 1920) 76
Heyeti Vekile Kararı
Adliye Nizamnamesine Ek (22 Temmuz 1920) 77
Heyeti Vekile Kararı
Umuru Şer'iye Vekâleti'nin Ankara Merkez Müftüsü Hakkındaki
Tezkeresinin Meclis'e Arzı (22 Temmuz 1920) 79
Heyeti Vekile Kararı
Şehitlik Mertebesine Yükselen Ümera ve Subaylar İle
Askeri Efrada Maaş Bağlanması (22 Temmuz 1920) 80
Heyeti Vekile Kararı
Sâdık Efendi'nin Dilekçesi (22 Temmuz 1920) 81
Heyeti Vekile Kararı
Yabancı Eşyanın Gümrük Vergisine Tabi Tutulması (22 Temmuz 1920) 82
Bilecik'te Ertuğrul Mutasarrıf Vekili Remzi Bey'e
Bilecik'te Batı Cephesi Kumandanlığı'na (22 Temmuz 1920) 84
Meşrutiyet'in İlanının 13. Yılını Tebrik (23 Temmuz 1920) 85
Umuru Dahiliye Vekâleti'ne (24 Temmuz 1920) 86
Demirci Mehmet Efe'ye (24 Temmuz 1920) 87
Ankara Kumandanlığı'na (24 Temmuz 1920) 88
Erzurum Kuvayi Milliye Kumandanı Cafer Bey'e (24 Temmuz 1920) 89
Heyeti Vekile Kararı
1920 Yılı Emlak, Arazi ve Damga Vergisi (25 Temmuz 1920) 90
Heyeti Vekile Kararı
Sadece Muhallefatı Askeriyeye Ait Evrakın
İstanbul Harbiye Nezareti'ne Gönderilmesi (25 Temmuz 1920) 92
Heyeti Vekile Kararı
Asilerin Tahrikçi ve Teşvikçilerinin de
Sığınma Taleplerinin Kabulü (25 Temmuz 1920) 93
Heyeti Vekile Kararı
Osman Oğlu Arif'in Osmanlı Tabiiyetine Kabulü (25 Temmuz 1920) 94
Heyeti Vekile Kararı
Madam Anna'nın Osmanlı Tabiiyetine Kabulü (25 Temmuz 1920) 95

Heyeti Vekile Kararı
Dersaadet Hükümetince İdama ve Küreğe Mahkûm Edilenlere
Vatani Hizmetler Tertibinden Maaş Bağlanması (25 Temmuz 1920) 96
Heyeti Vekile Kararı
Müdafaai Hukuk Cemiyetlerine Verilen İanelerin
Makbuz Karşılığında Mal Sandıklarına Verilmesi (26 Temmuz 1920) 97
Büyük Millet Meclisi Gizli Oturumunda Konuşma
Yunan Taarruzu ve Milli Cephelerin Bozulması Hakkında (26 Temmuz 1920) 98
Moskova'da Bulunan Bekir Sami Heyeti'ne (26 Temmuz 1920) 101
Heyeti Vekile Kararı
Adli Mahkemeler İle Divanıharpler Arasında Dava Mercii Hakkında
Ortaya Çıkacak Anlaşmazlıkların Halli (27 Temmuz 1920) 102
Heyeti Vekile Kararı
Hilâli Ahmer Memur ve Müstahdemlerinin ve
Sıhhi Eşyanın Nakli (27 Temmuz 1920) 103
Heyeti Vekile Kararı
Mardin Sancağı'nda Oturan Taşlar Aşiretinden
Kadir Oğullarıyla Halil Belalı ve Arkadaşlarının
Suçlarıyla İlgili Takibatın Ertelenmesi (27 Temmuz 1920) 104
Heyeti Vekile Kararı
Anadolu'ya Geçenlerin İstanbul'daki Ailelerine Gönderilecek Paranın
Salimen Ellerine Ulaşması İçin Alınan Tedbirler (27 Temmuz 1920) 105
Bütün Kolordulara ve Müdafaai Hukuk Cemiyetlerine,
Bağımsız Livalara, Vilayetlere (27/28 Temmuz 1920) 106
Heyeti Vekile Kararı
Ahzı Asker Şubelerini Teftiş Edecek
Subayların Seçimi (29 Temmuz 1920) 108
Heyeti Vekile Kararı
Suçlama Muamelelerinin Kaldırılması (29 Temmuz 1920) 110
Heyeti Vekile Kararı
Hariciye Vekâleti'nce Tayin Edilen Memduh Şevket Bey'e
Üç Bin Lira Ödenmesi (31 Temmuz 1920) 111
Afyonkarahisar Kolordu Dairesi'nde
Subaylara Hitaben Konuşma (31 Temmuz 1920) 112
Demirci Mehmet Efe'ye (Temmuz 1920) 114
Ali Fuat Paşa'ya (Temmuz 1920) 115
Heyeti Vekile Kararı
Hindistan Ahalisinden Hacı Abdullah Efendi'ye
Aylık Üç Yüz Kuruş Maaş Tahsisi (1 Ağustos 1920) 116

Heyeti Vekile Kararı
Konya'daki Vâlide Sultan Kethüdâsı Kütübhânesi'nin
Hafızı Sanisi Hacı Mehmed Efendi'nin Maaşı (1 Ağustos 1920) 117
Heyeti Vekile Kararı
Batum Mebuslarından Edib ve Müfti Efendilerin
Aydınlatma Heyeti Olarak Batum'a Gönderilmeleri (3 Ağustos 1920) 118
Heyeti Vekile Kararı
Konya Divanıharbi Örfisi'nce Mahkûm Edilen Yirmi Dört Şahsın
Mahkûmiyetlerinin Tasdikiyle Erzurum'a Gönderilmeleri (3 Ağustos 1920) 119
Heyeti Vekile Kararı
Müstahdemlerin Maaşları (Ağustos 1920) 120
Heyeti Vekile Kararı
Ankara Sultanisi İle Darülmuallimini Talebelerinin
Çorum veya Kırşehir'e Gönderilmeleri (4 Ağustos 1920) 121
Heyeti Vekile Kararı
Rüsumı İstihlâkiye Kararnamesi'ne Eklenecek
Kanun Maddeleri Gerekçe Tasarısı (4 Ağustos 1920) 122
Heyeti Vekile Kararı
Tuz Fiyatının Artırılması Hakkındaki Kanun Tasarısı (4 Ağustos 1920) 123
Heyeti Vekile Kararı
Zabıtai Saydiye Nizamnamesi'nin Bazı Maddelerinin
Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı (4 Ağustos 1920) 125
Heyeti Vekile Kararı
Kalecik Kazasında Şekavet Halinde Bulunan Kürt İsmail'in
Takibatının Ertelenmesi (4 Ağustos 1920) 127
Büyük Millet Meclisi Reisi Sanisi Celâleddin Arif Bey'e
Konya'dan Çekilen Telgraf (4 Ağustos 1920) 128
Büyük Millet Meclisi Reisi Sanisi
Celâlettin Arif Beyefendi'ye (4 Ağustos 1920) 129
Heyeti Vekile Kararı
Yozgad İsyanına İştirak Eylediğinden Dolayı İdam Edilen
Kadı Remzi Efendi'nin Dul ve Yetimlerinin
Maaş Talebinde Bulunabilecekleri (5 Ağustos 1920) 130
Heyeti Vekile Kararı
Teşkilat, Maaş ve Harcırahlar Konusunda Verilen
Önerge Hakkında (5 Ağustos 1920) 131
Heyeti Vekile Kararı
Adana Vilayeti Vali Vekâleti'ne
Mersin Mebusu İsmail Sefâ Bey'in Tayini (5 Ağustos 1920) 132

Pozantı Kongresi'nde Konuşma ve Beyanname (5 Ağustos 1920) 133
Kütahya Mutasarrıfı Sait Beyefendi'ye (6 Ağustos 1920) 135
Konya Halkına Teşekkür (6 Ağustos 1920) 136
Adana Cephesi Kumandanlığı'na (6 Ağustos 1920) 137
Heyeti Vekile Kararı
Maaşından Tenzilat Yapılarak Mağdur Edilen Memurun
Kazanılmış Hakkı Olan Eski Maaşının Ödenmesi (8 Ağustos 1920) 138
Heyeti Vekile Kararı
Sivas'ta Teşkil Olunan Temyiz Heyeti Riyaset,
Müddeiumumilik ve Üyeliklerine Seçilen Zevat (8 Ağustos 1920) 139
Heyeti Vekile Kararı
Vakıf Dairelerinin Teftişi ve İncelenmesi İçin
Ayıntap Mebusu Abdurrahman Lâmi Efendi'nin
İzinli ve Memur Olarak Gidişi (8 Ağustos 1920) 140
Heyeti Vekile Kararı
Yozgadlı Tevfikî-Zade Tevfik Efendi'nin
Sürgün Yerinin Ankara Olarak Değiştirilmesi (8 Ağustos 1920) 141
Heyeti Vekile Kararı
Zonguldak Kömür Madeni Amelelerinin
Askeri Hizmetlerinin Ertelenmesi (8 Ağustos 1920) 142
Adana Cephesi Kumandanlığı'na
41. Tümen'in Yeniden Kurulması Hakkında (8 Ağustos 1920) 143
Osman Ağa'ya (8 Ağustos 1920) 144
Giresun'da Müdafaai Hukuk Reisi Osman Ağa'ya (9 Ağustos 1920) 146
Büyük Millet Meclisi Gizli Oturumunda Konuşma
Cepheleri Teftişten Sonra Harp Vaziyeti Hakkında (9 Ağustos 1920) 147
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Batı Cephesi, Hindistan'dan Daha Mühimdir (9 Ağustos 1920) 154
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Hariciye ve İktisat Vekâletlerine Geçici Olarak
Vekil Seçilmesi Hakkında (10 Ağustos 1920) 155
Büyük Millet Meclisi Üyelerinden Safa Bey'e (10 Ağustos 1920) 157
Giresun'da Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi
Osman Bey'e (10 Ağustos 1920) 158
Doğu Cephesi Kumandanlığı'na (10 Ağustos 1920) 159
Heyeti Vekile Kararı
Kömürün Satışı ve Sevki Hakkında Konulmuş Kayıtların
Kaldırılması ve Vergilendirilmesi (11 Ağustos 1920) 160

Heyeti Vekile Kararı
Değiştirilen Usuli Muhasebei Umumiye Kanunu'nun
Geçici Yirmi İkinci Maddesinin
Değiştirilmesine Dair Kanun (11 Ağustos 1920) 161
Heyeti Vekile Kararı
Şüpheli Şahıslar Hakkında Kanun Maddesi Tasarısı (11 Ağustos 1920) 162
Heyeti Vekile Kararı
Yabancı Memleketlerden Fevkalade Vasıtalar İle
Silah ve Mühimmat Getirtilmesi (11 Ağustos 1920) 163
Heyeti Vekile Kararı
Ankara'da Piyade, Süvari ve Topçudan Meydana Gelen Beş Bin Kişilik
Bir Nizami Kuvvetin Vücuda Getirilmesi (11 Ağustos 1920) 164
Heyeti Vekile Kararı
Haleb ve Mardin Hattının Elde Bulunan Kısımlarının Raylarının Sökülüp
Erzurum Hattının Uzatılmasına Tahsisi (11 Ağustos 1920) 165
Denizli'de Kuvayi Milliye Umum Kumandanı
Demirci Mehmet Efe'ye (11 Ağustos 1920) 166
İzzet Paşa'ya (12 Ağustos 1920) 167
Isparta Milli Demiralay Kumandanı Mebus İbrahim Bey'e (14 Ağustos 1920) 169
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Batum'un İşgali Hakkında (14 Ağustos 1920) 170
Heyeti Vekile Kararı
Karahisarı Şarki, Gümüşhane, Muş, Aydın Sancaklarının
Bağımsız Olarak İdaresi (15 Ağustos 1920) 190
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Celâlettin Arif Beyefendi'nin İki Ay İzin Talebi Hakkında (15 Ağustos 1920) 191
TBMM Hükümetinin Azerbaycan Temsilcisi Memduh Şevket Bey'e
Verilen İtimatname (15 Ağustos 1920) 192
Antep Ahalisine (15 Ağustos 1920) 193
Heyeti Vekile Kararı
Terk Edilmiş Malların ve Emlakin Hükümetçe İdaresi (16 Ağustos 1920) 194
Heyeti Vekile Kararı
İstanbul Hükümetince Samsun'da Teşkil Edilmiş Olan
İdarei Örfiye Divanıharbi'nin Lağvı (16 Ağustos 1920) 195
Heyeti Vekile Kararı
Seferberlikte Firar Suçlarını İşleyenler Hakkında
Kanun Tasarısı (16 Ağustos 1920) 196

Heyeti Vekile Kararı
Sansür Talimatındaki Değişiklik (16 Ağustos 1920) 198
Heyeti Vekile Kararı
Adana Vilayetinin Yeniden Tesisi (16 Ağustos 1920) 199
Heyeti Vekile Kararı
Mamuretülaziz Valisi Mazhar Müfid Bey'in Azli ve Vilayet Vekâletine
Musul Vali ve Kumandanı Abdülkadir Bey'in Tayini (16 Ağustos 1920) 200
Sinop Mutasarrıfı Zihni Beyefendi'ye (16 Ağustos 1920) 201
Giresun Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi Osman Ağa'ya (17 Ağustos 1920) 202
Heyeti Vekile Kararı
Yozgad Hadisesi Tertipçilerinden Celâl Bey ve Diğer Çapan-Zâdelerin
Memleketlerine Gitme İsteklerinin Reddi (18 Ağustos 1920) 203
Giresun'dan Gelen Telgrafa Derkenar (18 Ağustos 1920) 204
Erzurum Kuvayi Milliye Kumandanı Cafer Bey'e (18 Ağustos 1920) 205
Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Afganistan Temsilcisi
Abdurrahman Bey'e Verilen İtimatname (18 Ağustos 1920) 206
Afgan Emiri Amanullah Han Hazretleri'ne (18 Ağustos 1920) 207
Heyeti Vekile Kararı
İhracat Vergisinde Değişiklik (19 Ağustos 1920) 209
Temettü Vergisine İcra Kılınan Zamlar Hakkında
Kanun Tasarısı ve Gerekçesi (19 Ağustos 1920) 210
Heyeti Vekile Kararı
Damızlığa ve Çifte Elverişli Büyükbaş Hayvanların İhracı (19 Ağustos 1920) 213
Heyeti Vekile Kararı
Kâğıt Satın Almak İçin İtalya'ya Gidecek İzmir Mebusu Enver ve
Almanya'da Osmanlı Talebe Müfettişi Hüseyin Ragıp Beylere
Yirmi Bin Lira Verilmesi (19 Ağustos 1920) 214
Heyeti Vekile Kararı
Bayazit Sancağının Bağımsız Olarak İdaresi (19 Ağustos 1920) 215
Heyeti Vekile Kararı
Bütçenin İstihbarat ve Aydınlatma Faslından Matbuat ve
İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'ne
İki Yüz Bin Kuruş Ödenmesi (19 Ağustos 1920) 216
Heyeti Vekile Kararı
Şeyh Hasan Köyü'nden Teslim Nam Şahsın
Cezasının Ertelenmesi Kararının Kaldırılması (19 Ağustos 1920) 217
Heyeti Vekile Kararı
Dairelerde Kullanılan Pullar (19 Ağustos 1920) 218

Heyeti Vekile Kararı
Büyük Millet Meclisi Matbaası'ndaki Mürettiplerin Askeri Hizmetlerini
Matbaada Yerine Getirmeleri (19 Ağustos 1920) 219
Heyeti Vekile Kararı
Şehit Olan Kızılca Nahiyesi Müdürü Adil Efendi'nin Validesi,
Eşi ve Kızına İkişer Yüz Kuruş Maaş Tahsisi (19 Ağustos 1920) 220
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Kâzım Karabekir Paşa'dan Gelen Telgraf Hakkında (19 Ağustos 1920) 221
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Neriman Nerimanof'tan Gelen Telgraf Hakkında (19 Ağustos 1920) 222
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşmaa
Mebusların İzin Talepleri Hakkında (19 Ağustos 1920) 223
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Kanunu Esasi Encümenin'ce Hazırlanan
Kanun Tasarısının 4. Maddesi Hakkında (19 Ağustos 1920) 225
İhracat Vergileri Kanun Tasarısı ve Gerekçesi (19 Ağustos 1920) 228
Antep Mutasarrıfı Sabri Bey'e (20 Ağustos 1920) 232
Yozgat Mebusu Bahri İle Bolu Mebusu Cevad Beylere (20 Ağustos1920) 233
Heyeti Vekile Kararı
Oyun Kâğıtlarından Alınan Tüketim Vergisi Hakkında
Kanun Tasarısı (21 Ağustos 1920) 234
Heyeti Vekile Kararı
Kibrit Tüketim Vergisinin Artırılması Hakkında
Kanun Maddesi Tasarısı (21 Ağustos 1920) 236
Heyeti Vekile Kararı
Sigara Kâğıdı Tüketim Vergisinin Artırılması Hakkında
Kanun Maddeleri Tasarısı (21 Ağustos 1920) 238
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Hıyaneti Vataniyeden Mahkûm Taşçı Todor'a
Ait Evrak Hakkında (21 Ağustos 1920) 240
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Demirci'de Cereyan Eden Harp Harekâtı İle
Ayıntap Hakkında (21 Ağustos 1920) 241
Heyeti Vekile Kararı
Afyon Karahisarı'na Sürülmüş Olan Yozgatlı Hacı Halil Beyzade Ferîd,
Ömer, Faik, Şükri Efendi'nin
Şimdilik Ankara'da Kalmaları (22 Ağustos 1920) 247

Heyeti Vekile Kararı
Afyonkarahisarı'na Sürülmüş Olan Yozgatlı Kadızade Muhlis Efendi'nin Şimdilik Ankara'da Kalması (22 Ağustos 1920) 248
Heyeti Vekile Kararı
İşgal Dolayısıyla Mevkiini Terke Mecbur Olan Memurlar ve Ailelerine Harcırah Verilmesi Hakkında Kanun Maddeleri (22 Ağustos 1920) 249
Heyeti Vekile Kararı
Posta ve Telgraf İdarelerinin Kendi İhtiyaçları İçin Ziraat Bankaları Marifetiyle Naklettirecekleri Meblağlardan Ücret Alınmayacağına Dair Kanun Maddeleri (22 Ağustos 1920) 251
Heyeti Vekile Kararı
Siird Sancağının Bağımsız Olarak İdaresi (22 Ağustos 1920) 252
Heyeti Vekile Kararı
Maliye Müsteşarı'nın Riyaseti Altında Dahiliye, Maarif, Sıhhiye, Nafıa, Şer'iye, İktisat Dairelerinden Birer Memurdan Meydana Gelmek Üzere Komisyon Teşkili (22 Ağustos 1920) 253
Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'ne (22 Ağustos 1920) 254
Umuru Dahiliye Vekâleti'ne (22 Ağustos 1920) 255
Giresun Müdafaai Hukuk Reisi Osman Ağa'ya (22 Ağustos 1920) 256
Heyeti Vekile Kararı
Hazinei Hassaya Emlak, Arazi, Müesseseler ve İmtiyazlar Hakkındaki Muamelelerin Maliye Tarafından İcrası (23 Ağustos 1920) 257
Oyun Kâğıtlarından Alınan Tüketim Vergisi Hakkında Kanun Tasarısı ve Gerekçesi (23 Ağustos 1920) 258
Sigara Kâğıdı Tüketim Vergisinin Artırılması Hakkında Kanun Maddeleri Tasarısı ve Gerekçesi (23 Ağustos 1920) 260
Kibrit Tüketim Vergisinin Artırılması Hakkında Kanun Maddeleri Tasarısı ve Gerekçesi (23 Ağustos 1920) 261
İşgal Dolayısıyla Mevkiini Terke Mecbur Olan Memur ve Ailelerine Harcırah Verilmesi Hakkında Kanun Tasarısının Meclis'e Takdimi ve Tasarının Gerekçesi (23 Ağustos 1920) 262
Kütahya Mutasarrıflığı
Müdafaai Hukuk Cemiyeti Riyaseti'ne (23 Ağustos 1920) 264
Hazro Eşrafından Mehmet Beyefendi'ye (24 Ağustos 1920) 265
Doğu Cephesi Kumandanlığı'na (25 Ağustos 1920) 266
Kumandanlıklara (25 Ağustos 1920) 267
Adana Darülmuallimatı Muallimeleri Hanımlara (26 Ağustos 1920) 270
Heyeti Vekile Kararı
Ziraat Bankası'nın Muameleleri ve Geliri (31 Ağustos 1920) 271

Mustafa Kemal Paşa-Süleyman Sami Görüşmesi (Ağustos Ortaları/ 1920) 272
Heyeti Vekile Kararı
Damga Vergisi Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dâir
Kanun Tasarısı (Ağustos 1920) 274
Bakû'daki Doğu Halkları Kurultayı'na Katılacak
Delege Heyetine Verilen Talimat (Ağustos 1920) 277
Seferberlikte Firar Suçlarını İşleyenler Hakkında
Kanun Tasarısı ve Gerekçesi (2 Eylül 1920) 278
Askeri Mektepler Talebesiyle İhtiyat Subay Adaylarına Verilecek
Fevkalade Zamlar Hakkındaki Kanun Değişikliği Tasarısı (2 Eylül 1920) 281
Heyeti Vekile Kararı
Ruslarla Siyasi Münasebetlerimiz Hakkında
Hükümetin En Son Görüşü ve Kararı (2 Eylül 1920) 282
Heyeti Vekile Kararı
Terk Edilmiş Menkul ve Gayrimenkul Mallar İle
Ekilmiş Yerler Hakkında Kanun Maddesi (2 Eylül 1920) 286
Heyeti Vekile Kararı
Mebusların İzni ve Aylıkları (2 Eylül 1920) 287
Heyeti Vekile Kararı
Kuvayi Tedibiye Tarafından Alınan Koyun ve Sığırların
Bedelinin Sahibine Ödenmesi (2 Eylül 1920) 288
Hürü Uşağı'nda Necip Ağa'ya (4 Eylül 1920) 289
Heyeti Vekile Kararı
Ateş Hattında Kahramanlık Gösterenlerin
Subay Vekilliğine Terfii (4 Eylül 1920) 290
Heyeti Vekile Kararı
Nezaretler Mutemetlerine Verilecek Para (4 Eylül 1920) 291
Bütün Vekâletlere Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'ne (6 Eylül 1920) 292
Heyeti Vekile Riyaseti'ne (7 Eylül 1920) 293
Mebus Harcırahlarının Tadili Hakkında Önerge (7 Eylül 1920) 294
Konya Valisi Haydar Beyefendi'nin Telgrafına Cevap (7 Eylül 1920) 295
Heyeti Vekile Kararı
Matbuat ve İstihbarat Müdiriyeti'nin Geçici Bütçesi (8 Eylül 1920) 296
İtalya Hariciye Vekili Kont Sforza'ya (8 Eylül 1920) 298
Asilerce Şehit Edilen Akdağmadeni Kaymakamı Tahir Bey'in
Eşi ve Çocuklarına Maaş Tahsisi Hakkında
Kanun Tasarısı (9 Eylül 1920) 299
Heyeti Vekile Kararı
Heyeti Temyiziye Üyeliğine Seçilenler (9 Eylül 1920) 300

Heyeti Vekile Kararı
Kaza Malmüdürlerinin Umuru Maliye Vekâleti'nce
Tayinine Dair Kanun (9 Eylül 1920) 301
Heyeti İcraiye Kararı
Akarat Vergisinin Asli Tahakkuklarının Beş Misline Çıkarılması
Hakkında Kanun Tasarısı Sureti (9 Eylül 1920) 302
Heyeti Vekile Kararı
Kâtibi Adli Harçlarından Bir Kısmının
Değiştirilmesini Kapsayan Kanun (9 Eylül 1920) 303
Heyeti Vekile Kararı
Maliye Hazinesi Varakasına Tabi Muameleler (9 Eylül 1920) 305
Heyeti Vekile Kararı
Muayyensiz Efrat Ailesi Maaşları Hakkında Kanun (9 Eylül 1920) 307
Heyeti Vekile Kararı
Şer'iye Harçlarından Bir Kısmının Değiştirilmesini
İhtiva Eden Kanun (9 Eylül 1920) 309
Heyeti Vekile Kararı
Hukuki ve Cezai Maddeler Harçlarından Değiştirilen Kısımlar (9 Eylül 1920) 311
Sicili Nüfus Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair
Kanun Tasarısı ve Gerekçesi (9 Eylül 1920) 313
Heyeti Vekile Kararı
Seyyar Jandarma Kanunu'na Ek Kanun Tasarısı (9 Eylül 1920) 315
Heyeti Vekile Kararı
Erzurum'da Tesis Edilecek Olan Aygır Deposuna Alınacak
At ve Merkep Aygırları İçin Beş Bin Liranın Sarfı (9 Eylül 1920) 316
Bazı Mutasarrıfların Maaşlarının Artırılması Hakkında
Kanun Tasarısı (11 Eylül 1920) 317
Siirt Sancağının Bağımsız Liva Halinde İdaresi Hakkında
Kanun Tasarısı (11 Eylül 1920) 318
Heyeti Vekile Kararı
Siverekli Hacı Ali Efendizade Ali Fuat Efendi'nin
Memleketine Gelmesine Müsaade Edilmesi (11 Eylül 1920) 319
Heyeti Vekile Kararı
Yol Bedelinin Vilayetlerin İdare Meclisleri
Tarafından Tayini (12 Eylül 1920) 320
Heyeti Vekile Kararı
Makûmların ve Tutukluların Hapishaneden Tahliye ve
Kumandanlıklara Teslimi Hakkındaki Kararın Feshi (12 Eylül 1920) 321

Eskişehir'de Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa'ya
Eskişehir Mutasarrıfı Fatin Bey'e (12 Eylül 1920) 322
Teşkilatı Esasiye Kanunu Tasarısı
(Halkçılık Programı) (13 Eylül 1920) 323
Mustafa Subhi Bey ve Mehmed Emin Yoldaşlara (13 Eylül 1920) 328
Heyeti Vekile Kararı
Hısnımansûr Kazasına Bağlı Tut Nahiyesinin
Behisni Kazasına İlhakı (13 Eylül 1920) 330
Heyeti Vekile Kararı
Muhtelif Suçlular Hakkındaki Kanuni ve
İcrai Takibatın Ertelenmesi (13 Eylül 1920) 331
Askeri Mektepler Talebesiyle İhtiyat Subay Adaylarına Verilecek
Fevkalade Zamlar Hakkında Kanun Tasarısının
Meclis'e Takdimi (13 Eylül 1920) 333
Mebus Harcırahlarının Tadili Hakkında Önerge (13 Eylül 1920) 334
Dahiliye Vekâleti'ne Matbuat ve
İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'ne (13 Eylül 1920) 335
Heyeti Vekile Kararı
Sivas'ta Müteşekkil Heyeti Temyiziye Üyelikleriyle
Baş Müddeiumumi Muavinliğine Seçilen Zevat (14 Eylül 1920) 337
Heyeti Vekile Kararı
Eski Mudanya Müftüsü Ahmed Efendi'nin
Gemlik Kadılığına Tayini (14 Eylül 1920) 338
Erkânıharbiyei Umumiye Vekâleti'ne (14 Eylül 1920) 339
Eskişehir Batı Cephesi Komutanı Fuat Paşa'ya (14 Eylül 1920) 340
Heyeti Vekile Kararı
Belli Livalar Dahilinde Bulunan Rum ve Ermenilerden
20-40 Yaşında Bulunan Erkeklerin Dahilde Belirli Mevkilere
Muhafaza Altında Sevki (15 Eylül 1920) 341
Heyeti Vekile Kararı
Adana Vilayeti Valiliği'ne
Ankara Vali Vekili Nuri Bey'in Tayini (16 Eylül 1920) 342
Heyeti Vekile Kararı
Karamürsel Çuha ve Şayak Fabrikası Kurucularından
İbrahim Şevki Efendi'nin Tazminat Talebi (16 Eylül 1920) 343
Heyeti Vekile Kararı
Milli Aşireti Tarafından Menkulleri Gasp Olunan
Viranşehir Adliye Memurlarına
İkişer Maaş Avans Verilmesi (16 Eylül 1920) 344

Heyeti Vekile Kararı
Zahire Fiyatlarının Düşmesinden Kaynaklanan
Zararın Önlenmesi (16 Eylül 1920) 345
Heyeti Vekile Kararı
Harcırahlardan Yüzde Kırk İndirim Yapılması Hakkındaki
Kanunun Öncesini Kapsamaması (16 Eylül 1920) 346
Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa'ya (16 Eylül 1920) 347
Emlak ve Arazi Temettü Vergisi Tezkere Bedelinin Artırılması
Hakkında Kanun Tasarısı ve Gerekçesi (16 Eylül 1920) 350
Dahiliye Vekâleti'ne (17 Eylül 1920) 352
İstiklal Mahkemelerinin Teşkil Olunacağı Mahaller (17 Eylül 1920) 353
Heyeti Vekile Kararı
Sivas'ta Müteşekkil Heyeti Temyiziye Üyeliğine
Eski Kastamoni Naibi Baha Molla Efendi'nin Tayini (18 Eylül 1920) 354
Heyeti Vekile Kararı
Birinci ve İkinci Kuvayi Seyyare Maaşlarının
Seyyar Jandarma Kanunu'na Göre Verilmesi (18 Eylül 1920) 355
Heyeti Vekile Kararı
Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'ne
Üç Bin Lira Avans Verilmesi (18 Eylül 1920) 356
Heyeti Vekile Kararı
Katil Maddesinden On Beş Seneye Mahkûm
Boduroğlu Ahmed'in Kalan Müddetinin Affı (18 Eylül 1920) 357
Dini Müesseseler İle Ücretsiz Hasta Tedavi Eden ve
Çocukları ve Yetimleri Okutan Sıhhiye ve Öğretim Müesseselerin
Namlarına Gelecek Eşyanın Vergi Muafiyeti Hakkındaki Kanunun
Kaldırılması Hakkında Kanun Tasarısı (18 Eylül 1920) 358
Tokad, Çorum, Amasya Livaları Dahilindeki Nahiyelerden
Üç Kaza Teşkili Hakkında Kanun Tasarısı (19 Eylül 1920) 359
Ticaret Vergisi Kanunu Tasarısı ve Gerekçesi (20 Eylül 1920) 361
Heyeti Vekile Kararı
Doğu Ordumuzun Kars Genel İstikametinde Taarruzu (20 Eylül 1920) 364
Kâzım Karabekir Paşa'ya (20 Eylül 1920) 366
Heyeti Vekile Kararı
Türkiye Temsilciliği Özel Kâtibi ve Kurye Sıfatıyla
İtalya'ya Gönderilecek Mazhar Bey'e Altı Aylık Tahsisatının
Avans Olarak Ödenmesi (21 Eylül 1920) 367

Heyeti Vekile Kararı
Kastamoni ve Bolu Havalisi Kumandanlığı'nın Teşkili ve
Kumandanlığına Mirliva Muhiddin Paşa'nın Tayini (21 Eylül 1920) 368
Heyeti Vekile Kararı
Patrikhane'ye Malumat İhbar Eden İki Ermeniyi
Kuvayi Milliye'ye Haber Veren Onnikin Hakkındaki
Kanuni Takibat ve Soruşturmanın Mükâfatan Ertelenmesi ve
Kendisinin Ankara'ya Getirtilmesi (22 Eylül 1920) 369
Heyeti Vekile Kararı
Arazi Meselesinin Halli İçin Kanun Tasarısı Hazırlamak Üzere
Mütehassıslardan Meydana Gelen Bir Komisyon Teşkili (22 Eylül 1920) 370
Heyeti Vekile Kararı
Telgraf ve Telefon Haberleşmelerine Getirilen Sınırlamalar (22 Eylül 1920) 371
Heyeti Vekile Kararı
Türk Ticaret Bankası Namı Altında
Bir Osmanlı Anonim Şirketi Teşkili (22 Eylül 1920) 373
Heyeti Vekile Kararı
İhtiyat Subaylarının Kanunen Terhisinin
Uygun Olamayacağı (22 Eylül 1920) 375
Heyeti Vekile Kararı
İstanbul ve Diğer İşgal Edilmiş Bölgelerde Kalan
Evrak Hakkında Yapılacak Muamele (22 Eylül 1920) 376
Köy Baltalıkları Kanunu Tasarısı ve Gerekçesi (22 Eylül 1920) 378
Malatya Mebusu Lûtfî Bey'le Arkadaşlarının
Soru Önergesine Cevap (23 Eylül 1920) 383
Asilerce Şehit Edilen Akdağ Madeni Kaymakamı Tahir Bey'in
Eşi ve Çocuklarına Maaş Tahsisi Hakkında
Kanun Tasarısının Meclis'e Takdimi (23 Eylül 1920) 384
Erzurum'da Adliye Vekili Celâlettin Arif Beyefendi'ye (23 Eylül 1920) 385
Büyük Millet Meclisi Gizli Oturumunda Konuşma
Hilafet ve İstanbul Hükümeti Hakkında (25 Eylül 1920) 386
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi Hakkında (26 Eylül 1920) 393
Trabzon'da Miralay Râkım Beyefendi'ye (26 Eylül 1920) 395
Heyeti Vekile Kararı
Celâleddin Arif Beyefendi'nın Heyeti Vekile'ye
İzahat Vermek Üzere Ankara'ya Dönmesi Lüzumu (27 Eylül 1920) 396

Heyeti Vekile Kararı
Rusya'dan Gelecek Olan Sefaret Heyetinin İkameti İçin
Gerekli Paranın Hariciye Vekâleti'ne Verilmesi (27 Eylül 1920) 398
Dini Müesseseler İle Sıhhiye, Öğretim ve Ruhban Müesseseleri Namına
Yabancı Memleketlerden Gelen Eşyanın Vergisiz Gümrükten Geçirilmesi
Hakkındaki Kanunun Yürürlükten Düşürülmesine Dair
Kanun Tasarısının Meclis'e Takdimi (27 Eylül 1920) 399
Heyeti Vekile Kararı
Çapanoğullarıyla Düzce, Bolu ve Yozgad Hadisesine
Karışıp Sığınanlara ve Daha Önce Tutuklananlara
Yapılacak Muamele (28 Eylül 1920) 400
Heyeti Vekile Kararı
Şemer Şeyhlerinden Meçhul Bey'in Oğlu Ali Bey'le
"Ferhan" Paşazade Hamid ve Biraderi Ahmet Beylerin
Bir Miktar Maaşla Taltifleri (28 Eylül 1920) 401
Heyeti Vekile Kararı
Kastamoni, Bolu Frengi Teşkilatı'nın
Kaldırılması Hakkında Nizamname (28 Eylül 1920) 402
Heyeti Vekile Kararı
Umuru Adliye Vekâleti İntihabı
Adliye Encümeni Nizamnamesi (28 Eylül 1920) 403
Büyük Millet Meclisi'nde Konuşma
Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi Hakkında (28 Eylül 1920) 405
Vergi Tezkeresi Bedelinin Artırılması Hakkında
Büyük Millet Meclisi'ne Tezkere (28 Eylül 1920) 410
Demirci Mehmet Efe'nin Telgrafına Not (28 Eylül 1920) 411
Karahisar Mebusu Memet Şükrü Bey'in
Soru Önergesine Yazılı Cevap (30 Eylül 1920) 412
Eskişehir Mutasarrıfı Fatin Bey'in Yazısına Düşülen Not (30 Eylül 1920) 413
DİZİN 415

SUNUŞ

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye halkının ulusal demokratik devriminin önderidir. O'nun hayatı, daha 1908 Devrimi öncesinden 1938'de hayata göz yummasına kadar toplumumuzun devrim süreçleriyle iç içedir.

Atatürk, çağımızın iki büyük devrim dinamiğinden birini oluşturan Mazlumlar Dünyası'nın başarıya ulaşan ilk devrimine önderlik etmiştir. Bu nedenle, O'nun başında bulunduğu eylem, yalnız ulusal tarihimize damgasını vurmakla kalmamış, insanlık tarihinin yaratılmasına da önemli katkıda bulunmuştur. Kurtuluş Savaşı'mızın ve Cumhuriyet Devrimi'mizin, bir bütün olarak, bütün dünyada Kemalist Devrim diye bilinmesi, başka deyişle O'nun adıyla anılması doğaldır.

Bu gerçekler ışığında, Atatürk'ü bilmek ve anlamak, 20. yüzyıl Türkiye'sini ve dünyasını inceleme ve açıklama çabasının bir gereğidir. Oysa O'nun önderliğindeki büyük devrimci eylemi ateşleyen ve yönlendiren düşünce birikiminin belgeleri, çeşitli kitap, dergi, gazete, yayın ve arşivlere dağılmıştır. Bu nedenlerle, araştırmacılar ve ilgililer, Türkiye Devrimi'ni bütün yönleri ve derinliğiyle inceleme ve açıklama olanağından yoksundur.

Atatürk'ü kaybetmemizden bu yana 60 yıl geçtiği halde, yazı ve konuşmalarını, bir arada ve asıllarına uygun olarak yayımlama görevi, ne yazık ki, bugünlere kalmıştır.

Kaynak Yayınları, tamamı 15 ciltte toplanacak olan *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'ni yayımlama görevini üstlenmekle tarifsiz bir onur duymaktadır ve yaptığı işin bilincindedir.

Kuvvet kaynağımız, Türkiye halkının devrimci pratiğini özetleyen bu büyük birikimi, önümüzdeki devrimci atılımların enerji kaynağına dönüştürme iradesidir. Biricik güvencemiz ise, Türkiye devriminin yaratıcısı ve sahibi olan Türkiye halkıdır ve onun aydın birikimidir.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, yalnız bir derleme ve özgün metinlere göre düzeltme çalışması sınırları içinde kalmamış, bir araştırma ve keşif faaliyeti boyutlarına ulaşmıştır. Kaynak Yayınları, Atatürk'e ait ülkemiz ve yabancı ülkeler arşivlerinde gizlenen belgelere ulaşmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamış ve özel bir çalışma yürütmüştür. Bu çabalarımızın ürünlerini toplamaktayız. Özellikle Türkiye ve eski Sovyetler Birliği arşivlerinde bulduğumuz, yüzlerce yeni belge, yazı, mektup, demeç, tutanak, görüşme ve konuşma, Türkiye devrim tarihinin bazı aşamalarını yeniden yazmayı gerektiren bilgileri ve kanıtları içermektedir.

Atatürk'ün Bütün Eserleri'ni yayımlama görevi, kuşkusuz ancak Türkiye devrim tarihine ve Atatürk araştırmalarına emek vermiş aydın ve uzman birikimiyle başarılabilirdi. Bu anlayışla oluşturulan Atatürk'ün Bütün Eserleri Danışma Kurulu, araştırmaların yürütülmesinde ve eserin oluşturulmasında izlenecek yöntemleri tartışmış ve anlayış birliğine varmıştır. Buna göre:

- Bu çalışmayla, Atatürk'ün yazdığı, söylediği ve imzaladığı bütün metinler ve belgeler bir araya getirilecektir.
- *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'nde, yalnız Atatürk'e ait olduğu kanıtlanmış olan metinler yer alacaktır. Hatıralardaki aktarmalar, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'ne konmayacaktır.

• Hataların ve tahrifatların düzeltilmesi yanında, eksiklerin giderilmesi için, yayımlanmış metinler, asılları ve özgün belgelerle karşılaştırılacaktır.

• Belgenin kaynağı, konuşmanın nerede, hangi tarihte yapıldığı gibi nesnel bilgiler, yorumsuz olarak verilecektir.

• Metinler, eserde tarih sırasına göre yer alacaktır. Çünkü, Atatürk'ün görüşleri, tarihsel akış içinde anlamlıdır.

• Eser, günümüz Türkçesiyle yayımlanacaktır. Dildeki tarihi hava korunurken, artık anlaşılmayan sözcük ve deyimlerin yerine bugünkü karşılıkları konulacaktır.

Bu çerçevede binlerce kitap, gazete, dergi ve belge taranmış, incelenmiş, yayımlanmış metinlerle karşılaştırılmış; eski yazı metinler Latin harfli Türkçe yazıya yeniden aktarılmış; Rusça, İngilizce, Fransızca, Almanca ve diğer yabancı dillerden metinler, yeniden çevrilmiştir. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'nde yer alan bütün metinler ve tarihleri, belgelerin asıllarına ya da ilk kaynaklarına başvurularak teker teker incelenmiş, araştırılmış, karşılaştırılmış ve defalarca kontrol edilmiştir. Yüzlerce yanlış okuma, çeviri ve tarih hataları saptanıp giderilmiştir.

Metinler 40 yaş aydın kuşağının Türkçesi temel alınarak, tarihi dokusu bozulmadan sadeleştirildi.

Dipnotlarda, metinlerin daha önce yer aldığı kaynaklar ile belgelerin bulunduğu arşiv belirtilmiştir.

Rumi tarihlerin yanında miladi karşılıkları gösterilmiştir.

Öğle vaktini esas alan 12 saat sistemi korunmuştur. Örneğin; "saat 2 sonra'da", "saat 14'te"; "saat 6 evvel'de", "saat 06'da" anlamındadır.

Kişi ve yer adlarının yazılışına müdahale edilmemiş, farklılıklar korunmuştur. ("Saip, Sâip, Saib", "Saffet, Safvet" ya da "Kanlı sırt, Kanlısırt" gibi.)

Sonunda "Y.N." (Yayımlayanın Notu) imzası bulunan notlar Kaynak Yayınları tarafından konulmuştur.

Böylesine ağır ve yorucu olan bu çalışma sırasında, Danışma Kurulu'nun yanında çok sayıda uzman araştırmacı, arşivci, çevirmen ve redaktör görev almaktadır. Hepsinin adını burada anmamıza sayfalarımız yetmez. Değerli katkıları için kendilerine ne kadar teşekkür edilse azdır.

***

Atatürk'ün Bütün Eserleri'ni en başta O'nun önderliğinde Türkiye Devrimi'ni gerçekleştiren Türkiye halkına, Birinci Dünya Savaşı'nın, özellikle Çanakkale Direnişi'mizin, Kurtuluş Savaşı'mızın silahlı kuvvetlerine, şehit ve gazilerine, Cumhuriyet Devrimi'mizin Aydınlanma savaşçılarına, Devrim şehitlerine, Kubilay'lara, "Cumhuriyet bize emanet" diyen devrim gençliğine, ulusal demokratik devrimimizi tamamlamak için mücadele eden emekçi ve aydınlarımıza borçluyuz. Bu büyük eserin gerçek yaratıcıları, başta Atatürk, onlardır.

20. yüzyılın devrimci yükselişinde, Ezilen Dünyanın ayağa kalkışını ateşleyen ve 21. yüzyılın büyük devrimci atılımlarına olağanüstü katkılarda bulunacak olan Türkiye halkına ve aydınlarına, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'ni, Cumhuriyet'in 75. yılı armağanı olarak, derin saygı ve bağlılıkla sunuyoruz.

Ekim 1998
KAYNAK YAYINLARI

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE YURT SAVUNMASI, KUVVETLERİN DURUMU VE MİLLETİN MANEVİYATI ÜZERİNE KONUŞMA*

(8 TEMMUZ 1920)

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Sırrı Bey, takip edilen gayedeki muvaffakiyete ait sağlamlık ve imanımızı ifade için bir tabir kullandılar. Buyurdular ki: bugün memleketimizin işgal edilen kısmı, bütününe nispeten ellide biri kadar olamaz. Dolayısıyla, bu kısmın düşman elinde bulunmuş olması, bütünün gayesinden vazgeçmiş olmasını hiçbir vakitte gerektirmez. Ben, Sırrı Bey'in ifadesinden bu manayı çıkardım. Şimdi beyanatta bulunan ve görüşler belirten bir arkadaşımız da, memleket işgal olunduktan, tahrip edildikten sonra artık yapılacak başka bir şey kalır mı, gibi gayet zayıf bir değerlendirmede bulundular ve kendilerinin müsaadeleriyle buna zayıf diyorum. Bir defa bu değerlendirme, meselenin hakikatini ifade eder bir değerlendirme değildir. Efendiler, biz bir maksat takip ediyoruz. Bu maksadımız öteden beri muhtelif vesilelerle ifade edilmiştir. Ben şimdi de onu tekrar ediyorum: Milletin, devletin bağımsızlığını muhafaza etmek. Bunun içinde namus ve şeref tamamen dahil olacaktır. Bağımsız olarak milletimizin belli sınırlar dahilindeki tamamiyetini muhafaza etmektir. Bunun için muharebe ediyoruz. Efendiler; memleketimizin ellide biri değil, tamamı tahrip edilse, tamamı ateşler içinde bırakılsa, biz bu toprakların üstünde bir tepeye çıkacağız ve oradan müdafaa ile meşgul olacağız. *(Gayet şiddetli alkışlar.)* Dolayısıyla, iki karış yer işgal edilmiş, üç beş köy tahrip edilmiş diye burada feryada lüzum yoktur. *(Alkışlar.)* Ben size açık söyleyeyim: efendiler, bazı yerler işgal edilmiştir ve bunun üç misli daha işgal olunabilir. Fakat bu işgal hiçbir vakitte bizim imanımızı sarsmayacaktır. *(Alkışlar.)* Efendiler, maksadımız müdafaa için yapılan askeri harekâttır ve burada Erkânıharbiye Reisi'nin size verdiği malumat, askeri harekâtın fen dairesinde sevk ve idaresinden ibarettir. Asker olanlar pekâlâ bilirler ki, kuvvet, asıl hedefi teşkil eder. Müdafaaya memur olan kuvvet, asıl hedef ile meşgul olur. Mevkiler, hiçbir vakit söz konusu değildir. Bu teoriler belki eski askerlerin kafasında yaşar. Bir mevkii muhafaza etmeye çalışan bir ordu, bir kuvvet, mahkûmdur. Fakat bu suretle verimsizlik mahkûmu, esaret mahkûmu olan, mağlubiyet mahkûmu olan, neticede o mevkii de muhafaza ve müdafaa edemez. Halbuki, bizce söz konusu olan, neticede maksada ulaşmaktır. Dolayısıyla, daimi kuvvetlerimizden aza-

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.2, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1940, s.208-209.
Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 8 Temmuz 1920 günü öğleden sonra saat 5.10'da açılan ve riyasetini Celâleddin Arif Beyefendi'nin yaptığı 30. toplantı 2. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

mi derecede istifade edebilmek için, bugün ve belki yarın için, elimizde bulunan kuvvetleri idareli istihdam etmek mecburiyetinde kalacağız. Kuvvetlerimizi üstün düşman kuvveti, üstün düşman vesaiti karşısında yok olmaya düşürmekten ise, daima elimizde onu düşmana üstün bir hale getirecek güne kadar iyi muhafaza etmeye mecburuz. Dolayısıyla, bu halin hiçbir vakit bizde ümitsizlik doğurmayacağı kanaatindeyim. *(Alkışlar.)* Efendiler: bugün ilerleyen veyahut bir dereceye kadar ilerlemiş olan düşmana karşı alınan tedbirleri, gizli celselerde diğer arkadaşlarımla beraber izah etmiş idim. Burada ona dair bir şey söylemeyeceğim. Fakat düşmanla yakın bir temasta bulunan Bursa söz konusu oldu ve bir arkadaşımız demiş idi ki; Bursa düşse de ehemmiyeti yoktur. Fakat bu düşüş ne demektir? Bir yer düşer. Ne vakit? Eğer bir kale gibi müdafaa olunursa, eğer bir yerin etrafında mevcut kuvvet, harbi vesaitiyle nihayete kadar karşılık verir de düşman o müdafaa kuvvetini altüst eder ve o mevkie gelirse, o mevki düşer. Fakat bugün Bursa'nın böyle bir vaziyette olduğunu zannetmiyorum. Yani orada mevcut olan bizim kuvvetlerimiz, doğrudan doğruya Bursa şehrini bir müstahkem mevki gibi müdafaa etmekte değildir. Belki Bursa'dan uzak ve hariçte açık sahra muharebesi yapmaktadır. Dolayısıyla, o kuvvetler Bursa şehrine bağlı değildir. Karşısında bulunan düşman kuvvetleriyle ancak hesap görmek mecburiyetindedir. Dolayısıyla, olur ki, bu temasta ve bu muharebede Bursa'yı görmezden gelebilir. Tarihte bunun birçok emsali görülmüştür. Bursa'mız gibi tarihi ve bizim için gayet mukaddes olan bir şehri görmezden gelmek ağır gelir. Fakat askerlik sanatında gayet açık bir şekilde görmezden gelinebilir bir noktadır ve biz hepimiz bir asker gibi, bu gibi acı noktalara karar vermek alışkanlığını hasıl etmeye çalışmalıyız.

Sırrı B. (İzmit): O kararı verdik Paşa Hazretleri.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Mesela, efendiler, belki başka bir münasebetle de arz etmiştim. Vaktiyle Medine'de bulunan askeri kuvvetlerimizi oradan alıp Suriye'yi müdafaaya tahsis etmekten çekinilmişti. Çünkü bütün kamuoyumuzda, Medine nasıl terk olunur diye düşünülmüştü. Halbuki dolayısıyla Suriye'yi tehlikeye koymakla Medine'nin tehdit edilmiş olduğunu hiç kimse nazarı dikkate almak istemiyordu. O zaman bazı arkadaşlarımız, büyük bir cesaretle karar vermişler ve demişlerdi ki, Medine tahliye olunmalıdır. Bu tahliye üzerine belki geçici olarak düşman oraya girerdi, fakat oradan kurtarılacak kuvvetler, Suriye'de muvaffakiyet temin eder ve belki bu muvaffakiyetin neticesinde Medine bizim elimizde kalırdı. Ani hissiyata ve birtakım asli, kati düsturların hilafında birtakım muhakemelere saparak gayeden uzaklaşmak, katiyen doğru değildir. Dolayısıyla, Bursa'nın düşmesi söz konusu olamaz. Belki Bursa civarında bulunan askeri kuvvetler, ileri geri, kuzeye güneye gidebilir. Böyle bir haber ve bir söylentiye kendimizi alıştırmalıyız ve böyle bir hadise ve söylenti karşısında hiçbir vakit telaşa lüzum yoktur. Efendiler; Azerbaycan'dan buraya bazı kuvvetlerin geleceğinden bahsolununca, ne lüzumu var, biz kâfi kuvvetlere sahibiz zemininde bazı sözler söylendiğini işittim. Yüksek heyetinizce malumdur ki, bizim hepimizin ve Heyeti İcraiye'mizin takip ettiği düstur, kendi maksadımızı, hayatımızı, şerefimizi kendi kuvvet ve mevcudiyetimizle kurtarmak ve temin etmektir. Fakat mevcudiyetimize tasallut eden bütün Batı âlemi, Amerika da dahil olduğu hal-

de, tabiatıyla azim bir kuvvet teşkil ediyor. Biz de şüphesiz esasta yalnız kendi kuvvetimize dayanmakla beraber, bizim hayatımızla alakadar olan bütün kuvvetlerden azami derecede istifadede kusur etmeyeceğiz ve böyle bir kuvveti reddetmek bittabi doğru bir şey değildir. Gelmekte olduğundan bahsedilen kuvvet ise, bizim kuvvetimizi pek çok artırmaz. Fakat yalnız Doğu ve İslam âleminin mukadderatımızla ne kadar yakından alakadar olduğunu göstereceği için bizce kıymetlidir. Bilhassa bu bakımdan, gelecek olan kuvvetin –ki belki daha çok kuvvetlerin öncülüğünü teşkil eder– özel bir kıymeti vardır. Efendiler; bir de Bolşeviklik âleminden bahsolundu. Yine diğer zamanlarda da bahsolunmuştur ki; biz Bolşevikleri aramış ve bulmuşuzdur ve en son temasımız az çok maddi ve kati bir şekle girmiştir. Resmen Sovyet Cumhuriyeti'yle haberleşilmiştir. Pekâlâ cereyan eden haberleşme muhteviyatını biliyorsunuz. Sovyet Cumhuriyeti bizim muhtaç olabileceğimiz maddi yardımın hepsini vaat etmiştir. Silah, top, para vaat etmiştir. *(Bravo sesleri, alkışlar.)* Eğer şimdiye kadar maddi olan bu yardımlardan istifade edememiş isek, o kabahat ne bizde ve ne de Sovyet Cumhuriyeti'ndedir. Belki son günlerde Kafkasya'da vukua gelen yanlış anlamalar neticesidir. Bu yanlış anlamaların tamamıyla önüne geçilmek üzere bulunuluyor efendim. Efendiler; Yunanlılar vatanımızı çiğnemeye çalıştıkları halde, yine Batı hükümetlerinden bize yaklaşanlar vardır. Bu arada Fransızlar, bütün bu harekâta rağmen özel olarak son günlerde adam göndermişlerdir ve derhal Paris'te doğrudan doğruya siyasi münasebetlere girişmemizi bize teklif etmişlerdir. Bittabi bu temas ve münasebetin icapları yapılmaktadır ve yine bir arkadaşımız milletin ruhi ahvalinden bahsetti ve Belçika ile mukayeseye kalkışıldı. Belçika nerede, bizim memleket ve milletimiz nerede? Efendiler; ben de bazı arkadaşlarım gibi Batı milletlerini, bütün dünyanın milletlerini tanırım, Fransızları tanırım, Almanları, Rusları ve bütün dünyanın milletlerini şahsen tanırım ve bu tanışmam da harp sahalarında olmuştur, ateş altında olmuştur. Ölüm karşısında olmuştur. Yemin ederek size temin ederim ki, bizim milletimizin manevi kuvveti bütün milletlerin manevi kuvvetinin üstündedir. *(Şiddetli alkışlar.)* Efendiler; her manzara, insanın kendi ruhunun ve hissiyatının tahrikleriyle ortaya çıkar. Korkak insanlar bu gibi manzarayı korkaklıkla karşılarlar, onun hakiki mahiyetine gözlerini dikmezler. Bizim milletimizin manevi kuvvet noksanlığı nerededir? Ben bunu iddia ediyorum, manevi kuvvetin düşkün olduğunu iddia edenler; Batı cephesinde, İzmir cephesinde Yunanlıların vuku bulan taarruzları karşısında filan veya filan cephede bulunan milli kuvvetler dağılmıştır, şu şekilde veya bu şekilde dağınıktır diyorlar. Evet efendiler, dağılmıştır. Fakat bu, avamın ifadesidir. Efendiler, onlar dağılmamış, çekilmiştir. Şu istikamete veyahut bu istikamete çekilmişlerdir ve yürümüşlerdir efendiler. Dünyanın bütün askerleri, şimdi kınadığımız insanlardan daha iyi hareket etmez. Yalnız şeklen dönüşebilir. Akhisar cephesine taarruz eden üç Yunan fırkası olduğu halde, bunun karşısında bin beş yüz kadar milli kuvvetimiz vardı. Biz de onların içerisine dahil olsak ne yaparız? Efendiler, tabii çekiliriz. İşte Kuvayi Milliye'miz, on misli üstün bir kuvvet karşısında çekildiler. Çekilmek lazımdır. Eğer ölmek lazım gelirse, o da yapılır. Ölmek, ancak öldürmek maksat ve gayesine yönelik olmak lazım gelir. Fakat öldükten sonra hiçbir gaye temin edemeyecekse neye yarar? Gayeyi muhafaza edebilmek için, on misli kuvvet

karşısında bu bin beş yüz kişinin çekilmesi lazımdır. Özellikle ancak bunlardan bin kişinin cephede bulunduğu ve geri kalanın da oradaki köy halkından ibaret bulunduğu nazarı itibara alınmalıdır. Esasen böyle gece gündüz talim ve terbiye ile meşgul olmayan insanlardan meydana gelen bir kütle, çekilmek için nasıl çekilir? Tabiatıyla, geriye döner ve yürür. Onun manzarası belki hoşa gitmeyebilir. Fakat bu çekilmedir ve çekilmekten ibarettir ve bunu daha fazla büyütmeye lüzum yoktur ve bu manzara, manevi kuvvetin olmadığına veyahut noksan bulunduğuna işaret etmez. Manevi kuvvetin noksanı orada değildir. Bizim kendi kalbimizde olabilir. O da yoktur ve belki bazılarında görülmüş ise, yalnız onların şahıslarına tahsis etmek lazım gelir. Yoksa milletimizin manevi kuvveti gayet sağlamdır ve bu sayede bütün düşmanlarımızı galip vaziyetinden mağlup vaziyetine koyacağımızı ve genel emniyetin hasıl olmasını rica ederim. *(Alkışlar.)*

HEYETİ VEKİLE KARARI

İZMİR CEPHELERİNDEN VE DOĞU VİLAYETLERİNDEN GÖÇ*

(8 TEMMUZ 1920)

Numara
60

1. İzmir cephelerinden göç vukuunun yasaklanması ile mahalli ahalinin hukuk ve selametinin temini keyfiyetinin Batı Cephesi Kumandanlığı'na bırakılması kararlaştırılmıştır.

2. Doğu vilayetleri ahalisinden harp hali sebebiyle Anadolu'ya göç etmiş olan ahalinin mali sıkıntı ve mevcut vasıtaların azlığı nazarı dikkate alınmak şartıyla en kolay ve en tatbik edilebilir bir tarzda memleketlerine sevki için Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'nce[1] bir proje hazırlanmasına karar verilmiştir.

8 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına	Dahiliye Vekili	Adliye Vekili	Müdafaai Milliye Vekili
M. Kemal		Celâleddin Arif	Fevzi

Umuru Şer'iye Vekili	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi	Sıhhiye Vekili	İktisat Vekili
	İsmet		

Nafıa Vekili	Maarif Vekili	Maliye Vekili
İsmail	Dr. Rıza Nur	

* Aslı T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 08.07.1920, 030.18.1.1 - 1.4.2'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 30, Karar No: 60" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.
Büyük Millet Meclisi'nin açılışından sonra "Heyeti İcraiye" adıyla kurulan hükümet, elimizdeki ciltte yer alan kararlarında kendini genellikle "Heyeti Vekile" (Vekiller Heyeti) olarak adlandırmaktadır. Bu bakımdan, kararlar, "Heyeti Vekile Kararı" başlığı altında toplanmıştır. (Y.N.)

1 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ANADOLU OSMANLI DEMİRYOLU ŞİRKETİ VE DİĞER DEMİRYOLLARI*

(8 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi asli şeklini muhafaza edememiş olup bugün hesap görmek ve mukavele ve şartnameler hükümlerine göre münasebet tesis etmek için hükümetçe resmen tanınmış bir kumpanya mevcut olmamasına ve şimdiki şekli İngilizler tarafından Türkiye'den cebren alma ve gasp mahiyetinde olup bu vaziyetin Büyük Millet Meclisi hükümetince tanınmasını ima ve hissettirecek bir resmi muamele icrası siyaseten doğru bulunmadığından dolayı, hattın bütün gelir ve masraflarının ek bütçe şeklinde hükümet bütçesine dahil edilmesi ve bütün alet ve edevat malzemesinin hazine namına teslimiyle, gelir ve sarfiyatının millet ve hükümet menfaatlarına göre tanzimi ve işletme idaresinin de Nafıa Vekâleti'nce[1] üstlenilmesi ve diğer demiryolları hakkında da bu dairede muamele olunmasını kapsayan Umuru Maliye Vekâleti'nin 6 Temmuz 336 [1920] tarih ve 2157 numaralı tezkeresi heyetimizce görüşülerek aynen kabulü kararlaştırılmıştır.

8 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına	Dahiliye Vekili	Adliye Vekili	Müdafaai Milliye Vekili
M. Kemal	Cami	Celâlettin Arif	Fevzi

Umuru Şer'iye Vekili	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi	Sıhhiye Vekili	Umuru İktisadiye Vekili
Fehmi	İsmet	Dr. Adnan	Hakkı Behiç

Nafıa Vekili	Maarif Vekili	Maliye Vekili
İsmail Fazıl	Dr. Rıza Nur	Hakkı Behiç

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 08.07.1920, 030.18.1.1 - 1.4.11. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 33, Karar No: 69" kaşesi basılıdır. Belgenin 19 Temmuz 1920 tarihli örneği için bkz. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, Kutu 174, Belge 1. TİTE Arşivi'ndeki eski yazı belge Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Bayındırlık Bakanlığı. (Y.N.)

KONYA VİLAYETİ'NE*

(8 TEMMUZ 1920)

Telgraf 8 Temmuz 336 [1920]

Konya Vilayeti Celilesi'ne

Konya'da fesat çıkarma teşebbüsünde bulunmuş olan ve fakat Konya gibi Osmanlılığın en kuvvetli dayanaklarından birini teşkil eden hakiki Türk muhitinde fesat yaymaya muvaffak olamayarak şu anda firar halinde bulunan hainlerin hazırladıkları fesat tertibatına karışmış oldukları suç ile üç aydan beri Konya hapishanesinde tutuklu bulunan şahısların, vatanperverane hissiyatı ve dini sağlamlığı herkesçe bilinen Konya muhitinde bundan böyle hiçbir fenalık çıkarmaya muvaffak olamayacakları Konya seyahatimiz esnasındaki incelemeler neticesinde anlaşılması üzerine adı geçenlerin af ve salıverilmeleri Konya'dan Büyük Millet Meclisi'ne arz ve teklif edilmiş idi. Keyfiyet yüksek heyetçe kabul edilmiş olduğu ve ona göre lazım gelen muamele icrası tebliğ olunur.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 2301'den fotokopisiyle birlikte aktaran: M. Cemil Özgül, "Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'daki Faaliyetleri", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1987, s.450. Eski yazı belge Sadık Perinçek, Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

İZNİK, İNEGÖL, YENİŞEHİR KAYMAKAMLIKLARINA*

(10 TEMMUZ 1920)

Tel 10 Temmuz 336 [1920]

İznik Kaymakamlığı'na
İnegöl Kaymakamlığı'na
Yenişehir Kaymakamlığı'na

9 Temmuz akşamı cepheye vararak vaziyeti inceledim. Genel ahval memnuniyet vericidir. Yunanlılar için ricat ve mağlubiyet zamanı gelip çatmış olup, Hakkın inayetiyle çok geçmeden bunun fiili eserleri görülmeye başlayacaktır. Bu andan itibaren bütün halkın gelecekten emin olarak azim ve metanet ve sükûnetle alınan askeri tedbirlere yardımcı ve destek olmasının ve hükümet memurlarının bu hususta halka örnek olmalarının teminini ve bundan sonra Osmanlılığın ve Müslümanlığın şan ve şerefini eksiltecek lüzumsuz telaş ve tereddüt ve göç gibi ahvalin pek şiddetli muamelelerle neticeleneceğinin ehemmiyetle nazarı dikkate alınmasını tebliğ ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Arşivi, Dolap 9, Göz 5, Dosya 36'dan fotokopisiyle birlikte aktaran: *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Aralık 1964, sayı 50, Vesika No: 1157. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

POZANTI'DA 41. FIRKA KUMANDANLIĞI VASITASIYLA TEVFİK ABUD BEY'E*

(12 TEMMUZ 1920)

12.7.36 [1920]

Teşrifinizi ve hayırlı bir hizmet üstlendiğinizi haber alarak memnun olduk. Cenabı Hak hepimizi dinimize hayırlı hizmetler yapmakta muvaffak buyursun. Rahatsızlığınız pek ziyade üzüntümüze sebep olmuştur. Dini hizmetler yolunda bu tür müşkülat yüksek zevat tarafından göğüslenerek teselli bulacakları ve rahatlayacakları tabiidir. Görüşülmek üzere Ankara'ya gönderilmenizi icap edenlere tebliğ eyledik. Teşrifinizi bekleriz, Efendim. 12.7.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* D.B.A. -İ. Çemiyetler'den (Dışişleri Bakanlığı Arşivi) aktaran: Bilâl N. Şimşir, *Atatürk'le Yazışmalar I (1920-1923)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s.74-75.
Belge, yukarıdaki kaynakta, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'dan Pozantı'da 41. Fırka Kumandanlığı Vasıtasıyla Tevfik Abud Bey'e" başlığıyla yayımlanmıştır. (Y.N.)

ENCÜMENLERİN ÇALIŞMALARININ BİRLEŞTİRİLMESİ*

(12 TEMMUZ 1920)

Şer'iye ve Sıhhiye ve Adliye encümenlerinin birlikte karar alması ve vekillerce müzakere esnasında encümenlerle çalışmaların birleştirilmesi esası heyetimizce kabul edilmiştir.

Reis M. Kemal	Naf'ıa Vekili İsmail Fazıl	Erkânıharbiyci Umumiye Reisi İsmet
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Dahiliye Vekili Cami	Maliye Vekili Hakkı Behiç
Hariciye Vekili namına M. Kemal	Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekili Dr. Adnan	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.2, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1940, s.246.
İcra Vekilleri Heyeti'nin bu tezkeresi, Büyük Millet Meclisi'nin 12 Temmuz 1920 günü öğleden sonra saat 6'da açılan ve riyasetini Reisi Sani Celâlettin Arif Beyefendi'nin yaptığı 32. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA

KONYA MEBUSU REFİK BEY VE ARKADAŞLARININ VERDİĞİ ÖNERGE HAKKINDA*

(12 TEMMUZ 1920)

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Evvela önerge muhteviyatı hakkında izahat veren Refik Bey arkadaşımızın hakkımda gösterdiği samimi hissiyata ve itimada, ben de bütün mevcudiyetimle teşekkür arz ederim. Bu samimi hissiyat ve itimadın suiistimal edilmeyeceğine dair taraf ımdan dahi teminat veririm. Şimdi vuku bulacak maruzatım doğrudan doğruya, bu önergede belirtilen maddelerin cevabı olacaktır. Ayrı ayrı vekâletlere ait olan hususlar bittabi kendilerine ait olduğundan, müdafaasını kendilerine terk edeceğim. Efendiler; Yunan taarruzuyla husule gelen bugünkü vaziyet netice değildir. Bu neticeye bakarak hüküm vermek doğru olamaz. Ancak bugünkü neticeye karşı bütün görüşleri birleştirecek olursak, bunun bittabi sebeplerini ve etkenlerini aramak lazımdır. Bu hususta evvelki celselerde vermiş olduğum izahattan başka bir hususun izahına bendeniz hakikat halde lüzum görmüyorum.

Fakat verilmiş olan bütün izahatın teferruat ve etkenlerine nüfuz etmek; bütün mahiyetine, bütün teferruatına yakından vukuf ve nüfuz hasıl etmek isterseniz, bir şeyi teklif etmek istiyorum. Encümenlerden veya reislerinden seçilmiş birer arkadaşımız ayrılsın, bir fevkalade encümen olsun, Müdafaai Milliye Vekili ile Erkânıharbiyei Umumiye Reisi oraya gitsinler, her şeyi bütün teferruatıyla, hakikatte olduğu gibi söylesinler. Ben zannediyorum ki, o zaman genel vaziyet hakkında orada izahat aldıktan sonra ortaya koyacağınız görüşler değişecektir. Çünkü malumu âlinizdir ki, insanların hatırına birçok şeyler gelebilir. Şöyle yapmalı, böyle yapmalı denir ve pek güzel şeyler hatıra gelir.

Dünyada insanların hatırına gelen her makul şeyin hususine maddi imkân olsa idi, hakikaten bütün dünyanın genel manzarası başka türlü olurdu. Fakat efendiler; insanlar için her şeyi yapmakta maddi imkân bulunamaz. Nelerin icrasının mümkün olabileceğini takdir, ancak genel vaziyetin bütün safhalarını, bütün teferruatını daima nazarı dikkatte tutmaya bağlıdır.

Şimdi önerge muhteviyatına cevap vermek istiyorum: Birinci maddede, ordunun tamamlanması söz konusu idi. Bittabi ben anladığım gibi ifade ediyorum. Milli müdafaa demek, ordu teşkilatı demektir. Önerge sahibi olan zevat, ordu teşkilatında bir

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.2, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1940, s.252-255.
Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 12 Temmuz 1920 günü öğleden sonra saat 6'da açılan ve riyasetini Celâlettin Arif Beyefendi'nin yaptığı 32. toplantı 2. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

noksan görerek onun tamamlanmasını ve bitirilmesini talep ediyorlar. Efendiler, kati olarak söylerim ki, ordumuzun teşkilatı pek mükemmeldir ve dünyada bizim ordumuzun teşkilatından muntazam bir ordu teşkilatı yoktur. Diyebilirim ki, bu, en son teşkilattır. Dolayısıyla, bugünkü manzara ordu teşkilatının noksanından kaynaklanmış değildir. Ordunun teşkilatı, teşkilat olmak itibariyle en mükemmel derecededir. Dolayısıyla bunun tamamlanmasına hiç hacet olmadığından bunun için kafa yorulmamasını tavsiye ederim. Mevcut ahvalin sebeplerini ve etkenlerini, ordunun teşkilatındaki noksanda değil, başka noktalarda aramalıdır. Aynı zamanda küçük kütlelerin başına çok subay geçirmek ve Bulgaristan'da, Almanya'da vesairede olduğu gibi, yalnız subaylardan meydana gelen kıtalar vücuda getirmek söz konusu olmuştur.

Efendiler, böyle küçük küçük müfrezelerin başında subay bulundurmakla vücuda getirilen teşkilat, harbi sagir teşkilatıdır... "Gerilla" denilen harbi sagir teşkilatıdır. Hepinizin hatırındadır ki; Heyeti İcraiye'nin muharebe hususundaki görüşünü burada izah ederken demiştim ki; uzun zaman muharebe etmek ve bütün milletin cengâverane hissini daima zinde tutabilmek için harbi sagir yapacağız. Bunu söylediğim zaman, kuvvetimizin ufak ufak kütlelerden müteşekkil olacağını hepiniz anladınız. Bu ufak kuvvetlerin başında subaylar faaliyet halinde bulunacaktır. Bu, esasen hükümetin, Heyeti İcraiye'nin vermiş olduğu bir karar ve kabul etmiş olduğu bir usul, bir görüştür ve tatbikatına başlanılmış olduğunu müjdelerim. Bu lüzumu takdir ederim ve isabet de vardır. Heyeti İcraiye de zaten bu görüşe katılmıştır ve icraatına başlanmıştır efendim. Hem bu usul Almanlardan, Bulgarlardan alınmamıştır. Gerçi Bulgarlar, çete teşkilatı yapmışlardır. Balkan muharebeleri, başlangıcından nihayetine kadar bütün çete teşkilatıyla doludur. Bunu demek istiyoruz. Bulgarlar vatanı kurtarmak için böyle bir teşkilat yapmamışlardı. Fakat biz vatanımızı kurtarmak için, kuvvetli olan düşmanı devamlı ümitsiz kalacak bir şekilde ve kendi ümitlerimizin sarsılmaz olduğunu göstermek için böyle bir teşkilat yapmışız. Dolayısıyla, biz bu hareketi, ne Almanların ve ne de Bulgarların harekâtından almışızdır. Efendiler, onların teşkilatını bize tavsiyeye lüzum yoktur.

Üçüncü bir nokta: Subaylardan kıta teşkil etmek, alay ve tabur teşkil etmek. Efendiler, size teminat veririm; dünyanın hiçbir milleti, bin türlü müşkülat ile, paralar ve seneler, meşakkatlar sarf ederek vücuda getirdikleri subaylarını, hiçbir vakit kütleler halinde bulundurarak ateş altına atmaz. Bu hiçbir vakitte doğru olmayan bir şeydir. Bir subay kolay kolay yetişmez. Bunu hiçbir millet yapmamıştır. Yalnız Bolşevikler yapmıştır. Çünkü efrat kendilerine muhalifti. Efrat hepsini öldürüyordu.

Dolayısıyla, o zaman subaylar bir araya gelmiş ve kendi hayatlarını kurtarmak için böyle teşkilat yapmışlardı. Yalnız onlar bu maksadı takip için bunu yaptılar. Yoksa lüzum ve kati mecburiyet olmadıkça subayları israf etmek doğru değildir. Kütle halinde düşmanla temas edilince çok subay ölür. Almanlar, subayları geride bulundurup ölmemelerini tavsiye ederler. Onun için subaylarımızın kıymet ve ehemmiyetini takdir edelim. Subaylar da milletin ve millet vekillerinin kendileri için pek müşfik ve samimi büyük pederleri olduğunu hissetsinler, babaları olduğunu anlasınlar da, zaten vatan için hasretmiş oldukları vücutlarını daha çok seve seve düşman karşısında kullansınlar. Bununla birlikte bugün almış olduğumuz tedbirler arasında evvela düşman

kıtalarını durdurmak için askeri tedbirler alındığı gibi, mücadelemizde devam etmek için de, arz ettiğim gibi, harbi sagir teşkilatı yapmaya fiilen teşebbüs edilmiştir. Bundan başka yine birçok subayımız vardır ki, eline bir kıta geçirememiş veyahut elindeki kıta elinden çıkmış, bunlar subaylar bölüğü namı altında, neferler gibi muharebeye atılmaya hazırlanmışlardır. Bunu kendi gözümle gördüm. *(Alkışlar.)* Fakat bunun devamını arzu etmemeliyiz. Çünkü iki yüz elli subaydan meydana gelen bir subaylar bölüğü büyük bir kuvvet teşkil etmez. Halbuki iki yüz elli subayın her biri beş, on kişinin başına geçerse, ne kadar büyük bir kuvvet teşkil eder.

Dolayısıyla, birinci madde hakkındaki cevabı tekrar ediyorum. Bugünkü vaziyetin sebeplerini ve etkenlerini başka bir noktada aramak lazımdır. Bugünkü izahattan başka bir şeyin izahına lüzum görmüyorum. Teferruata daha çok vâkıf olmak istiyorsanız, muhtelif encümenlerden bir encümen teşkil edersiniz, alakadarlar orada her şeyi söyler ve emin olursunuz. Bu hususa dair evvelce verdiğim izahatta harbi sagir teşkilatına fiilen başlanmıştır ve pek kıymetli ve büyük salahiyetle arkadaşlarım buna memur edilmiştir. Subaylarımızı israf etmek taraftarı değiliz. Subay bölükleri de vardır. Bunları bu halde bırakmaya şahsen taraftar değilim. Bilakis kendilerinden daha kıymetli şekilde meşgul olmayı arzu ederim.

Efendim, ikinci maddeye geçeceğim; muhterem arkadaşlardan bir kısmı, gönüllü kıtalar teşkil etmek, Kuvayi Milliye vücuda getirmek, düşman karşısına hareket etmek üzere bu suretle vazifelendirilmişlerdir ve yine içinizde mevcut arkadaşlardan herhangi birisi –kaç kişi olursa olsun– ben falan yerde kuvvet teşkil edebilirim dersc, derhal arzu ettiği vazifeyi veririz. Biz zaten böyle arkadaşlar arıyoruz ve bizim hatırlayamadığımız arkadaşlarımız lütfen derhal gelsinler, konuşalım ve bir an kaybetmeksizin böyle vatani vazifeye girişsinler. Yalnız bu noktada bir şey söylemek mecburiyetindeyim. Böyle bir vazife talep eden arkadaşımız birtakım noktaları dikkatle takip etmelidir.

O da şudur: Falan muhitte ben kuvvet teşkil edebilirim dediği zaman, o kuvveti hakikaten teşkil edebilmek iktidarına sahip olmalıdır. Yani, hükümetten silah isterse, cephane isterse ve hükümetten asker toplamak ve nüfuz kurmak için jandarma isterse, o arkadaş bu kuvveti toplar ama bu kuvvetin mahiyeti talep edilen ve mevzu olan kuvvet olmaz. Dolayısıyla, hiç tereddüdümüz yoktur. Rica ederiz ve çok istirham ederiz. Hangi arkadaşımız bu şartlar dairesinde bir kuvvet yapabilecekse ve nerede ise derhal yapmalıdır ve yapmak arzusunu gösterenler de zaten işe başlamışlardır.

Üçüncü maddeye geçiyorum: Bu üçüncü madde, bütünü itibariyle genel kurulumuzla alakadar olan bir maddedir. İmza sahibi olan arkadaşlarımız hepimize tavsiye ediyorlar ve diyorlar ki: Vatan müdafaası emrindeki işleri tercihan nazarı dikkate alalım ve bütün mesaimizi o istikamete yöneltelim ve pek çok kanuni şeylerle meşgul olmayalım. Bu tavsiyeye bendeniz özel olarak teşekkürler takdim ederim. Yalnız bu sözlerimiz fiiliyatta da tecelli etmelidir. Fakat ne yazık, görüyorum ki, bu keyfiyet fiilen tecelli etmiş değil; o kadar tecelli etmemiştir ki, Refik Bey biraderimizin müsaadelerine sığınarak arz etmek istiyorum, bu öncrgenin başında elinde dahili nizamnamenin maddesi olduğu halde meselenin halline kalkışmışlardı. Demek oluyor ki, bazı hususlarda kanuni hükümlerin haricine çıkamayacağız.

Hizmetçi meselesine gelince; en son madde, subayların nezdinde hizmetçi bulunmasın ve icap ederse onlara para verelim, uşak tedarik etsinler. Bittabi benim bildiğim ve Müdafaai Milliye'ce takip edilen husus; genel olarak subayların harp cephelerinden uzak bırakılan aileleri nezdinde bulunan efrat, bir defa silahsız efrattır. İkincisi: sabit hizmetlerde kullanılması lazım mümkün malûl efrat olacaktır. Hizmetçi neferlerinin[1] bu gibi neferlerden olması lazım gelir. Bu kadarını bendeniz elzem sayıyorum. Çünkü çoluğunu çocuğunu bir mahalde bırakarak muharebe cephesine giden bir subay, mutlaka ailesinin hizmetine ve onun muhafazasına birisini tahsis etmek ister. Para ile bir uşak tutsa, belki ona bir asker kadar emniyet edemez. Ailesini kimsesiz bırakıp giden bir subay, kalben ve vicdanen rahat olmaz. Dolayısıyla, bu ihtiyacı para ile temin etmek pek müşküldür. Bu sebeple, subay aileleri nezdinde bulundurulacak neferleri çok görmek taraftarı değilim. Yalnız ellerindeki silahı çok görürüm. Silah, mutlaka muharebe cephesinde bulunmalıdır.

Efendim bir de Refik Bey biraderimiz, hariçten bir kuvvet tedariki hakkında vuku bulan bir teşebbüsün daha evvel niçin vuku bulmadığını söylediler. Bu teşebbüs çok evvel olmuştur. Çoğunluğun hatırına gelen bu teşebbüs bir aydan, iki aydan, üç aydan beri değil, daha eskiden beri maddeten vaki olmuştur ve ancak bu kadar eski müracaatlarımızın semerelerini bugün toplayabiliyoruz. Eğer biz dün ve evvelisi gün işe başlamış olsaydık, belki hiçbir semere almanın imkânı olmazdı. Dolayısıyla, emniyetinizi rica ederim, kendinizi tatmin buyurunuz, çok eskiden beri bu teşebbüslerde bulunulmuştur.

Bu arada Azerbaycan'dan da bahsolundu. Bitişiğimizde bulunan Azerbaycan'a bir seneden beri propagandacılar gönderilmesi vesaire... Zannediyorum ki, bendenizden evvel konuşan arkadaşımız[2] Azerbaycan'la yakından alakadardır. Bittabi kendileri çok iyi bilirler ki, orada yakın zamana kadar büsbütün başka mahiyette bir hükümet mevcut idi. Halbuki son zamanlarda Azerbaycan içinde birtakım inkılaplar oldu. Bu inkılapların hakiki sebeplerini incelemenizi rica ederim. Dolayısıyla, Türkiye, Azerbaycan kardaşına kendi görüşlerini, kardeşçe hislerini ve geleceğe ait bütün görüşlerini iletmiştir ve Türkiye, Azerbaycan'a kumandan göndermiş, subay göndermiş, her şey göndermiştir. Azerbaycan, askeri mevcudiyetini bu suretle kendine layık bir tarza sokmuştur. Dolayısıyla, Türkiye, Azerbaycan'la çok alakadar olmuştur. Fakat biz arzu ederdik ki, Azerbaycan bizimle bizden daha çok alakadar olsun. Dolayısıyla soruyorum, Azerbaycanlılar niçin kuvvet göndermediler? Fakat biz gönderdik efendiler. Biz gönderdik ve faydalı semerelerini de aldık.

Efendiler; sözlerime son vermek için bir görüş arz etmek istiyorum. Dahiliye işlerinden bahsolundu. Dahiliye memurlarından bahsolundu. Ben de sizinle beraber itiraf ederim ki, dahil idare etmekte arzu edildiği kadar muvaffakiyet yoktur. Fakat muvaffakiyetsizliğin, başta en büyük sebebi, zannediyorum ki, arzu edildiği gibi muktedir memur bulamamaktadır. Bu aczi ben de gayet tabii buluyorum. Kendi kendime, elli livamız var ve her liva dahilindeki kaymakamları da düşünecek olursak, şu kadar kaymakamamız var. Bir vekil veya vekile bağlı üç kişi beş kişi –isterse on beş kişi

1 Hizmetçi nefer: Hizmet eri. 1960 yılı öncesinde, yasal olarak, her subayın bir hizmet eri bulunurdu. 27 Mayıs devriminde bu kurum kaldırıldı. (Y.N.)

2 Mustafa Kemal Paşa'dan önce konuşan, Siverek Mebusu Mustafa Lütfi (Azer) Bey'dir. (Y.N.)

olsun– Bu zat; falan yere mutasarrıf, falan yere kaymakam olarak gidecekleri düşünecek ve bütün düşüncelerinde isabet edecek, bu gayet müşkül bir vazifedir ve bunun müşkülatını bütün arkadaşlarımız kendi şahıslarında tecrübe edebilirler. Birçok arkadaşlarımız bizimle fikir alışverişinde bulunduğu sırada, falan mı olsun filan mı olsun dediği sırada, her ikimiz karşı karşıya âciz kaldık. Dolayısıyla, bu müşkülata nazarı dikkati âlinizi çekerim. Dahili idaremiz hususunda müşkülatı bertaraf edebilmek, iyi memur tayin etmek, yahut memur azletmek usulünü bertaraf etmek mecburiyetindeyiz. Biz bu usulü iki prensip sayesinde halledebileceğiz. Dolayısıyla, hangi prensibi koyabileceğimizi düşünmekle meşgul olalım. Zannederim, bugünkü mevcudiyetimizin asıl mahiyeti, milletin genel eğilimlerini ispat etmiştir, o da halkçılıktır ve halk hükümetidir. Hükümetlerin halkın eline geçmesidir. *(Alkışlar.)* Efendiler, biz memur sınıfı yaratmak için çalışmayalım ve mutlaka bir memur kadrosu dahilinde bulunanları bir yere koymakla zihnimizi yormayalım. İdareyi halka teslim etmek için çalışalım. *(Alkışlar.)* O zaman bütün müşkülatın bertaraf olacağına bendeniz kaniyim. Ben bununla şahsen meşgul olmaktayım. Yakın zamanda bu görüşümü ifade eden değerlendirmemi yüksek heyetinize arz edeceğim.

HEYETİ VEKİLE KARARI

HÜDÂVENDİGÂR VALİSİ HACİM BEY'İN AZLİ*

(13 TEMMUZ 1920)

Karar: 70

Hüdâvendigâr[1] Valisi Hâcim Bey, Heyeti Vekile kararı ile azledilmiştir. Bu kararın icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

13 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Hakkı Behiç

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 13.07.1920, 030.18.1.1 - 1.4.12'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 33, Karar No: 70" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Bursa. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI
BİLECİK'İN BAĞIMSIZ LİVA OLMASI*
(13 TEMMUZ 1920)[1]

Karar: 71

Bilecik livası, Hüdâvendigâr[2] vilayetinden irtibatı kesilerek bağımsız liva haline getirilmiştir.

Bu kararımız icrasına Dahiliye Vekâleti memurdur.

13 Temmuz 336 [1920]

M. Kemal

Celâlettin Arif	İsmet	Doktor Adnan
İsmail Fazıl	Fehmi	Doktor Rıza Nur
Hakkı Behiç		

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 18.07.1920, 030.18.1.1 - 1.4.13'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 33, Karar No: 71" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Belgenin tarihi, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nce, yanlışlıkla "18 Temmuz 1920" şeklinde okunmuş ve belge bu şekilde tasnif edilmiş. (Y.N.)

2 Bursa. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

CEPHELERDEKİ AHVAL*

(13 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Gerek düşman taarruzu üzerine ve gerek dahili harekât sebebiyle cephelerde vukua gelen ahval, Büyük Millet Meclisi'nde incelenmiştir. Meclis'te cereyan eden ciddi münakaşalarda muhtelif hatiplerin beyanatında iki esas nokta katiyetle gösterildi. Birisi, cephelerde milletimizin bağımsızlığını ve mevcudiyetini müdafaa eden kumanda heyetlerinin, subaylar heyetinin ve efradın ve bütün mücahitlerin ve genel olarak bütün memurların vatanperverane ve fedakârane gayretine dayandığı ve üstlendikleri büyük vazifelerin yerine getirilmesinde bütün milletimizin kendilerine o suretle arka çıktıkları ve yardımcı oldukları noktasıdır. İkinci esas nokta, zapturaptın muhafazası ve vazife ve mesuliyetin ciddiyetle takip ve araştırmasında bütün alakadarlar tarafından fevkalade ciddi davranılması lüzumudur. Büyük Millet Meclisi'nin gösterdiği bu intibaların bütün cephe kumandanlarına, valilere ve bağımsız mutasarrıflara tebliğine Heyeti Vekile'ce karar verilmiştir.

13 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Hakkı Behiç

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 13.07.1920, 030.18.1.1 - 1.4.14. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 34, Karar No: 72" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

MARDİN SANCAĞININ BAĞIMSIZ OLARAK İDARESİ*

(13 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

1. Mardin sancağı bağımsız olarak idare edilecektir.

2. Tebliğ tarihinden itibaren yürürlüğe giren işbu kararnamenin tatbikine İcra Heyeti memurdur.

13 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili namına Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Hakkı Behiç

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 13.07.1920, 030.18.1.1 - 1.4.16. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 35, Karar No: 74" kaşesi basılıdır.

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA

KONYA MEBUSU REFİK BEY VE ARKADAŞLARININ ÖNERGESİ HAKKINDA*

(13 TEMMUZ 1920)

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Efendiler; Refik Bey ve arkadaşlarının vermiş olduğu dört maddelik önerge hakkında bendeniz izahat vermiştim. Verdiğim izahatla, önerge muhteviyatı, inancıma göre, Heyeti İcraiye ile yüce heyetiniz arasında söz konusu olan noktalarda hiçbir anlaşmazlık olmadığını gösteriyor. Hatırlarsanız, ordu teşkilatı, harbi sagir[1] teşkilatı, arkadaşlarımızdan azami istifade, subay aileleri nezdindeki hizmetçi meselesi gibi hususlardır ki, bunlar gelecceğe ait meselelerdendir. Dolayısıyla, şimdi arz ettiğim cevap ve izahat bu maddelere tekabül ediyorsa ve yetersiz görünüyorsa, bir defa bunu halletmek lazım gelir ve ondan sonra buna nihayet vermek lazım gelir. Ondan sonra Refik Bey biraderimizin bu maddeler haricinde olmak üzere söz konusu ettiği ve maziye ait olan birtakım hususlar vardır ki, bunlar doğrudan doğruya belli birtakım vekâletlerin işleriyle alakalıdır. Bu meseleler hakkında tabii müzakereye devam edilebilir ve neticesini talep ettiğiniz ve arzu ettiğiniz gibi bulursunuz. Fakat önerge muhteviyatıyla önerge haricinde söz konusu olan bu meseleleri yekdiğerinden ayırmanızı teklif ederim, Efendim. *(Uygun sesleri.)*

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.2, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1940, s.267.
Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nde, 13 Temmuz 1920 günü öğleden sonra saat 3.30'da açılan ve riyasetini Celâlettin Arif Beyefendi'nin yaptığı 33. toplantı 1. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

1 Gerilla savaşı. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA
KONYA VALİSİ'NİN TAYİNİ HAKKINDA*
(13 TEMMUZ 1920)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Efendiler, vali tayini meselesi söz konusu edilirken, bunun bir dahiliye meselesi olmadığı ve belki bir kabine meselesi olduğu ifade edilmişti. Ben Heyeti İcraiye Reisi sıfatıyla pek müşkül bir vaziyette kalmış olduğumdan, bu noktada fikrimi izah etmek mecburiyetindeyim. Gerçi, İdarei Umumiyei Vilâyat Kanunu'nun sekizinci maddesi icabınca, valiler, Meclisi Vükela kararıyla tayin olunur. Fakat valiler, Dahiliye Vekâleti'nin yazısı üzerine Heyeti Vükela tarafından tayin olunur. Demek oluyor ki, memleketi idare edecek olan valileri bulmak, teklif ve tayin etmek Dahiliye Vekâleti'ne ait bir meseledir. Çünkü Heyeti Vekile'nin her biri ayrı ayrı veyahut toplu olarak, kendilerine ait olan işleri terk edip de, acaba filan yere kimi ve hangisini tayin edelim diye, Heyeti Vekile, bununla meşgul olmaya mecbur olamaz. Heyeti Vekile; bu gibi teklifleri nazarı itibara ve dikkate almazsa ve bu meseleden dolayı bir fenalık meydana gelirse, o zaman mesuldür. Keza valilerin azli de böyledir. Yine Dahiliye Vekili'nin teklifi üzerine Meclisi Vükela'ca karar veriliyor. Şimdi söz konusu ettiğimiz, yalnız bir Konya meselesidir. Konya'daki ilk vali azledilmiştir. Onun yerine vekâleten diğeri tayin edilmiştir ve bu vekil, uzun müddet işinde bırakılmıştır. En nihayet Haydar Bey gitmiştir. Talep olunan ve bugün eleştirilen mesele, niçin oraya en başta bir vali tayin edilmemiş meselesidir ve bu arada da mesela Nurettin Paşa niçin gitmedi, tayin edilmedi? Bilmiyorum. Yine Heyeti Vekile arkadaşlarımızdan biri, ne oldu filan farkında değilim, fakat bilmiyorum, ihtimal ki Heyeti Vekile'de bu husus müzakere olunurken kendileri yok idi, bulunsalardı mutlaka bilmeleri lazım gelirdi. Efendiler, Nurettin Paşa buraya teşrif ettikleri zaman Heyeti Vekile, böyle bir uzva sahip olduğunu düşünürken pek memnun olmuşlardı ve kendisinin en vazgeçilmez ve lüzumlu olan bir yere gönderilmesine fevkalade eğilim ve istek göstermişlerdi ve ilk anda hatıra gelen, Konya meselesi olmuştu. Derhal Konya'ya kendisini vali olarak göndermek düşünüldü. Hatta yalnız vali olarak göndermek değil, o havali kumandanlığının da kendisine verilmesini tasarladık. Bütün Kilikya ve Güney Cephesi Ordu Kumandanlığı salahiyetinin de kendisine verilmesi tasavvur ediliyordu. Heyeti Vekile'nin hepsi bunu uygun gördü ve bilhassa bendenizi, İsmet Bey'i ve Fevzi Paşa Hazretleri'ni, bu hususta Nurettin Paşa'nın fikrini öğ-

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.2, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1940, s.276-277.
Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nde, 13 Temmuz 1920 günü öğleden sonra saat 3.30'da açılan ve riyasetini Celâlettin Arif Beyefendi'nin yaptığı 33. toplantı 1. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

renmeye memur etti ve biz kendileriyle görüştük. Vazife, salahiyet ve bölge meselelerinde yekdiğerimizin görüşlerini ve münakaşalarını dinledikten sonra mesele kararlaştırıldı ve bunu Nurettin Paşa da kabul etti. Fakat iş henüz resmiyete dökülmemişti. Kendisine valilik ve kumandanlık resmen verilmemişti. Yalnız bizim vasıtamızla sorulmuştu. Fakat aynı zamanda bir Batı Cephesi Kumandanlığı da söz konusu idi. Yunan cephesi, bütünüyle Batı Cephesi olmak üzerine sınırlandırılmış ve oraya da Ali Fuad Paşa Hazretleri'nin kumandan olarak tayini, zaten kararlaştırılmıştı. Dolayısıyla, Batı Cephesi ile Güney Cephesi sınırdaş olduğundan, tabii ortak bazı noktaları halletmek lazım geliyordu. Ben bizzat o sırada Eskişehir'e gitmek mecburiyetinde idim. Dönüşümde Fuad Paşa ile birlikte gelip, aynı meseleyi görüşüp tamamen tespit edecek idik. Benim yokluğum esnasında Erkânıharbiyei Umumiyesi Riyaseti vasıtasıyla bana şunları bildirmiştir: Beni Konya'ya gönderiyorsunuz, büyük bir bölgede büyük bir salahiyet veriyorsunuz, kuvvet veriyorsunuz. Dolayısıyla, bana emniyet ediyorsunuz, yekdiğerimize karşı teminat vermek lazımdır, yarın ben oradaki kuvvetlerle sizin ve hükümetin aleyhinde filan hareket edersem ne yaparsınız? dedi.

İkincisi; buradaki Heyeti Vekile, eğer Istanbul'daki İzzet Paşa gibi, Tevfik Paşa gibi birtakım zevattan meydana gelen bir şey olsaydı, belki bir şeyi temsil ederlerdi, fakat öyle değildir. Onun için mühim meselelerde oy ve görüşüm alınmalıdır. Üçüncüsü; Sovyet Cumhuriyeti ile olan münasebetlere ait bazı görüşler.

Kendisine verilen cevap; eğer teminat talep etmek lazım gelirse, bizim sizden teminat talep etmemiz lazım gelir ve gerekir, biz sizden eminiz ve gönderiyoruz, sizin bizden teminat talep etmekteki görüşünüz anlaşılamamaktadır. İkincisi; Heyeti İcraiye'nin vazifelerine iştirak etmek; bu, bizim elimizde olmayan bir şeydir, çünkü Heyeti Vekile'yi genel kurul seçmiş ve şahsen mesul tutmaktadır, diğer hariçten birini böyle bir icrai vazifeye iştirak ettirmek kayıt ve şartını kabul edemez.

Üçüncü noktaya gelince; mevcudiyetimizin teminini muhafaza için icap eden her kuvvetle birleşmek ve ittifak etmek genel kurulumuzun kararları icabındandır demiş idik. Bu, bendenize naklolundu. Heyeti Vekile'ye ilettik. Heyeti Vekile'nin kararı üzerine kendisinin bir müddet daha kalıp görüşmesini ve bizimle daha çok temas edip daha iyi anlaşmasını münasip gördük, tensip ettik. Dolayısıyla, Konya'ya Nurettin Paşa bu suretle gitmemiştir. Halin hakikati bundan ibarettir.

DEMİRCİ HAVALİSİNDE ETHEM BEY'E*

(13 TEMMUZ 1920)[1]

Demirci Havalisinde Ethem Beyefendi'ye

Afyon Karahisar, 13 Temmuz

Mühim ve mahrem

Daima gözü ileride olan taarruz halindeki düşman kıtalarının yoğunluğu nispetinde buralarda kuvvet bulamadım. Elden geldiği kadar takviye ettirdiğim Aşır Bey fırkası, son bir gayretle Uşak önünde müdafaa halindedir. Bütün gözler ve ümit, tecrübe görmüş müfrezelerinizin atılışları neticesine çevrilmiştir. İstenen topçu mühimmatı size süratle ulaştırılmak üzere yola çıkarılmıştır.

Afyon'da Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* *Çerkes Ethem'in Hatıraları*, Dünya Yayınları, 1962, s.90.

[1] Mustafa Kemal Paşa, bu tarihte Afyonkarahisar'da değil, Ankara'dadır. 31 Temmuz 1920 günü Afyonkarahisar'a gitmiştir. Yukarıdaki tarihte bir hata olduğu anlaşılmaktadır. (Y.N.)

DEMİRCİ HAVALİSİNDE ETHEM BEY'E*

(14 TEMMUZ 1920)[1]

Demirci Havalisinde Ethem Beyefendi'ye

Afyon. 14 Temmuz 336 [1920], Acele

Demirci'yi geri alan kahraman müfrezelerinizin aralıksız kahramanca hücumları ile bozulan ve askeri vaziyetlerini iyileştirme derdine düşen Yunan ordusunun ileri hareketinin durduğu ve gevşediği, cephelerden gelen son raporlardan anlaşılıyor. Sol kanadınızı tehdit eden yeni düşman kuvvetinin bu cephede geri alındığı ve Kula yoluyla üzerinize gönderildiğini haber aldık. Yardımınıza bir askeri kıtanın gönderilmesini Uşak civarındaki fırka kumandanına emrettim. Benim Ankara'ya dönmekliğim mecburiyeti hasıl oldu. Sebebinin izahı şifre ile dahi uygun değildir. Bu hususta sözlü bilgi vermek üzere Tevfik Rüştü Bey'le Hüsrev Sami Bey şimdi hareket ettiler. Gözlerinden öper, başarılarınızı tebrik ederim.

* *Çerkes Ethem'in Hatıraları*. Dünya Yayınları, 1962, s.92.
Belge, yukarıdaki kaynakta "Ve Demirci civarında başgösteren bu askeri vaziyet ve cidal içinde Mustafa Kemal Paşa'dan şu telgraf gelmişti:" açıklamasıyla yer almaktadır. (Y.N.)

1 Mustafa Kemal Paşa, bu tarihte Afyonkarahisar'da değil, Ankara'dadır. 31 Temmuz 1920 günü Afyonkarahisar'a gitmiştir. Yukarıdaki tarihte bir hata olduğu anlaşılmaktadır. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA

TRABZON MEBUSU ALİ ŞÜKRÜ BEY'İN KONUŞMASI HAKKINDA*

(14 TEMMUZ 1920)

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Beyefendi'nin söz konusu ettiği mesele gayet mühim bir meseledir. Bu mesele üzerinde görüş beyan ederken malumatın sıhhati lazımdır. Halbuki görüşlerine esas alarak ortaya koyduğu noktaların hepsi hakikate aykırıdır. 14. Kolordu'nun buraya geldiği doğru değildir. 14. Kolordu ve karargâhı buraya gelmemiştir. Vaktiyle 14. Kolordu Kumandanı olan bir zat, vazifesi son bulmuş ve kendisi buraya gelmiştir. Kendisinin buraya gelmesiyle Kolordu Karargâhı'nın buraya gelmesi lazım gelmez. Fakat böyle sözü söylemek ve bunu yüce heyetinize karşı hakikat olarak zabıtnamelerle ilan etmek, bütün askeri tedbirlerimizin yanlışlıklarını veya doğruluklarını meydana çıkarmak, yarım yamalak istihbara göre görüş beyanına gelmez efendiler.[1] İkincisi, subaylardan kıtalar teşkili tekrar tekrar söz konusu ediliyor. Efendiler zannettiğiniz kadar, subaylarımızın mevcudu israf edilecek kadar değildir. Bilakis her biri ayrı ayrı, pek güzide birer cevher olarak muhafaza edilmek raddelerindedir. Efrat yokmuş, subay yokmuş, evet kadrolar pek mühimdir. Onları biz subaylarla dolduracağız ve bugün az olan efradı azami dereceye getireceğiz ve o vakit, zaman subayların daha çok kıymeti olduğunu bize gösterecektir.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.2, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1940, s.300.
Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nde, 14 Temmuz 1920 günü öğleden sonra saat 5.15'te açılan ve riyasetini Celâlettin Arif Beyefendi'nin yaptığı 34. toplantı 2. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

1 Kaynaktaki aslı şu şekildedir: "... yarım yamalak istihbara göre beyanı mütaleaya gelmez efendiler". (Y.N.)

MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETLERİNDE ÇALIŞMALARINA İZİN VERİLEN MEBUSLAR HAKKINDA TEZKERE*

(14 TEMMUZ 1920)

Suret

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Ankara: 11.7.1336 [1920]

Ekli listede isimleri yazılı değerli üyeler, mahalli askeri ve mülki memurlarla Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nde işbirliği ederek çalışmak üzere memur edilmiş ve kendilerine bu vazifeden dolayı süresiz izin verilmiş olmakla malumat hususu için, muhterem genel kurula keyfiyet arz olunur.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Mirliva Hakkı Paşa (Niğde), Mustafa Kemal B. (Ertuğrul), Hafız İbrahim Efendi (İsparta), Hilmi B. (Ankara), Hacı Karib Ağa (Malatya), Dr. Asım B. (Amasya), Hamdi B. (Amasya), Ali B. (Amasya), Ata B. (Niğde).

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.2, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1940, s.301.
Mustafa Kemal Paşa'nın bu tezkeresi, Büyük Millet Meclisi'nin 14 Temmuz 1920 günü öğleden sonra saat 5.15'te açılan ve riyasetini Reisi Sani Celâlettin Arif Beyefendi'nin yaptığı 34. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA

KASTAMONU MEBUSU RÜŞTÜ BEY'İN KONUŞMASI HAKKINDA*

(14 TEMMUZ 1920)

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Reis Bey, lütfen Beyefendi'ye sorar mısınız efendim, bu malumatı nereden almışlar?[1] Gerçi bir, iki saat evvel, Meclis'e gelmeden evvel böyle bir şey işittim ve Bozöyük'te kumandanla telgrafla görüşmüştüm. Biraz evvel böyle bir söylenti kulağıma geldi. Tekrar Erkânıharbiye Reisi'nden telefonla sordum. Benim bildiğimi değiştirecek yeni bir haber geldi mi? Hayır gelmedi, diye cevap verdi. Belki özel bir servis gelmiştir diye, özel olarak telgrafhaneye de soruldu. Buna dair yeni bir malumat alınmadı. Dolayısıyla, bu dakikada sağlam olan malumat, Beyefendi'nin söylediğini teyit etmiyor efendim. İmkânsız, değildir efendim. Bir daha tekrar buyursunlar.

Reisi Sani [Celâlettin Arif] B.: Yunanlıların taarruzlarını söylediklerini ve Bursa'dan Eskişehir üzerine taarruza başladıklarını...

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Dolayısıyla, Beyefendi'nin ve yüce heyetinizin yüksek nazarı dikkatlerini bir noktaya çekmek isterim. Söylenilen şey, bu dakikada vaki olmamıştır. Eğer maksatları, kamuoyumuzu burada heyecanlandırmak ise, bundan da bir gaye ve bir maksat tasavvur etmek lazım gelir ve usuldendir, zannederim ki, bu iyi bir tesir yapmaz. Vaki olsa bile insanları heyecanlandırmak değil, yatıştırmak lazım gelir. Dolayısıyla, böyle duyumlar üzerine yüce heyetlerine maruzatta bulunmamak uygun olsa gerek. *(Alkışlar.)*

Rüştü B. (Kastamonu): Demek ki Paşa Hazretleri'nin de duyumları olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Çok şey duyulur, fakat sağlam olmaz.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.2. Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1940, s.302.
Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 14 Temmuz 1920 günü öğleden sonra saat 5.15'te açılan ve riyasetini Reisi Sani Celâlettin Arif Beyefendi'nin yaptığı 34. toplantı 2. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

1 Kastamonu Mebusu Rüştü Bey, Yunanlıların Bursa taraflarından yürüdüğünü, burada boşuna vakit kaybedildiğini söyler. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE YEMİN*

(15 TEMMUZ 1920)

Hilafet ve saltanat makamının ve vatan ve milletin kurtuluşu ve bağımsızlığından başka bir gaye takip etmeyeceğime vallahi.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.2, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1940, s.312.
Büyük Millet Meclisi'nde mebuslar 10 Temmuz 1920 günü, yukardaki metni okuyarak yemin etmeye başlarlar. 12 ve 15 Temmuz günleri yapılan toplantılarda yemin töreni sürer. Mustafa Kemal Paşa, 15 Temmuz 1920 günü yapılan 35. toplantı 2. celsede yemin eder.
Yemin metni ve 10 Temmuz günü yemin edenlerin isimleri için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.2, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1940, s.215-217. 12 Temmuz 1920 günü yemin edenlerin isimleri için bkz. *aynı eser*, s.237-239. 15 Temmuz 1920 günü yemin edenlerin isimleri için bkz. *aynı eser*, s.311-312. (Y.N.)

AYDIN MEBUSU EMİN VE İZMİR MEBUSU İLHAMİ BEYLERİN HARCIRAH HAKKINDAKİ MÜRACAATLARI HAKKINDA*

(15 TEMMUZ 1920)

Ankara
15.7.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Başkitabet
Evrak Kalemi
Adet: 296
Karar: 80

Vekiller Heyeti Riyaseti Celilesine

Istanbul Meclis üyelerinden olup henüz Millet Meclisi'ne takdimleri icra edilmemiş olan Aydın Mebusu Emin ve İzmir Mebusu İlhami Beylerin harcırah hakkındaki müracaatları ekte arz ve takdim kılındı.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 20.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.2'deki belgenin eki olan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1, S. No. 37, Karar No: 80" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.
Bu müracaat, 20 Temmuz tarihli ve 80 sayılı Heyeti Vekile Kararı ile sonuca bağlanmıştır. (Y.N.)

ERZURUM VİLAYETİ'NE*

(15 TEMMUZ 1920)

Çıkış yeri: Ankara
Numarası: 3400
Alındığı mahal: Trabzon

4544 Adet 36

Erzurum Vilayeti'ne

Bolşevikler aleyhine İngilizlerle bir ittifak yapacağımız Azerbaycan'da yayılmaktadır. Bu söylentiler, İngilizlerin propagandasından başka bir şey değildir. Memleketimizi parçalamak ve mahvetmek isteyen İngilizlerin bilhassa Bolşevikler aleyhine bu söylentileri resmen tekzip olunur. Bu tekzibin Türkçe ve mümkün olduğu takdirde Fransızca ve Rusça olarak basılarak sınır haricine, İran'a, Kafkasya'ya ve yabancı memleketlere ulaştırılmasının temini ehemmiyetle rica olunur. 15 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu 21, Belge No: 58'deki eski yazı belge Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s.345.

3. KOLORDU KUMANDANI SELÂHATTİN BEYEFENDİ'YE
5. FIRKA KUMANDANI CEMİL CAHİT BEYEFENDİ'YE
15. FIRKA KUMANDANI ŞEFİK AVNİ BEYEFENDİ'YE
SAMSUN MUTASARRIFLIĞI'NA*

(15 TEMMUZ 1920)

Gayet acele ve zata mahsustur.

3. Kolordu Kumandanı Selâhattin Beyefendi'ye- Şifre
5. Fırka Kumandanı Cemil Cahit Beyefendi'ye- Şifre
15. Fırka Kumandanı Şefik Avni Beyefendi'ye- Şifre
Samsun Mutasarrıflığı'na- Şifre

Samsun'daki İngiliz temsilci ve gambotlarının çekilmesiyle beraber diğer alametler ve genel ahvalden Yunanlıların bağımsız olarak veyahut diğerleriyle birlikte Samsun havalisine çıkarma yapmaları kuvvetle muhtemel olduğu tahmin edilmiş ve keyfiyet Vekiller Heyeti'nde incelenerek, aşağıdaki maddelerin acilen alakadar makamlara doğrudan doğruya tebliğine karar verilmiştir.

1. Askeri kıtalarımızın mevcutlarının tamamlanması ve müdafaanın takviyesi için kısmen veya genel olarak seferberlik ilanı dahil olduğu halde lazım görülen bütün askeri tedbirlerin acilen alınması.

2. Mudanya ve Karamürsel gibi mevkilerde İngilizler ve diğerleri gece vakti acilen baskınlar icrasıyla kumandanları ve memur reislerini ve askeri kıtaları esir etmekte olduklarından, bu yönü nazarı dikkate alarak, askeri ve mülki memurların ve askeri kıtaların şimdiden bütün teyakkuz tedbirlerini almaları.

3. Memleket dahilinde bulunan Rumların yabancı çıkarmasından çıkan harp harekâtına bilfiil katıldıkları her yerde görülmüş ve Samsun havalisinde ise bu maksatla geniş ve özel teşkilat sahibi oldukları anlaşılmış ve öğrenilmiştir. Dolayısıyla böyle bir kalkışma ve iştirake mahal bırakmayacak askeri ve mülki bütün kati tedbirlerin şimdiden düşünülmesi ve hazırlanması lazımdır. İhraç hareketi başladıktan sonra

* Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Arşivi, Dolap 9, Göz 5, Dosya 37'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Aralık 1964, sayı 50, Vesika No: 1158. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.
Yukardaki belge, 18 Temmuz 1920'de Heyeti Vekile Kararı haline gelmiştir. Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 18.07.1920, 030.18.1.1 - 1.4.19'da bulunan bu belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 36, Karar No: 77" kaşesi basılıdır. (Y.N.)

Rumlar henüz dahilen harekete gelmemiş olsalar bile, evvelce hazırlanmış olan engelleyici tedbirler derhal tatbik olunmalıdır. 15 Temmuz 336 [1920]

İşbu kararlar, işin aciliyetinden dolayı 3. Kolordu, 5. Fırka ve 15. Fırka kumandanlıkları ile Samsun Mutasarrıflığı'na, Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'ne, Müdafaai Milliye Vekâleti'ne, Dahiliye Vekâleti'ne ve diğer vekillere tebliğ olunmuştur.[1]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

İsmet

Kapadım
Nuri

Dikkat! Vekiller bunu ayrıca imza edecekler biz de harekât emri yazacağız.

1 Bu paragraf, 18 Temmuz 1920 tarihli ve 77 Karar No.lu Heyeti Vekile Kararı'nda dördüncü madde olarak yazılmıştır ve şöyledir:

"4. İşbu kararlar, işin aciliyetinden dolayı 5. ve 13. Fırka kumandanlıkları ile Samsun Mutasarrıflığı'na, Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'ne, Müdafaai Milliye Vekâleti'ne, Dahiliye Vekâleti'ne ve diğer vekâletlere tebliğ olunmuştur."

MUHACİRİN MÜDÜRİYETİ UMUMİYESİ'NİN SIHHİYE VE MUAVENETİ İÇTİMAİYE VEKÂLETİ'NE BAĞLANMASI*

(15 TEMMUZ 1920)

Suret

Ankara: 15.7.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesi'ne

Muhacirin Müdüriyeti Umumiyesi'nin,[1] Dahiliye Vekâleti'nden[2] irtibatı kesilerek Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekâleti'ne[3] bağlanması hakkında Vekiller Heyeti'nce kabul edilen münferit kanun maddesi tasarısı takdim kılındı. Meclis'te müzakeresine delalet buyurulmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.2, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1940, s.342.
Mustafa Kemal Paşa'nın bu tasarısı, Büyük Millet Meclisi'nin 21 Temmuz 1920 günü öğleden sonra saat 3'te açılan ve riyasetini Reisi Sani Celâlettin Arif Beyefendi'nin yaptığı 38. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Göçmenler Genel Müdürlüğü. (Y.N.)
2 İçişleri Bakanlığı. (Y.N.)
3 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. (Y.N.)

ELAZİZ VALİSİ MAZHAR MÜFİT BEYEFENDİYE*

(17 TEMMUZ 1920)

Ankara N Grubu
3915 20 200

Elaziz Valisi Mazhar Müfit Beyefendi'ye

C. 7.7.36 [1920] şifreye

İane ve diğer şekillerde alınan ve başka mahallere sarf olunan meblağın tahsil edilerek mahallinde iyi muhafazası ve 6 Temmuz 336 [1920] tarihli telgrafname ile teşkili bildirilen heyetin muvafakati mahalli hükümet reisleri ve Müdafaai Hukuk ve belediye reislerinin imzalarıyla verilecek sarf emri icabınca vatan müdafaası emrinde sarf edilmesi rica olunur.

17.7.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Kutu 93, Belge 13. Eski yazı belge Dr. Derviş Kılınçkaya ve Kemal Şenoğlu tarafından okunmuştur.

KUŞADASI'NDA İZMİR MEBUSU MAHMUT BEY'E*

(17 TEMMUZ 1920)

Telgraf
3
16

Ankara
17.7.36 [1920]

Kuşadası'nda İzmir Mebusu Mahmut Bey'e[1]

C. 13.7.36 [1920]

Aynı zamanda Kuvayi Milliye kumandanı olduğunuzdan, Batı Cephesi Kumandanlığı vasıtasıyla izin talep etmenizi beklerim, Efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1158'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur.

1 Mahmut Esat Bozkurt. (Y.N.)

HEYETİ İCRAİYE RİYASETİ'NE*

(18 TEMMUZ 1920)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Başkitabet
Zabıt Kalemi
Adet 304

18.7.36 [1920]

Heyeti İcraiye Riyaseti Celilesi'ne

14.7.36 [1920] tarih ve 42 numaralı tezkereye ektir. Vatani mücahedeler uğrunda şehitlik rütbesine ulaşan üst subayların ve subayların ve askeri efradın muvasatı[1] hakkında Meclis'in müzakerelerini ihtiva eden zabıt parçası sureti ekte takdim kılınmıştır. Vaki olan müzakerelere göre bu konudaki kararın ait olduğu vekâletçe kanuni bir şekle sokulması ve kanun teklifi halinde tasdik için Meclis'e gönderilmesi temenni olunur efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Karar No: 93, Tarih: 22.7.1920, Ek: 118-1'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

1 Muvasat: Ölen bir memurun ailesine maaş bağlama. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ GİZLİ OTURUMUNDA KONUŞMA
MEBUSLARIN MAAŞ VE HARCIRAHLARI HAKKINDA*
(18 TEMMUZ 1920)

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Efendiler: harcırah ve ödenek hakkında ortaya konulan Kanunu Esasi'nin değiştirilen 76. maddesi gösterilmektedir. Büyük Millet Meclisi'ni teşkil eden değerli üyelerin milletçe seçilmesine karar verildiği zaman, mevcut kanunlar, Kanunu Esasi tatbikinden ve yürürlükte olmaktan engellenmiş bir halde idi. Yüce Meclis'iniz elde mevcut olan Kanunu Esasi'ye göre teşkil edilmemiştir. Yapılan seçim, elde mevcut Kanunu Esasi icabından değildir. Dolayısıyla o dakikadaki icraatın bütün safhalarını, o dakikada icrası mümkün olmayan bu kanuna dayandırmak bilmem ne derecede kadar doğrudur. O zaman seçilen değerli üyelerin mümkün olan süratle toplanmasını temin etmek için düşünülmüş ve her birinin bulunduğu yerden buraya kadar gelebilmeleri için halin hakikatinde sarf edecekleri para ne ise onu kendilerini seçen heyetler takdir edecekler ve mahalli hükümetler temin edeceklerdir. Hatta ödeme kelimesi bile kullanılmamıştır. Çünkü o zaman, mal sandıklarında, her yerde bu parayı tesviye [...][1] yok idi efendiler. Dolayısıyla, her ne suretle olursa olsun temin edilmek lazımdı. Ve zannolundu ve bugün de zannolunur ki, tarafınızdan Bitlis'ten Ankara'ya gelinceye kadar icap edecek zaruri masrafları o zaman, o gün, o mevsimde ve o şartlar içinde bulunanlar daha iyi takdir ederler. Bitlis'ten Sivas'a bilmem Diyarbekir'e bir araba ne kadara tutulur? Fakat diğer bir tarafta yollar daha güzel olur. Nakliye vasıtaları tedariki daha kolaylıkla ve daha ucuz olabilir. Onu da mahallinde takdir ederler. Fakat eldeki harcırah kararnamesine göre, bu şartlar; yolların hali, mevsimin hali vesair müşkülat nazarı itibara alınmaksızın kilometre hesabıyla para verilecek, ihtimal ki, buna göre yapılarak para verilse idi, bazı yerlerde fazla, bazı yerlerde pek noksan para verilebilirdi. Dolayısıyla, o zaman yapılmış olan tebliğde, esasen sarf edilmesi zaruri olan masrafların mahallince takdiri talep edilmişti. Yalnız bazı yerlerde bir miktar takdir edilmiş olabilir. Yalnız o miktarın tamamını vermek imkânı belki bulunmamıştır. Belki kısmen alınmış ve kısmen alınmamıştır. Dolayısıyla, üst tarafını arkadaşlarımızın talebe hakkı vardır. Çünkü borç aldım, şu kadar masraf ettim, diyor. Üst tarafını istemeye ve ne hükümet, ne Müdafaai Milliye'de ve ne diğer bir mahalde, para olmadığı için ben şahsen bunu tedarik ettim, buraya geldim demeye hakkı, salahiyeti olabilir veyahut bazı yerde mahalli hükümetler bu işe ehemmiyet vermemişler, takdir etmemişler. Eğer böyle tak-

* *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, c.1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s.102-104.

1 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda, buraya Mustafa Ünver tarafından "edebilecek mali kuvvet" sözcükleri eklenmiş. Tesviye edebilecek: Ödeyebilecek. (Y.N.)

dirsizlikler varsa, o arkadaşımız Riyaset Divanı'na takdir ettirir ve o parayı kendisine ödettirir. Dolayısıyla o gün, o günkü şartlara göre tatbik edilmiş bir usul vardır. Noksanları telafi etmek söz konusu olabilir. Aradan üç ay geçtikten sonra mutlaka bütün mebus arkadaşlarımızın bu maddede yer alan hususları harcırah kararnamesine [...][1] Yüce Meclis'inizin salahiyeti dairesindedir. Bunun hilafında bir şey söylenemez. Eğer böyle bir meselenin söz konusu olması lazım gelseydi, nitekim ödenek meselesi de böyle belirsiz ve eksik kalmıştı ve Yüce Meclis'iniz bunu halletmiştir ve denilmemiştir ki, Kanunu Esasi'nin 76. maddesinde kâfi açıklık vardır. Bilakis görüşülmüştür ve değerli üyelerin senelik tahsisatı ne olmak lazım geleceğine dair karar verilmiştir ve o karar üzerine tahsisatın 1 250 lira olacağı açıklığa kavuşmuştur. Dolayısıyla, icap ediyor idiyse harcırah meselesini de aynı suretle kararlaştırmak mümkün idi. Tahsisat meselesi kararlaştırıldı. Çünkü yapılan genel tebligatta, Heyeti Temsiliye'ce ve milletçe bu mesele söz konusu edilmemişti. Söz konusu edilmediği için mevcut olan esası da nazarı dikkate alınmaya lüzum görülmeksizın yeniden bir kararla tespit olunmuştu. Fakat harcırah meselesi söz konusu olmuş ve onun üzerinden para alınarak buraya gelinmiştir. Birincisinde, bu maddeye dayanılmamıştır. İkincisinde, yapılmış bir meseleyi buraya dayandırmak isteniliyor ki, bendenizce doğru değildir. İkinci olarak: diğer bir noktayı ehemmiyetle nazarı dikkate almak lazım gelir. Şüphe yok ki, bu seyahati ihtiyar etmiş olan arkadaşlarımızın zarar görmeleri arzu edilmez. Mutlaka zararları varsa onları tazmin edecek tedbir alınır. Yalnız bu harcırah kararnamesine göre yeniden bütün harcırahlar hesap edilmek lazım gelirse, zannediyorum ki, altmış bin liraya ihtiyacını meydana koyacaktır. Halbuki efendiler, şimdi Batı Cephesi Başkumandanlığı'ndan aldığım bir telgrafnamede, üç günden beridir makine başında bizden para istiyor. Bu seksen ve altmış bin lirayı tedarik edip bu adama verebilirsek, yarın taarruza geçecektir. Dolayısıyla, para meselesinde bu gibi hayati ihtiyaçları nazarı dikkatte tutmak lazımdır. Dolayısıyla, harcırah meselesinde teklifim budur efendiler. Harcırah; o zamanın ahval ve şartlarına göre bütün milletçe ve seçmenlerce tatbik edilmiş bir usul vardır. Yahut o zamanın icap ettirdiği bir kaide vardır. Bunun tatbikatındaki hataları, noksanları ve bu noksanlardan hasıl olan zararları derhal telafi edelim. Yani hiç almayanlara verelim. Fakat yeniden harcırah kararnamesine göre muamele yapmaya kalkışırsak birçok hesaplara ve kitaplara bakmak icap edecektir ve bundan başka da tahakkuk edecek parayı verecek bir halde değiliz. Mesela Çorum Mebusu Haşim Beyefendi doksan beş lira almıştır. Fakat kararname icabınca altmış lira sarf etmemiştir. Mesela Konya'dan buraya gelen arkadaşlarımız hiç almamıştır... Konya'dan gelen arkadaşlarımız [...][2]

Tahsisat meselesine gelince; efendiler, genel olarak hakikaten mevcut olan kanuni esasa göre, İstanbul'da mebus olarak hizmet yapan arkadaşlarımızın tahsisatı, aldıkları para kadardır. Ben zannediyorum ki, Meclis'imizin bugünkü mahiyetine göre alınmakta olan para kâfi gelmeyebilir. Geçici Meclis değildir. Üç ay beş ay değildir. Daimi bir Meclis'tir. İcraî ve teşriî salahiyete[3] sahip bir Meclis'tir. Dolayısıyla ne ka-

1 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda, buraya Mustafa Ünver tarafından "bir madde halinde ilave etmek" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)

2 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda, buraya Mustafa Ünver tarafından "ki muhakkak bir masrafları olmuştur ve ödenmesi gerekir" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)

3 Yürütme ve yasama yetkisine. (Y.N.)

dar devam edecektir? Yalnız bir seçim devresi tayin lazımdır, iki senelik müddetler tayin olunabilir. Fakat vazifeten devamı senenin nihayetine kadar olması lazım gelir. Halbuki bütün hayatını bu yola hasr ve sarf etmiş olan bir arkadaşın da yüz lira ile hayat temin etmesi mümkün değildir. Herhalde müşküldür.

Dolayısıyla, ödenek meselesi için esaslı olarak başkaca düşünülmesini teklif ederim ve ödenek meselesini hallederken Meclis'in asıl mahiyetini tebdil ve tağyir etmek[1] hatıra gelemez. Yalnız miktarı söz konusu olur. Fakat daimi olan bu Meclis'in hakiki şeklini tayin etmek lazım gelir. Diğerleri gibidir. Belli bir zamanda toplanır, kalanlar daha sonra gider. Teşkilatı Esasiye ye ait bir meseledir. Bunun da o arada bahsedilmesini münasip görürüm.

Eşitsizlik meselesine gelince: buna dair Heyeti İdare'ce izahat verildi. Yalnız bendenizin bildiğim, özel olarak bazılarına, hatta benim şahsen malumatım altında fazla para verilmiştir. Fakat bu fazla para mutlaka özel bir vazife veyahut başka bir nedenle verilmiştir. Yoksa burada aynı şartlar içerisinde çalışan arkadaşlarımdan bazılarına fazla verilmiş olduğunu bilmiyorum. *(Müzakere kâfidir sesleri.)*

Reis [Celâlettin Arif Beyefendi]: Müzakere kâfi midir efendim?

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Efendim; arkadaşlarımızın memuriyetleri birkaç şekilde olur: Bazıları filan yere vali olur. O vazifeyi üstlendiği günden itibaren memuriyetinin maaşını alır. Eğer aldığı üyelik maaşı noksan ise, yani ikisinin birini alacaktır. İkisini birden alamayacaktır. Fakat faraza burada bulunmuş, üyeliğe ait tahsisatı tamamen hepsini birden aldıktan sonra, filan yere gitmiş vali olmuş. Bir senelik valilik tahsisatı ne kadarsa ondan, almış olduğu üyelik maaşını terk eder, fakat para alamaz. Geçerli olan bir şey varsa, bir zat hem üyeliğe ve hem de memuriyete ait maaşın ikisini de alamaz, yalnız birini alabilir. Hangisi yüksek ise, onu alır. Memuriyet maaş ve ödeneği alabilmek için de vazifesi başında bulunmak lazımdır. Yoksa Meclis'te üye olur, filan yerde de memuriyeti vardır, bu olmaz. O maaşı alıp burada mebusluk edilmez. Maksat bir zaruret ve bir lüzum üzerinedir. Kaçınılmaz lüzum olmadıktan sonra bittabi burada vazife yapar ve ödeneklerini alır. Ancak geçici memuriyetler vardır. Onlara bu memuriyetinden dolayı para vermeyiz. Olsa olsa bu hususta kendisine harcırah verilir. Memuriyet hangi vekâlete ait ise, o vekâlet kendisine yolda sarf edeceği zaruri masrafları verir. Yoksa ayrıca bir maaş verilmekte değildir. Malumu âlileri, Meclis'imiz, İstanbul'da mebus olan arkadaşların iştirakiyle vazifesine devam etmektedir. Yani İstanbul'daki Mebusan kapandı, burada bir Meclis açıldı ve tekrar o mebus arkadaşlarımız yeni bir vazife üstlenmek üzere seçildiği için geldi. Eğer öyle olsa bittabi bu yeni vazife için diğer değerli üyeler gibi İstanbul'da vazife yapmaya imkân kalmadı. O vazifeye devam için buraya gelmişlerdir ve vazifeleri devam ediyordu. Kanunen belirtilmiş olan tahsisatını almıştır, deniyor. Bir defa böyle ikiye ayırmak doğru değildir. Yani millet oraya gönderdiği vekillerine, temsilcilerine, yapacakları vazifeye karşılık tahsisat vermiştir. O vazifeleri son bulmuştur. Bize millet yeni vazife veriyor. Fakat böyle bir mesele zannederim ki söz konusu değildir.

Refik Şevket B. (Saruhan): Gelenler daha kârlı çıktılar.

1 Değiştirmek ve bozmak. (Y.N.)

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Gelmeyenler milletin parasını dolandırıp hamiyetsizlik gösterdiler. *(Alkışlar, doğru sesleri, yaşa Paşa Hazretleri sesleri.)* Vazifelerini tamamlayabilmek için kanunen dört ayın dolması lazımdır. Dolayısıyla, vazife tamam olmamıştır. Eğer tamamıyla devreyi tamamladıklarını kabul ediyorsak ve millet yeni Millet Meclisi'ne seçmiş ise, o vakit o tarzda bir mesele de söz konusu olur. Onun için bir mesele şeklinde görülmesi taraftarı değilim efendim.

Bir Mebus: İstanbul'dan buraya geldikleri için ayrıca harcırah verilmek lazım mı idi?

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Üç, üç buçuk ay yolda geçirmişlerdir. Bunlar İstanbul Meclisi'ne iştirak edememiş, buraya gelmişlerdir. Bir parti yoktur. Çünkü Büyük Millet Meclisi bütün milletçe vücuda getirilmek kararı verildiği zaman denildi ki, eski seçilmiş olan arkadaşlar da dahil olmak üzere gelebileceklerdir... Bu şekle dahil olacaklardır. Onlar da gelmişlerdir. İstisnai muameleye lüzum yoktur zannediyorum. Tahsisatlarını tamamen almışlar, harcırahlarını tamamen almışlardır. Şimdi İstanbul'dan buraya gelmiş arkadaşlarımız birkaç zamanda gelmişlerdir. Mesela ilk anda hemen İstanbul'u terk edip, yola çıkmış arkadaşlar vardır ki, bunlar birçok mihnetlere maruz kaldılar ve ihtimal ki, çok para sarf etmeye lüzum gördüler. Tabii gizli seyahat ettiler. Sonra diğer bir kısım arkadaşlarımız var ki, kurtulamadılar, bazı yerlerde saklandılar. Fakat bir müddet sonra fırsat buldular, seyahat ettiler. Diğer bir kısım arkadaşlar var ki, İstanbul hükümetinin [...][1] kaldılar ve hatta biraz daha fazla kaldılar ve hatta Ferit Paşa Anadolu'ya seyahat etmek için kendilerine harcırah da verdi. Burada nazarı dikkate almaya mecbur olduğumuz bir şey varsa, o da bu Meclis'in vücuda getirilmesine milletçe karar verildiği ve İstanbul mebusları da davet edildiği zaman doğrudan doğruya gelemeyenler vardır, daha sonra gelenler vardır. Onların yaptıkları masrafları vermek lazımdır. Bunları Yüce Meclis'iniz tasvip ederse verilir. Şimdiye kadar gelen arkadaşlara iki yüz lira verilmiştir. Yetersizdir. Gerçi mesafe Bitlis'ten buraya olan mesafeye eşit değildir. Belki çok kısadır. Fakat Bitlis'ten buraya serbest olarak seyahat etti. Fakat İngilizlerin arasından birçok tehlikeli bölgelerden, yerlerden gelmiş olanlara lüzumu kadar harcırah verilmeli. Bu hususu nazarı dikkate alarak oradan gelmiş olan arkadaşlar verilecek olan harcırahları, Harcırah Kanunu'na göre veremeyiz. Bir netice bulup tatmin edilmeli. Bendenizin kanaatim bu merkezdedir.

1 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda, buraya Mustafa Ünver tarafından "aldığı tedbirler neticesi İstanbul'da" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)

KIRŞEHİR MUTASARRIFLIĞI'NA*

(18 TEMMUZ 1920)

Şifre

Ankara
18.7.36 [1920]

Kırşehir Mutasarrıflığı'na

Kuvvet toplamak üzere Kırşehir'e gönderilen Kırşehir Mebusu Rıza Bey'in bu hususa sarf edilmek üzere oradan on bin lira talep eylediği ve kuvvet toplamaktan vazgeçmesi için kendisine beş bin lira rüşvet vaat edildiği ihbar olunmaktadır. Meselenin gizli şekilde soruşturulmasıyla neticesinin süratle bildirilmesini rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: III-5, D: 16, F: 6-1'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki, Memet Türkkan ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

ESKİŞEHİR'DE MİRALAY BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(18 TEMMUZ 1920)

20. Kolordu Kumandanlığı
Erkânıharbiyesi

Kongre
18.7.36 [1920]

Eskişehir'de Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye

Vatani hizmetlerinin takdirkârıyım. Vaki olan muameleden üzülmemenizi ve ümitsizliğe kapılmamanızı hassaten rica ederim. 19.7.36 [1920] akşamı cephelere doğru Ankara'dan trenle hareket ediyorum. Bu hususta zatıâlii biraderilerimle görüşeceğim. Efendim.[1]

19.7.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 9. Defter. Eski yazı belge Dr. Dervış Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 20. Kolordu Kumandanı Bekir Sami Bey, Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa'dan aldığı, Büyük Millet Meclisi'nde gösterilen şiddetli arzu üzerine Vekiller Heyeti kararıyla görevden alındığını bildiren 14 Temmuz 1920 tarihli telgraf üzerine Mustafa Kemal Paşa'ya başvurarak, hemen Kafkasya'ya gönderilmesini ister. Mustafa Kemal Paşa bunun üzerine yukardaki telgrafı çeker.
Mustafa Kemal Paşa 27 Temmuz 1920'de Ankara'dan hareket eder ve 28 Temmuz'da Eskişehir'e varır. Yanındaki mebus heyetiyle birlikte bir süre cepheyi gezer ve teftiş eder; 7 Ağustos 1920'de Ankara'ya döner. *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nda, Mustafa Kemal'in Bekir Sami Bey'le görüştüğü ve "Meclis'teki saldırı size değil, bana ve hükümetedir. Sabırlı olunuz, her şey düzelecektir" dediği yazılıdır. Bkz. İlhan Selçuk, *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*, 2. Kitap, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975, s.238. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

BATUM CEMİYETİ İSLAMİYESİNİN ÜCRETSİZ HABERLEŞMESİ*

(20 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Batum Cemiyeti İslâmiyesinin ücretsiz haberleşmesine Heyeti İcraiye'ce karar verilmiştir.

20 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Naf'ıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 20.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.1 Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 37, Karar No: 79" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

EMİN BEY'İN MECLİS'E TAKDİMİ VE İLHÂMİ BEY'İN ADLİYE TARAFINDAN İSTİHDAMI*

(20 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

İstanbul'dan Ankara'ya gelmeleri işinin süratle yerine getirilmesi gayretinden dolayı ve bu uğurda parasız kaldıklarından bahisle harcırahlarının verilmesini ve Meclis'e takdimlerini işaret eden İstanbul Meclisi üyelerinden Aydın Mebusu Emin ve İzmir Mebusu İlhâmi Beyler tarafından Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesi'ne hitaben 10 Temmuz 336 [1920] tarihli yazıları Heyeti Vekile'de incelendiğinde, Aydın Mebusu Emin Bey'in Meclis'e takdimi ve İzmir Mebusu İlhâmi Bey'in adliye tarafında istihdamı 20 Temmuz 336 [1920] tarihinde kararlaştırılmıştır.

20 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Hakkı Behiç

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 20.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.2. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 37, Karar No: 80" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

HIYANETİ VATANİYE KANUNU'NUN MAHALLİ UYGULAMASINDA ALINACAK TEDBİRLER*

(20 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Hıyaneti Vataniye ve Harbiye kanunlarında yer alan suçlardan çoğunun yekdiğerine benzemesi ve birbirine karıştırılmasından ötürü söz konusu kanunları tatbik şeklinde bazı mahallerde hasıl olan tereddüdün yok edilmesi ve giderilmesiyle şimdi ve gelecekte askeri ve adli memurlarca hükümlerine uyulabilecek[1] şekilde tespite lüzum göründüğünden aşağıdaki malumat ve izahatın bütün valilerle kumandanlıklara ve müddeiumumiliklere[2] tebliği Heyeti Vekile'ce kararlaştırılmıştır.

Madde 1. Hıyaneti Vataniye Kanunu: Suçun vuku bulduğu mahalde emin ve asayişin istikrarlı ve hükümet nüfuzunun halelden masun ve idari şubelerin hepsinin işleri yürütmeye muktedir olduğu bir zamanda yapılan vatani hıyanet suçlarını işleyenler hakkında tatbik olunmaktadır.

Madde 2. Asayiş ve inzibatı haleldar olan ve askeri harekâtın başladığı mahallerde bu harekâta sebebiyet veren şahıslar haklarında 13 Recep 333 ve 14 Mayıs 331 [27 Mayıs 1915] tarihli geçici kanun ile 16 Teşrinievvel 36 [16 Ekim 1920][3] tarihli Hıyaneti Harbiye Kanunu hükümleri tatbik ve usulünce muhakemeleri divanıharplerde icra edilmektedir.

Bu divanıharplerden çıkacak cezai hükümlerden tesirli ibret olmak üzere acilen infazı icap edenler hakkında Askeri Ceza Kanunu'nun altmış birinci maddesi icabınca hareket olunacaktır. Ancak bu maddedeki salahiyeti, kuvvetli ve zorlayıcı sebeplere dayanmaksızın kullanmak mesuliyet sebebidir.

Madde 3. Makam itibariyle kolordu veya müfrez fırka[4] kumandanlığı salahiyetine sahip olan zevattan başka dahili harekât için doğrudan doğruya Erkânıharbiyei

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 20.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.3. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 38, Karar No: 81" kaşesi basılıdır.

1 Özgün metinde "düstûr-ül amel olabilecek". (Y.N.)

2 Savcılıklara. (Y.N.)

3 Tarihte, büyük olasılıkla yanlış okumadan kaynaklanan bir tutarsızlık vardır. Eski yazı belge görülemediği için kontrol edilememiştir. (Y.N.)

4 Bağımsız tümen. (Y.N.)

Umumiye Riyaseti'nden[1] veya cephe veya kolordu kumandanları tarafından vazifelendirilerek sevk olunan kıtaların kumandanları dahi, hiçbir açıklamaya lüzum görülmeksizin tedip[2] vazifesine devam ettiği müddetçe şimdiye kadar olduğu gibi müfrez fırka kumandanı salahiyetini kullanırlar.

20 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Hakkı Behiç

1 Genelkurmay Başkanlığı'ndan. (Y.N.)
2 Tedip: Bastırma, cezalandırma. (Y.N.)

HEYETİ VEKILE KARARI

TÜRKÇE VE FRANSIZCADAN BAŞKA DILLERDE YAZILMIŞ MEKTUPLARIN İADESİ*

(22 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Fransız lisanından başka lisanlar ile yazılmış birçok mektupların geldiği ve söz konusu lisanlar ile yazılmış olan mektupların sansür edilebilmesi imkân haricinde olduğundan bahisle, zaruri olarak iadeleri icap etmekte olduğu 12. Kolordu Kumandanlığı'nın yazısına atfen Müdafaai Milliye Vekâleti'nden verilen 12 Temmuz 336 [1920] tarih ve 1187 numaralı yazı Heyeti Vekile'ce görüşülerek, diğer mevkilerde de aynı müşkülatın mevcut olduğu nazarı dikkate alınarak, sahillerdeki sansür merkezlerine Türkçe ve Fransızca lisanları üzerine gelecek mektupların kabulü ve bunlardan başka bir lisanla yazılmış olan mektupların gönderildikleri yerlere iadesi 20 Temmuz 336 [1920] tarihinde kararlaştırılmıştır.

22 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclis Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.5. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 39, Karar No: 83" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI
GÜMRÜK VERGİSİNİN BEŞ MİSLİNE ÇIKARILMASI*
(22 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Tarifeye tatbikan alınmakta olan gümrük vergisi beş misline çıkarılmıştır.

Madde 2. İşbu kanun, yayımlandığı tarihten muteberdir.

22 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.6. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 40, Karar No: 84" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

ARDİYE VERGİSİNİN İKİ GÜN SONRADAN ITİBAREN ON MİSLİ ALINMASI*

(22 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Ticari eşyanın ambara teslimi günü dahil olmak üzere iki günden fazla geçecek günler için şu anda alınmakta olan ardiye[1] vergisi on misli olarak alınır.

22 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 22.07.1920. 030.18.1.1 - 1.5.8. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 41. Karar No: 86" kaşesi basılıdır.

1 Ardiye: Genellikle ticaret eşyasını saklamaya yarar yer, depo, antrepo; böyle bir yerde saklanılan eşya için ödenen ücret. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ÇAPANOĞULLARI'NDAN VE DÜZCE, BOLU VE YOZGAT HADİSESİNE KARIŞANLARDAN SIĞINMA TALEBİNDE BULUNANLAR*

(22 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Çapanoğulları'ndan ve gerek Düzce ve Bolu ve gerek Yozgat hadisesine karışmış olanlardan sığınma talebinde bulunanların, işbu kararnamenin yayın tarihinden itibaren nihayet on beş gün zarfında sığınmalarının kabulü kararlaştırılmıştır.

İşbu kararnamenin hükümlerinin icrasına Dahiliye ve Müdafaai Milliye vekâletleri memurdur.

22 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.10. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 42, Karar No: 88" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

ADLİYE NİZAMNAMESİ'NE EK*

(22 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

İntihâbı Memurini Adliye Nizamnamesi'ne[1] ektir.

Madde 1. Osmanlı memleketleri, Adliye itibarı ile beş bölgeye ayrılmıştır.

Madde 2. Her bölgenin, İstinaf[2] reislerinin üstünde ve Temyiz Mahkemesi üyeliğinin bir derece altında rütbeye sahip bir müfettişi vardır.

Madde 3. Her müfettişin teftiş dairesini Adliye Vekili tayin eder.

Madde 4. Her müfettiş emrinde İstinaf Müddeiumumiliği[3] rütbesinde lüzumu kadar müfettiş muavini vardır.

Madde 5. Müfettişler ve muavinler, Adliye Vekili'nin seçmesi ve Büyük Millet Meclisi Riyaseti'nın tasdiki ile tayin olunur.

Madde 6. Müfettişlerin mesai merkezlerini Adliye Vekili ve muavinlerin teftiş dairelerini müfettişler tayin eder.

Madde 7. Her müfettiş emrinde bir başkâtip, iki kâtip ve seyyar hademe bulunur.

Madde 8. Muavinler emrinde birer kâtip vardır.

Madde 9. İşbu nizamname, yayımlandığı tarihten mutebердir.

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.12. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 43, Karar No: 90" kaşesi basılıdır.

1 Adliye Memurlarının Seçilmesi Nizamnamesi. (Y.N.)

2 İlk mahkemelerle Temyiz Mahkemesi arasında İstinaf Mahkemeleri bulunuyordu. (Y.N.)

3 İstinaf Savcılığı. (Y.N.)

Madde 10. İşbu nizamnamenin hükümlerinin icrasına Adliye Vekili memurdur.

22 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferit

HEYETİ VEKİLE KARARI

UMURU ŞER'İYE VEKÂLETİ'NİN ANKARA MERKEZ MÜFTÜSÜ HAKKINDAKİ TEZKERESİNİN MECLİS'E ARZI*

(22 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Ankara Merkez Müftüsü Rifat Efendi'nin Büyük Millet Meclisi üyelerinden olmasına ve müftülükle üyeliğin bir zat üzerinde toplanması uygun olamayacağı o konudaki kararlar hükmünden bulunmasından, halbuki adı geçenin merkezde bulunması hasebiyle müftülük vazifesini de hakkıyla yapmakta olduğu anlaşıldığından bahisle Umuru Şer'iye Vekâleti'nin 21 Temmuz 336 [1920] tarih ve 318 numaralı tezkerei âliyeleri Heyeti Vekile'ce tasvip edildikten sonra Meclis'e arzı kararlaştırılmıştır.

22 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi[1]	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.14. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 44, Karar No: 92" kaşesi basılıdır.

1 Çevrimyazıda yanlışlıkla "Ferit" yazılmış. Doğrusu "Fevzi"dir. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ŞEHİTLİK MERTEBESİNE YÜKSELEN ÜMERA VE SUBAYLAR İLE ASKERİ EFRADA MAAŞ BAĞLANMASI*

(22 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Vatani mücahedeler uğrunda şehitlik rütbesine yükselen ümera[1] ve subaylar ve askeri efradın müvasatı[2] hakkında Meclis'in müzakerelerini ihtiva eden zabıtname ve vaki olan müzakerelere göre bu konudaki kararın ait olduğu vekâletçe bir kanun şekline sokulması ile kanun teklifi suretinde tasdik için Meclis'e gönderilmesi hakkında Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesinin 18 Temmuz 336 [1920] tarih ve 304 numaralı tezkerei sâmileri Heyeti Vekile'ce incelendikten sonra söz konusu zaptın Müdafaai Milliye Vekâleti'nce bir kanun şekline sokulması için takdimi kararlaştırılmıştır.

22 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.15. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 44, Karar No: 93" kaşesi basılıdır.

1 Ümera: Üst rütbeli subaylar. (Y.N.)

2 Hayatını kaybeden bir memurun ailesine maaş bağlama. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

SÂDIK EFENDİ'NİN DİLEKÇESİ*

(22 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Kırşehir'den seçilmiş iken hakkının kayba uğratılarak yerine diğerinin Meclis'e kabul edildiğinden hukukunun muhafazası için Sâdık Efendi imzalı dilekçe ve diğer teferruat evrakı Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesinin 21 Temmuz 36 [1920] tarih ve 321 numaralı tezkirei samilerine ekli olarak takdim kılınıp Heyeti Vekile'de incelenerek adı geçen hakkında Umuru Dahiliye Vekâleti'nce lüzumlu tahkikat icrası kararlaştırılmıştır.

22 Temmuz
Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adlıye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan[1]	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.17. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 45, Karar No: 95" kaşesi basılıdır.

1 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nce hazırlanan çevrimyazıda böyle. Ancak, bu sırada Maarif Vekili Dr. Rıza Nur'dur. Eski yazı belge kontrol edilemediği için, yukarıdaki ve benzer örneklerdeki okuma yanlışları düzeltilememiştir. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI
YABANCI EŞYANIN GÜMRÜK RESMİNE TABİ TUTULMASI*
(22 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Osmanlı memleketlerinin bir kısmında Mütareke'den sonra İtilaf devletleri tarafından işgal edilmiş olan mahallere külliyetli miktarda transit namı altında yabancı eşya gelmekte olduğu anlaşılmış ve Osmanlı memurlarının ise vazife serbestilerine ve tamamıyla kayıt altına almalarına mani olan işgal kuvvetleri üzerine, bazı tüccarlar bundan istifade ederek bu eşyaları vapurlar içinde satın alarak gümrük resmini ödemeksizin kaçak suretiyle memlekete ithal etmekte olduklarına dair son zamanda hasıl olan mahsusat,[1] kanaat derecesine varmış ve diğer taraftan da mühim miktarda ticari eşyanın işgal kuvvetlerine ait askeri eşya şeklinde gümrükten geçirilmeksizin kolaylıkla sokulduğu ve sahiplerine teslim olunduğu da anlaşılmıştır.

Halbuki buralardan Osmanlı memleketlerinin diğer iskelelerine de ehemmiyetli miktarda dahili ticaret beyannameleriyle getirilmekte olduğu görülen yabancı eşyanın da hilekârane vesileler ile resimsiz ithal edilmiş mallardan olacağı şüphesizdir. Bu halin böylece devamı bir taraftan hükümet gelirinin büyük zararına sebep olmakta bulunmuş ve hazine hukukunun temini için süratle tedbirler alınmasının zaruri bulunduğunu ve memurlarımızın idarede nüfuz ve salahiyetini kullanmayacak bir derecede olduklarından, onların denetimlerine verilmeyerek geçmiş olan eşyanın üzerinden bir resim alınması hakkımız olacağı ve dolayısıyla buralardan herhangi bir memleketimiz gümrüğüne gelecek yabancı eşyanın resme tabi tutulması hakkında

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.18. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 46, Karar No: 96" kaşesi basılıdır.

1 Mahsusat: Gözle görülür şeyler. (Y.N.)

Umuru Maliye Vekâleti'nin 22 Temmuz 36 [1920] tarihlı tezkerei âliyeleri Heyeti Vekile'ce incelendikten sonra aynen kabulü kararlaştırılmıştır.

22 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktısadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan[1]	Maliye Vekili Ferit

1 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nce hazırlanan çevrimyazıda böyle. Ancak, bu sırada Maarif Vekili Dr. Rıza Nur'dur. Eski yazı belge kontrol edilemediği için, yukarıdaki ve benzer örneklerdeki okuma yanlışları düzeltilememiştir. (Y.N.)

BİLECİK'TE ERTUĞRUL MUTASARRIF VEKİLİ REMZİ BEY'E BİLECİK'TE BATI CEPHESİ KUMANDANLIĞI'NA*

(22 TEMMUZ 1920)

Bilecik'te Ertuğrul Mutasarrıf Vekili Remzi Bey'e
Bilecik'te Batı Cephesi Kumandanlığı'na

Nüzhet Bey'in Ankara'ya gönderilmesini rica ederim.

22 Temmuz 1920

TBMM Başkanı
M. Kemal

* Belgelerle Türk Tarihi Arşivi (Kuruluş Savaşı) AA/788-799'dan yukarıdaki şekliyle aktaran: Ertuğrul Zekâi Ökte. "Anadolu Harekâtına Kimler Nasıl ve Ne Zaman Katıldılar". *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, c.12, sayı 70, 1973, s.30.
"Mutasarrıf vekili Remzi" imzalı ve 21 Temmuz 1920 tarihli, "Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat" imzalı ve 22 Temmuz 1920 tarihli iki telgrafta, eski Hariciye memurlarından Nüzhet Bey'in, İstanbul'dan kaçarak kayıkla Yalova'ya ve oradan da Orhangazi yolu ile Osmaneli'ne geldiği ve daha sonra Bilecik'e getirtildiği bildirilir ve Mustafa Kemal Paşa'nın görüşü sorulur. Bkz. *aym eser*, s.29.
Yukardaki belge, bu telgraflara verilen cevaptır. (Y.N.)

MEŞRUTİYET'İN İLANININ 13. YILINI TEBRİK*

(23 TEMMUZ 1920)

Milletimiz bugün on üçüncü milli bayramı[1] idrak ediyor. Bir taraftan en acı felaketlerin, diğer taraftan da fedakâr milletimizin bütün cihana gösterdiği müstesna kahramanlıkların tarihini ihtiva eyleyen bu son on iki senenin hatıralarını konuşurken büyük bir heyecan ile titrememek mümkün değildir. Geçen felaket günlerinin ıstıraplarıyla yüklü olarak on üçüncü milli yıla girerken, maziye ait yaralarımız için ancak bir tedavi çaresi tasavvur etmeliyiz: "Bağımsızlık davasında ölünceye kadar sebat ve ısrar."

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* *Açık Söz*, 26 Temmuz 1920, No: 65, s.1'deki eski yazı belge Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamimi, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan. Türk İnkılâp Tarihi Ensitütüsü Yayınları. Ankara. 1964, s.345.
Açık Söz gazetesi, belgeyi, "Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tarafından yüksek makam ve vilayetlere çekilen telgrafname suretidir" açıklamasıyla yayımlamıştır. (Y.N.)

1 Meşrutiyet'in ilanı. (Y.N.)

UMURU DAHİLİYE VEKÂLETİ'NE*

(24 TEMMUZ 1920)

Ankara, 24.7.36 [1920]

Tahrirat
289

Umuru Dahiliye Vekâleti'ne

Aydın, Menteşe ve Havalisi Kuvayi Milliye Kumandanı Demirci Mehmet Efe'den gelen şifreli telgrafname sureti eklidir. Vatani hıyanetleri ihbar olunan eski Menteşe Mebusu Milas Müftüsü Halil İbrahim Efendi'yle şu anda Ankara'da bulunduğu haber alınan eski İzmir Mebusu İlhami Bey'in derhal nezaret altına aldırılarak, haklarında kanuni takibat icra edilmek üzere adliyeye teslim edilmelerini ve Denizli vakasını çıkaranlardan olduğu iddia edilen Jandarma Taburu Kumandanı Hamdi Bey'in de hemen hakkında soruşturma icrasını ve neticenin bildirilmesini rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1317'den fotokopisiyle birlikte aktaran: Nuri Köstüklü, *Milli Mücâdele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s.383. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

DEMİRCİ MEHMET EFE'YE*

(24 TEMMUZ 1920)

Şifre Ankara. 24.7.36 [1920]
Ruhi Bey telgrafhaneye göndermiş.

Denizli'de Aydın ve Menteşe Havalisi Kuvayi Milliye Kumandanı
Demirci Mehmet Efe'ye

C. 22.7.36 [1920]

Eski İzmir Mebusu İlhami Bey'in Ferit Paşa hükümetiyle münasebetlerine dair evvelce bazı malumat alındığından, Büyük Millet Meclisi üyeliğine kabul edilmemiş idi. Şu anda Ankara'da bulunan İlhami Bey ile eski Menteşe Mebusu ve Milas Müftüsü Halim İbrahim Efendi'nin derhal nezaret altına aldırılarak haklarında kanuni takibat icra edilmek üzere adliyeye teslim edilmeleri ve Denizli vakasını çıkaranlardan olduğunu haber verdiğiniz Jandarma Taburu Kumandanı Hamdi Bey'in de hemen azliyle hakkında tahkikat icrası icap edenlere emredilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1316'dan fotokopisiyle birlikte aktaran: Nuri Köstüklü, *Millî Mücâdele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s.384. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur.

ANKARA KUMANDANLIĞI'NA*

(24 TEMMUZ 1920)

Ankara Kumandanlığı'na

İhtiyat Binbaşı vesikasıyla İstanbul'dan kaçarak gelip Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretleri tarafından gönderilen 317'lilerden Malatyalı Mahmut Bedri Bey'in gelişinde hiç kimse ile temasına meydan verilmeyerek bizzat görüşülmesi ve neticenin özel olarak bildirilmesi gereklidir...

* Belgelerle Türk Tarihi Arşivi (Kurtuluş Savaşı) AA/788-799'dan yukarıdaki şekliyle aktaran: Ertuğrul Zekâi Ökte, "Anadolu Harekâtına Kimler Nasıl ve Ne Zaman Katıldılar", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı 70, 1973, s.30.

ERZURUM KUVAYİ MİLLİYE KUMANDANI CAFER BEY'E*

(24 TEMMUZ 1920)

Erzurum Kuvayi Milliye Mıntıka Kumandanı Cafer Bey'e

C. Hoş geldiniz, safa geldiniz. Ankara'ya hareket zamanınızın bildirilmesi. 24 Temmuz 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Hasene Ilgaz, "Kurtuluş Savaşına Ait Bazı Belgeler", Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Arşivi, Yazma Eserler Y/643. Eski yazı belge Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI
1920 YILI EMLAK, ARAZİ VE DAMGA VERGİSİ*
(25 TEMMUZ 1920)

Büyük Millet Meclisi
Umuru Maliye Vekâleti
Varidatı Umumiye ve Memurin Müdiriyeti
Adet
3500

Gerekçe Yazısı

Harbi Umumi esnasında sonraki mahallere nakil ve tehcir[1] edilmiş fertler ile tehcir esnasında kapatılmış olan din ve ilim ve hayır müesseselerinin gerek tehcirden evvelki ve gerek tehcir müddetine tesadüf eden senelere ait bütün vergi ve resimlerden olan borçlarıyla düşman istilasından kurtarılan mahaller ahalisinin gerek istiladan önceki ve gerek istila zamanına tesadüf eyleyen senelere ait bütün hükümdar vergilerinden borçlarının kaldırılması ile 335 [1919] ve 336 [1920] seneleri emlak ve arazi vergileri ve bunların intikal etmiş küsuratının affedildiği 6 Mayıs 35 [1919] tarihli kararnamede belirtilmiş olup, ancak tehcir ve istila ve bundan evvelki zamana ait genel vergilerin affı ve silinmesi kaydına bir şey denilemezse de, istila gören mahaller ahalisinden bu sene ağnam ve aşarın[2] tahsili suretiyle ayni toplu defterlerden işbu vergilerin aranılması ve bundan başka genel vergilerin affı hususunda karar alınması halihazırda emlak ve araziden istifade eden [...][3] ve harp zamanından beri büyük kazançlar elde eden tüccar ve esnafın, yani memlekette en ziyade fakir ve harp vesaire ahvalden müteessir olanlardan ağnam ve aşar vergisinin alınması ve diğerlerinin istisnası suretiyle muamele yapılması uygun görülemediğinden, seferberlik esnasında ve istila zamanında ticaretine ve emlak ve arazisine haleldarı olmayan kimselerden ve tehcirden dönüp de emlakine sahip ve ticari muamelelerini layıkı gibi icra edenlerin ve döndürenlerin de genel vergilerden istisnası ve bu sene için vergi alın-

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 25.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.7'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 40, Karar No: 85" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Tehcir: Zorla göç ettirme. (Y.N.)

2 Ağnam: Koyun vergisi. Aşar: Tarım ürünlerinden alınan onda birlik vergi. (Y.N.)

3 Bir kelime okunamadı. (Y.N.)

maması işin hakikatine uygun görülemediğinden, belirtilen 6 Mayıs 35 [1919] tarihli kararname hükümlerini değiştiren işbu kanun tasarısının tanzimine mecburiyet hasıl olmuştur.

Kanun

Madde 1. İstilacı memleketler ahalisi ile tehcir olunanlardan bin üç yüz otuz altı [1920] senesi emlak ve arazi ve temettü vergisi ile kalan kısmı alınacaktır.

Madde 2. İstila ve tehcir zamanında vukua gelen tahribat emlakin mevcut kıymetini yarısına indirdiği takdirde, bu kabil emlak üzerinden söz konusu vergiler alınmayacaktır.

Madde 3. Tahribat derecesi mahalleri belediye meclislerinden ve idaresi tarafından takdir olunacak ve keyfiyet mazbataya geçirilecektir.

25 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına
M. Kemal

Dahiliye Vekili
Hakkı Behiç

Adliye Vekili
Celâlettin Arif

Müdafaai Milliye Vekili
Fevzi

Umuru Şer'iye Vekili
Fehmi

Erkânıharbiyei Umumiye Reisi
İsmet

Sıhhiye Vekili
Doktor Adnan

İktisat Vekili

Nafıa Vekili
İsmail Fazıl

Maarif Vekili
Doktor Rıza Nur

Maliye Vekili
Ferit

HEYETİ VEKİLE KARARI

SADECE MUHALLEFATI ASKERİYEYE AİT EVRAKIN İSTANBUL HARBİYE NEZARETİ'NE GÖNDERİLMESİ*

(25 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Dersaadet'le resmi münasebetin külliyen kesilmesi üzerine İstanbul ve merkezi daireleriyle cereyan eden haberleşme ve muamele evraklarının muhafazasının mecbur olduğu ve ancak bu arada lüzumlu muameleleri tamamlamak için gönderilip icap eden araştırma ve incelemeyi icra ve sahipleri fakirlik ve sefalet içinde bulunan muhallefatı askeriyeye[1] ait evrakın dahi bulunduğundan sadece bunlara ait muamele evraklarının İstanbul Harbiye Nezareti'ne gönderilip söz konusu muhallefatın celbi Kastamonu Vilayeti âliyesinden gelip Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'nin yazısına atfen Müdafaai Milliye Vekâleti'nin 15 Temmuz 336 [1920] tarih ve 1187/1085 numaralı tezkerei âliyesi Heyeti Vekile'ce görüşülerek icap eden muamele yapılması kararlaştırılmıştır.

25 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 25.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.19. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 47, Karar No: 97" kaşesi basılıdır.

1 Hayatını kaybeden askerlerin bıraktığı şeyler. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ASİLERİN TAHRİKÇİ VE TEŞVİKÇİLERİNİN DE SIĞINMA TALEPLERİNİN KABULÜ*

(25 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Asilere iltihak edenlerin aman dilemeleri için on beş gün zarfında sığınmalarının kabulü Heyeti Vekile'nin evvelki 22 Temmuz 36 [1920] tarih ve 88 numaralı kararıyla tasvip edilmişti. Kolordu Kumandanlığı'nın 11 Temmuz 36 [1920] tarihli telgrafname şifresi Heyeti Vekile'ce görüşülerek, tahrikçi ve teşvikçi olup da haklarında takibatta bulunulanların dahi cephede hizmet etmekten ziyade efkârı teskin edeceğinden söz konusu müddet zarfında aman dilemelerinin kabulü kararlaştırılmıştır.

25 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbıyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 25.07.1920, 030.18.1.1 - 1.5.20. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 47, Karar No: 98" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

OSMAN OĞLU ARİF'İN OSMANLI TABİİYETİNE KABULÜ*

(25 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Köstence kazasının Belil köyü ahalisinden olup Osmanlı memleketlerine sığınmakla bu kere tabiiyeti terk istirhamında bulunan üç yüz yedi [1891/1892] doğumlu müteveffa Osman oğlu Arif hakkında yapılan soruşturmada, Osmanlı tabiiyetine kabulünde bir sakınca görülemediğinden bahisle Eskişehir Mutasarrıflığı'nın 7 Temmuz 36 [1920] tarih ve 12338/1350 numaralı yazısına ek olarak Umuru Hariciye Vekâleti'ne vuku bulan yazısı Heyeti Vekile'de görüşülerek adı geçenin Osmanlı tabiiyetine kabulü kararlaştırılmıştır.

25 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktısadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 25.07.1920, 030.18.1.1 - 1.6.1. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 48, Karar No: 99" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

MADAM ANNA'NIN OSMANLI TABİİYETİNE KABULÜ*

(25 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

1884 senesinde Romanya'nın İsakca kasabasında doğup bin dokuz yüz on altı senesinde Osmanlı memleketlerine iltica etmiş olan İsmail Ali Sabri Efendi'nin ekli dilekçesi üzerine ait olduğu dairelerce icra kılınan araştırma neticesinde Osmanlı memleketlerine hakikaten iltica yolu ile geldiği ve Osmanlı tabiiyetine kabul için lazım gelen şartları da yerine getirdiği tahakkuk etmekte olmasından dolayı adı geçenin talep ve dilekçesi doğrultusunda düzenlenmesi ve tescili uygun görülmüş ve meşru eşi olduğu da ekli nikâh varakası ile sabit bulunan Madam Anna Sabri'ye gelince, adı geçenlerin gerçi tabiiyet kanunu gereğince beş seneden ibaret olan ikamet şartları henüz tamamlanmamış olduğu besbelli olmakla beraber söz konusu kanunun dördüncü maddesi açıklığına göre bu gibi ahvalde karar alınması hükümet salahiyetine ait bulunduğundan dolayı Madam Anna'nın dahi eşine tebaan Osmanlı tabiiyetine kabulü Hariciye Vekâleti'nden gösterilen lüzum üzerine kararlaştırılmıştır.

25 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Ferit		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 25.07.1920, 030.18.1.1 - 1.6.15. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1. S. No. 57. Karar No: 113" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

DERSAADET HÜKÜMETİNCE İDAMA VE KÜREĞE MAHKÛM EDİLENLERE VATANİ HİZMETLER TERTİBİNDEN MAAŞ BAĞLANMASI*

(25 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Sırf memleketin bağımsızlığı ve kurtarılması için uğraşan Müdafaai Milliye'ye katılmalarından dolayı birtakım isnat ve bahanelerle birçok kıymetli namuskâr yüksek rütbeli askerler ile sivil memurların ve ahalinin Dersaadet hükümetince idam, muhtelif senelerle kürek cezasına mahkûm edildiklerinden bahisle Müdafaai Milliye Vekâleti'nin 7 Temmuz 36 [1920] tarih ve 1096/789 numaralı tezkerei âliyeleri Heyeti Vekile'de görüşülerek, bu suretle idam ve mahkûm edilenler öteden beri Kuvayi Milliye'ye hizmette bulunmuş ve bilhassa silahlandırmaya yardım etmiş subaylar oldukları cihetle İstanbul hükümeti tarafından Diramalı Rıza meselesi vesilesiyle ve iftira ve isnat ile meseleye karıştırılmış olduklarından kendilerine vatani hizmetler tertibinden münasip miktar maaş verilmesi için bir kanun tasarısı tertip ve tanzimi hususunun Müdafaai Milliye Vekâleti'ne havalesi kararlaştırılmıştır.

İşbu kararnamenin hükümlerinin icrasına Müdafaai Milliye ve Mâliye vekâletleri memurdur.

25 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Ferit		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 25.07.1920, 030.18.1.1 - 1.6.17. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 58, Karar No: 115" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETLERİNE VERİLEN İANELERİN MAKBUZ KARŞILIĞINDA MAL SANDIKLARINA VERİLMESİ*

(26 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Müdafaai Hukuk cemiyetlerine verilmekte olan ianeler bundan sonra sahipleri tarafından doğrudan doğruya makbuz karşılığında mal sandıklarına verilecektir.

Madde 2. Mal sandıkları birinci madde icabınca verilecek olan ianeleri ayrıca açacağı özel bir hesaba kaydedecektir.

Madde 3. Müdafaai Hukuk cemiyetlerine verilen ianeler şu anda Müdafaai Hukuk cemiyetleri elinde bulunan miktar da keza söz konusu hesaba kaydedilmek üzere makbuz karşılığında mal sandığına verilecektir.

Madde 4. İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

Madde 5. İşbu kanunun icrasına Müdafaai Milliye ve Maliye vekilleri memurdur.

26 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 26.07.1920, 030.18.1.1 - 1.6.5. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde"Eski Defter, C. No. 1, S. No. 51, Karar No: 103" kaşesi basılıdır.

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ GİZLİ OTURUMUNDA KONUŞMA
YUNAN TAARRUZU VE MİLLİ CEPHELERİN BOZULMASI HAKKINDA*
(26 TEMMUZ 1920)

Felaket başa gelmeden evvel, onun önlenmesi ve müdafaası vasıtaları düşünülmek lazımdır. Geldikten sonra elemlenmenin faydası yoktur. Yunan taarruzu vaki olmadan evvel, vukuu, kuvvetli ihtimal dahilinde idi. Eğer, bunu önleyecek vasıtalar ve tedbirler alınamamış ise, bunun mesuliyeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ve onun hükümetine ait olamaz. Büyük Millet Meclisi hükümetinin mesuliyet mevkiine geldiğinden beri almaya başladığı tedbirler, bir sene evvelinden beri Istanbul hükümetleri tarafından, bütün milletle beraber ve ciddiyetle alınmaya başlanmak lazımdı. Bazı kuvvetlerin cepheden alınıp dahili isyanların bastırılmasına memur edilmesi, Yunan kuvvetleri karşısında bulundurulmasındaki faydadan daha mühim ve zaruri idi

* Gazi Mustafa Kemal Taraf'ından, *Nutuk*, c.2, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.23-25; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.2, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1969, s.463-466.
Mustafa Kemal Paşa, Bursa'nın 8 Temmuz 1920'de düşmesinden sonra, Büyük Millet Meclisi'nin çeşitli oturumlarında, 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Bey'i, Hüdavendigâr (Bursa) Valisi Hâcim Muhittin Bey'i ve Alaşehir Kumandanı Âşir Bey'i sorumlu tutan konuşmalar yapılması üzerine yaptığı bu konuşmaya *Nutuk*'ta şu açıklamadan sonra yer vermektedir:

> "Efendiler, tafsilatını zabıt ceridelerinde okuduğunuz bu hararetli müzakereden evvel, 26 Temmuz 1920 günü de gizli bir celsede, buna benzer bir müzakere cereyan etmişti. Orada da, uzun izahatta bulunmaya mecbur olmuştum. Çünkü, teessür ve elemlenme neticesi olarak yapılmakta olan eleştirilerde ve tekliflerde, bu mağlubiyetin hakiki sebepleri ve etkenleri, sanki unutulmuş gibiydi. Bütün felaketin müsebbibi olmak üzere, daha teşekkül edeli ve mesuliyet üstlenali iki ay olmayan Heyeti Vekile'yi mesul etmek hedefleniyordu. Bir seneyi aşan bir zamandan beri, Yunan ordusunun İzmir bölgesinde yerleşmiş ve durmadan hazırlanmakta bulunmuş olduğu ve buna karşılık İstanbul hükümetlerinin ordumuzu devamlı olarak felç edecek sebepler hazırlamakla meşgul olduğu ve milletin kendiliğinden teşkil edebildiği milli kuvvetleri dağıtmaya ve imha ettirmeye çalışmaktan başka bir şey yapmadığı asla düşünülmüyordu. Eğer, bu bir sene zarfında Yunan kuvvetleri karşısında, az çok bir vaziyet vücuda getirilmiş idi ise, bunun da, beş on fedakârın kendiliğinden vuku bulmuş olan azim ve gayretleri mahsulü olduğunu nazarı insafa almak istemiyorlardı. Askeri harekâtı, hakiki vaziyete vâkıf olarak ve askeri icaplar nazarı dikkatte tutularak değerlendiren ve inceleyen yoktu. Söylenilen sözler, ya hamiyet hissi galeyanıyla veyahut kalp zayıflığı eseri olarak feryad ü figan halinde ortaya konuluyordu. Söz söyleyenler içinde, ender olmakla beraber, milli inanç ve vatanı bağlılığı şüpheli olanlar dahi vardı.
>
> "Bu söz konusu ettiğimiz gizli celsede, uzun beyanatım arasında bilhassa demiştim ki:" (Bkz. *Nutuk*, aynı yerde.)

Mustafa Kemal Paşa'nın bu konuşmasıyla, 3 Temmuz 1920 günü Büyük Millet Meclisi gizli oturumunda yaptığı konuşma arasında benzerlikler vardır. Ayrıca, 26 Temmuz 1920 günü Meclis açılmamıştır ve zabıtlara göre, ne açık ne de gizli oturumda bu tarihte Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı bir konuşmaya rastlanmamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın 3 Temmuz 1920 tarihli konuşması için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.8, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2002, s.384-393. (Y.N.)

ve halen de öyledir. Gerçi Bursa'da terki zaruri olan bir fırka, Adapazarı isyan bölgesine sevk olunan iki fırka, Hendek'te dağılan bir fırka, yani dört fırka: Zile, Yenihan bölgesinde asilerle uğraşan bir fırka ve bütün bu nizamiye kuvvetlerine yardım eden milli müfrezeler, cephede bulundurulabilseydiler, ihtimal düşman taarruzu bu derece ilerleyemezdi. Fakat, memleketin sükûneti, milletin kurtuluş emeli noktasında, birlik ve dayanışması temin olunmadıkça, harici bir düşmanın istila kuvvetini durdurmaya çalışmak ne mümkündür ve ne de bundan esaslı bir fayda ve netice beklenir. Ancak, memleket ve milletçe, dediğim vaziyet muhafaza edilirse, düşmanın herhangi bir zamandaki muvaffakiyeti ve bunun neticesi olarak fazla arazi işgali, geçici olmak mahiyetinden kurtulamaz. Birlikte ve emelde azim ve ısrar eden millet, mağrur ve müteceviz her düşmanı, er geç gurur ve tecavüzünde pişman kılabilir. Onun için, dahili isyanları bastırmak, Yunan taarruzunu durdurmaktan elbette daha mühimdir. Zaten, cepheden dahili isyanlara karşı kuvvet ayrılmamış olsaydı dahi, neticenin başka türlü olabileceğini farz etmek müşküldür. Mesela: düşman, Kuzey cephesine üç fırka ile tecavüz etti. Bizim orada, cephe ile orantılı kuvvetimiz yoktu. Filan noktada, filan derede, filan köydeki kuvvetimiz veya oradaki subay veya kumandanımız, düşmanın geçmesine müsaade etmeseydi, bu felaket başımıza gelmezdi tarzında feryat etmekte mana yoktur. Tarihte yarılmamış ve yarılmayan cephe yoktur. Bilhassa, söz konusu olan cephe, tahsis olunan kuvvetle tamamen orantılı dar bir cephe olmayıp da böyle yüzlerce kilometre uzunluğunda bulunursa, bu cephenin şurasında ve burasında bulunan zayıf bir kuvvetin, sonuna kadar müdafaasını kabul etmek, bütün tasavvurları ve muhakemeleri hataya sevk eder. Cepheler delinebilir; buna karşı tedbir, delinen kısmı derhal kapamaktan ibarettir. Bu ise, cephe üzerindeki kuvvetlerden başka, geride, ihtiyatta, kuvvetli kademeler bulundurmakla mümkündür. Halbuki, Yunan ordusu karşısındaki milli cephemiz bu vaziyet ve bu kuvvette mi idi? Bütün Batı Anadolu vilayetlerimiz, Ankara ve havalisi dahil olduğu halde, daha doğrusu bütün memlekette, kuvvet denilecek bir birlik bırakılmış mı idi?

Muharebe hatlarına komşu köyler ahalisinin yapabileceği müdafaadan, hayali neticeler beklemek makul olamaz. Memleketin bütün kuvvet kaynaklarından istifade şartlarına ve salahiyetine sahip olduktan sonra dahi, ciddi askeri teşkilat yapabilmek için ve bunda muvaffakiyet imkânı temin edebilmek için, zaman, şarttır. Bursa'da Bekir Sami Bey'in emrine verilen kuvvetin esası, İzmir'de tüfek attırılmaksızın Yunanlılara teslim edilen ve Yunan gemileriyle Mudanya'ya çıkarılan iki alay kadrosu değil miydi? Bu kuvvetin maneviyatının değiştirilmesi için İstanbul hükümetleri herhangi bir tedbir almışlar mıydı? İstanbul hükümetleri değil miydi ki, Balıkesir'de, müdafaaya çalışan kuvvetlerimizin Yunan taarruzundan evvel, Anzavur'u arkalarına saldırdı. Yine İstanbul hükümeti ve halife ve padişah değil miydi ki, Yunan cephesinde kullanılacak nispeten kuvvetli bir fırkayı, 24. Fırka'yı Hendek-Düzce yolunda hilafet ordusu ve asi grupları tarafından pusuya düşürerek dağıtmış ve kumandanlarını şehit ettirmişti.

Memleket mukadderatı mesuliyetini yeni üstlenmiş olan Heyeti Vekile, bu tarihteki şartlara göre seferberlik yapabilmeyi acaba düşünebilir miydi? Memleketin adeta baştan başa halifenin fetvası hükmünü infaza sevk olunduğu ve zorlandığı bir sı-

rada, milleti askere davet etmek caiz ve mümkün görülebilir miydi? Bundan başka, bütün milleti silah altına davet etmeden evvel, silah miktarını ve mevcut silahı, faaliyet halinde tutabilmek için cephane ve para miktarları, kaynakları düşünülmek zaruri değil miydi? Vaziyeti muhakeme ederken ve tedbir düşünürken, acı olsa da hakikati görmekten bir an vazgeçmemek lazımdır. Kendimizi ve birbirimizi aldatmak için lüzum ve mecburiyet yoktur. Biz, vaziyetin ve cephelerin ihtiyaçlarından gafil değiliz. Her taraftan, namına sayısız telgraflar gelmektedir: "Büyük muntazam kuvvetler sevk ediniz"; "şu kadar cephane gönderiniz", "bunlar gelmezse burada mağlup oluruz" denilmekte ve tehlike ve ateş içinde bulunmaktan hasıl olan heyecan sevkiyle acı lisanla hal izah edilmektedir. Bizim vazifemiz ve vaziyetimiz, onların teessür ve heyecanına iştirak ederek herkesin manevi kuvvetini kırmak değildir, bilakis onlara metanet ve sebat ve ümit verecek tarzda hareket etmektir.

Bundan sonra, elbette, vaziyetler değişecek ve bütün memleket ve millete cidden ümit ve emniyet bahşedecek tedbirler tatbik olunacaktır. Artık, buna mani kalmamıştır. Heyeti İcraiye, bir kısım doğumluları silah altına da celp edebilecektir.

MOSKOVA'DA BULUNAN BEKİR SAMİ HEYETİ'NE*

(26 TEMMUZ 1920)

İngilizlerin teşvikiyle Ermenilerin Kızılordu ile birliklerimiz arasındaki teması Gerus'ta kestiklerini ve Şahtahtı'nı işgal ettiklerini. Doğu ordumuzun karşı hareketten sakındığını ve Ermeni meselesi hakkındaki hal şeklinin ivedi ve barış yoluyla sonuca erdirilmesini ve o zamana kadar Ermeniler hareketlerini durdurmayıp da emperyalist şekilde olupbittiye devam ettikleri takdirde, beraberce askeri harekâtın kararlaştırılması gerektiğini, durumun Rus Sovyet Cumhuriyeti'ne açıklanması ile alınacak karşılığın süratle bildirilmesini.

* *Türk İstiklâl Harbi III'ncü Cilt Doğu Cephesi (1919-1921)*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s.133.
Yukardaki kaynakta, bu metnin, Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal'in Moskova'da bulunan Bekir Sami heyetine 26 Temmuz 1920'de yazdığı bir mektubun özeti olduğu belirtilmektedir. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ADLİ MAHKEMELER İLE DİVANIHARPLER ARASINDA DAVA MERCİİ HAKKINDA ORTAYA ÇIKACAK ANLAŞMAZLIKLARIN HALLİ*

(27 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Adli mahkemeler ile Divanıharpler arasında dava mercii hakkında ortaya çıkacak anlaşmazlıkların Şûrayı Devlet Reisi'nin riyaseti altında olmak üzere üçü Temyiz Mahkemesi ve üçü de Divanı Temyizi Askeri'ce seçilmiş altı üyeden meydana gelen bir özel encümen marifetiyle incelenmesi ve karara bağlanması 12 Eylül 32 [25 Eylül 1916] tarihli geçici kanun icaplarından bulunmasına, şimdiki halde bu yolda bu encümen mevcut olmasına göre meydana gelen anlaşmazlıkların hal sureti hakkında Müdafaai Milliye Vekâleti'nin 27 Temmuz 36 [1920] tarih ve 25/394 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'ce incelenerek, Adliye Vekâleti'ne verilmesi kararlaştırılmıştır.

27 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Ferit		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktısadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 27.07.1920, 030.18.1.1 - 1.6.14. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 56, Karar No: 112" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

HİLÂLİ AHMER MEMUR VE MÜSTAHDEMLERİNİN VE SIHHİ EŞYANIN NAKLİ*

(27 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Hilâli Ahmer[1] hastahanelerine memur bulunan özel işaretler taşıyan Hilâli Ahmer memur ve müstahdemlerinin askeri subaylar ve efrat gibi şimendiferlerde tesviye ile seyrüseferleri ve Hilâli Ahmer hastahanelerine ait sıhhi eşyanın da askeri eşya gibi naklolunması hakkında Müdafaai Milliye Vekâleti'nin 26 Temmuz 36 [1920] tarih ve 52-514/2/1599 numaralı tezkeresi âliyesi Heyeti Vekile'de görüşülerek, bir kanun maddesi teklif edilmek üzere Umuru Maliye Vekâleti âliyesine verilmesi kararlaştırılmıştır.

27 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Ferit		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 27.07.1920, 030.18.1.1 - 1.6.18. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 58. Karar No: 116" kaşesi basılıdır.

1 Kızılay. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

MARDİN SANCAĞINDA OTURAN TAŞLAR AŞİRETİNDEN KADİR OĞULLARIYLA HALİL BELALI VE ARKADAŞLARININ SUÇLARIYLA İLGİLİ TAKİBATIN ERTELENMESİ*

(27 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Mardin sancağında oturan Taşlar aşiretinden Kadir oğullarıyla Halil Belalı ve arkadaşlarından ekli cetvelde isimleri yazılı şahısların yekdiğerlerine karşı vuku bulan tecavüzlerden birlikte işlenen suçlara ait adli takibat ertelenmiştir.

Madde 2. Tasdik tarihinden itibaren yürürlüğe giren işbu kararnamenin hükümlerinin icrasına Adliye Vekâleti memurdur.

27 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Ferit		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 27.07.1920, 030.18.1.1 - 1.6.20. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 59, Karar No: 118" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

ANADOLU'YA GEÇENLERİN İSTANBUL'DAKİ AİLELERİNE GÖNDERİLECEK PARANIN SALİMEN ELLERİNE ULAŞMASI İÇİN ALINAN TEDBİRLER*

(27 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Dersaadet'ten kendini kurtararak Anadolu'ya geçenlerin Istanbul'da terk ettikleri ailelerinin pek sefil ve perişan bir halde oldukları ve bunlara gönderilecek paranın salimen mahallerine teslimi vasıtalarını temin' etmek üzere gönderilecek bir heyetin Samsun'da teşkiline girişildiği 15. Fırka Kumandanlığı'nın yazısı üzerine 3. Kolordu Kumandanlığı'ndan bildirilmiş ve askeriye taraf'ından icabına teşebbüs edilmiş ve diğer mensupları için de gereğinin yapılması hususunun bütün vekâletlere tamimi kararlaştırılmıştır.

27 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Fevzi

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 27.07.1920, 030.18.1.1 - 1.7.2. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 60, Karar No: 120" kaşesi basılıdır.

BÜTÜN KOLORDULARA VE MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETLERİNE, BAĞIMSIZ LİVALARA, VİLAYETLERE*

(27/28 TEMMUZ 1920)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalemi Mahsus
Adet/360

Ankara
27/28.7.36 [1920]

Suret

1. Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti heyeti merkeziye ve heyeti idareleri mahallin en büyük mülkiye memurunun emri altındadır. Söz konusu heyetlerin vatan müdafaası emrindeki yardımları ve bu hususta cereyan eden muameleleri mutlaka hükümet reisinin malumatı altında bulunacaktır. Hükümet reisleriyle Müdafaai Hukuk heyetlerinin yekdiğerine karşı vaziyetleri hükümet birliğini mutlaka sağlamlaştıracak ve gösterecek tarzda olacaktır.

2. Mahallin asayişi icabı jandarmaya yardımcı kuvvet olarak mahalli mülki memur reislerinin emir ve tensibiyle Müdafai Hukuk cemiyetlerinin emek ve yardımıyla vücuda getirilmiş ve getirilmekte olan Kuvayi Milliye namı altındaki silahlı kuvvet, mutlaka mahalli jandarma kumandanının kayıtsız şartsız emrine verilecektir. Bu hususun temininden dolayı mülki memurların ve askeriyenin reisleri mesuldür.

3. Mahallin icabı olarak doğrudan doğruya askeri bir vazife yerine getirmek veyahut orduyu takviye etmek üzere keza Müdafaai Hukuk cemiyetlerinin emek ve yardımlarıyla teşkil edilmiş ve edilmekte bulunan gönüllü müfrezeleri mutlaka mıntıkasında bulunan en büyük askeri kumandanının emir ve tensibiyle teşekkül edecek ve adı geçen kumandanlığın emir ve tensip edeceği askeri makamın Kuvayi Milliye namı altında emri altına girecektir.

* Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi Arşivi, Dolap 9, Göz 5, Dosya 27'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Sayı 50, Vesika No: 1159. Belgenin "Bütün Kolordulara ve Müdafaai Hukuk Cemiyetlerine, Bağımsız Livalara, Vilayetlere" başlıklı örneği için bkz. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, Kutu 100, Belge 24; "Müdafaai Hukuk Riyasetine" başlıklı örneği için bkz. TİTE Arşivi, Kutu 28, Belge 139; Reşadiye Heyeti Milliyesi Riyasetine gönderilen ve fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'nde olan örneği için bkz. Ünal Türkeş Arşivi, Belge No: 79; "Kastamonu Valiliğine" başlıklı örneği için bkz. Nurettin Peker, *1918-1923 İstiklâl Savaşının Vesika ve Resimleri İnebolu ve Kastamonu Havalisi*, Gün Basımevi, s.222.
Harp Tarihi Vesikaları Dergisi'ndeki eski yazı belge Ahmet Hezarfen; TİTE Arşivi, Kutu 100, Belge 24 ve Ünal Türkeş Arşivi'ndeki Dr. Dervis Kılınçkaya; TİTE Arşivi, Kutu 28, Belge 139'daki ise Sadık Perinçek tarafından okunmuştur.

İkinci ve üçüncü maddede belirtilen silahlı kuvvetlerin ve gönüllü müfrezelerinin iaşe ve giyim ve mevcudiyetlerinin devamı için icap eden masraflar jandarma veya Müdafaai Milliye Vekâleti'nce temin olunur. Bu hususa ahalinin Müdafaai Hukuk heyetleri vasıtasıyla vuku bulacak yardımı mülki memur reislerinin yol göstermesiyle kayda geçirilmiş ve Müdafaai Milliye Vekâleti'nce malum bulunmak şarttır.

4. Müdafaai Hukuk heyetleri, hükümet idaresine müdahale etmekten, kendi emirlerinde silahlı kuvvetler bulundurmaktan kayıtsız şartsız ve katiyen yasaklıdır. Bu hususun incelenmesine ve muhalif emir ve ahvalin men'ine, vaziyetinde müşkülata tesadüf ettiği takdirde derhal üst makama keyfiyeti arz etmeye mülki memur ve askeriye reisleri mecburdur.

5. Yukarıdaki Heyeti Vekile kararlarını Dahiliye ve Müdafaai Milliye vekilleri ehemmiyetle takip edeceklerdir.

6. Heyeti Vekile'nin işbu kararları bütün icra vekillerine, bütün mülki memur reislerine ve cephe kolordu kumandanlıklarına ve Müdafaai Hukuk heyeti merkeziye ve heyeti idarelerine Büyük Millet Meclisi Riyaseti'nce tebliğ olunmuştur.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

HEYETİ VEKİLE KARARI

AHZI ASKER ŞUBELERİNİ TEFTİŞ EDECEK SUBAYLARIN SEÇİMİ*

(29 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Kolordular dahilindeki Ahzı Asker şubeleri[1] teftişleri için icap eden subayları, Kolordu Ahzı Asker Heyeti Riyaseti tarafından seçilir.

Madde 2. Her şubenin teftiş sırasında gideceği köy adediyle müddetleri Ahzı Asker kalemlerince tasdik edilir.

Madde 3. Teftişler senede azami iki defadır.

Madde 4. Kanunen binmesi için hayvan verilen ve hayvanı miri[2] tarafından iaşe edilen ümera[3] ve subayların teftiş sırasında ve karadan seyahatinde kendilerine ayrıca binek ücreti verilmez, yalnız seyahat yevmiyesi verilir. Kanunen binmesi için hayvan tahsis edilmeyen subaylar için teftiş sırasında lazım gelen hayvan yevmiyesi mahalli belediyesinin tasdikinden sonra ödenir. Başkaca da seyahat yevmiyesi verilir.

Madde 5. Bir mesafe ne kadar zamanda kat olunursa olunsun, sekiz saatlik bir seyahat yevmiyesi verilir. Sekiz saatten fazla veya noksan küsurat için yevmiye verilmez.

Madde 6. İşbu kanun yayım tarihinden muteberdir.

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 29.07.1920, 030.18.1.1 - 1.6.3. Belgeye ait çevrimyazımın fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 49, Karar No: 101" kaşesi basılıdır.

1 Askerlik şubeleri. (Y.N.)

2 Devlet, hazine kastediliyor. (Y.N.)

3 Ümera: Üst rütbeli subaylar. (Y.N.)

Madde 7. İşbu kanunun icrasına Müdafaai Milliye ve Maliye Vekili memurdur.

29 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktısadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

HEYETİ VEKİLE KARARI

SUÇLAMA MUAMELELERİNİN KALDIRILMASI*

(29 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Suçlama muamelelerinin[1] kaldırılmasına dair Umuru Adliye Vekâleti'nden tanzim ve 29 Haziran 336 [1920] tarih ve 798 numaralı tezkerei âliyelerine bağlı olarak verilen kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası Heyeti Vekile'de görüşülüp tasvip edilerek, müzakere için Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

29 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 29.07.1920, 030.18.1.1 - 1.6.7. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 53, Karar No: 105" kaşesi basılıdır.

1 Çevrimyazıda "muamelat-ı ithamiyenin". (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

HARİCİYE VEKÂLETİ'NCE TAYİN EDİLEN MEMDUH ŞEVKET BEY'E ÜÇ BİN LİRA ÖDENMESİ*

(31 TEMMUZ 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Azerbaycan Devleti ile Kafkasya'da mevcut milli şûralar arazisinde ve mümkün olduğu takdirde Ermenistan ve Gürcistan havalisinde dolaşmak ve Kafkasya ahvaline dair merkezi hükümete doğru malumat vermek üzere Hariciye Vekâleti'nce tayin edilen Memduh Şevket Bey'e harcırahıyla beraber altı aylık maaş ve tahsisat karşılığı olmak üzere Hariciye Vekâleti'nin tahsisat faslı olan iki yüz altıncı faslın ikinci maddesine mahsuben üç bin lira ödenmesi kararlaştırılmıştır.

31 Temmuz 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 31.07.1920.030.18.1.1 - 1.6.11. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 55, Karar No: 109" kaşesi basılıdır.

AFYONKARAHİSAR KOLORDU DAİRESİ'NDE SUBAYLARA HİTABEN KONUŞMA*

(31 TEMMUZ 1920)

Efendiler!

Eski silah arkadaşlarımla böyle yakından ve samimi temasta bulunmaktan büyük vicdani zevk hissediyorum. Sizinle oturup uzun hasbıhal etmek isterdim. Fakat çoksunuz; müsait yer de yoktur. Bu sebeple hissiyatımı birkaç cümle ile mülahaza etmekle yetineceğim.

Arkadaşlar! İngilizler ve yardımcıları milletimizin bağımsızlığını imhaya karar vermişlerdir. Milletler bağımsızlıklarını hiç kimsenin lütuf ve atıfetine borçlu değildir. Hiç kimse kimseye, hiçbir millet diğer millete hürriyet ve bağımsızlık vermez. Milletlerde tabiaten ve yaratılıştan mevcut olan bu hak, milletlerce kuvvetle, mücadele ile mahfuz bulundurulur. Kuvveti olmayan, dolayısıyla mücadele edemeyen bir millet, mahkûm ve esir vaziyettedir. Böyle bir milletin bağımsızlığı gasp olunur.

Dünyada hayat için, insanca yaşamak için bağımsızlık lazımdır. Bağımsızlık sahibi olmak için kuvvet sahibi olmak ve bunun için mevcudiyetini ispat etmek icap eder.

Kuvvet ordudur. Ordunun hayat ve saadet kaynağı, bağımsızlığı takdir eden milletin, kuvvetin lüzumuna olan vicdani imanıdır.

İngilizler, milletimizi bağımsızlıktan mahrum etmek için, pek tabii olarak evvela onu ordudan mahrum etmek çarelerine giriştiler. Mütareke şartlarının tatbikatı ile silahlarımızı, cephanelerimizi, bütün müdafaa vasıtalarımızı elimizden almaya çalıştılar. Sonra kumandanlarımıza ve subaylarımıza tecavüz ve taarruza başladılar. Askerlik izzetinefsini yok etmeye gayret ettiler. Ordumuzu tamamen lağvederek, milleti, bağımsızlığını muhafaza için muhtaç olduğu dayanak noktasından mahrum etmeye teşebbüs ettiler. Bir taraftan da müdafaasız, ordusuz bıraktıklarını zannettikleri milletin de izzetinefsine, her türlü haklarına ve mukaddesatına taarruzla milleti alçaklığa, boyun eğmeye alıştırmak planını takip ettiler ve ediyorlar.

Her halde ordu, düşmanlarımızın birinci taarruz hedefi oldu. Orduyu imha etmek için mutlaka subayları mahvetmek, aşağılamak lazımdır. Buna da teşebbüs ettiler. Bundan sonra milleti koyun sürüsü gibi boğazlamakta engeller ve müşkülat kalmaz.

Bu hakikat karşısında ve içinde bulunduğumuz vaziyete göre subaylar heyetimize düşen vazifenin mahiyeti, ehemmiyeti ve kıymeti kendiliğinden meydana çıkar.

* Afyon'da çıkan *İkaz* gazetesinden aktaran: *Anadolu'da Yenigün* gazetesi, 10 Ağustos 1920. Ayrıca bkz. Yrd. Doç. Dr. İhsan Güneş, "Atatürk'ün Bilinmeyen Bir Konuşması", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c.2, sayı 5, yıl 1986, s.463-465. *Anadolu'da Yenigün* gazetesindeki eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

Milletimiz hür ve bağımsız yaşamak lüzumuna tam bir iman ile kani olmuş ve buna kati azim ile karar vermiştir. Zaman zaman, şurada burada üzüntü verici karaktersizliklerin görülmüş olması, hiçbir vakit milletimizin genel kanaatine, hakiki imanına sekte vurmamıştır ve vuramayacaktır.

Dolayısıyla kuvvetin, ordunun vücudu için lazım olduğunu söylediğim kaynak –ki milletin vicdani imanıdır– mevcuttur. Ordu ise, arkadaşlar, ancak subaylar heyeti sayesinde vücut bulur. Malum bir askeri hakikat, felsefi hakikattir; "ordunun ruhu subaylardadır". O halde subaylarımız, düşmanlarımız tarafından yıkılmak istenilen ordumuzu tamir edecek ve canlandıracak ve ordu ve milletimizin bağımsızlığını muhafaza edecektir.

Millet, bağımsızlığının muhafazasından ibaret olan hayati gayesinin teminini ordudan, ordunun ruhunu teşkil eden subaylardan bekler. İşte subayların yüce olan vazifesi budur.

Allah göstermesin milletin bağımsızlığı ihlal edilirse bunun vebali subaylara ait olacaktır. Subaylar, izah ettiğim yüce, mukaddes ve bütün açılardan üzerlerine düşen vazife itibariyle, bütün mevcudiyetleriyle ve bütün dikkat ve ferasetleriyle,[1] giriştiğimiz bağımsızlık mücahedesinde birinci derecede faal ve fedakâr olmak mecburiyetindedirler.

Şahsi ve özel hayatları itibariyle de subaylar, fedakârlar sınıflarının en önünde bulunmak mecburiyetindedirler. Çünkü düşmanlarımız herkesten evvel onları öldürürler. Onları aşağılar ve hor görürler: Hayatında bir an olsa bile subaylık yapmış, subaylık izzetinefsini, şerefini duymuş, ölümü küçümsemiş bir insan, hayatta iken, düşmanın tasarladığı ve reva gördüğü bu muamelelere katlanamaz. Onun yaşamak için bir çaresi vardır: Şerefini korumak! Halbuki düşmanlarımızın da kastettiği, o şerefi ayaklar altına almaktır.

Dolayısıyla subay için "ya istiklal, ya ölüm" vardır. Fakat arkadaşlar ölmeyeceğiz, bağımsızlığımızı muhafaza ederek yaşayacağız ve milletimizi daima bağımsız görmekle bahtiyar olacağız!

1 Anlayışlılık, çabuk seziş. (Y.N.)

DEMİRCİ MEHMET EFE'YE*

(TEMMUZ 1920)

Son Yunan harekâtı üzerine her cephede vukua gelen ricat safhaları Büyük Millet Meclisi'nde enine boyuna bahsolunmuş ve incelenmiş ve hükümet, bütün nizamiye fırka kumandanlarından geniş ölçüde değişiklikler yapmaya mecbur kalmıştır. Bu ciheti gizli olarak yüksek bilgilerinize arz ederim.[1]

Verilen malumat bittabi inandırıcı görülmüş olduğundan, başka bir muameleye lüzum olmadığını temin eder ve şimdiye kadar geçmiş olan yüksek vatanperverane hizmetlerinin yeni fırka kumandanıyla da samimi münasebetler dairesinde devam edeceğine itimat ettiğimi ve beklediğimi özel olarak belirtir ve bildiririm, Efendim.[2]

Mustafa Kemal

* Fahrettin Altay, *On Yıl Savaş ve Sonrası*, İnsel Yayınları, İstanbul, 1970, s.258. Ayrıca bkz. Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, c.8, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997, s.185.

1 *Ben de Yazdım*'da "vaz ederim". (Y.N.)

2 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'in yerine aynı zamanda mutasarrıflık görevıyle Nazmi Bey'in getirilmesi üzerine, Demirci Mehmet Efe, Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafta, Şefik Bey'in görevinde kalmasını, Nazmi Bey'in de mutasarrıf olmasını ister. Mustafa Kemal Paşa, Demirci Mehmet Efe'ye yukardaki cevabı verir. Bkz. Fahrettin Altay, *aynı eser*, s. 256-257. (Y.N.)

ALİ FUAT PAŞA'YA*

(TEMMUZ 1920)

"Gerek cephedeki emir ve kumanda hususunda ve gerekse geri ve iaşe hizmetlerinde kati liyakati olmadığı"[1]

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi. 4/4478, Klasör 642. Dosya 5 (8). Fihrist 14'ten yukardaki şekliyle aktaran: Ayfer Özçelik, *Ali Fuat Cebesoy*, Akçağ Yayınları, İstanbul, 1993, s.159.

1 Yukardaki kaynakta şöyle denilmektedir: "Seyahatini Pozantı'ya kadar uzatan Mustafa Kemal Paşa, Pozantı'dan Ali Fuat Paşa'ya gönderdiği bir yazıda teftiş sırasında durumunu beğenmediği 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey'in 'gerek cephedeki emri kumanda hususunda ve gerekse geri ve iaşe hizmetlerinde liyakati katisi olmadığı' için işten el çektirilmesini istemiştir." Bkz. *aynı eser*. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

HİNDİSTAN AHALİSİNDEN HACI ABDULLAH EFENDİ'YE AYLIK ÜÇ YÜZ KURUŞ MAAŞ TAHSİSİ*

(1 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Hindistan ahalisinden Konya'da bulunan Hacı Abdullah Efendi'ye hazinei evkâfı muhtâcîn[1] tertibinden maaş tahsisine dair Konya Vilayeti İdare Meclisi'nce tanzim edilen ve Umuru Şer'iye Vekâleti Celilesinin 1 Ağustos 36 [1920] tarih ve 429/6 numaralı yüksek tezkerelerine ekli olarak verilen mazbata Heyeti Vekile'de okunduktan sonra hazinei evkâfı muhtâcîn tertibinden aylık üç yüz kuruş maaş tahsisi kararlaştırılmıştır.

1 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 01.08.1920. 030.18.1.1 - 1.8.2. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 75, Karar No: 140" kaşesi basılıdır.

1 Muhtaç vakıfları hazinesi. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

KONYA'DAKİ VÂLİDE SULTAN KETHÜDÂSI KÜTÜBHÂNESİ'NİN HAFIZI SANİSİ HACI MEHMED EFENDİ'NİN MAAŞI*

(1 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Konya'da vaki Vâlide Sultan Kethüdâsı Kütübhânesi'nin hafızı sanisi[1] Hacı Mehmed Efendi'nin aylık maaşı olan kırk kuruşun azlığından bahisle artırılmasını istediğinden ve hafızı kütbü evvel[2] aylık maaşı olan yüz kuruşa 8 Temmuz 36 [1920] tarihinde iki yüz kuruş zam ile üç yüz kuruşa çıkarıldığından, adı geçen dilekçe sahibinin maaşına da münasip miktarda zam yapılması, adı geçen vilayet Evkaf Müdüriyeti'nden alınan yazıda belirtilenlere atfen Umuru Şer'iye Vekâleti Celilesinin 1 Ağustos 36 [1920] tarih ve 427/5 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'de okunduktan sonra kırk kuruştan ibaret olan maaşı yüz on kuruş artırılarak yüz elli kuruş tahsisi ve tahsis tarihinden itibaren verilmesi kararlaştırılmıştır.

1 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 01.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.5. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 76, Karar No: 143" kaşesi basılıdır.

1 İkinci sorumlusu anlamında. (Y.N.)

2 Hafızı kütbü evvel: Kütüphane birinci sorumlusu. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

BATUM MEBUSLARINDAN EDİB VE MÜFTİ EFENDİLERİN AYDINLATMA HEYETİ OLARAK BATUM'A GÖNDERİLMELERİ*

(3 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Batum'da bir aydınlatma heyetinin vücudunun lüzum ve ehemmiyetinden dolayı, Batum mebuslarından Ahmed Nureddin Bey ve arkadaşları tarafından Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine 2 Ağustos 36 [1920] tarihinde acil olarak vuku bulan teklifleri Heyeti Vekile'de okunduktan sonra Batum mebuslarından Edib ve Müfti Efendilerin aydınlatma heyeti olarak Batum'a gönderilmeleri ve harcırahlarının da Dahiliye Vekâleti örtülü ödenek kısmından ödenmesi ve talep ettikleri iki muallimin Maarif Vekâleti'nce seçilerek gönderilmeleri ve bu muallimlere de Dahiliye örtülü ödeneğinden harcırah verilmesi 3 Ağustos 36 [1920] tarihinde kararlaştırılmıştır.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 03.08.1920, 030.18.1.1 - 1.7.5. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 62, Karar No: 123" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

KONYA DİVANIHARBİ ÖRFİSİ'NCE MAHKÛM EDİLEN YİRMİ DÖRT ŞAHSIN MAHKÛMİYETLERİNİN TASDİKİYLE ERZURUM'A GÖNDERİLMELERİ*

(3 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Konya vakasından mahkûm olanlar hakkında verilen hükmün bir karara bağlanarak henüz tasdik edilmemesi yüzünden istifade eden bazı fesatçıların propaganda hususunda bir fesat sahası bulduklarını bildiren vilayetin 1 Ağustos 36 [1920] tarihli telgrafname şifresi ve Müdafaai Milliye Vekâleti Celilesinin 31 Temmuz 36 [1920] tarih ve 136/2993 numaralı yüksek tezkereleri Heyeti Vekile'de okunduktan sonra, Konya Divanıharbi Örfisi'nce mahkûm edilen yirmi dört şahsın mahkûmiyetlerinin tasdikiyle adı geçenlerin Erzurum'a gönderilmeleri kararlaştırılmıştır.

3 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 03.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.8. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 78, Karar No: 146" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI
MÜSTAHDEMLERİN MAAŞLARI*
(AĞUSTOS 1920)[1]

Muamelesi tamamlanmıştır.

Ekli pusulada müstahdemlerin maaşları diğer dairelerin müstahdemlerine kıyas kabul etmeyecek derecede az ve yerine getirmekle mükellef oldukları hizmetlerle orantısız olduğundan bunların maaşlarına söz konusu pusula müfredatında hizalarında gösterildiği gibi, bin yüz elli kuruş zamla kâfi dereceye çıkarılması ve tahsis tarihinden itibaren sarf edilmek ve verilmek üzere bu senenin bütçesine ithali tensip kılınmış olduğundan bahisle Umuru Şer'iye Vekâleti Celilesinin 1 Ağustos 36 [1920] tarih ve 424/2 numaralı tezkereleri Heyeti Vekile'de okunduktan sonra mezuniyet verilmesi kararlaştırılmıştır.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 03.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.7. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 77, Karar No. 145" kaşesi basılıdır.

1 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde 3 Ağustos 1920 tarihiyle kaydedilen belgenin çevrimyazısı üzerinde tarih yer almamaktadır. Arşivdeki 144 ve 146 numaralı kararlar da 3 Ağustos 1920 tarihli olduğundan, bu karar da aynı tarihli olmalıdır. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ANKARA SULTANİSİ İLE DARÜLMUALLİMİNİ TALEBELERİNİN ÇORUM VEYA KIRŞEHİR'E GÖNDERİLMELERİ*

(4 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Ankara'da bina buhranı ve resmi daireler için binalara şiddetli ihtiyaç bulunması hasebiyle Ankara Sultanisi[1] ile Darülmuallimini[2] açılamayacağından, zaten adedi pek az olan adı geçen mekteplerin talebesi 36-37 [1920-1921] öğrenim senelerini tamamlamak üzere Maarif Vekâleti tarafından Çorum veya Kırşehir'e gönderilip, öğrenim ve idare heyetleri geçici olarak açığa çıkarılacak ve söz konusu muallimler ilk açık memurluklara tayin olunacaktır.

4 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 04.08.1920, 030.18.1.1 - 1.7.8. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 63, Karar No: 126" kaşesi basılıdır.

1 Sultani: Lise. (Y.N.)

2 Darülmuallimin: Erkek öğretmen okulu. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

RÜSUMI İSTİHLÂKİYE KARARNAMESİ'NE EKLENECEK KANUN MADDELERİ GEREKÇE TASARISI*

(4 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

30 Mart 35 [1919] tarihli Rüsumı İstihlâkiye[1] Kararnamesi'ne eklenecek kanun maddeleri gerekçe tasarısı:

Madde 1. Gümrüklerden kaçırılırken yakalanan gaz, kahve ve çayın her bir kilosundan 30 Mart 35 [1919] tarihli kararname icabınca alınması lazım gelen rüsumı istihlâkiye cezaen beş kat olarak alınır.

Madde 2. Gümrüklerden kaçırmak istedikleri maddeler bedelsiz müsadere olunur.

4 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 04.08.1920, 030.18.1.1 - 1.7.14. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1, S. No. 66, Karar No: 132" kaşesi basılıdır.

1 Rüsumı istihlâkiye: Tüketim vergisi. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

TUZ FİYATININ ARTIRILMASI HAKKINDAKİ KANUN TASARISI*

(4 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Tuz Fiyatının Artırılması Hakkındaki Kanun Tasarısı

Madde 1. Tuz fiyatının artırılmasına dair olan 24 Kânunuevvel 33 [24 Aralık 1917] tarihli kanunun birinci maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Osmanlı memleketleri memlahalarında[1] tuzun her bir kilosu iki kuruşa satılır.

Madde 2. İşbu kararnamenin yürürlüğe konulduğu gün dahil olarak nihayet bir hafta zarfında tuz tüccar ve esnafı ellerinde bulunan tuzların miktarını beyanname ile Düyunu Umumiye İdaresi'ne haber vererek vergi farkını ödemeye mecburdurlar. Aksi halde ve bahsolunan müddet sona erdiğinde ellerinde mevcut bulunan tuz kaçak sayılarak zapt edilir.

Madde 3. Beyannamedeki miktara karşı zuhur eden fazlalar yüzde üçü tecavüz eylediği halde bu fazlaların vergi farkı olarak kilo başına isabet eden bir kuruş elli santim[2] üzerinden iki kat ve ellerindeki tuzu gizleyenlerden gizledikleri tuz açığa çıkarıldığı halde aynen zapt edilmekle beraber iki kat değeri bedelen ve tüketildiği sabit olan miktarın üç kat değeri yine bedelen para cezası olarak tahsil edilir.

Madde 4. İşbu kararnamenin tatbikinden doğabilecek herhangi bir müracaat üzerine bütün inzibat memurları ve polis, belediye memurlarıyla köyler ve mahalleler

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 04.08.1920, 030.18.1.1 - 1.7.15. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 67, Karar No: 133" kaşesi basılıdır.

1 Memlaha: Tuzla; tuz çıkan yer. (Y.N.)

2 Santim: Bir kuruşun yüzde biri değerindeki para birimi. (Y.N.)

ihtiyar heyetleri taraflarından Düyunu Umumiye İdaresi memurlarına lazım gelen yardım gösterilecektir.

Madde 5. İşbu kanun yayımlandığı günün ertesinden itibaren yürürlüktedir.

4 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

HEYETİ VEKİLE KARARI

ZABITAİ SAYDİYE NİZAMNAMESİ'NİN BAZI MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİNE DAİR KANUN TASARISI*

(4 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Zabıtai Saydiye[1] Nizamnamesi'nin bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı.

Birinci Madde. 18 Haziran 1299 [30 Haziran 1883] tarihli Zabıtai Saydiye Nizamnamesi'nin üçüncü maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Avcıya verilecek ruhsat tezkeresi için ancak yüz kuruş alınır. Bu tezkereler yalnızca şahsa ve avcının namına verilip hükmü mensup olduğu mali seneye mahsustur.

İki ve daha fazla şahıslar yalnız bir tezkere ile avcılık edemez.

İkinci Madde. Adı geçen kanunun dördüncü maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir.

Deniz ve denizden sayılan göller dahillerinde ve denize dökülen nehirlerin ağızlarında gerek dalyan ve gerek ağ ve olta vasıtasıyla avlanan balıklardan ve midye, istiridye, tarakapnis, salonos, vasvadis, yengeç, istakoz, teke ve benzeri kabuklu deniz hayvanları ile nehir, göl ve derelerden avlanan balık ve nehir hayvanlarından yüzde on beş vergi alınır. Bu vergiler avın tamamı doğruca balıkhanesi olan mahallerde balıkhanelere götürülerek memur ve sahipleri hazır oldukları halde tellal vasıtasıyla müzayedeyle kararlaştırılan fiyat üzerinden alınır.

Üçüncü Madde. Adı geçen kanunun otuz üçüncü maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Karada avlanmaya mahsus ruhsat tezkeresi için Osmanlı memleketlerinin her tarafında eşit olarak yüz kuruş alınır.

Dördüncü Madde. Adı geçen kanunun kırk altıncı maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Gerek köyün baltalıklarında ve gerek devlet orman ve korulukları dahilinde samur, tilki, sincap, sansar, zürafa, kastor gibi bütün pöstekilerinden faydalanılan hayvanları avlayanlar, bunların pöstekilerini panayır, çarşı ve pazar mahallerine götürüp sattıklarında, diğer ehli hayvanların alım satımı hakkındaki nizamname icabınca bunların rayiç kıymetlerinden kuruşta beş para vergi alınır.

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 04.08.1920, 030.18.1.1 - 1.7.18. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 70, Karar No: 136" kaşesi basılıdır.

1 Zabıtai saydiye: Av zabıtası. (Y.N.)

Beşinci Madde. İşbu kararname her mahalde yayımlandığı günün ertesinden itibaren yürürlüktedir.

4 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili
M. Kemal

Dahiliye Vekili
Dr. Adnan

Adliye Vekili
Celâleddin Arif

Müdafaai Milliye Vekili
(Cephede teftişte bulunduğu)

Umuru Şer'iye Vekili
Fehmi

Erkânıharbiyei Umumiye Reisi
İsmet

Sıhhiye Vekili
Dr. Adnan

Umuru İktisadiye Vekili
Dr. Adnan

Nafıa Vekili
İsmail Fazıl

Maarif Vekili
Dr. Adnan

Maliye Vekili
Ferit

HEYETİ VEKİLE KARARI

KALECİK KAZASINDA ŞEKAVET HALİNDE BULUNAN KÜRT İSMAİL'İN TAKİBATININ ERTELENMESİ*

(4 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Kalecik kazasında şekavet halinde bulunan Kürt Ismail'in takip ettiği gaye adi şekavetten olup kendisi hükümetçe affa mazhar olduğu takdirde eskiden maiyetinde bulunduğu Eskişehir Jandarma Bölük Kumandanı Kıdemli Yüzbaşı Osman Zeki Bey'in kumandası altında getireceği asgari elli silahlı ile Batı cephesinde istihdama talip bulunduğunu dolaylı olarak bildirdiğinden, halkı zarara uğratan adı geçen ile avenesinin münferit harekâtta kendilerinden harp cephesinde faydalı bir tarzda istifade olunması her yönden tercih edildiği Müdafaai Milliye Vekâleti'nin yazısına atfen Umuru Dahiliye Vekâleti'nin 28 Temmuz 36 [1920] tarih ve 192/1954 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'de okunduktan sonra Eskişehir Jandarma Bölük Kumandanı Kıdemli Yüzbaşı Osman Zeki Bey kabul eylediği takdirde o doğrultuda takibatının ertelenmesi kararlaştırılmıştır.

4 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhıye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktısadiye Vekili Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 04.08.1920, 030.18.1.1 - 1.7.20. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 74, Karar No: 138" kaşesi basılıdır.

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ REİSİ SANİSİ CELÂLEDDİN ARİF BEY'E KONYA'DAN ÇEKİLEN TELGRAF*

(4 AĞUSTOS 1920)

Konya, 4.8.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi Sanisi[1] Celâleddin Arif Bey'e

Makine başında mahalline derhal çekilecektir.

Konya'nın vaziyetini memnuniyet verici buldum. Ahali aydınlatılmıştır. Kötü niyetlilerin telkinlerine aldananlar, hatalarını anlayarak, ahlaklarını düzeltmeye başlamıştır. Konya vakasından evvelce mahkûm olup, hüküm evrakları incelenmek üzere yüksek heyetlerine takdim edilmiş olanların affı ile bu esnada kırgınlıkların da giderilmesini uygun buluyorum. Vali Beyefendi de bu konuda hemfikirdir. Cumartesi genel toplantı yapılacağını biliyorum. Sırf bu mesele hakkında karar vermek üzere yarın toplanmalarını ve af kararını arkadaşlarımla bu muhitten çıkmadan evvel tebliğ buyurmalarını değerli vekillerle Millet Meclisi'nden özel olarak rica ederim.[2]

Mustafa Kemal

* Cumhurbaşkanlığı Arşivi, IV-15-a, D: 62, F: 1-1'den fotokopisiyle birlikte aktaran: M. Cemil Özgül, "Heyeti Temsiliye'nin Ankara'daki Faaliyetleri". Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1987, s.451; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, Devre 1, c.3, Ankara, 1941, s.96. Aynı belgenin 3 Ağustos 1920 tarihli örneği için bkz. Mehmet Önder, *Atatürk Konya'da*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1989, s.7.
Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

1 Reisi Sani: İkinci Reis. (Y.N.)

2 Mustafa Kemal Paşa'nın bu telgrafı, Büyük Millet Meclisi'nde, 7 Ağustos 1920 Cumartesi günü 44. toplantı 1. celsede okunmuştur. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ REISİ SANİSI CELÂLETTİN ARİF BEYEFENDİ'YE*

(4 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi Reisi Sanisi Celâlettin Arif Beyefendi'ye

C: 3.8.336 [1920] şifre

Bugün 4.8.1336 [1920] saat 9 sonra[1] Konya'dan Pozantı'ye ve 5.8.1336 [1920] akşamı Pozantı'den Konya'ya trenle hareket edilecektir. Cumartesi günü Ankara'da ve Meclis'te bulunmaya gayret edeceğim. Belirtilen günde Ankara'ya yetişmek mümkün olamazsa Dahiliye Vekâleti meselesinin hallinin dönüşüme bırakılmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, Devre 1, c.3, Ankara, 1941, s.111 Mustafa Kemal Paşa'nın bu telgrafı, Büyük Millet Meclisi'nin 7 Ağustos 1920 Cumartesi günü öğleden sonra saat 4.30'da açılan ve riyasetini Reisi Sanı Celâlettin Arif Beyefendi'nin yaptığı 44. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Saat 21. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

YOZGAD İSYANINA İŞTİRAK EYLEDİĞİNDEN DOLAYI İDAM EDİLEN KADI REMZİ EFENDİ'NİN DUL VE YETİMLERİNİN MAAŞ TALEBİNDE BULUNABİLECEKLERİ*

(5 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Yozgad isyanına iştirak eylediğinden dolayı kuvayı tedibiye[1] divanıharbinden çıkan hüküm üzerine idam edilen Kadı Remzi Efendi'nin sekiz nüfus ailesinin zaruret ve perişaniyet içerisinde bulundukları Yozgad Mutasarrıflığı'nın bildirimine atfen Dahiliye Vekâleti Celilesi'nin 31 Temmuz 36 [1920] tarih ve 415 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'de okunduktan sonra yetimler ve dullar maaş talebinde bulunabilecekleri kararlaştırılmıştır.

5 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 05.08.1920, 030.18.1.1 - 1.7.6. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 62, Karar No: 124" kaşesi basılıdır.

1 İsyanı bastıran kuvvetler. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

TEŞKİLAT, MAAŞ VE HARCIRAHLAR KONUSUNDA VERİLEN ÖNERGE HAKKINDA*

(5 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Teşkilat ve maaş ve harcırahlara dair İzmit Mebusu Sırrı Bey'le arkadaşları tarafından Meclis'e takdim olunan ve Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesi'nden verilen önerge sureti Heyeti Vekile'de okunduktan sonra, soru, dahili nizamname icabınca bir imza ile yapılması lazım geldiği ve o önergenin verilmiş olduğu anlaşılamadığından[1] böyle bir teşkilat mevcut ise madde tayini ile ait olduğu vekilden sorulması ve açıklama istenmesi[2] kararlaştırılmıştır.

5 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 05.08.1920. 030.18.1.1 - 1.7.7. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 63, Karar No: 125" kaşesi basılıdır.

1 Aslı "o takririn müsellem olduğu anlaşılamadığından". (Y.N.)

2 Aslı "sual ve istizah olunması". (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ADANA VİLAYETİ VALİ VEKÂLETİ'NE MERSİN MEBUSU İSMAİL SEFÂ BEY'İN TAYİNİ*

(5 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi
Dahiliye Vekâleti

Karar 147

Kararname

Adana Vilayeti Vali Vekâleti'ne vilayetin birinci sınıf sayılmasıyla ve üçte iki maaşla Mersin Mebusu İsmail Sefa Bey'in tayini kararlaştırılmıştır.

İşbu kararnamenin icrasına Vekiller Heyeti memurdur.

22 Zilkade 338 / 5 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Doktor Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 05.08.1920, 030.18.1.1-1.8.9'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1. S. No. 78, Karar No: 147" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

POZANTI KONGRESİ'NDE KONUŞMA VE BEYANNAME*

(5 AĞUSTOS 1920)

Birkaç gün önce buradan geçen özel heyet Pozantı'ya vardıklarında aşağıdaki beyannameyi yayımlamıştır:

Adana Vilayeti Bütün Islam Ahalisine

Büyük Millet Meclisi namına cepheleri ziyaret ederek Meclis'in muhabbetkârane teşekkürlerini muhterem mücahitlerimize tebliğe memur olan heyetimizin, mücahit ordularının öncüsü ve bütün İslam âleminin göz nuru ve kıvancı olan Adana vilayeti halkının samimi temasına gelmiş olmaktan dolayı duyduğu haz pek büyüktür.

Adana'nın muhterem Müslümanları;

Siz, Mütarekename'nin Fransızlar tarafından hak ve insaniyete ve adalet icaplarına külliyen aykırı olarak yırtılması üzerine, bakışlarınızı, bir taraftan İstanbul hükümetinin faaliyet sahasına ve diğer taraftan da Batı'nın ortaya çıkması muhtemel olan insaniyet ve adalet duygularına yönelterek bir müddet sakin kalmıştınız. Bu halden cüret alan düşman, bu sessizlik ve tevekkülün altında saklanmış kahramanlık ve fedakârlık cevherini anlayamayarak cüretinin sınırını genişletmiş ve kıymetli memleketimizi işgal etmişti.

Peygamber'in esaret tanımayan dindar ümmetinin cihat ordularına öncü olmak şerefiyle iftihar eden siz aziz Adanalı dindaşlarımız, kalplerinizde sönmez bir azim ve iman bulunduğu halde, bakışlarınızı eski hedeflerden çevirerek, bir taraftan Peygamber'in mezarıyla şehit kabirlerinin, diğer taraftan da sayısız iftihar edilecek harikalarla dolu olan milli tarihimizin işaret ve yol göstericiliğine tabi oldunuz. O andan itibaren Adana İslamları, bütün Anadolu için vatanperverlik timsali oldu. Düşmanların tecavüzlerine karşı maddi ve manevi yıkılmaz bir demir set olmak şerefini hakkıyla kazandı.

Düşmanların imhakârane maksadı ve haçın düşmanlığı karşısında mübarek hilalin hakiki vaziyeti artık bütün vatan ehlince tamamıyla idrak edilmiştir.

* *Öğüd*, 10 Ağustos 1920, sayı 431, s.1; Ahmet Remzi Yüregir, "Millî Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana*, 17 Haziran 1953, sayı 8514, s.2; *Yeni Adana*, 9 Ağustos 1920'den aktaran: Yusuf Ayhan, *Mustafa Kemal'in Pozantı Kongresi ve Adana'nın Kurtuluşu*, İpek Matbaası, Adana, 1963, s.77-78 ve 111-112; Öğ. Kd. Bnb. Dr. A. Şerif Çaycı, "Millî Mücadele'de ve Cumhuriyet'in Tesisinde Etkili Olması Yönü İle Hitabe ve Nutukların Ehemmiyeti", *Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri II*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s.384-385. *Öğüd*'deki eski yazı belge Kemal Şenoğlu tarafından okunmuştur.
Belge, *Öğüd*'deki açıklamaya ve Ahmet Remzi Yüregir'e göre beyanname; Yusuf Ayhan ve A. Şerif Çaycı'ya göre ise Pozantı Kongresi'nde yapılan konuşmadır. (Y.N.)

Şeref ve bağımsızlık davasında istifade edeceğimiz muvaffakiyet vasıtalarının feyiz kaynağı yalnız Anadolu değildir. Avrupa'nın bin türlü zulüm ve haksızlığına uğramak suretiyle, esaret hayatının türlü türlü ıstıraplarını çekmiş olan Mısır, Hindistan, Rusya ve Afrika'daki Müslüman kardeşlerimiz, bakışlarını Cenabı Hakk'ın rahmet eşiğine ve yumruklarını İslamiyet nurunu söndürmek üzere her türlü kötülüğü yapmaya, Peygamber'in kabrine zalim taarruzlarını uzatmaya cüret eden düşmanlara çevirmiş ve bizlere bütün mevcudiyetleriyle maddi ve manevi yardıma karar vermiş bulunuyorlar. Fazla olarak, Rusya'da insani ve ulvi gayeler etrafında toplanmış olan ve her milletin hukukuna riayet etmeyi esas olarak kabul eden ve günden güne genişleyerek zulüm ve tahakküm âlemini yıkmakta olan muazzam kuvvetler de bize azami yardımda bulunmayı vaat etmişlerdir.

Hakiki kuvvetleri Allah'ın yardımından alan ve bağımsızlık ve şerefi muhafaza uğrunda azami fedakârlık duygularını, şanlı ve şerefli ecdadımızdan miras alan milletimizin, yakın bir zamanda her türlü manasıyla dini ve milli tarihine şanlı ve ebedi sayfalar ilave edeceğine şüphe yoktur. Bu iftihar sayfalarında Adana'nın muhterem Müslümanlarının parlak mevki işgal edeceği hakkındaki genel ve kati itimada tercüman olmakla hissettiğimiz haz büyüktür.

Bağımsızlık ve dinin muhafazası uğrunda şehadet rütbesine erişen kardeşlerimizin Allah'ın rahmetine kavuşmalarını ve Allah'ın yardımının yüce tecellisine mazhariyetimizi tazarru ve niyaz ve cümlenize gerek Büyük Millet Meclisi ve gerek bütün İslam âlemi namına teşekkürler arz ederiz, muhterem gaziler.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal[1]

1 *Yeni Adana*'da imzadan sonra "Bozantı 5 Ağustos 336 [1920]" kaydı vardır. (Y.N.)

KÜTAHYA MUTASARRIFI SAİT BEYEFENDİ'YE*

(6 AĞUSTOS 1920)

Kütahya Mutasarrıfı Sait Beyefendi'ye

Büyük Millet Meclisi'nin selam ve ihtiramını muhterem halkımıza, kahraman orduya ve hamiyetkâr memurlara tebliğ etmek üzere Kütahya'yı dahi ziyaret eden heyetimiz, burada gördüğü iftihar ettiren ve güven veren samimi ve yüce tezahürattan dolayı fevkalade müftehir ve memnundur. Vatanperver Kütahya ahalisinin mali fedakârlığı, maddi ve manevi gayretleri ve mesaisiyle beş on gün zarfında hazırlanan ve teçhiz edilen binlerce mevcuda ulaşan askeri kıtaların, giriştiğimiz dini, milli, vatani mücahedede muzafferiyetimizi temin edecek kahraman bir zümre olarak fedakârlık göstereceğinden eminiz. Gerek zatıâlileriyle Müdafaai Hukuk heyeti gayretleri, gerek bütün Kütahya halkının övünülecek gayretlerinden dolayı hissettiğimiz şükranı, Büyük Millet Meclisi namına beyan ile veda eder ve işbu şükran hislerimizin aynen bütün ahaliye tebliğ buyurulmasını rica eyleriz.

6 Ağustos 1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu, *Kütahya Şehri*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932, s.192. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

KONYA HALKINA TEŞEKKÜR*

(6 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesiyle muhterem arkadaşlarının Akşehir'den çektikleri telgrafname suretidir:

Konya'nın muhterem memurları ile ahalisinin hakkımızda gösterdikleri misafirperverlik, bizi pek ziyade mütehassis etmiştir. Vilayetinizin sınırından pek tatlı hissiyat ile ayrılırken teşekkürlerimizi takdim eder ve bunun herkese iletilmesini rica eyleriz.

* *Öğüd*, 8 Ağustos 1920, sayı 429, s.1. Ayrıca bkz. Ahmet Avanas, *Milli Mücadele'de Konya*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s.119. *Öğüd*'deki eski yazı belge Kemal Şenoğlu tarafından okunmuştur.

ADANA CEPHESİ KUMANDANLIĞI'NA*

(6 AĞUSTOS 1920)

Alınan bilgilerden komuta heyetinin cepheyle esaslı olarak ilgilendiğini ve genel durumun gerekliliğine göre tedbirler alındığını memnuniyetle gördüm. Haber alma işine daha fazla önem verilmelidir. Cephedeki Kuvayi Milliye'nin mevcudunu artırmaya ve bu kuvvetlerin zamanla askeri teşkilata dahil edilmesi hususuna önem verilmelidir. Yeniden teşkil edilecek tümen (9 ncu Tümen) kuruluncaya kadar cephedeki Kuvayi Milliye'nin, düşmanı tedirgin etmeye devam etmeleri çok önemlidir.

* Harp Tarihi Dairesi Arşiv No. 5/801, Dosya 6'dan yukarıdaki şekliyle aktaran: *Türk İstiklâl Harbi IV ncü Cilt Güney Cephesi*. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Ankara, 1966, s.162-163. Belge, yukarıdaki kaynakta "6 Ağustos 1920'de Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal, Adana Cephesi Komutanlığı'nın kısa zamanda yaptığı çalışmalar karşısında şu emri göndermiştir:" açıklamasıyla yer almaktadır. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

MAAŞINDAN TENZİLAT YAPILARAK MAĞDUR EDİLEN MEMURUN KAZANILMIŞ HAKKI OLAN ESKİ MAAŞININ ÖDENMESİ*

(8 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

İki bin beş yüz kuruş maaşla Edirne Vilayeti Evkaf Müdüriyeti'nden Trabzon Vilayeti Evkaf Müdüriyeti'ne memuriyetinin becayişi icra kılındığı halde Trabzon Evkaf Müdüriyeti'nde bulunan zatın itirazı üzerine Kastamonu Müdüriyeti'ne tayin edildiği ve değiştirilmesine dair şerefsadır olan iradei seniyede[1] maaş miktarı açıkça belirtilmediği halde Kastamonu'da işe başlamasından bir ay sonra iki bin kuruş maaşla memuriyet yapması tebliğ olunduğu için hiçbir kanûni gerekçeye dayanmayacak şekilde kazanmış olduğu derecesinin kesilmesi ile hak kazandığı maaşından bu suretle tenzilat icrası mağduriyetine sebep olduğundan bahisle Umuru Şer'iye Vekâleti Celilesinin 1 Ağustos 36 [1920] tarih ve 421/4 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'de görüşülerek, adı geçenin kazanılmış hakkı olduğundan ödenmesi kararlaştırılmıştır.

8 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Hakkı Behiç	Adliye Vekili Celâlettin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Ferit	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Hakkı Behiç
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 08.08.1920, 030.18.1.1 - 1.7.4. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 61, Karar No: 122" kaşesi basılıdır.

1 Şerefsadır olan iradei seniye: Çıkan padişah emri anlamında. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

SİVAS'TA TEŞKİL OLUNAN TEMYİZ HEYETİ RİYASET, MÜDDEİUMUMİLİK VE ÜYELİKLERİNE SEÇİLEN ZEVAT*

(8 AĞUSTOS 1920)

Ankara
9.8.336 [1920]

Ceza Riyaseti'ne: Konya İstinaf Mahkemesi[1] Reisi Nazif Bey.
İstida Dairesi Riyaseti'ne: Trabzon İstinaf Mahkemesi Reisi Abdullah Hilmi Bey.
Baş Müddeiumumiliğe:[2] Antalya İstinaf Reisi Osman Âsım Bey.
Üyeliğe: Konya Kadısı Emin Efendi.
Üyeliğe: Kütahya İstinaf Reisi Osman Zeki Bey.
Üyeliğe: Canik İstinaf Reisi Mehmed Niyâzi Bey.
Üyeliğe: On seneyi aşan bir müddetten beri Konya Hukuk Mektebi müderrisliğinde ve Dava Vekâleti'nde bulunmuş olan Hesâbî Bey.

Sivas'ta teşkil olunan Temyiz Heyeti riyaset, müddeiumumilik ve üyeliklerine yukarıda yazılı zevatın seçilmeleri ve tayinleri 8 Ağustos 36 [1920] tarihinde Heyeti Vekile'ce kararlaştırılmıştır.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili namına M. Kemal	Dahiliye Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekili
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 08.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.10'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 79, Karar No: 148" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 İstinaf mahkemesi: Osmanlı yargısında ilk mahkemelerle temyiz mahkemesi arasında bulunan mahkeme. (Y.N.)

2 Müddeiumumilik: Savcılık. (Y.N.)

HEYETI VEKILE KARARI

VAKIF DAIRELERINİN TEFTİŞİ VE İNCELENMESİ İÇİN AYINTAP MEBUSU ABDURRAHMAN LÂMİ EFENDİ'NİN İZINLİ VE MEMUR OLARAK GİDİŞİ*

(8 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Meşrutiyet'in ilanından sonra vakıf dairelerinin muameleleri ve hesapları düzenlenerek hesapların usuli muzaafa[1] üzere tutulması tesis ve muamelelerde de bazı değişiklikler icra edilmiş ise de, bunun hakkıyla tatbik edilip edilmediği düşünülmemiş ve sonradan teşkil edilen teftiş heyeti merkezle sınırlı kalarak taşraya fayda sağlayamamış bulunması hasebiyle vakıf dairelerinin bir kere teftişi ve incelenmesi gerekli bulunduğundan bahisle bu hususta çeşitli yerlerde vakıflar memuriyetinde bulunan Ayıntap Mebusu Abdurrahman Lâmi Efendi'nin sırf hayırlı işlere ve İslami vakıflara bir hizmet olmak üzere mevcut tahsisatıyla vazifeten teftişi üstleneceğini vaat etmekte olmasından dolayı, bu mülhak vazifeye ve sefer masrafları için tahsis edilecek bir ücretle teftişler icra eylemek üzere adı geçenin gitmesi işi hakkında Umuru Şer'iye Vekâleti'nin tezkeresi Heyeti Vekile'de okunduktan sonra izinli ve memur olarak gitmesine karar verilmiştir.

8 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 08.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.14. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 81, Karar No: 152" kaşesi bastırılmıştır.

1 Usuli muzaafa: Muhasebede yevmiye defterine borçlu hesabının karşılığı olan alacaklı hesabının da, birisi aktif, diğeri pasif tablolarında olmak üzere, aynı zamanda kaydedilmesi hali. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

YOZGADLI TEVFİKİZADE TEVFİK EFENDİ'NİN SÜRGÜN YERİNİN ANKARA OLARAK DEĞİŞTİRİLMESİ*

(8 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Karar 153

İdareten Kütahya'ya sürülmüş olan Yozgadlı Tevfikizade Tevfik Efendi'nin affını veya sürgün yerinin değiştirilmesini istirham eden dilekçesi Heyeti Vekile'de okunduktan sonra sürgün yerinin Ankara olarak değiştirilmesi ve keyfiyetin Dahiliye Vekâleti'ne tebliği kararlaştırılmıştır.

8 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili namına Doktor Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekili
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 08.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.15'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 82, Karar No: 153" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

ZONGULDAK KÖMÜR MADENİ AMELELERİNİN ASKERİ HİZMETLERİNİN ERTELENMESİ*

(8 AĞUSTOS 1920)

Karar 154

Zonguldak kömür madeni amelelerinin askeri hizmetlerinin ertelenmesi 8 Ağustos 36 [1920] tarihinde Heyeti Vekile'ce kararlaştırılmıştır.

10 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili namına Doktor Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekili
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 10.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.16'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 83, Karar No: 154" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

ADANA CEPHESİ KUMANDANLIĞI'NA 41. TÜMEN'İN YENİDEN KURULMASI HAKKINDA*

(8 AĞUSTOS 1920)

41 nci Tümen'in Adana Cephesinden başka bölgede kullanılan yedi taburu, tümenle ilgisini kesmiş olduğundan bugün bu tümenden Adana Cephesinde mevcut iki tabur çekirdek olmak üzere, 41 nci Tümen yeniden teşkil edilecektir. Gereken silahlar için, Milli Savunma Bakanlığı'nca önce Malatya'dan, 41 nci Tümen emrine verilmiş olan cephanesiyle birlikte, 4 ●●● martin tüfeğinden faydalanılacaktır. Personel ikmali tümen bölgesindeki 1892-1899 doğumlu erlerden tamamlanacaktır. Subaylar, Milli Savunma Bakanlığı'nca atanacaktır. 41. Tümen'in yeniden teşkili çok önemli olduğundan tedbirlerin alınması...

* Harp Tarihi Dairesi, Arşiv No: 5/7724, Dosya 4'ten yukarıdaki şekliyle ve özet olarak aktaran: *Türk İstiklâl Harbi IV ncü Cilt Güney Cephesi*, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmî Yayınları, Ankara, 1966, s.173.
Belge, yukarıdaki kaynakta, "Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın 8 Ağustos 1920'de Adana Cephesi Komutanlığı'na verdiği emir özeti" açıklamasıyla yer almaktadır. (Y.N.)

OSMAN AĞA'YA*
(8 AĞUSTOS 1920)

Trabzon
8.8.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne

C. 7 Ağustos 36'da [1920]

Trabzon, mevkii vaziyeti icabı olarak diğer vilayetler ile kıyaslanamayacak bir hususa sahip bulunuyor.

2. Eski Giresun Müdafaai Hukuk Şubesi Reisi Osman Ağa, ihtimal ki memleket sevgisi hasebiyle bazı taşkınlıklara kalkışmakta ve bilhassa son kati tebligata rağmen Büyük Millet Meclisi'yle doğrudan doğruya teması sürdürmeye kalkışması ve yazdıklarına çoğunlukla arzusu dairesinde cevap alması cüretinin artmasına sebep olarak kendi başına hükümet icraatına müdahale eylemekte ve bu yüzden vilayeti müşkül bir mevkie düşürmektedir. Adı geçenin vaziyeti hakkında Vali Hamid Bey'den lüzumlu izahat alınarak vilayetin gelecekteki sükûnet ve selameti temin ve taşkınlıklarına nihayet verilmek üzere kaza ve vilayeti çiğneyerek doğrudan doğruya irtibattan men edilmesini istirham ederim.

Madde 3. Vilayetin sahil kasabalarında çoğunlukla Rum mevcut bulunduğundan, bunlar hakkında mevzii değil genel bir surette Büyük Millet Meclisi'nce kararlaştırılacak esaslar dairesinde muamele yapılması daha münasip olur görüşündeyim. Giresun'da Osman Ağa'nın eliyle, yol göstermesiyle yapılacak münferit bir muamele daha sonra bu sahillerden bir veya birçok bölge her ne suretle olursa olsun düşman işgaline uğrarsa, memleket nazarında o işgalin yegâne sebep ve etkeni olmak üzere telakki edileceği şüphesizdir. Hatta Osman Ağa'nın Giresun'da bugünkü vaziyetini yakından yakına takip edenler, bu taşkınlıklarla memleketin başına bir işgal belası getirebileceğini söylüyorlar. Tebid[1] meselesinin yüksek riyasetleriyle haberleşme mevkiinde olduğu beyanıyla, Ankara'dan veya vilayetten bir emir almadan o yolda bir harekette zinhar bulunmamasını Osman Ağa'ya mahalli mıntıka kumandanı vasıtasıyla tebliğ eylediğimi arz ederim.

Vali Vekili ve 3. Fırka Kumandanı
Rüşdü

Osman Ağa'ya: Hizmet, vatanperverliğinizi takdir ve fakat muamelelerinizde daima hükümeti sağlamlaştıracak surette hareket eylemeniz, hükümetin nüfuzunu görünüşte dahi olsa güçleştirmemeye dikkat.[2]

M.Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1522'de yer alan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

1 Tebid: Uzaklaştırma, uzağa sürme, kovma. (Y.N.)

2 Mustafa Kemal'in bu notu, yukardaki telgrafın altına yazılmıştır. (Y.N.)

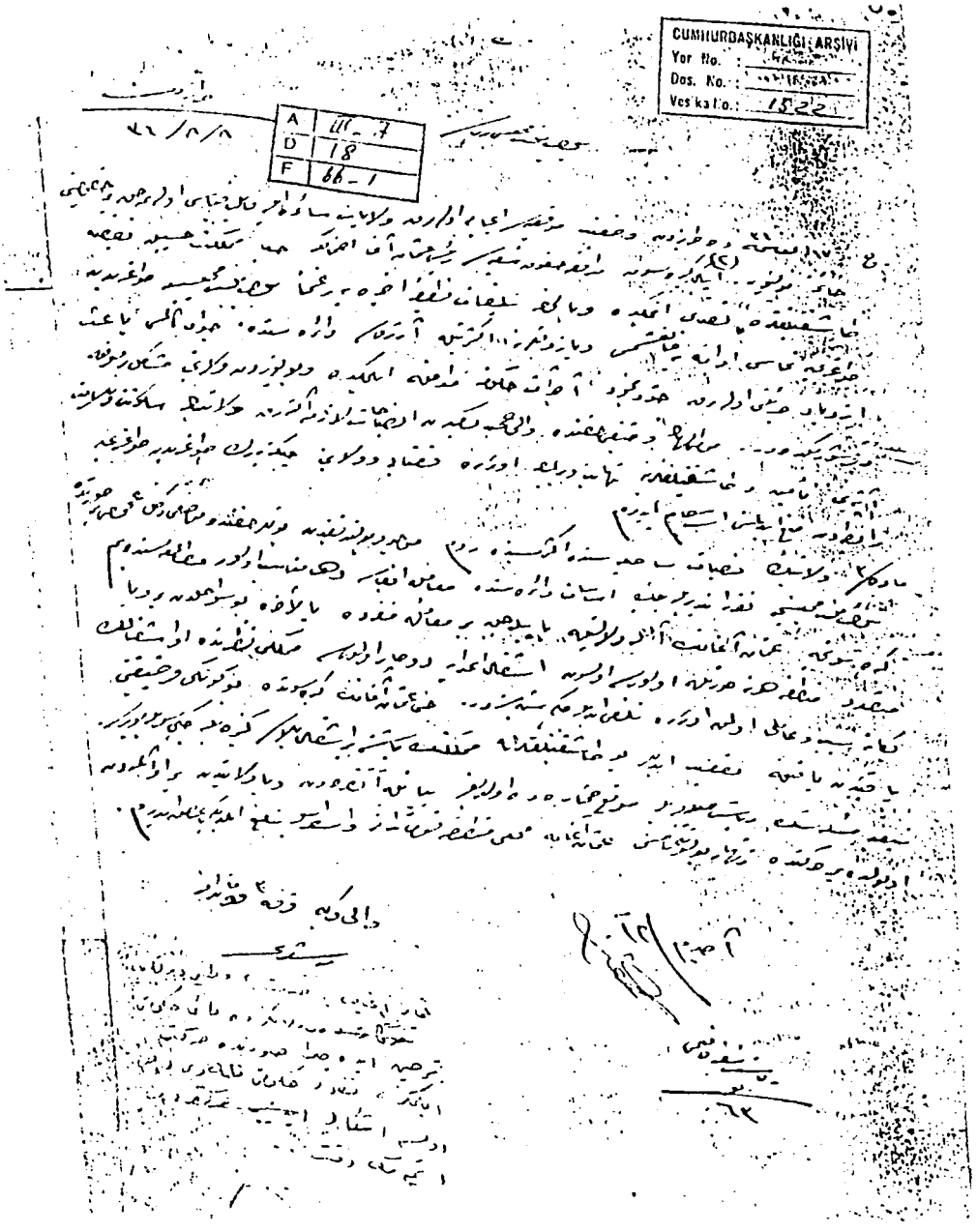

"Trabzon Vali Vekili ve 3. Fırka Kumandanı Rüşdü" imzalı telgraf ve altına düşülen not

GİRESUN'DA MÜDAFAİ HUKUK REİSİ OSMAN AĞA'YA*

(9 AĞUSTOS 1920)

Ankara, 9.8.36 [1920]

Şifre: Ertelenmesi caiz değildir.
Numara: 409

Giresun'da Müdafaai Hukuk Reisi Osman Ağa'ya

C. 5.8.36 [1920] tarihli şifreye.

Vatanseverliğinize teşekkür ederim. Teşkil ettiğiniz kuvvetle birlikte derhal deniz yoluyla Amasra'ya hareket ediniz. Oraya vardığınızda daha tafsilatlı malumat ve talimat verilecektir. Henüz silahları olmayan kısmı Giresun'da terk ediniz. Geri kalanlara da daha sonra silah verdirtip arkanızdan göndereceğim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: III/5, D: 16, F: 22-18'den fotokopisiyle birlikte aktaran: Cemal Şener, *Topal Osman Olayı*, Ant Yayınları, İstanbul, 1992, s.158-159. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

•BÜYÜK MİLLET MECLİSİ GİZLİ OTURUMUNDA KONUŞMA CEPHELERİ TEFTİŞTEN SONRA HARP VAZİYETİ HAKKINDA*

(9 AĞUSTOS 1920)

Reis [Celâlettin Arif Bey]: Söz Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nindir.

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Muhterem arkadaşlarım. on bir gün seyahatten sonra yüksek heyetinizle buluşmakla şeref duyarım. *(Hoş geldiniz. sefa geldiniz sesleri.)* Arkadaşlarımızla vuku bulan seyahatimiz hakkında bir fikir vermek için seyahatimize kısa bir nazar atfedeceğiz.

27 Temmuz 1336 [1920] akşamı idi. Arkadaşlarımızla Ankara'dan ayrılmıştık. Ertesi gün Eskişehir'e vardık. Eskişehir'de Batı Ordusu Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretleri'yle genel vaziyet hakkında fikir alışverişinde bulunduktan sonra kuzeye hareket ettik. Bursa'yı işgal etmiş olan düşman karşısında bulunan kuvvetlerimiz büyücek bir grup teşkil eder ve bunun ismine de "Ertuğrul Grubu" demişlerdir. Daha kuzeydeki Adapazarı ve havalisinde bulunup İzmit'e karşı vaziyet alan kuvvetlerimize kadar seyahatimizi uzatmak istedik. Dolayısıyla, "Ertuğrul Grubu"ndan başladık. Yalnız Bilecik'e vardığımızda Adapazarı havalisinde bulunan İslam ahaliye Yüce Meclis'inizin selamlarını ve Yüce Meclis'inizin kendilerinden beklediği hizmeti ve fedakârlığı tebliğ ettik. Bilecik'te Kolordu Kumandanı Miralay Kâzım Bey tarafından karşılandık ve o geceyi Bilecik'te geçirdik. Buraya vardığımızda daha istasyonda iken bazı kıtaları teftiş ettik. Bu teftiş ettiğimiz kıtalar büyük birlikler değildi, küçük askeri kısımlar idi. Bunların teftişi neticesi, üzerimizde iyi tesir bıraktı. Ertesi günü Bilecik'ten bütün arkadaşlarımızla araba ile Eskişehir istikametine hareket ettik. Bu istikamette bulunan mevzilerimizin doğusunda ve Yenişehir ovasına hâkim ve nazır olan mevzilerde bulunuyor. Bu asli mevzilerin ilerisinde doğrudan doğruya düşman müfrezeleriyle temasta bulunan müfrezeleri ve gerek bunun gerisinde bulunan müfrezeleri –süvaridir– görmedik. Yalnız asli mevzi üzerinde bulunan kuvvetleri gördük. Yenişehir doğusundaki asli mevzi üzerinde bizzat arkadaşlarımızla ve orada mesul olan kumandanlarla beraber incelemelerde bulunduk. Bu incelemelerimize göre bu mevzi, Yenişehir üzerinden gelecek bir düşmanı karşılayan münasip bir mevzidir. İcabında bu mevzii işgal etmek ve bu mevzide vazife görmek üzere tahsis edilmiş bulunan kuvvetleri de teftiş ettim. Bu kuvvetler kendilerine verilen harp vazifesini yerine getirebilecek kabiliyet ve kudreti göstermişlerdir. Bizde hasıl ettiği kana-

* *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, c.1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s.118-122. Ayrıca bkz. *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*, Hazırlayan: Sadi Borak, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1977, s.115-129; *Atatürk/ Gizli Oturumlardaki Konuşmalar*, Derleyen: Sadi Borak, Kaynak Yayınları, 2. Basım, İstanbul, Eylül 1997, s.82-92.

at budur. Subayları ve başlarında bulunan kumandanlar dahi vazifelerini idrak edebilecek kabiliyete sahip olduklarını göstermişlerdir. Yalnız, bu gördüğümüz kuvvetler, malum olan üst üste muharebelerden sonra yeniden teşkiline girişilmiş kuvvetlerdir. Ve miktarını bir iki misli yapmak ihtimali mevcuttur. Daha gerilerde depo halinde teşkil etmek ve bunları düzenlemekle meşgul bulunuyorlar. Bu kuvvetlerin giyimini de arzu derecede mükemmel görmedik. Askeri bakımdan teftiş ve tetkik ile meşgul olmakla bir taraftan da arkadaşlarımız muhtelif gruplara ayrılarak doğrudan doğruya askeri kıtalar ile aynı grupta ayrılarak efrat ile temasta bulunmak ve onları aydınlatmak ve uyarmak için lazım gelen mesaide bulunmuşlardır. Bundan sonra, tekrar hemen aynı günde geriye döndük. Bilecik'ten trene bindik. Karaköy istasyonuna çıktık ve oradan arabalarla Pazarcık'a, Pazarcık-Bursa istikametinde vaziyete göre ve her vakit fevkalade mühim olan bir strateji istikametinde bulunuyordu.

Gerek bu karargâhın ve gerek karargâhta mevcut olan kıtaların ve doğrudan doğruya Pazarcık ahalisinin mebuslar heyetine karşı gösterdikleri samimi kabul, hepimizi fevkalade mütehassis etmiştir. Askeri manzara da fevkalade muntazamdır. Bu istikametlerdeki kuvvetlerde büyük bir intizama tesadüf edeceğimize güzel bir başlangıç teşkil etmiştir. Buraya varışımız geceydi efendim. Ertesi gün sabahleyin tekrar arabalarla ve arkadaşlarla iki saat kadar mesafe kat ettikten sonra, büyücek bir askeri kıtaya ulaştık. Bu kıtayı teftiş ettik. Kıtanın mevcut hali ve talim ve terbiye derecesi ve subaylar heyeti ve kumanda heyeti bizi son derece memnun etti. Hatta bunu ufak bir teftişle bırakmadık. Muhtelif manevra kabiliyetini görmek için birçok askeri meseleleri de hallettirdik. Netice itibariyle fevkalade memnun kaldık. Aynı surette arkadaşlarımız bir peder gibi askerlere nasihat verdiler ve temas ettiler. Bu temas ettiğimiz askeri kıta, Ertuğrul Grubu'nun bulunduğu cephe gerisinde genel ihtiyattır. Bunu gördükten sonra tamamen İnegöl'e nazır olan asli mevzie vardık. Bu asli mevziin ilerisinde İnegöl'de de askerlerimiz vardır. Düşmanla temas halinde bulunan muhtelif kuvvetler ve kıtalarımız vardır. İnegöl vadilerinde bulunan grup ile temas hasıl olamadı. Asli mevzi üzerinde bulunan kıtalarla da meşgul olduk. Orada mevziin incelenmesiyle bir müddet meşgul olduk. Bu mevzi de pek iyi seçilmiştir ve dayanmaya değer bir mevzidir.

Mersin merkezine temas eden harekâtı kısmen gördük. Bunların da vaziyeti memnuniyet vericidir. Mersin batısında bulunan askeri kıtaları görmekten vazgeçtik. Çünkü aynı kıtaların eczasından idi. Çünkü gördüğümüz birliklerle diğerleri hakkında bir fikir edinmiştik. Vakit dar olduğundan yola gelip bizimle buluşması için emir verildi. Diğer tarafın sağ kanadı ve sol kanattaki kıtaları görmek için geri dönmek icap etti. Arabaları terk ettik ve o gün arkadaşlar ikinci defa olarak sağ kanada ulaştık. Sağ kanatta yine gayet muntazam ve fevkalade chemmiyetli bir askeri kıtayı teftiş ettim. Bu teftişimiz de bizi fevkalade memnun etti. Onu müteakip Pazarcık'a döndük ve Pazarcık'tan sonra da tekrar Karaköy istasyonundan tren alarak Ertuğrul'a gittik.

Efendim, bu grup mühim olarak iki istikameti ihtiva ediyor: Biri Bursa, İnegöl, Eskişehir; diğeri Bursa ve Bilecik üzerindedir. En mühim olan istikamet İnegöl'dür ve bunun üzerindeki heyet de kabiliyet itibariyle güvenilir bir kıta olmaktadır. Yine aynı istikameti icabında muhafaza etmek veya aynı mevkii tehdit eden Yenişehir üze-

rinde de Kâzım kuvvetleri bulunmaktadır ki, bunun tamamı itibariyle ve düşman doğuya hareketinde bu iki ufak, fakat ehemmiyetli cephelerimizden bir veya diğer parçasına çarpar ve iki grup düşman üzerine tesirli olur ki, bu grubun sağ kanadı Kâzım Bey kıtasıdır. Bu kıtalardan Adapazarı havalisinde bulunan ve bunun daha ilerisinde ayrıca kıtalar mevcuttur. Kâzım kıtalarında olduğu gibi, Arif kıtalarının da artırılması ve daha gerilerde kıtalar teşkili ve düzenlemesiyle meşgul olunmaktadır. Buradan Eskişehir'e döndük. Eskişehir'de birkaç saat ordu kumandanı ile müzakerelerde bulunduk ve bu gözlemlerimiz üzerine derhal düzeltilmesi ve tamiri ve tamamlanması lazım gelen mahallinde icap eden emirleri icap edenlere vermekte idi. Onu müteakip Karahisar üzerinden Uşak'a hareket olundu. Karahisar'dan gece geçtik, durmadık. Bu istikamette tesadüf ettiğimiz, temas ettiğimiz ilk kıta bu idi. Topçudan, mitralyözden ve piyadeden ibaret olan bu kıtanın manzarası, ne vaziyetleri itibariyle ve ne de kendilerinden talep ettiğimiz vazifenin yerine getirilmesinde bir kabiliyet gösterememişlerdir. Her halde memnun olmadık ve memnuniyetsizliğimizi hazır bulunan kumandanların hepsine göstermeye lüzum gördük ve derhal bu kıtaların ıslahı için lazım gelen emirler verildi. Seyahatimize devam ettik efendim. Uşak'ta gerek mahallince teşekkül etmiş gönüllü kıtalar ve gerek nizamiye kıtaları ve gerek halk tarafından büyük bir istekle teşkil olunan kuvvetlerden evvela askerleri basit bir teftişten geçirdikten sonra arkadaşlarımız halk ile temas edip onlara nasihatler icra ettiler. Biz de askeri kıtaları daha fazla bir dikkatle teftişe devam ettik. Bu kuvvetlerden bir kısmı her halde henüz vazifelerini iyi yapabilecek halde bulunmuyorlardı. Kendilerine lazım gelen ihtarlarda bulunduk. Bundan sonra yine batıya yürüdük. Devam ettik. İkinci bir askeri kıtaya tesadüf ettik. Bu da mühimce bir askeri kıta idi. Bu kuvvetten de memnun olmadık. Bunun da giyim ve hareket tarzı bize emniyet vermiyordu. Bundan sonra asıl düşman karşısında bulunan asli mevzilere gittik. Orada bulunan kuvvetleri teftiş ettik. Asli mevzi dediğimiz yer, 30 kilometre kadar uzak olan yerdir. Asli mevzi ile düşman arasında ileri sürülmüş bir kıta vardı. Buna temas etmekle meşgul olduk. Asli mevzideki kuvvetler iyi giydirilmiş bir halde değildi. Fakat kabiliyet, emniyet, kuvvet itibariyle hepimizi memnun etmiştir. Bize kati bir emniyet geldi. Bütün pejmürde elbiselerine rağmen askeri vazifeleri yerine getirecek ve icra edecek bir haldedir. Böyle bir şartı da esas olarak kabul etmeye mecbur olduk. Bu gördüğümüz askeri kıtaların hepsi bir kumandaya bağlı idiler. Dikkat buyuruldu ise saydım. Karahisar'a geçtik. Burada bir kuvvet, Uşak'ta bir kuvvet, ondan sonra diğer bir kuvvet. Bu tertibatı beğenmedik. Tercih ettik ki, bütün kuvvetler bir arada bulunsun. İstikametler üzerinde gözetleme kuvvetleri bulunsun. Dünyanın bir köşesinden diğer bir köşesine kadar işgal etmek imkânı yoktur. Eğer böyle belli bir hat üzerinde düşmanın gelişi beklenirse, düşman ya esir veya mağlup olur. Onun için oradaki kumandanlara tavsiye ettiğimiz, emrettiğimiz, bütün kuvvetleri bir araya toplayıp düşmanın vücudu tahakkuk ederse düşmanı geriden beklemeyip takip etsinler ve taarruz ederek düşmanı kendileriyle muharebeye mecbur etsinler. Fakat bizim görüşümüzü iyi anlamak ve onları tatbik ettirmek için orada konuştuğumuz kumandan bize emniyet veremedi. Derhal mahallinde bu kumandanı değiştirmeye mecbur olduk ve değiştirdik. O esnada yakın bulunan ve kendisine emniyet caiz olan ve mülki ve askeri kabiliye-

ti malum bir zatı hemen kumandan tayin ettik ve hemen en ileri hatta göndererek bu prensip dahilinde vazife yapmaya davet ettik. Bundan sonra efendim, Afyonkarahisarı'na döndük. Orada da yeni teşekkül etmekte bulunan birtakım kıtaları teftiş ettik. Burada tabii onları söylemiyorum. Halk tarafından fevkalade karşılandık. Tezahüratta bulundular. Cidden, Büyük Millet Meclisi'ne karşı hürmetkâr bulundular. Büyük Millet Meclisi'nin mesaisi –ki, bağımsızlığı muhafazadan başka bir şey değildi– Buna karşı yapılan tezahürat cidden pek parlaktı.

Bundan sonra güneye seyahat ettik. Yalnız Afyonkarahisarı'nda diğer hususlar ile de meşgul olundu. Mesela Uşak, Nazilli, Afyonkarahisarı, Konya, Müdafaai Hukuk Cemiyeti üyelerinden bir kongre yapıldı ve kongreyi açtık. Levazımatı Umumiye Reisi, Erkânıharbiyei Umumiye Reisi ve hazır bulunan Meclis üyelerinden bir kısmı müzakereler icra ettiler. Bu kongrede tavsiye ettiğimiz ve netice olarak talep ettiğimiz hukuk şu idi: Müdafaai Hukuk heyeti merkeziyeleri son Heyeti Vekile kararıyla üst seviyedeki mülki memurların riyasetinde ve emri altında bulunacaklar ve vazife yapacaklardır. Vazifeleri de memleket müdafaası hususunda mesul kumandanların kendilerinden rica edeceği hususları kolaylaştırmak ve bu esasta kendilerinin de kanaatleri tahsil edilmek suretiyle kabul edildi. Efendim, hepsiyle de kumandanla temasa gelmek için biz esaslar üzerinde anlaştıktan ve kendilerine kabul ettirildikten sonra kendilerini terk ettik.

Karahisar'dan sonraki seyahatimize devamdan evvel, seyahatimiz esnasında tesadüf ettiğimiz kıtalar hakkındaki fikirlerimizi arz edeceğim: Nihayete doğru uğradığımız müdafaa hattından bahsedeceğim. Burası Kütahya'dır efendim, Kütahya ve havalisi. demin arz eylediğim Ertuğrul Grubu'yla –ki bu geniş bir mıntıkadır– ve ayrıca bir mıntıkadır. Burada da ayrıca kuvvetler vardır.

Bizim temas ettiğimiz kuvvetler, Kütahya'da seyahatimiz esnasında ve 10 gün zarfında teşekkül etmiş bir askeri kıta idi. Bütün bir alay piyade idi. Üç taburlu 1 700 neferdi. Bir alay esasını vücuda getirmek için teşekkül etmiş bir bölük süvarisi vardır. Bu kuvvetin hemen bütün kısmı giydirilmiş ve teçhiz edilmiştir. Efendim, bütün bu kuvveti vücuda getiren, Kütahya ahalisidir. Ve 10 gün zarfında bu suretle teşekkül etmiş ve bizim vardığımız zaman cephede bulunmalarına lüzum görülmüş, derhal gece bir kısmı ileriye hareket ettirilmiş idi. Bu suretle teşekkül etmiş olan kıtayı dikkatli bir şekilde teftiş ettik. Bu 10 günlük askeri kıtayı vücuda getiren insanlar öteden beri hiç silahını terk etmemiş ve vazifeden firar etmemiş, askeri ve inzibati kabiliyete sahip kimselerdi. Hatta en muntazam ve talimli bir askeri kıtaya yaptırılması lazım gelen vazifeyi tereddütsüz yapmışlardır. Bundan, bütün milletimizin adeta tabiaten talimli asker olduğu anlaşılmıştır.

Kütahya'nın ilerisinde ve arz ettiğim iki grup arasında Timurcu'yu[1] da işitmişsinizdir. Ethem Bey gayet mühim bir muvaffakiyet kazandı. Düşmanın pek büyük bir kuvvetini zedeleyerek perişan etmişti. Düşman, cephesini mühim kuvvetlerle takviye etmeye mecbur oldu.

Neticede, daha emniyetli bir hale koydu. Bu cepheye ait kuvvetlerden daha iki kısım kalmıştır. O ikisi de Denizli tarafında kalmış, birisi Çine'de Muğla kuzeyinde

1 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda "Demirci". (Y.N.)

bulunan kuvvetlerdir. Denizli'ye kadar gitmek nasip olmadı. Çünkü arada şimendifer kesintisi vardı. Çok zaman sarfını gerektirecek. Denizli ve havalisinde elde ettiğimiz malumat bize bir fikir vermiştir. Zaten o kuvvetler hakkında ayrıca tedbirler de düşündük ve emretmiş bulunduk. Onun için oraya gitmedik. Bu Çine'de bulunan kuvvetlere gelince; o pek uzaktır. Oraya kadar prensiplerimizi ulaştırmak için o kuvvetlere kumanda eden insanlar bizimle buluşmak üzere adamlar göndermişlerdi. Lazım gelen emirleri verdik.

Bu izahatımla doğrudan doğruya Batı cephesi denilen cephe kısımlarını arz etmiş oldum efendim. Şimdi yüksek heyetiniz Batı cephesi ve Batı Cephesi Kumandanlığı denildiği zaman bir fikir elde etmiş bulunacaktır. Kuvvetleri nazarı dikkate alarak aşağı yukarı muhakeme ve mukayese edebilir. İşte, bu muhakemeleri yaptığınız zaman kanaat edilecektir ki, bugün Bursa'da karşı karşıya bulunan ve Alaşehir'de karşı karşıya bulunan kuvvetler arasında bugün için az çok denge vardır. Ve bazı yerlerde bizim üstünlüğümüz dahi vardır. Fakat bu konuda daha kati ve daha uzakları kapsayan söz söylemek istemiyorum.

Bundan sonra Konya'ya gittik, Konya'ya giderken Akşehir'de, Ilgın'da depo teşkil etmekte olan askeri kıtaları gördük ve teftiş ettik. Bu askeri kıtaların vücuda gelmesinde ve giydirilmesinde, ahali kuvvetinin fevkalade hizmeti olmuştur. Konya'da mühim kuvvet yoktur. Onun için orada askerlikle meşgul olmadık. Konya ahalisi bizi pek büyük bir hararet ve samimiyetle ve büyük tezahüratla karşıladı. Hükümet dairesine gittik. Ve ertesi günü bütün ahali ile görüştük. Ondan sonra güneye hareket ettik. Artık bu cepheyi terk etmiş bulunuyoruz.

Güneydeki Adana cephesinde bulunan arkadaşların karargâhı Pozantı'dır. Biz de oraya gittik. Yalnız orada bulunan muhtelif Müdafaai Hukuk heyetleri ki, onları Pozantı'ya davet ettik ve orada milli vazifeleriyle meşgul olan zevatı davet ettik. Hepsiyle askeri vaziyet ve mülki vaziyet hakkında fikir alışverişinde bulunduk. Askeri vaziyet efendim; düşman Adana'da, Tarsus'ta, Mersin'de bulunuyor. Buna karşı şu bizim Adana cephesi ve Tarsus ve Mersin'i kapsamak üzere bir cephemiz vardır. Mersin'den sonra Silifke'ye kadar sahili gözetlemek üzere diğer bir şerit vardır. Bu arz ettiğim üç cepheden asıl iki cephe, yani Adana ile Mersin'e karşı olan cephedeki kuvvetlerimiz faaliyet halinde bulunuyor. Bu kuvvetlerde de oldukça intizam ve irtibat hasıl olmuştur. Malumu âliniz, bu kuvvetler kendiliğinden, hudayi nâbit[1] gibi vücuda gelmiştir. Tabii birçok intizamsızlık görülmüştü ve oraya bir fırka kumandanı gönderileli çok olmuştu. İntizam ve irtibat vardır. Bizim kuvvetlerimizle düşman kuvvetlerini mukayese etmek istedik. Ne yazık ki, düşman kuvvetleri hakkında kati ve açık ve sağlam malumat bulunmadığından, bu hususu icabı kadar ihtar ettikten sonra, bu grupların, iki cephedeki grupları hiç olmazsa daha bir misli artırması için tavsiyede bulunduk. Bu kuvvetlerin elinde bulunan silah vesaireyi orada ahali vermiştir. Yine ahali elinde bulunan silahları artırmak imkânı olduğu tahakkuk etti. Bu şekilde tavsiye ettik. Fakat bundan başka olarak Müdafaai Milliye Vekâleti'nin mühim miktarda bu cepheye tahsis ettiği silah ve cephane ile bu iki gruba ihtiyat olmak üzere kuvvetler teşkili için emirler verildi. Ümit ederiz ki, pek yakında iki grubun gerisinde kati netice almaya müsait bir grup bulunacaktır. Diğer taraftan bugün Adana vilayetini

1 Hudayı nâbit: Ekilmeksizin kendiliğinden biten. (Y.N.)

düşünecek olursak, vilayetin bu kısmında ne yazık ki, mülki idarenin teşekkül etmediğini gördük. Valisi, mutasarrıfı, kaymakamı, adliyesi, polisi, jandarması yoktur. Hiçbir şeyi yoktur. Ben, doğrusu, ahaliye karşı biraz mahcup oldum. İnsanların kanlar dökerek düşmanların elinden geri almak istedikleri yerler elimizdedir. Bunu idare etmeyi unutmuşuz. Onun için derhal bir mülki idare tesisi lazım geldi. Bunun için vali ve kaymakamlar filan derhal tayin edilmek lüzumuna kani olduk ve orada hazır bulunanlardan Büyük Millet Meclisi üyelerinden İsmail Safa Bey'i, [...][1] kendisinin işe başlamasını emrettim ve derhal Adana'dan, şuradan buradan hükümet teşkilatı vücuda getirmesine dair emir verdim ve şimdilik Pozantı'yı Adana'ya merkez olmak üzere tesise lüzum gördüm. Mersin livası vücuda geldi. Bunun böyle liva halinde varlık sebebi kalmıyor. Karaisalı kazası diye halk kendi kendini idare etmeye başlamıştır. Mersin ve Tarsus kazalarını doğrudan doğruya vilayet merkeziyle irtibatlandırdık ve oralarda vekâleten vazife yapmakta olan zevatı vekil olmak üzere tayin ettik ve hükümet için lüzumlu tedbirler aldık ve onlar da derhal vazife yapmaya başladılar. Orada en çok şikâyet ettikleri hal, şimendifer civarında bulunan ahalinin korkması, ürkmesi, neticede hasat ile meşgul olamamasıdır. Kısmen kuzeye doğru genel olarak göçe rıza göstermemekte [...][2] düşmana baskı yapmak tarafını düşündük ve o suretle tembih ettik. Ondan sonra Mersin, Tarsus'ta bulunan Müdafaai Milliye heyetleri vardır. Onları da, malumunuz olan karara uygun olarak, oradaki kaymakamların riyaseti altına verdik ve bu heyetlerden ikişer delege Pozantı'ya davet eyledik ve asıl Adana Heyeti İdaresi, hükümet heyeti, işte bunlar olacaklardı ve üç zatın –ki ikisi orada idi– orada kalıp valiye yardım etmesini Yüce Meclis'inizden istirham etmiştim. Tasvip buyurulmuş. Ona da teşekkür ederim.

Bundan sonra efendim, geriye döndük. Bütün hat boyunca oradan geçmekte olduğumuzu işiten halk, gece gündüz toplanarak yanımıza geldiler, görüşüldü.

Sonra Eskişehir'e geldik ve tamamı hakkında Batı Cephesi Kumandanı'yla da yine fikir alışverişinde bulunuldu. İcap eden tedbirler de tespit edildi. Gördüğümüz kuvvetler, alınan tedbirler ile yakın bir zamanda daha ziyade artırılacaktır. Konya'da askeriye ile ilgili bazı şiddetli tedbirler almak lazım geldi ki, o tedbirler alınmıştır.

Efendim, bütün seyahatimiz hakkında kısaca arz edebileceğim budur efendim. Fakat birçok tafsilat vardır; gerek askerle temastan, gerek halk ile görüşmekten hasıl olan tahassüsat[3] vardır ki, bunları da tensip ederseniz diğer[4] arkadaşlarımız daha iyi bir şekilde tasvir ederler. Bazı hususlara dair doğru olan, mümkün olan noktaları yüksek heyetlerine bildirirler efendim.

Bir Mebus B.: [...][5] Denilince İzmit Körfezi'nden Yunanlıların çıkması muhtemel olan bir kuvvetin olduğu anlaşılıyor. Aynı zamanda Kandıra civarında İngilizler Yunanlılarla beraber çıktığını haber aldık. Bu havaliye büyük miktarda asker gönderilmiş olduğunu Adapazarlılar beyan ediyorlar.

1 Burada, *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda "vekâleten vali tayin ettim. İcra Heyeti kanalıyla yüce heyetinize arz olunup katî karar alınıncaya kadar vekâleten tayin ettim ve" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)

2 Burada, *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda "kararlı oldukları meşhudumuz olduğundan" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)

3 Tahassüsat: Duygulanmalar. (Y.N.)

4 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda "... bunları da tespit edersiniz. Diğer". (Y.N.)

5 İki kaynakta da boş bırakılmış. (Y.N.)

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Efendim, bendeniz Batı cephesinin kuvvetleri hakkında tafsilat ve malumat verdim ve bu madde hakkında bizim incelemelere ve teftişe başladığımız noktanın sağ kanadında kalmak münasebetiyle Adapazarı'ndaki kuvvetlerden bahsettim. Yalnız Adapazarı'ndaki kuvvet değildir. Kandıra, Geyve, Üsküdar'daki kuvvettir. Bütün o yarımada üzerindeki kuvvetlerdir. Bu hususta arzu ederseniz bazı tafsilat vereyim.

Bir Mebus B.: Minnettar kalırız.

Mustafa Kemal Paşa: Malumu âliniz, bir fırkanın karargâhı vardır. Neresi tensip edilirse oraya gider. Dolayısıyla, kuvvetler yerindedir ve Geyve Boğazı'nın kuzeyindeki tepelerinde karargâhını kurmuştur. Efendim, merkez sevk ve idaresinin karargâhı Adapazarı'nda olan kuvvetler büyük ve ayrı teşkilata sahiptir. Bu teşkilat da Adapazarı'nda ve batısında yarımada şeklinde Üsküdar'a kadar devam ediyordu ve bu kuvvetlerin şimdiye kadar yaptığı vazife gayet mühimdir. Evvela bu kuvvetleri bertaraf edebilmek için İngiliz müfrezeleri birçok faaliyet yaptı, mümkün olamadı. Ondan sonra Yunanlıları, batıda [...][1] durdurarak o havalide kaldılar. İşi ehemmiyetsiz tuttular. Evvela bir tabur, iki tabur gönderdiler. Sonra bir alay gönderdiler ve neticede düşman, Yunanlılar iki fırkasını buraya göndermeye mecbur oldu ve o fırkanın kuvvetleri büyük bir rol, büyük bir vazife yapmış oldu.

Ancak düşman, bu kadar kuvvet tahsis ettikten sonra Üsküdar'dan ve muhtelif noktalardan başlayarak bir defa Kandıra'ya kadar gelmişti ve mağlup olmuştu. Ondan sonra fazla kuvvet getirdi, neticede Kandıra'ya düşmanın hâkim olduğu anlaşılıyordu. Kandıra'ya hâkim olduğuna dair son bir rapor vardır. Çekildiğine dair de malumat vardır. Biz kabul ediyoruz ki, yarımada üstünde Adapazarı ve havalisine çekilmiştir. Son vaziyet bundan ibarettir. Adapazarı doğusunda eskiden isyan etmiş olanlardan bazıları yine ufak tefek hareket göstermişlerse de, bu münasebetsizlikleri de [...][2]

Efendim, başka bir malumat emreder misiniz? *(Çok teşekkür ederiz sesleri.)*

1 Burada, *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda "harekete geçirilen mütearızları" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)
2 Burada, *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda "derhal izale ettik" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA
BATI CEPHESİ, HİNDİSTAN'DAN DAHA MÜHİMDİR*
(9 AĞUSTOS 1920)

Reisi Sani [Celâlettin Arif] B.: Müsaade buyurun. Yasin B. zatıâlinizden evvel Şükrü B. bir teklifte bulunuyor. Diyor ki; bir Hintli zat malumu âliniz buraya gelmişti ve değerli mebuslara İngilizlerin Hindistan'daki harekâtına dair birkaç söz söyleyip bizleri aydınlatacaktır ve kendileri de yarın sabah buradan hareket edecekmiş, onun için müsaade buyurursanız bugün söz alan zevatı diğer bir celseye bırakalım ve Hintliyi dinleyelim.

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Bu Meclis bir heyeti cepheye göndermiş ve incelemeler yaptırmış, onların incelemelerinin neticelerinin ve malumatının dinlenmesi daha uygundur. Batı cephesi, Hindistan'dan daha mühimdir.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, Devre 1, c.3, Ankara, 1941, s.139. Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 9 Ağustos 1920 günü öğleden sonra saat 6'da açılan ve riyasetini Reisi Sani Celâlettin Arif Beyefendi'nin yaptığı 45. toplantı 3. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA

HARİCİYE VE İKTİSAT VEKÂLETLERİNE GEÇİCİ OLARAK VEKİL SEÇİLMESİ HAKKINDA*

(10 AĞUSTOS 1920)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Efendim yine Heyeti Vekile'den[1] gelen bir tezkere vardır. Bu tezkerede, malumu âlileri, Umuru Hariciye ve Umuru İktisadiye vekilleriniz, bazı zevat ile beraber delege heyeti olarak Moskova'da bulunuyorlar. Yoklukları müddeti epeyce zaman oldu. Dönüşleri ihtimal ki uzayacaktır. Şimdiye kadar Umuru Hariciye Vekâleti'ni bendeniz yapmakta idim. Fakat işleri ve muameleleri de Heyeti Vekile kararıyla Muhtar Beyefendi üstlenmişlerdir. Umuru İktisadiye Vekâleti'ni de Maliye Vekili üstlenmişlerdi. Tecrübe gösteriyor ki, Umuru Maliye ve İktisat vekâletlerinin bir zatta toplanması biraz yorucu oluyor. Her halde birisi az çok müsamahaya uğruyor. Aynı şekilde, Umuru Hariciye ile de doğrudan doğruya yüksek heyetinizce de mesul bir zatın meşgul olması Heyeti Vekile'ce tensip edilmiştir. Heyeti Vekile'nin bu suretle teklifi, gerek Yusuf Kemal Bey gerek Bekir Sami Bey dönünceye kadar, geçici olarak bu iki vazifeyi mesul olarak yapmak üzere Yüce Meclis'inizce birer vekilin seçilmesine dairdir. Bu meseleye dair bir önerge var efendim, Canik Mebusu Ahmet Nafiz Bey'indir.

"Hariciye ve Umuru İktisadiye vekâletlerine değerli arkadaşlardan münasip birer zat seçilmek üzere seçimlerin gelecek toplantıya ertelenmesini teklif ederim" diyor. *(Lüzumu yok sesleri.)*

Müsaade buyurursanız; bu önergeyi nazarı itibara alıyor musunuz efendim? Nazarı itibara alanlar ellerini kaldırsınlar. *(Eller kalkar.)* Şu halde nazarı dikkate alınmadı. O halde Heyeti Vekile'nin vuku bulan teklifini tensip edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. *(Eller kalkar.)* Kabul edildi efendim. Fakat bu vekiller hakkında arkadaşlar fikir alışverişi yapmak üzere, tensip buyurursanız seçimleri bundan sonraki celseye bırakalım. *(Pek münasip sesleri.)* Bunu tensip edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. *(Eller kalkar.)* Peki efendim gelecek celseye... Bundan sonraki celseye bırakıldı.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Gündeme geçiyoruz efendim. Âşarın teslise raptı[2] hakkındaki kanun tasarısının görüşülmesine başlanmış ve birinci maddesi de kabul buyurulmuştur. Şimdi ikinci maddesi üzerinde müzakere cereyan edecek efendim.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, Devre I, c.3, Ankara, 1941, s.151-152, 158, 160, 167.
Mustafa Kemal Paşa bu konuşmaları, Büyük Millet Meclisi'nin 10 Ağustos 1920 günü öğleden sonra saat 3.20 ve 4.30'da açılan ve riyasetini kendisinin yaptığı 46. toplantı 1. ve 2. celselerinde yapmıştır. (Y.N.)

1 Vekiller Heyeti. (Y.N.)

2 Âşarın üçe ayrılarak tahsil edilmesi. Ya da üçü verimli ve üçü verimsiz olmak üzere son altı yılın öşür gelirinin esas alınarak öşrün tahsil edilmesi. (Y.N.)

(Kâtip Haydar Bey ikinci maddeyi okur):

[...][1]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Celseyi açıyorum efendim.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hariciye ve İktisat vekâletleri vekilleri seçimi keyfiyetini bu celseye bırakmıştık. Müsaade buyurulursa o seçimi yapalım. Yalnız, ayrı ayrı mı, yoksa hep birden mi? *(İkisi birden sesleri.)*

Müsaade buyurunuz efendim, iki seçimi birden yapmayı tensip edenler ellerini kaldırsınlar. *(Eller kalkar.)* İki seçimi birden yapmayı tensip edenler ellerini kaldırsınlar. *(Eller kalkar.)*[2] İki seçimin birden yapılması kabul olundu efendim. Yani pusulaya iki isim yazılacaktır. Umuru Hariciye Vekâleti, Umuru İktisadiye Vekâleti diye açıklamak lazım gelir ki, oyların tasnifinde kolaylık olsun. *(Anlaşılmadı Paşa Hazretleri sesleri.)*

Efendim, müsaade buyurun, tekrar arz edeyim. Bir kâğıda iki isim yazacağız, yalnız yanlışlığa mahal kalmamak[3] için, güzel izah edilerek. Umuru Hariciye Vekili filan ve Umuru İktisadiye Vekili filan diye açıklanacak olursa birbirinden ayrılmış olur. Oylar toplanmak için isimler okunacaktır.

(Kâtib Feyyaz Bey (Yozgat), isimleri okur.)

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa Hazretleri: İsmail B. (Erzurum), Süleyman B. (Canik), İbrahim Süreyya Bey (Saruhan), Naim Efendi (İçel) oyların tasnifine memur edilmiştir.

Hasan B. (Gümüşhane): Arkadaşlar oyların tasnifi ile meşgul olurken müzakereye devam edelim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa Hazretleri: Efendim oylar tasnif olununcaya kadar bıraktığımız kanun maddelerinin görüşülmesine devam edeceğiz, üçüncü maddede bulunuyoruz.

(Kâtip Haydar Bey üçüncü maddeyi okur.)

[...][4]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Efendim celseyi açıyorum. Yedisi çekimser olmak üzere yüz altmış kişi oya iştirak etti, yüz elli sekiz oy ile Hariciye Vekâleti Vekilliği'ne Muhtar Bey, 125 oyla İktisat Vekâleti'ne Saruhan Mebusu Celâl Beyefendiler seçilmişlerdir. *(Alkışlar.)*

1 Celsenin bu kısmında çeşitli önergeler tartışılır ve birinci celse sona erer. (Y.N.)
2 Aynı cümle zabıtta iki kez yazılmıştır. (Y.N.)
3 Zabıtta "kalmak" şeklinde. Doğrusu "kalmamak" olmalı. (Y.N.)
4 Celsenin bu kısmında âşarın teslise raptı hakkındaki kanun tasarısı görüşülür ve ikinci celse sona erer. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ÜYELERİNDEN SAFA BEY'E*

(10 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi Üyelerinden Safa Bey'e

Adana Vilayeti Vekâleti size verilmiştir. Bugünden itibaren hemen göreve başlamanızı rica ederim. Vilayet merkezi şimdilik Pozantı'dır. Mersin ve Tarsus kazaları ile Karaisalı kazası doğrudan doğruya Adana vilayetine bağlı bulunacaktır. Mersin Kaymakamlığı Vekâleti'ne eski Mersin Belediye Reisi Hacı Ömer Lütfi Efendi, Tarsus Kaymakamlığı Vekâleti'ne Namrun Bucağı Müdürü Şükrü Efendi tayin edilmiş ve Karaisalı Kaymakamlığı vazifesini yapmakta olan Sadittin Bey asaleten işbu kazaya tayin edilmiştir. Mersin kazasının merkezi Ercil, Tarsus kazasının merkezi Sıraköy'dür. Mersin, Tarsus ve Karaisalı Müdafaai Hukuk idare heyetleri, mahalli kaymakamların riyasetleri altında olarak onlarla işbirliği edeceklerdir. İşbu üç heyet ikişer zat seçerek Adana Valisi nezdine gönderecekler ve işbu zatlar Vali Beyefendi'nin riyaseti altında bütün Adana Vilayeti Heyeti Merkeziye'sini teşkil edecektir.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

10 Ağustos 1920

* Harp Tarihi Dairesi Arşiv No: 5/7724, Dosya 4, sıra 14'ten aktaran: Kasım Ener, *Çukurova Kurtuluş Savaşında Adana Cephesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s.172.

GİRESUN'DA MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ REİSİ OSMAN BEY'E*

(10 AĞUSTOS 1920)

Ankara
10.8.36 [1920]

Giresun'da Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi Osman Bey'e

16 Temmuz tarihli yazınıza cevaptır:

Vatanperverane hissiyatınıza ve vaki olan mesainize teşekkür ederim. Ajanslardan başka diğer mühim ve lüzumlu malumatın da size tebliği ilgili makamlara yazılmıştır, Efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1528'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

DOĞU CEPHESİ KUMANDANLIĞI'NA*

(10 AĞUSTOS 1920)

10 Ağustos 336 [1920]

Makine başında verilecektir.

Doğu Cephesi Kumandanlığı'na

Büyük Millet Meclisi, Doğu cephesinin son günlerdeki muğlak askeri ve siyasi vaziyeti hakkında Heyeti Vekile'den açıklama talep etmiştir. Bu konuda ve bilhassa Bolşevik kıtalarıyla olan temas ve münasebetimizin mahiyeti ve Ermenilerin ve Gürcülerin ve Batum havalisinin en son vaziyetleri hakkında Milli Meclis'te izahat verilmek üzere yirmi dört saate kadar cevap verilmesini makine başında bekliyorum.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Arşivi, Dolap 54, Göz 18, Dosya 35'ten fotokopisiyle birlikte aktaran: *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Haziran 1964, sayı 48, Vesika No: 1127. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

KÖMÜRÜN SATIŞI VE SEVKİ HAKKINDA KONULMUŞ KAYITLARIN KALDIRILMASI VE VERGİLENDİRİLMESİ*

(11 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Ereğli ve Zonguldak kömür havzasından çıkarılan kömürlerin satışı ve sevki hakkında konulmuş kayıtlar kaldırılmıştır.

Madde 2. Maden kömürlerinin yıkanmış cinsinin beher tonasından[1] iskeleden ihracı sırasında belirli olan vergi nispetinden başka maktu olarak üç lira ve yıkanmamış cinsinden iki lira ihracat vergisi alınacaktır.

Madde 3. Komisyon namına beher ton kömürden alınmakta olan on beş kuruş bundan sonra alınmayacak ve şimdiye kadar alınmış olan meblağların hesabı Zonguldak muhasebesince görülerek mevcut bakiye mal sandığına devir olunacaktır.

Madde 4. İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

11 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 11.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.12. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 80, Karar No: 150" kaşesi basılıdır.

1 "Tonundan" olmalı. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

DEĞİŞTİRİLEN USULİ MUHASEBEİ UMUMİYE KANUNU'NUN GEÇİCİ YİRMİ İKİNCİ MADDESİNİN DEĞİŞTİRİLMESİNE DAİR KANUN*

(11 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Değiştirilen Usuli Muhasebei Umumiye Kanunu'nun[1] geçici yirmi ikinci maddesinin değiştirilmesine dair kanun.

Madde 1. Değiştirilen Usuli Muhasebei Umumiye Kanunu geçici yirmi ikinci maddesinin üçüncü fıkrası olan "bu vazifelerle mükellef olmak üzere Harbiye ve Bahriye nezaretleri muhasebe müdürleri kendi nazırları tarafından tayin olunurlar" kaydı kaldırılmıştır.

Madde 2. İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

Madde 3. İşbu kanunun icrasına Maliye Vekili memurdur.

11 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 11.08.1920. 030.18.1.1 - 1.8.13. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1, S. No. 81. Karar No: 151" kaşesi basılıdır.

1 Genel Muhasebe Usulü Kanunu. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ŞÜPHELİ ŞAHISLAR HAKKINDA KANUN MADDESİ TASARISI*

(11 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Şüpheli Şahıslar Hakkında Kanun Maddesi Tasarısıdır

1. Yürürlükteki kanunlarda tasvir edilen suç fiilleri ile bunlardan sakınılmasını güvence altına alan ceza maddeleri haricinde milli ve vatani menfaatları ihlal eden hareketlerde bulunması zannı altında bulunan şüpheli şahıslar, üst seviyedeki mülki memurların gerekçeli yazısı üzerine Heyeti Vekile kararı ile tayin olunacak mahalle sürülür veyahut sınır haricine ihraç olunur.

2. İşbu kanunun icrasına Heyeti Vekile memurdur.

26 Zilkade ve 11 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili namına Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 11.08.1920. 030.18.1.1 - 1.8.17. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1. S. No. 83. Karar No: 155" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

YABANCI MEMLEKETLERDEN FEVKALADE VASITALAR İLE SİLAH VE MÜHİMMAT GETİRTİLMESİ*

(11 AĞUSTOS 1920)[1]

Karar 156

Yabancı memleketlerden fevkalade vasıtalar ile silah ve mühimmat getirtilmesi için Müdafaai Milliye tahsisatından elli bin liranın sarfına ve keyfiyetin Müdafaai Milliye Vekâleti'ne tebliği kararlaştırılmıştır.

26 Zilkade ve 11 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi,
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 10.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.18'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 84, Karar No: 156" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Belgenin tarihi, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nce yanlışlıkla "10 Ağustos 1920" olarak okunmuş ve bu şekilde tasnif edilmiş. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ANKARA'DA PİYADE, SÜVARİ VE TOPÇUDAN MEYDANA GELEN BEŞ BİN KİŞİLİK BİR NİZAMİ KUVVETİN VÜCUDA GETİRİLMESİ*

(11 AĞUSTOS 1920)

Karar 158

Ankara'da piyade, süvari ve topçudan meydana gelen beş bin kişilik itimat edilir bir nizami kuvvetin vücuda getirilmesi ve keyfiyetin Müdafaai Milliye Vekâleti'ne tebliği kararlaştırılmıştır.

26 Zilkade 38 ve 11 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 11.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.20'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 85, Karar No: 158" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

HALEB VE MARDİN HATTININ ELDE BULUNAN KISIMLARININ RAYLARININ SÖKÜLÜP ERZURUM HATTININ UZATILMASINA TAHSİSİ*

(11 AĞUSTOS 1920)

Karar 159

Haleb ve Mardin hattının elde bulunan kısımlarının raylarının sökülüp Erzurum hattının uzatılmasına tahsisi ve keyfiyetin Müdafaai Milliye Vekâleti'ne tebliği kararlaştırılmıştır.

11 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekili
Nafıa Vekili	Maarif Vekili	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 11.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.1'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 85, Karar No: 159" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

DENİZLİ'DE KUVAYİ MİLLİYE UMUM KUMANDANI DEMİRCİ MEHMET EFE'YE*

(11 AĞUSTOS 1920)

Ankara
11.8.1920

B.M. Meclisi Başkanlığı
Özel Kalem
Şifre No: 65

Denizli'de Kuvayi Milliye Umum Kumandanı Demirci Mehmet Efe'ye

Cevap: 27.7.1920 tarihli yazıya.

Askeri harekât dolayısıyla, bugünlerde Doğu cephesinden subay alınması uygun olamadığından, daha sonra uygun zamanında Denizlili Nuri Efendi'nin getirilmesi yoluna gidilecektir, Efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1541'de yer alan belgeyle ilgili sadeleştirilmiş metnin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

İZZET PAŞA'YA*

(12 AĞUSTOS 1920)

Ankara
12 Ağustos 1336 [1920]

Eski Sadrazam Âyanı Kiramdan[1] İzzet Paşa Hazretleri'ne.

Arzı mahsusu ihtiramkârânemdir.[2]

Yüzbaşı Muzaffer Bey aracılığıyla gönderilen yüksek emirleri ve eki olan İngiltere'nin Karadeniz Ordusu Erkânıharbiyesi'nden Binbaşı Wey imzalı İngilizce mektup, elime ulaştı ve pek kıymettar bildiğim devletlilerinin iltifat ve temennileri, azmime sebep oldu.

Müslüman ve bilhassa Türk olunca, insan hayatına zerre kadar kıymet vermeyen ve bu itibarla dahi Türkiya hakkındaki suikastın bin türlü eserlerini göstermekten zevk duyan İngilizlerin, bilinen özelliklerinden olduğu üzere, yalnız birkaç İngilizin hayatının muhafazası endişesiyle vaki olan mübadele teklifinin ortaya konuluş tarzında bile mevcudiyetin ve bağımsızlığın muhafazasına kesin olarak karar vermiş ve tarihi ve tabii muhitinde zannolunduğundan çok kuvvetli ve sağlam bir milli hükümet tesis eylemiş olan bir milleti, hâlâ hafife almak ve hakir görmek kibri tesir icra etmekten geri kalmamıştır. Hakikaten söz konusu mektupta, "Anadolu'nun tarafınızdan kontrol edilen kısımlarında" diye yazılı olan ve âcizlerine bir tahakküm ve kibirlenme fikri isnadını ihtiva eden fıkra bizce bir kat daha uyanış sebebi görülmüştür.

Burada inşallah yakında eserlerini kendilerine bir daha inkâr edemeyecekleri bir surette hissettirecek derecede kuvvetli ve her halde asrın ortaya çıkardıklarından olmak üzere, sırf milli iradeye dayanan muntazam bir hükümetin bulunduğunu, İngilizlere bahşettikleri şu vesile ile şimdiden anlatmakta bir fayda görüyorum. Bu konuda delaleti fahimanelerî[3] bilhassa istirham olunur.

Görüşmek arzu ettikleri meseleler, hükümetten hükümete yazılır, görüşülür ve merasimine de bu itibarla riayet olunur hususlardan bulunduğu cihetle, İngilizlerin kibirlenmeyi terk ederek bu dürüst yolu seçmeleri halinde, bir ikinci teklifin nazarı dikkate alınması da uygun olabilir.

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: *Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge) 1919-1923*, c.1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s.167-170. Ayrıca bkz. Bilâl N. Şimşir, *Malta Sürgünleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1976, s.378-380. *Atatürk'ün Milli Dış Politikası*'ndaki eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

1 "Değerli Âyan üyelerinden" anlamında. (Y.N.)

2 "Özel hürmetlerimi arzımdır" anlamında. (Y.N.)

3 "Yüksek kişiliğinizin aracılığı" anlamında. (Y.N.)

Osmanlı hükümeti eski merkezinin, İstanbul'da mevki ve nüfuzu ve hatta varlık sebebi tamamen yok olmuş bulunmasına rağmen, artık manası kalmayan tehcir ve katliam iddialarıyla yine birtakım vatan evladını asmakta devam ettiği ve İngilizlerin Malta'da tutuklu zevattan on beşini, cani İstanbul hükümetine teslim etmek üzere oraya naklettikleri istihbar edildi. Bundaki İngiliz maksadının şu biçareleri de Ferid Paşa ve kanlı avenesine paralattırmak olduğuna zerre kadar şüphe yoktur. Bundan dolayı İstanbul'a nakledilen ve edilecek olan tutuklulardan herhangi birinin düşük İstanbul hükümeti eliyle olsa dahi idamı halinde –Erzurum'da esaretimiz altında bulunan– Kaymakam[1] Rawlinson dahil olmak üzere elimizde mevcut subay, nefer bütün esir İngilizlerin karşılık olarak derhal idam edilmelerinin kati surette kararlaştırılmış olduğunun da bu vesile ile adı geçen Karargâh'a tebliğine elden geldiğince gayret ve yardım edilmesini bilhassa rica ve niyaz eder ve tezayüdü ömür afiyeti samiyeleri[2] duasını tekrar eylerim efendim.

Mustafa Kemal[3]

1 Yarbay. (Y.N.)
2 Allah uzun ömürler ve sağlık, sıhhat, afiyet versin anlamında bir dua. (Y.N.)
3 Yukardaki kaynakta yayımlanan eski yazı belge fotokopisinde imza görünmemekte, ancak aynı kaynaktaki çevrimyazının altında yukardaki imza yer almaktadır. (Y.N.)

ISPARTA MİLLİ DEMİRALAY KUMANDANI MEBUS İBRAHİM BEY'E*

(14 AĞUSTOS 1920)

12. Kolordu Kumandanlığı Vasıtasıyla
Isparta Milli Demiralay Kumandanı Mebus İbrahim Bey'e

Isparta livasının vatanın müdafaası hususunda gösterdiği fedakârlık teşekküre değerdir. Bütün alay zevatı ve kendisine Büyük Millet Meclisi'nin takdirlerini ve teşekkürlerini takdim ederim.

14.8.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Klasör 557, D: 27, Fihrist 34'ten aktaran: Ali Sarıkoyuncu, *Milli Mücadelede Din Adamları II*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.91.

BÜYÜK MİLLET MECLİS'İNDE KONUŞMA
BATUM'UN İŞGALİ HAKKINDA*
(14 AĞUSTOS 1920)

Mustafa Kemal Paşa: Efendim; seyahat münasebetiyle bulunmadığımız sırada muhterem arkadaşlarımızdan bazılarının verdiği önergede Doğu cephesi hakkında tafsilat arzu buyurulmaktadır. İhtimal bu önerge yüksek huzurunuzda okunmuştur.

Fakat arkadaşlarımızın aydınlanmak istedikleri noktaları bir defa daha hatırlatmak maksadıyla önergeyi aynen okuyacağım:

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Şu günlerde Doğu cephesinde, bilhassa Erzurum sınırlarında Ermenilerle Gürcülerin fazla faaliyeti görüldüğü, hatta Gürcüler Erzurum'un kuzey sınırlarına ve Ermenilerin de doğu sınırlarında şiddetle taarruz ettikleri ve bu arada bilhassa Olti'nin de işgal edildiği istihbar ediliyor.

Diğer taraftan İslam Bolşevik ordusunun öncülerinin de Erzurum'a geldiği söyleniyor. Doğu cephesinde kuvvetlerimizin Ermeni ve Gürcülerin taarruzunu defe değil, hatta taarruz ederek bütün memleketlerini istilaya kadir bulunduğuna kaniiz. Acaba orada bulunan kuvvetlerimizin karşılık vermemesi siyasi bir sebepten mi kaynaklanmaktadır? Bu muğlak mesele hakında her halde hükümetin bize acilen izahat vererek aydınlatmasını talep ederiz.

2 Ağustos 1336 [1920]

Erzurum	*Erzurum*	*Erzurum*	*Olti*
Durak	*Süleyman Necati*	*Hüseyin Avni*	*Yasin*

Efendiler; bu soruyu soran arkadaşlarımızın cidden hakkı vardır. Hakikaten birkaç aydan beri Kafkasya'da ve Doğu cephesinde cereyan eden ahval, genel görüşlerimizde muğlak, çeşitli ve görünürde yekdiğerine karşı safhalar göstermiştir. Bu sebeple sorulan soruları esas kabul ederek yüksek heyetinize izahat vermeyi Heyeti Vekile'niz de pek uygun görmüştür.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.3, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1941, s.185-191, 197, 203-208.
Mustafa Kemal Paşa bu konuşmaları, Büyük Millet Meclisi'nin 14 Ağustos 1920 günü öğleden sonra saat 3 ve 6'da açılan ve riyasetini Reisi Sani Celâlettin Arif Beyefendi'nin yaptığı 48. toplantı 1. ve 2. celselerinde yapmıştır. (Y.N.)

30 Mayıs ve 4 Haziran tarihlerinde Doğu Cephesi Kumandanı[1] tarafından Heyeti Vekile'ye bir teklif vaki olmuştur. Teklif şu idi: Evvela: Erzurum'da bulunan delege heyetimizin Kars-Bakû üzerinden trenle süratle Moskova'ya gidebilmesini temin için. İkinci olarak: Ermenistan dahilinde İslam ahaliye icra edilmekte olan katliamı durdurmak için. Üçüncü olarak: Ermenilerin ilk fırsatta Erzurum'u dahi ellerine geçirmek için faaliyet ve teşebbüslerde bulunacaklarından, Ermeni ordusuna karşı hâkim ve müsait bir asli vaziyet almak için zaten Brestlitovsk ve Batum antlaşmaları ile bizim olan Elviyei Selâse[2] dahilindeki Sarı kamış, Soğanlı dağlarını ve Soğanlı dağlarının geçitlerini işgal etmek faydalı olacağı bildiriliyordu. Bu üç sebepten bilhassa sonuncusu Heyeti Vekile'ce de incelendi ve uygun görüldü. Zaten Yüce Meclis'iniz Elviyei Selâse'nin zamanında, münasip zamanında işgali salahiyetini Heyeti Vekile'ye vermiş olduğundan, buna dayanarak kumandanın teklifini kabul etti. Dolayısıyla, 6 Haziran tarihinde Doğu ordumuzun askeri harekât icrası için hazırlanmasını emrettik. Ordu hazırlığıyla meşgul bulunduğu bir sırada yaklaşık on gün sonra. 16 Haziran'da daha önce tarafımızdan Moskova'ya gönderilmiş olan delegelerimizden birisi memleketimize döndü. Bu zat,[3] hepinizce malum olan Sovyet Cumhuriyeti Hariciye Nazırı Çiçerin'in mektubunu getirdi. Diğer birtakım zevatın dahi özel, resmi rapor ve mektuplarını getirdi. Diğer raporlar ve mektuplar muhteviyatı bir yana, Rusya Sovyet Cumhuriyeti Hariciye Nazırı'nın, hükümetleri namına Yüce Meclis'inize, Yüce Meclis'iniz riyasetine hitaben yazmış olduğu mektup burada okunmuştu. Hatırlanacak olursa denmişti ki; Ermenistan, Acemistan ve Türkiye sınırlarının tespitinde Rus Sovyet hükümetinin aracılığıyla meselenin siyaseten halli mümkündür. Diğer yazı ve mektuplarda bu nokta daha ziyade izah edilmekte idi.

Ve bu izahata göre, her halde bizim Ermenilere daha ziyade taarruz etmemizi Rus Hükümeti Cumhuriyesi arzu etmiyordu, uygun görmüyordu. Fakat biz, Elviyei Selâse dahilinde bulunan herhangi bir noktayı işgal etmek demek, Ermenistan'a taarruz demek olamayacağından, zaten karar vermiş olduğumuz askeri harekât hakkında bir muhalefet görmedik ve bunun üzerine Doğu Ordusu Kumandanı'na askeri harekâta devam etmesini ve çabuklaştırmasını emrettik. Fakat bundan birkaç gün sonra idi ki, yeni gelen resmi bir haberde Rusya hükümetinin bir sefaret heyeti nezdimize gelmek üzere Kars üzerinden trenle hareket halinde bulunduğu anlaşılıyordu. Bunun üzerine bu gelecek olan sefaret heyetiyle zaten Erzurum'da bulunmakta olan delege heyetimizin görüşmesini müteakip harekete başlamak üzere, hareketin durdurulmasını emrettik ki, bu 20 Haziran'da idi efendim, bu sebeplerden dolayı 20 Haziran'da Doğu ordumuzun taarruz harekâtını durdurmuş olduk. Bu arz ettiğim mesele Doğu genel vaziyeti içinde ve Türkiye'nin Bolşevik hükümetiyle olan genel münasebetlerinde ufak bir parça, bir safhadır. Bunu daha iyi kavramak için ve esasen vaziyeti de teyit etmek için baştan başlayarak vaziyeti daha geniş bir daire dahilinde izah edeceğim:

1 Kâzım Karabekir Paşa. (Y.N.)

2 Elviyei Selâse: Üç liva (Kars, Ardahan, Batum). (Y.N.)

3 Mustafa Kemal Paşa'nın Kâzım Karabekir Paşa'ya gönderdiği 20 Haziran 1920 tarihli telgrafta yer alan "Rus Sovyet hükümetiyle ilk temasa tarafımızdan, Doktor Fuat Bey sözlü talimatla gönderilmiştir. Bundan sonra 26 Nisan 336 [1920] tarihli talimatımızı hamilen Rus Sovyet Cumhuriyeti nezdine İbrahim Bey gönderilmiş ve adı geçenin dönmesiyle vazifeleri son bulmuştur" açıklamasından, söz konusu zatın "İbrahim Bey" olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*. c.8, s.347. (Y.N.)

Arkadaşlar, hepinizin malumudur ki, Harbi Umumi'nin son senelerinde Rusya dahilinde patlayan inkılap, insanların mutlak çoğunluğunu teşkil eden fakir halk içinde, bilhassa bu halkın en çok sıkıntılara ve meşakkatlere ve ıstıraba maruz kalmış olan amele sınıfı içinde, eskiden beri mevcut olan sosyalistlik hakiki maksatlarını ve gayelerini ilan etti. Daha açık, daha bariz ve daha şiddetli bir surette ilan etti. Ve bütün insanlığın emperyalist ve kapitalist idarelerin zalimane tahakküm ve zorbalığından kurtarılmasını bir hedef kabul etti. Bittabi bu hedefe ulaşabilmek için mücadeleyi esas aldı ve son pratik noktası da bu gayeye bütün insanlığı iştirak ettirmek için teşebbüs alması idi. Ruslar, Çar'ın müstebit idaresi altında takip eden harp senelerinin teyit ettiği sefalet neticesinde bu hissiyatı azami derecede artırmışlardı. Memleketlerinin gayet geniş olmasına ve birçok tabii vasıtalara ve şartlara sahip bulunmasına dayanarak bütün dünyanın emperyalistlerine karşı düşmanlık ve harp ilan etmekten çekinmediler. Batı emperyalistleri de bütün kuvvetlerini, bütün kudretlerini, bütün vasıtalarını kendi aleyhlerinde kullandıkları halde yaptıkları harekâtı, inkılabı bugüne kadar tam bir muvaffakiyetle yaşatmaya muktedir oldular. Bolşeviklerin bilhassa son günlerde Lehistan dahilinde süren muvaffakiyetleri ve zaferleri cidden inkılaplarının pek mesut, pek parlak ve pek mühim bir neticesidir. İslamiyetin en yüce kaide ve kanunlarını ihtiva eden Bolşevizmin, bizim dahi mevcudiyetimize kastetmiş olan ortak düşman aleyhinde, bugün kazanmış bulunduğu zafer, bizim için de teşekküre değer bir neticedir.

Efendiler: Doğu âleminin kayıtsız şartsız sahibi, mutasarrıfı[1] olmak emelini mağrur kafalarına sokmuş olan İtilaf devletleri, kendi hayat ve mevcudiyetlerinin devam ve kalıcılığının bu sahiplikte ve bu tasarrufta olduğunu pek güzel takdir etmişlerdir. Dolayısıyla bu sahiplik ve tasarrufu temin etmek için başta İngilizler olmak üzere, bütün İtilaf devletleri, bir taraftan tekmil kullanabildikleri vasıta ve kuvvetlerle bizi mahvetmek, bizi ezmek için çalıştıkları bir sırada, diğer taraftan da bütün mazlum insanlığı kurtarmak için çalışan Bolşeviklerin, mazlum milletimize el uzatamaması için yine servetlerini, kuvvet ve kudretlerini sarf ederek uğraşmışlardır.

Fakat Bolşevik Cumhuriyeti, hem kendi hayat ve mevcudiyetlerinin ehemmiyetini artırmak, hem de İtilaf devletlerinin zulüm pençesinden kurtuldukları takdirde, dünya çapında olan inkılabın gayelerine ulaşmak için kendilerine en kuvvetli, en kudretli bir destek ve yardımcı olacak milletimizin dostluk ve birlik elini tutmak için fiili teşebbüslerde bulunmuştur. Yaptığı teşebbüs efendiler; 10. ve 11. ordularını doğrudan doğruya Kafkasya'ya, Doğu cephesine tahsis etmek oldu. Bu ordular, bizim yol göstericiliğimiz, tesirimiz ve hizmetimiz sayesinde, kolaylıkla Kuzey Kafkasya'yı geçtiler ve Azarbayıcan'a dahil oldular ve Azarbayıcanlılar da gelen orduları tam bir sükûnetle kabul ettiler. Bu ordular bir taraftan Ermenistan ve Gürcistan sınırlarında lazım gelen tedbirleri ve askeri vaziyeti aldılar. Diğer taraftan da maddeten bizimle irtibat tesisine giriştiler –ki bu Mayıs aylarında idi–. Tam bu sırada idi ki, Lehistan'da cereyan eden ahval, vakalar ve hadiseler gittikçe Bolşeviklerin aleyhine olarak ehemmiyet kazanmıştı ve Bolşevik hükümeti mümkün olduğu kadar çok kuvveti Lehistan cephesine sevk etmek mecburiyetinde idi. Bundan dolayı Kafkasya'ya sevk etmiş ol-

1 Mutasarrıf: Tasarruf eden, kullanma hakkı ve yetkisi bulunan. (Y.N.)

duğu, tahsis ettiği ordulardan 10. Ordu'yu tümüyle kuzeye sevk etti. 11. Ordu'nun da bir kısmını sevk etti. Dolayısıyla Kafkasya'da Ermenilere, Gürcülere ve hepsine karşı maddi kuvvetleri azaldı ve zayıf bulundu. İşte tam bu sırada, İngilizlerin devamlı gayretleri ve teşvikleri eseri olarak, İngilizlere bendelik etmekle zevk alan Azarbaycan'ın Müsavat hükümeti ve bu hükümetin hempalarının teşvikleriyle, şüphe yok Gürcilerin ve Ermenilerin dahliyle, ordunun, Bolşevik ordusunun tamamen gerilerine düşen Gence havalisinde Azarbaycan'ın muhalif kuvvetleri tarafından bir irtica vücuda getirildi. Bu hadise üzerine 11. Kolordu Kumandanı Ermeni ve Gürcü sınırlarında bulunan kuvvetlerin tamamını çekti ve bunlarla ateşkes yaptı ve topladığı kuvvetlerle 22 Mayıs'ta Gence'de isyan eden muhalif kuvvetler aleyhine hareket etti ve onları tamamen tedip ve tenkil[1] etti. Nuri Paşa hepinizce malum bir zattır. Bu zatın kumandası altında iki üç bin kişiden meydana gelen bir Azeri kuvvet vardı. Bu zatı İngilizler her nasılsa aldatmışlar, kendisiyle beraber kuvvetini kendi lehlerinde kullanmışlardır. Yani Nuri Paşa ve kuvvetleri dahi bu Kırmızı Ordu aleyhine diğer irtica edenlerle beraber hareket etmişti. Onun için 11. Ordu Gence'deki asileri tedip ettikten sonra Akdam istikametinde yürüdü. Akdam, Gence'nin güneydoğusundadır. Orada 9 Haziran tarihinde Nuri Paşa kuvvetlerini de mağlup ve perişan etti. Mağlup olan bu kuvvetler Akdam'dan sonra güneye, İran içlerine doğru çekildi. Daha sonra bunun neticesini de arz edeceğim. Akdam hadisesinden sonra Kızıl Ordu Şuşa üzerinden Gerus'a geldi. Hadisesiz Gerus'u işgal etti. Gerus'a gelen 32. Rus Kızıl Fırkası'dır ki –bu, 4 Temmuz'dadır efendim– bu kuvvetin hareketini burada bırakalım ve bizim sınırımızı aynı tarihlerde gözden geçirelim.

Ermeniler, kızıl kuvvetler ana kısmının bu havaliden uzaklaşmasından ve Azerilerin kızıl kuvvetler aleyhine isyan etmesinden ve bizim hareketimizin siyasi sebeplerden dolayı durdurulmasından istifade ederek, derhal 19 Haziran tarihinde, bir iki kolla Oltu Şûrası aleyhine, diğer bir kısım kuvvetleriyle de Zengisar Şûrası aleyhine taarruz harekâtına başladılar. Hakikaten gerek Zengisar Şûrası ve gerek Oltu Şûrası, bizim eski sınırımızın ilerisinde ve doğrudan doğruya Ermeni Cumhuriyeti'ni yakından tehdit eden vaziyetlerdir. Dolayısıyla bu tehdit edici vaziyetten kendilerini kurtarabilmek için şu suretle istifadeye kalkıştılar. Ermenilerin bu hareketi üzerine henüz o civarda bulunan Hariciye Vekili'miz tarafından Ermenistan Hariciye Nezareti'ne ve keza Doğu Ordumuz Kumandanı tarafından Ermenistan Ordusu Kumandanı'na lazım gelen siyasi teşebbüsler yapılmakla beraber, Erzurum ve havalisinde zaten toplanmış ve her an harekete hazır bulunan ordumuz bazı tedbirler almak mecburiyetini hissetti. Ermeniler Oltu Şûrası dahilinde Tuzla civarına kadar olan mahalleri işgale muvaffak olabilmişlerdir. Bittabi Oltu Şûrası'nın milli kuvvetleri, bu Ermeni taarruzunu durduracak kadar kuvvetli değildi. Onun için ordu sol kanadını ileriye ve sınırın öteki tarafına sürerek, Bardiz ve Tuzla hattını tuttu. Diğer taraftan da Bayezit yönünden de lüzumu kadar kuvvetleri Zengisar Şûrası dahiline geçirdi. Aras'ın güneyine çekilmiş olan milli kuvvetlerle gönderilen bu kuvvet birleşti ve netice olarak gerek Zengisar'da ve gerekse Oltu'ya karşı hareket eden Ermeni kuvvetleri durdurulmuştur. Bugün durdurulmuş haldedir. Dolayısıyla önergenin bir noktasına cevap ver-

1 Tedip ve tenkil: Tepeleme ve cezalandırma. (Y.N.)

miş oluyorum. Taarruz eden Ermeni kuvvetlerine karşı büyük ve kahredici hareket yapmadık ve henüz yapmıyoruz. Fakat vuku bulan Ermeni taaruzları durdurulmuştur ve durdurmak için de icap eden tedbirler alınmıştır. Bundan sonra Ağustos'un onunda Ermeniler zırhlı trenlerden istifade ederek, Erivan ve Çulfa şimendiferleri boyunca kuzeyden güneye doğru ilerlemeye başladılar. Bu ilerleyen Ermeni kuvvetleri karşısında bizim sınırı geçmiş ufak bir müfreze halinde muntazam kuvvetlerimiz vardı. Bu müfrezeyi üstün düşman karşısında ezdirmemek için Aras'ın güneyine ve batısına geçmek üzere emir verildi ve bu kuvvet de aldığı emir ve talimat dairesinde Ermenilerle ciddi muharebeyi kabul etmeksizin Aras'ın güneyine gelmiştir ve bunun neticesi olarak, sınırın yine öteki tarafında olan Şahtahtı 24 Temmuz'da Ermeniler tarafından işgal edildi. Demin arz etmiştim ki, Temmuz'da kızıl kuvvetler Keros'e gelmişlerdir. Temmuz'un hemen nihayetine kadar bu kuvvetler burada kaldılar ve kendilerine aleyhtar olan kuvvetlerin elinden silahlarını toplamakla vakit geçirdiler. Fakat Ermenilerin böyle Şah tahtı istikametinde ilerlemesi üzerine derhal bu kuvvet Nahcivan üzerine hareket etti ve 28 Temmuz'da, yani Ermenilerin Şah tahtı'nı işgal ettiklerinden dört gün sonra öncüleriyle –ki bir süvari livasından[1] ibaretti– Nahcivan'a ulaştı. Bu kırmızı kuvvetin Nahcivan'a gelmesi üzerine Ermeniler bu kuvvetle gerisinde kalan ana kısmının arasına girerek rical hattını kesmek için Ankelât istikametinde hareket ettiler. Kızıl kuvvetler buna karşı da Şoşa'dan[2] kâfi miktarda kuvveti 31 Temmuz'da Ankelât istikametinde hareket ettirerek Ermenilerin maksatlarını fiil mevkiine koydurmadılar. 1 Ağustos tarihinde Rus Bolşevik hükümetinin Kızıl Ordu'suyla Büyük Millet Meclisi'nin ordusu Nahcivan'da birbiriyle maddeten birleşmiş oldu. *(Alkışlar.)* Oraya giden kuvvetlerimiz, kızıl kuvvetler tarafından özel merasim ve fevkalade ihtiramat ile kabul edilmişlerdir. Burada birleşen iki hükümet kuvvetleri diğer kuvvetler gelinceye kadar mahallinde birlikte tedbirler almakla halen bugün dahi meşguldür. Kızıl Ordu süvarisinden Şah tahtı istikametine çıkan bazı seyyar kuvvetler Nahcivan'ın 30 kilometre kadar kuzeyinde Ermeni keşif kollarını bulmuş ve onları püskürtmüştür. Demin bahsettiğim Nuri Paşa kuvveti Akdam'dan sonra Hüdaaferin'e gelmiştir. İran'a doğru hareket ediyorlardı. Bu kuvvetler, Nuri Paşa tarafından, doğrudan doğruya İngilizlerin emrine girmek için talimat almıştı. Fakat vakit ve zamanıyla haberdar olduk. Doğu Ordumuz Kumandanı seri tedbirler aldı ve neticede bu kuvvetler aydınlatıldı, uyarıldı ve bu kuvvetler doğrudan doğruya kumandanımız altına alındı *(teşekkür olunur sesleri)* ve Hüdaaferin'den sonra Nahcivan'a getirildi. Fakat tam bu kuvvetler Nahcivan'a geldiği sırada idi ki, Ermeniler Nahcivan istikametinde, demin izah ettiğim Şahtahtı'ya taarruz ediyorlardı. Bu taarruz az çok sarsılmış bulunan bu Nuri Paşa kuvvetleri üzerinde iyi bir tesir bırakmadı. Başlarında bulunan Azeri kumandanlar da kuvvetlerini elde tutamayacak kabiliyette görüldü. Bununla beraber, bu kuvvetin ele alınabilen kısmı 17 Temmuz'dan itibaren 23 Temmuz'a kadar Bayazıt'a getirildi. Bayazıt'tan sonra Kara kilise üzerinden Hasankale'ye ve Erzurum'a sevk olunuyor. İlk kademesi 31 Temmuz'da Hasankale'ye ulaşmıştı. Bütün maruzatım, Ermenilere komşu bulunan arazideki harekâtı ve hadiseleri kapsamaktadır. Fakat aynı zamanda, aynı tarihlerde Batum havalisinde de birtakım hadi-

1 Tugay. (Y.N.)
2 Şuşa. (Y.N.)

seler cereyan etmekteydi. 1 Temmuz'da, yani Kızıl Ordu Kerus'a yaklaşmak üzere iken muhtelif sınıflardan meydana gelen bir İngiliz müfrezesi Çürüksu İstasyonu'nu işgal etti ve bunu müteakip zırhlı trenlerle iki tabur Gürcü askeri Çürüksu'ya getirildi. Orada bulunan Cemiyeti İslamiye milislerinin karşı koymasına ve ateşine rağmen İngilizlerin yardımı ve desteği ve zırhlı trenlerin himayesi neticesinde Çürüksu bu Gürcü kuvvetleri tarafından işgal edildi. Ondan sonra aynı tarzda ve tertipte bu Gürcü kuvvetleri Çürüksu'dan Batum'a kadar olan istasyonları birer birer işgal ve nihayet iki alay piyade, bir miktar süvari ve sekiz toptan ibaret olan bir müfreze ile Batum'a geldiler ve oradan İngilizlerden, İtilaf devletlerinden Batum'u özel merasim ile teslim aldılar. İtilaf devletleri de tümüyle Batum'u terk ettiler. Yalnız limanda bazı gemiler kaldı. Gürcü kuvvetleri başlangıçta istila bölgesini Çoruh Nehri'ne kadar vardırdılar ve Çoruh Nehri'ni geçmediler ve Cemiyeti İslamiye milisleri Çoruh Nehri'nin güneyine geçtiler ve Borçika mevkiinde merkezlerini tesis ettiler. Efendiler: görüyoruz ki, burada bulunan Cemiyeti İslamiye milislerinin kuvvetleri tabii zayıftır ve biz bu kuvvetlere maddeten doğrudan doğruya yardım dahi etmedik ve bugün de edilmemektedir. Bunun sebebi gayet basittir. Haritayı açıp kuvvetlerimizin, ordumuzun, ne merkezde ve ne maksatla, nerede, nasıl toplandığını değerlendirirseniz pek iyi görürsünüz ki, buraya asker göndermek belki oradaki vaziyet üzerinde bir an için iyi tesir yapar. Fakat asıl kaçınılmaz lüzum ve ihtiyaç görüldüğü takdirde hazırladığımız şiddetli ve katı darbeyi zaafa uğratabilir. Bu itibarla askeri fikirler bizi oraya kuvvet göndermekten men eder. İkincisi: siyasi sebepler de vardır. Siyasi sebeplerin başında ve bizi en çok alakadar eden nokta şudur: Malumu âliniz, yine Rus Bolşevik Cumhuriyeti; Batum ve havalisinin mukadderatı, Batum ve havalisi insanlarının oyuna, arzusuna tabidir, onlar tayin ve takdir edecek demiştir. Dolayısıyla bugün Batum Gürcülerin eline geçse dahi bunun geçici olduğu hepinizce malum ve muhakkakur. Dolayısıyla esaslı ve her türlü ihtimaller karşısında bizi kuvvetli bulunduracak olan askeri planımızı değiştirmeye ve bozmaya lüzum görmedik. İşte bu gibi sebeplerden dolayı tarafımızdan yardım görmeyen Batum ve havalisindeki Cemiyeti İslamiye milisleri, Çoruh Nehri'nin güneyine geçtikten sonra, Batum'u işgal etmiş bulunan Gürcüler yine hareketlerine devam ederek 25 Temmuz'da küçük bir müfreze ile Artuvin'i[1] işgal ettiler ve orada bizim küçük bir müfrezemize karşı iki yüz kişilik bir müfreze ile sınır karakolları tesis ettiler. Dolayısıyla burada önergenin diğer bir noktasına cevap vermek istemiyorum. Gürcüler Erzurum'un kuzeyine gelmişler ve tecavüz etmişler gibi falan bir nokta vardır. Gürcülerin en son geldikleri nokta Artüvin'dir[1] ve orada yaptıkları iş, sınırımıza karşı alelade sınır karakolları tesis etmekten ibaret kalmıştır.

Efendiler; bütün bu tafsilatı tekrar özetlemek lazım gelirse, şu noktalara işaret koymak istiyorum: Anlaşılıyor ki, Bolşevik hükümeti bizimle irtibat ve temas yapmak için fiilen teşebbüslerde bulunmuştur. Ordu göndermiştir. İkincisi: vaziyetin bir iki aydan beri Doğu'da ihmal edilmiş, muğlak kalmış olması, Lehistan vaziyetinden ileri gelmiş oluyor. Lehistan'a kuvvet gitmiş olmasıyla Ermenilerin, Gürcülerin, Azerilerin mahalli muhalif ve karşı hareketleri buna sebebiyet vermiş olur. Üçüncüsü: bütün bunlara rağmen, burada kalan kızıl kuvvetlerin zaafına rağmen Azerilerin,

1 Artvin. (Y.N.)

Gürcülerin, Ermenilerin mukavemet ve taarruzuna rağmen yine Kızıl Ordu yol, vasıta buluyor ve imkân buluyor. Nahcivan'a kadar gelip bizimle teması arıyor ve buluyor. Bu üç nokta ortak düşmanları neticede mağlup etmek için azmetmiş olan iki milletin, iki hükümetin gelecekteki münasebetlerinin de arzu edildiği yönde olacağına dair bir güven verebilir. Özel bir bakımdan da Ermenilerin bütün mütecaviz hareketleri durdurularak onlara daima hâkim bulunduğumuz görülüyor.

Aynı şekilde Gürcülerin harekâtı, bizim vaziyetimizi, kuvvetimizi, planımızı sarsacak bir surette değildir. Yalnız ufak bir kalbi ve vicdani tesir vardır ki, o da Batum'da bulunan dindaşlarımızın biraz zulüm ve baskıya maruz kalmış olmalarıdır. En mühim nokta bu olabilir. Efendiler, Bolşevikler, siyasi ve hatta toplumsal bakımdan –çünkü bilirsiniz ki, Batı ve Amerika amelesi nezdinde Ermeniler mazlum tanıttırılmışlardır– Ermenilere ehemmiyet atfetmişlerdir. Himayekâr bir siyaset takip eder görünmüşlerdir. Fakat bugün bu Ermeniler onlara dahi nankörlük etmiştir. Onların kuvvetine dahi fiilen tecavüz etmiştir. *(Kahrolsun sesleri.)* Pek ziyade muhtemel ve beklenmektedir ki, bu defa Bolşevik Cumhuriyeti artık bu küstah milletin haddini tanıtmak için şiddetli ve kati kararını verecektir ve pek ziyade beklenir ki, Lehistan muvaffakiyetlerini müteakip Bolşevikler bizim ile maddeten vücuda getirdikleri bağı takviye edeceklerdir. Yine hepimizce malumdur ki, yaklaşık yirmi günden beri Moskova'da bulunan delege heyetimizin siyasi teşebbüsleri, bütün bu vakalardan alınan neticelere göre iyi hale sokulacaktır.

Bu münasebetle efendiler, yine Doğu'ya ait olan bir noktadan bahsedeceğim. Tarafınızdan duyulmuş olacaktır ki, son günlerde Bakû'da milletlerarası bir kongre yapılmaktadır. Resmi ve gayri resmi vuku bulmakta olan müracaatlarda bizden de oraya delegeler davet ediyorlar. Bu davetler doğrudan doğruya halkımıza vuku buluyor. Trabzonlulara, Erzurumlulara, her tarafa birtakım davetnameler geliyor, gönderiliyor. Aldığımız malumata göre, bazı yerlerden, bilhassa sınıra civar yerlerden bazı zevat bu kongreye icabet etmiştir. Efendiler, her münasebet düştükçe arz etmiştim ve bu münasebetle de bir defa tekrar ve teyit etmek isterim ki, biz memleket ve milletimizin mevcudiyetini ve bağımsızlığını kurtarmak için karar verdiğimiz zaman kendi görüşlerimize tabi bulunuyorduk ve kendi kuvvetimize dayanıyorduk. Hiçbir kimseden ders almadık, hiç kimsenin aldatıcı vaatlerine aldanarak işe girişmedik. Bizim görüşlerimiz, bizim prensiplerimiz herkesçe malumdur ki, Bolşevik prensipleri değildir ve Bolşevik prensiplerini milletimize kabul ettirmek için de şimdiye kadar hiç düşünmedik ve teşebbüste bulunmadık. Bizim itikadımıza göre, milletimizin hayat ve yükselmesinin temini kendi hazım kabiliyetine uygun olan görüşlerdir. Fakat esas itibariyle incelenirse, bizim görüşlerimiz –ki halkçılıktır– kuvvetin, kudretin, hâkimiyetin, idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır. Yine şüphe yok ki, bu, dünyanın en kuvvetli bir esası, bir prensiptir. Elbette böyle bir prensip Bolşevik prensipleriyle çelişmez. Gerçi bize milliyetperver derler. Fakat biz öyle milliyetperverleriz ki, bizimle işbirliği yapan bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Onların bütün milliyetlerinin icaplarını tanırız. Bizim milliyetperverliğimiz her halde hodbinane[1] ve mağrurane bir milliyetperverlik değildir ve bilhassa biz İslam olduğumuz için, İslamiyet açısından bizim ümmetçiliğimiz vardır ki, milliyetperverliğin çizmiş

1 Hodbinane: Bencilce. (Y.N.)

olduğu sınırlı daireyi sonsuz bir sahaya nakleder ve bu itibarla da bu bakımdan bizim istikametimizde Bolşevik istikameti görülebilir. Bilhassa Bolşevizm millet içinde mağdur olan bir sınıf halkı göz önüne alır. Bizim milletimiz ise bütünüyle mağdur ve mazlumdur. Bu itibarla dahi bizim milletimiz insanlığı kurtarmaya teşebbüs eden kuvvetler tarafından himayeye layıktır. Bunları söylemekten maksadım, bu noktayı açık, samimi ve kati olarak ifade ediyorum, memleket ve milletimizi kurtarabilmek için, memleketin ahengini, intizamını muhafaza etmek lazımdır. Her tarafta muhtelif kafaların, dimağların, vücutların teşebbüsü, memleketin içinde muhtelif cereyanlar, muhtelif vaziyetler doğurabilir. Halbuki, efendiler, biz her taraftan, hariçten ve haricin tesiriyle dahilden, sayısız taarruzlara, hücumlara maruz bulunmaktayız. Bu vaziyet içinde bizim için esas, sessizce birliği muhafaza etmektir. Bu birliğe böyle münferit teşebbüsler ile halel getirdiğimiz gün, o münferit teşebbüslerin muvaffakiyet neticeleri en parlak dahi olsa, bütünü kurtarmak kabiliyetinden mahrumdur. Dolayısıyla, falan yerde, falan, filan ve filan yerlerde yapılan kongreler. Filan, filan, filan münferiden davet olunurlar ve bunlar oraya gider ve orada söz konusu olan esasları kabul eder, memleket içinde tatbik etmeye başlarsa, bu, doğru bir istikamet olamaz. Biz kongrelere de gideriz. Her tarafa gideriz, her şeye iştirak ederiz. Yalnız biz ederiz. Millet gider, yani yalnız milletin temsilcilerinden meydana gelen Meclis gider ve yapılması lazım gelen şeyi o yapar ve ancak Yüce Meclis'inizin salahiyetine sahip olan memurların herhangi kongrede, herhangi bir mahalde, herhangi bir cemiyette, herhangi hükümette yapacağı temas, söyleyeceği söz, vereceği imza makbul ve muteber olmak lazım gelir. Her halde biz bugün için kendi görüşlerimize, milletimizden, halkımızdan aldığımız hakiki görüşlere tabi olarak hareket etmekteyiz.

Hulusi B. (Karahisar): Paşa Hazretleri, Bakü'daki kongre resmi mi, gayri resmi midir?

Mustafa Kemal Paşa: Gayri resmidir efendim. O resmi olsa tabii Millet Meclisi'ni davet ederdi. Doğu vaziyeti hakkında resmi rapor ve malumata dayanarak yüksek heyetinizi aydınlatmak için vuku bulacak maruzatım özetle bundan ibarettir. Bununla beraber, bazı noktaların aydınlatılmasına daha lüzum ve ihtiyaç görüyorsanız, malumatım dahilinde izahat veririm.

Salih Efendi (Erzurum): Batı vaziyeti hakkında bir malumat var mı?

Mustafa Kemal Paşa: Bugünkü vaziyet hakkında yeni bir şey yoktur ve ehemmiyete sahip yeni bir malumat almadık. Yalnız Düzce'de yeni bir vakanın ortaya çıktığını duymuşsunuzdur.

Salih Efendi (Erzurum): Hayır Paşa Hazretleri, Düzce meselesini sormuyorum. Onların hiçbir ehemmiyeti yok. Edirne'yi kastediyorum.

Mustafa Kemal Paşa: Çoktan beri Edirne'den resmi bir malumat alamadık. Ona dair izahat veremeyeceğim. Çünkü münasebetlerimiz, irtibatımız birkaç günden beri kesik bir halde bulunuyor. Belki söyleyebileceğim şeyler şuradan buradan öğrendiğimiz İstanbul veyahut Rum gazetelerinin yayınlarının özetiyle sınırlıdır. Bu yayınların özeti de tabii bizim aleyhimizdedir.

Fakat elimizde sağlam bir malumat yoktur. Yalnız bu münasebetle şunu arz edeyim: Malumu âliniz, Trakya, Bulgaristan'la üç deniz arasında çıkmış[1] küçük bir parçadır. Yani Anadolu'nun geniş sahalarıyla mukayese edilirse küçük bir parçadır. Ve bu küçük parça içinde bulunan kuvvetlerimiz de her tarafta düşman kuvvetleriyle kuşatılmış bir haldedir. Fakat Trakya için en zararlı, en tesirli, zehirden daha tesirli bir yön vardır ki, o da, İstanbul ile temas halidir. İstanbul ile temasta ve münasebetlerde bulunanlar zehirlenirler ve ölüme mahkûm olurlar. Eğer Trakya'nın başına bir felaket gelmiş ise, biliniz ki ve sizi temin ederim ki, zehirli olan İstanbul'un aldatmalarına kapılmış olduğu içindir.

İsmail Suphi B. (Burdur): Paşa Hazretleri üç soru sormaya müsaade buyurur musunuz?

Mustafa Kemal Paşa: Müsaade buyurunuz, daha bitirmedim Beyefendi. Dolayısıyla, Trakyalılarla İstanbul çok münasebette bulundular. Çok politika yaptılar. Fransızlarla birçok münasebetlerde bulundular ve zannettiler ki, Fransızlarla İstanbul'dakiler, kendilerini himaye eder, korur ve kurtarır. Gerek İstanbul'dakiler, gerek Fransızlar Trakya'yı ve Trakyalıları kolaylıkla Yunanlılara ezdirebilmek için icap eden tedbirleri almak ile meşgul idiler. Dolayısıyla, bu felaketle neticelenmiş ise, bunu görüp takdir edemeyenlerin hatası eseridir. Bununla beraber, her ne olursa olsun, Trakya'yı bugün Yunanlılar, İngilizler işgal edebilirler. Kim isterse işgal edebilir. Madem ki, bu milletin akibeti bu Meclis'te kararlaştırılacaktır ve bu Meclis de koca Anadolu'ya ve büyük millete dayanıyor, neticede İstanbul'u olduğu gibi, Trakya'yı da yine burası kurtaracaktır. *(Alkışlar.)*

(İsmail Suphi Bey'e hitaben) buyurun.

Efendim sorularınızı şimdi sorabilirsiniz.

İsmail Suphi B. (Burdur): Paşa Hazretleri birinci sorum, bizim kuvvetler Rus kuvvetleriyle ittifak edeli epeyi zaman olmuştur. O zamandan beri o kuvvetlerin buraya celbi düşünülmüş müdür, böyle bir teşebbüse lüzum var mıdır?

Mustafa Kemal Paşa: Neden dolayı böyle bir teşebbüs yapalım? Böyle teşebbüs var mıdır? Ne sebep vardır efendim? Kızıl Orduları bizim memleketimize davet etmek teşebbüsünün bizce düşünüldüğüne zatıâliniz vâkıf mıdır?

İsmail Suphi B. (Burdur): Soruyorum efendim.

Mustafa Kemal Paşa: Yaptınız mı, yapmadınız mı diye soruyorsunuz, rica ederim. Böyle bir soru sorabilmek için vaziyeti gayet iyi değerlendiriniz, tahlil ediniz, ondan sonra genel kurul huzurunda soru sorunuz. Biz böyle bir şey düşünmedik ve düşünmek de istemiyoruz.

İsmail Suphi B. (Burdur): Bu halde fiili yardım ne suretle olabilir? Bizim delege heyetimiz Moskova'da Sovyetler'le müzakereye başlamış mıdır?

1 "Sıkışmış" olmalı. (Y.N.)

Mustafa Kemal Paşa: Müzakerelere başlanıp başlanılmadığına dair henüz bir malumat almadık. Yalnız onların oraya ulaşmasını müteakip telsiz telgraf'la, Türkçe yazılı iki telgraf aldık, onu müteakip hiçbir malumat vermediler. Biz de bunu merak ettik ve biz de iki defadır, seri vasıta ile kendilerine sorduk: niçin bize malumat ve izahat vermiyorsunuz diye: yalnız gideli on beş gün oldu. Biliyorsunuz ki, "Enternasyonal" kongreleri toplanıyor. Ihtimal ki, bizim delegelerimiz bu kongreye dahil oldu. Belki de bizim delegelerimiz orada müzakerelere girişmişler, müzakerelerin netteceleri hakkında bizi aydınlatmaya zaman müsait olmamış olabilir. Üçüncüsü nedir efendim?

İsmail Suphi B. (Burdur): Lehistan'da Bolşevik ordularının ilerlemesine bakarak en son İngilizler, Fransızlar tarafından Lehlilere yardım için kuvvet gönderileceğine dair haber gelmesine bakarak hakikaten Bolşevik ordularının muvaffakiyetlerini neticesiz bırakacak bir şey yapabilirler mi?

Mustafa Kemal Paşa: Beyefendi böyle bir şeyi halletmek için evvela: Rus Bolşevik ordusunun askeri vaziyeti ve fiiliyat sahnesine koymuş olduğu kuvvetin hakiki miktarı nedir? İkincisi: kendisiyle doğrudan doğruya muharebede bulunan ve mağlup olan Leh kuvvetleri nedir? Üçüncüsü: oraya Fransız ve diğer İtilaf devletlerinin sevk edebilecekleri azami kuvvet nedir? Ve bu kuvvetler hangi yolla ve ne zaman sevk olunabilir? İşte bu malumatı toplamış olmak lazım gelir. Böyle bir malumat, bu Bolşevik Hükümeti-Cumhuriyesi'nin Erkânıharbiyei Umumiye Reisi'nin masasında dahi yoktur. *(Gülüşmeler.)*

Hüsrev B. (Trabzon): Yüksek beyanatları arasında Düzce'de yeni volsuzluk ve uygunsuzluk olduğundan bahis buyurdunuz. Değerli arkadaşlar bunu işitmişler, fakat kati anlayamamışlar. İzah buyurursanız daha iyi anlarız.

Nuri B. (Bolu): Düzce'ye ait vaziyeti dinlemek istiyoruz.

Mustafa Kemal Paşa: Yalnız ben size bu meselenin esasına dair kısa bir malumat vereyim. Belki Dahiliye Vekâleti'nden, askeri yönüne ait olan kısmı da Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'nden sormak arzu edilirse daha çok malumat edinirsiniz efendim. Meselenin, hadisenin esası şundan ibarettir: Vaktiyle isyan eden ve fakat tedibat esnasında merhamete sığınan[1] birtakım insanlar vardı. Bu merhamete sığınanlar affolundu ve şurada burada istihdam edilmek dahi istenildi. Bunlar son zamanda firar ettiler ve bunlar tekrar o muhite girdiler. Anlaşılan o muhitlerde gizlenip kalmış olan diğer birtakım fesatçılar daha vardır. Bunlar ihtimal kendileri için müsait zannettikleri bir vaziyetin ortaya çıktığı zehabına kapılarak isyan ettiler ve Düzce'yi, gelip eskiden yaptıkları gibi, işgal ettiler. Batıya doğru gidip Hendek'i işgal ettiler. Doğuya doğru gittiler, Bolu'nun içine girdiler. Malumu âliniz orada bulundurduğumuz kuvvetlerimizi Yunan taarruzu üzerine hemen tamamen denilecek derecede sevk etmiş bulunuyorduk. Orada ufak ufak bazı müfrezeler bırakılmıştı. İşte bu müfrezelerin zayıf olmasından, Yunanlıların ve İngilizlerin ortaklaşa Adapazarı havalisinde faaliyet icra eylemesinden ve İstanbul'un da mübalağalı birtakım teşviklerde bulunma-

1 Aslı "dehalet eden". (Y.N.)

sından, arz ettiğim insanlar bu cürette bulundular. Fakat bu defa görülüyor ki, halk bunlara iştirak etmedi. Ortada yalnız kaldılar. Biz bittabi haberdar olduğumuz gün derhal ve seri vasıta ile o istikamete kuvvet sevk etmeye başladık ve bu kuvvetlerimiz hemen iki üç gün zarfında Gerede ve Mudurnu'ya kadar yetişebildi. Diğer taraftan da muhtelif istikametten kuvvetler yürümeye başladı. Bir defa kendilerinin İstanbul tarafından aldatıldıklarını, vaat edilen şeylerin gelmemesiyle gördüler. Ikincisi: zayıf zannettikleri bizi, ikinci defa olmak üzere kuvvetli olduğumuzu gözleriyle tekrar görmeye başladılar ve ikinci defa oraya girecek olan kuvvetin elbette birincisinden daha tesirli tedibat ve terhibat[1] yapacağı muhakkaktır. Bunun üzerine derhal Düzce ahalisi eşrafı kâmilen telgrafla riyasete, bana müracaat ettiler. Dahiliye Vekâleti'ne, Batı Ordusu'na vuku bulan müracaatlarında, her halde kendilerinin bu işe iştirak etmediklerini kabul ediyoruz ve gelen asilerin de pişman olduklarını bildirdiler. Fakat bu defa tekrar tedip edileceklerinden korkarak af talep ediyorlar. Bununla beraber gerek Düzce, gerek Bolu, gerek Hendek'te tamamen hükümet yerinde, inzibat ve asayiş yerinde ve hükümetle, yani burasıyla haberleşme muntazamdır. Yalnız Düzce'de bazı subayları ve memurları tutuklu bulundurdular. Bu haberleşmeler neticesinde Batı Ordusu Kumandanı kendilerine yirmi dört saat mühlet verdi. Bu müddet zarfında dağılacaklar. Ancak talep ettikleri affı ne Batı Ordusu Kumandanı ve ne de biz vermeye salahiyettar değiliz. Ancak onu Yüce Meclis'iniz takdir edebilir ve verebilir. Bizim onlara karşı yaptığımız bir şey var ise, o da kendileri dediğimiz noktaları yaparlarsa, dağılırlarsa, itaat eder ve teslim olurlarsa, biz de kendilerini Yüce Meclis'inize affettirmeye aracı olacağımızı, istirhamda bulunacağımızı vaat ettik. Düzce'nin vaziyeti bundan ibarettir.

Hakkı B. (Van): Miktarları çok mudur efendim?

Mustafa Kemal Paşa: Hayır birkaç yüz kişiden ibarettir.

Haşim B. (Çorum): Zannedersem Düzce ve havalisinde olan isyan, Bursa ve havalisinin düşmesine sebebiyet verenler hakkında Hıyaneti Vataniye Kanunu'nu hakkıyla tatbik etmediğimizden ileri geliyor. Müsaade buyurursanız bunlar bugün içerimizdedir.

Mustafa Kemal Paşa: Yüce Meclis'inize arz ettiğim cevap şimdilik kâfi görülüyorsa beyanatıma nihayet vermek için müsaadenizi rica edeceğim. *(Kâfi kâfi.) (Alkışlar.)*

[...]

Memet Şükrü B. (Karahisarı Sahip): [...] Refik Bey, o vakit bendeniz işaret etmiştim, Bursa vali ve kumandanı hakkında önergemi teyiden söylediler. O günkü beyanatı okunur, 9 Ağustos sene 1336 [1920] tarihli toplantıdaki beyanatı okunursa, tamamen benim bu ifadelerimi teyit ettiği anlaşılır. Hatta Paşa Hazretleri'nin esas ifadelerinde de şöyle bir fıkra vardır: Batı cephesine baskı yapıldığı zaman kumandanın...

Mustafa Kemal Paşa: Bendeniz gizli celsede konuştum, o celsedeki mamzatımın aleni celsede söylenmesini doğru bulmam.

1 Terhibat: Çok korkutmalar, korkutulmalar. (Y.N.)

[...]

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri: Muhterem efendiler! Memleketimizin herhangi bir şekil ve surette zarara uğramasından dolayı yüksek heyetinizin bu derece üzülmesi ve alaka göstermesi, memleketin ve milletin akıbetleri bakımından, şükre ve övülmeye değerdir, takdire değerdir. *(Alkışlar.)* Ben de reisiniz olmak itibariyle bundan büyük bir saadet ve memnuniyet hissetmekteyim. Hakikaten Millet Meclisi milletle alakalı olan meselelerde, milletin hayatıyla, milletin bağımsızlığıyla alakalı olan işlerle yakından ve tesirli bir surette alakadar olmalıdır. Yüce Meclis'inizin Batı cephesinde ortaya çıkan hadiselerden mütehassis olması pek tabiidir. Bu hisleri şimdiye kadar birçok celselerde, birçok görüşmelerde muhtelif surette göstermiş olmasını da tabii buluyorum. Yalnız bir noktaya nazarı dikkati âlinizi çekmek istiyorum. Söz konusu olan mesele, bir ordunun harp harekâtıdır, bir ordunun sevk ve idaresidir. Dolayısıyla ricat sebeplerini, mağlubiyet sebeplerini meydana çıkarabilmek için, tabii ilk temas noktası, yine bu mesleğin ihtisas erbabı olması lazımdır. Halbuki şimdiye kadar ve bugün dahi bu kürsüden bu mesele hakkında konuşan arkadaşların hiçbirisi meselenin hakikatine, harbin sebeplerine ve etkenlerine temas dahi etmemişlerdir ve bunları her hatibin söylediği sözlerle buradan yine size ispat edeceğim. Mesela Ali Şükrü Bey arkadaşımız vaziyeti makul bir surette ifade ve izah ettikten sonra buyurdular ki; Batı cephesindeki askeri harekâtın sevk ve idaresinde hata yoktur denilemez, hata vardır. Bu hatayı meydana çıkarmak icap eder. Efendiler, herhangi bir askeri hareketin, herhangi bir bakımdan incelenmesi ve değerlendirilmesi, onu baştan nihayete kadar hataya bulaşmış gösterebilir. Yine aynı askeri hareketin başka bakımdan değerlendirilmesi, onu baştan nihayete kadar dürüst gösterebilir. Bunu bugünkü hadiseler ile mukayese etmek, tarih devirleri ile değerlendirmek lazım gelir. Burada devir ve şartlar, bilhassa içinde bulunulan şartlar yegâne etken olur. Bir askeri harekete uzaktan bakmak ve bakanın kendisinin bulunduğu şartlar dahilinde onu değerlendirmek, onu hiçbir vakitte doğru neticelere ulaştırmaz. İnsanları, harekâtı değerlendirirken, harekâtı icra eden kumandanların, subayların içinde bulunduğu mahalli ve sahip olduğu vasıtaları, karşısında bulunduğu baskıyı, karşısında uğradığı müşkülatı o anda incelemek lazım gelir. Yoksa Yüce Meclis'te ve aradan bu kadar zaman geçtikten sonra sükûnetle düşünüp yapılacak değerlendirmeler, orada düşünülmüş değerlendirmelere uygun düşmeyebilir. Genel olarak yapılmış olan bu hareketin uğursuz neticesi zannediyorduk ki ve halen zannetmek istiyoruz ki, insaf erbabınca malum olmuştur. Heyeti İcraiye, Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti, Müdafaai Milliye Vekâleti hiçbir vakitte dememiştir ki, "Hareket kusursuzdur, mutlaka böyle olmak lazım gelirdi. Dolayısıyla ortada mesul olmamak lazımdır"; böyle dememiştir. Müdafaai Milliye Vekâleti, Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti, Yüce Meclis'inizin Reisi, bütün işlerde pay sahibi ve mesul olmak itibariyle, bittabi alakadar oldu ve araştırma yaptı, takibat yaptı, almış olduğu netice; sizin bir aydan beri, her gün pek çok defalar talep ve ısrar ettiğiniz muamelenin fiil mevkiine konmasını isteseydi bunda bir an bile tereddüt etmezdi. Bittabi vaziyeti anlamak, sebeplerini ve etkenlerini incelemek için bir usul vardır, bir kaide vardır. Biz bugün Batı cephesinin bütün harekâtından mesul olmak üzere oraya bir kumandan tayin etmiştik. Şimdiye kadar ortaya konu-

lan genel değerlendirmelerde, yüksek heyetinizin tamamı, bu kumandana karşı emniyet ve itimat gösterdi ve göstermektedir. Bunun aleyhinde, bu zata karşı itimatsızlığı gösterecek hiçbir görüş işitilmemiştir. Dolayısıyla işte bu zat diyor ki; vuku bulan bildiriminiz, o emriniz ve tebligatınız üzerine bu kumandanların harekâtını inceledim ve takip ettim ve neticede delilleri ve belgeleriyle arz ediyorum ki, bunları itham edecek sebep yoktur. Bu, yüksek heyetinize arz edildiği halde, yine ısrar edilmek isteniliyor. Şu halde Bekir Sami Bey'i, Âşir Bey'i vesaireyi araştırmaya ve soruşturmaya lüzum yoktur efendiler! Eğer Batı Cephesi Kumandanı'na emniyet ve itimadınız varsa onun söylediği sözün nazarı dikkate alınması lazımdır. Bununla beraber, yine iddianıza iştirak ederek ben de devam etmek istiyorum. Fakat devam edebilmek için yüksek müsaadeleriyle heyetinizden bir şey sormak istiyorum. Bekir Sami Bey'i ne için itham etmeli? Ve bu iddiada ısrar gösteren zatın sebep olarak gösterdiği şeyler nedir? İddia eden, lütfen rica ederim, benden sorsun, ben cevap vereyim.

Hamdullah Suphi B. (Antalya): Bursa'dan alınan bütün malumat, Bursa'dan gelen mebuslar bizi temin etmişti. Düşman civara gelmeden, şehirden çıkmıştır.

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Çok aldanıyorsunuz Beyefendi Hazretleri.

Hamdullah Suphi B. (Antalya): Soran sizsiniz, cevap veriyorum. Rica ederim, eğer mebusluk sıfatını tanıyorsanız, sert konuşmaya hakkınız yoktur. Deminden de İsmail Suphi Bey'e öyle muamele yapınız.

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Müsaade buyurun, cevap veriyorum. Bu zatın söylediği umumiyetle yalandır ve yanlıştır.

Hamdullah Suphi B. (Antalya): Müsaade buyurun yalan değildir, yanlış değildir. Asla efendim...

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Ben söz aldım, söz söylemek hakkı benimdir.

Efendiler; Bekir Sami Bey Bursa'yı terk etmemiştir ve ben kendi imzam altında Bursa işgal edilmeden evvel emir verdim. Askeri harekâtın gerektirdiği hareketin doğrusu Bursa'yı terk etmek idi.

Nafiz B. (Canik): Şu halde siz de mesulsünüz!

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Kumandanlara Bursa'yı terk ediniz dedim ve ben bu emri verdiğim zaman yüksek heyetinize yeri gelince izahat vermiştim. Askeri harekâtta söz konusu olması lazım gelen şey, eldeki kuvvetlerin neticeye kadar herhangi bir mevkii muhafaza etmesi değildir, harp harekâtında bu esas değildir. Dolayısıyla Bekir Sami Bey'in Bursa'yı terk etmiş olması gibi bir mesele yoktur. Filan ve falan yeri muhafaza etmek, askeri harekâtta esas değildir. Eleştirilecek nokta, hakikaten Bursa'yı Bekir Sami Bey ne için daha evvel terk etmemiştir? Budur eleştirilecek şey efendiler. Yoksa Bursa'yı terk etmiş olması değildir.

Haşim B. (Çorum): Şu halde yine yüksek emrinizi tutmamıştır

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Hakikaten benim emrettiğim zamanda tahliye edilmiş olsaydı, bugün ordumuza bir fırka daha ilave edilmiş olacaktı. Dolayısıyla sözlerimi tekrar ediyorum. Meselede, anlayış tarzında bir hata vardır, bir yanlışlık vardır ve bu hata herkesin kalp ve vicdanında ortaya çıkıyor. Böyle bir emir ve tebliğin icra edilmemiş, edilememiş olmasının elbette sebepleri ve etkenleri vardır. Bursa gibi, payitahtımız olmuş, mukaddesatımızın toplandığı yüce bir mevkiin kolayca düşman eline geçmiş olmasından, evet bundan dolayı fevkalade müteessirsiniz ve bunun bütün cihanda tesirleri olmuştur. Hamdullah Suphi Bey'in ısrar ettiği gibi, elbette İstanbullular üzerinde de çok tesiri olmuştur. Fakat bu üzüntüler doğrudan doğruya hissi birtakım üzüntülerdir. Bendenizin arz etmek istediğim, Heyeti Vekile'nin nazarı dikkatinde bulundurulması lazım gelen nokta, yüksek heyetinizin daima takip edeceği nokta, böyle şunun bunun hissiyatından dolayı filan veya falanı eleştirmemektir. Hamdullah Suphi Bey, benim idrakime göre, bu meselede iki noktaya temas ediyor. Birisi: şimdiye kadar harp harekâtı lüzumu gibi idare edilememiş veyahut şimdiye kadar, bugün olduğu gibi, askeri harekât ile alakadarlık gösterilememiş, bugünkü gibi faal bulunulamamış! Rica ederim, hangi günden bahsediyoruz? Efendiler! Hamdullah Suphi Bey'den sormak istiyorum, hangi maziden ve hangi günden bahsediyorlar? Biz bu harekât ile meşgul olurken Hamdullah Suphi Beyefendi İstanbul'da oturuyordu. Ne için buraya gelip de bugünkü gibi davranmak istemiyordu?

Hamdullah Suphi B. (Antalya): İstanbul'da vazifem vardı.

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): İstanbul'da vazifesi var, falan yerde vazifesi vardı. Bütün vazifelerin üstünde bizim de bir vicdani vazifemiz vardı. O da, herkesin sudan birtakım vazifeler yaptığı sırada hayatımızı, mevcudiyetimizi bu milletin sinesine sokarak, onlarla beraber düşman karşısında uğraşmak olmuştur. *(Alkışlar.)* Dolayısıyla iki buçuk aydan beri bu milletin içine gelmiş insanlar, hakikatin derinliklerine henüz nüfuz için zaman dahi kazanamamış olan insanlar, mazi ve halin harekât ve namus ve vicdanına sahip olamazlar. Kolaylıkla eleştirmek salahiyetine sahip olamazlar.

Hulûsi B. (Karahisarı Sahip): Belgeleri görerek sahip olabilirler Paşa Hazretleri.

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Zatıâlilerinin göreceği belgeler vardır.

Hulûsi B.: Görürüz Paşa Hazretleri, biz de askeriz. (Gürültüler.)

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Hamdullah Suphi Beyefendi buyuruyorlar ki, silahsızlıktan bahsolundu. Hayır silahsızlıktan bahseden yok ve olmamıştır. Müdafaai Milliye Vekili'miz hiçbir vakit silahsızlıktan, silah ihtiyacından, silah bulamamaktan bahsetmemiştir. Yüksek heyetiniz, bilakis silahımız olduğundan ve silah bulabileceğinden bahsetmiştir. Bunun devamı olmak üzere buyurdurlar ki, çok silahımız vardır, bunları Yunanlılar alıyor. Yunan bölgesinden, Yunan işgali altında kalmış olan masum insanların elinden cellatlıkla silah alınıyorsa, burada Müdafaai Milliye Vekili'nin ne kusuru vardır, buradaki Heyeti Vekile'nin ne kusuru vardır? Bunu burada davayı teyit etmek için zikretmekteki maksadı anlayamadım. Sonra efen-

diler, bazı arkadaşlarımız diğer kumandanları da eleştiriyorlar. Fakat müsaadeleriyle arz etmek isterim ki; eleştirilerde takip ettikleri istikamette hata vardır. Mesela Şefik Bey hakkında görüş beyan edilirken, kabahat ve kusur olmak üzere denildi ki: Birtakım zevat demiş ki, buyurun kumandan olun, falan sırtları tutalım, kumandan da o sırtları tutmak istememiştir. Bir defa herhangi bir heyetin, herhangi bir kumandana sırt gösterip tutturması doğru değildir. Esas itibariyle ben de onun yerinde olmuş olsaydım, herhangi bir heyet bu sırtı tut derse ben de yapmazdım. Bu, doğru bir şey değildir. Dolayısıyla bundan dolayı hiçbir şahsı hatalı bulamayız. Şefik Bey çekilmek lazım geldiği vakit filan istikamete, İtalyan nüfuz bölgesi kabul edilecek istikamete çekildi. Bu da bir askeri inceleme ve eleştiridir, taktik o stratejiye ait bir harekettir. Şuraya buraya çekilmiş olmasıyla bir kumandanı hatalı bulamayız efendiler. Sonra düşman kuvvetleri hakkında lazım gelen haberleri ciddiye almamış, düşman gelmez demiş, çekinmeyin, kuvveti yoktur, gelemez demiş. İhtimal ki, bu kumandan düşmanın hakiki kuvvetlerini biliyordu. Fakat yanında bulunanlara düşman çoktur, geliyor; şöyle yapacak demesi belki manevi kuvveti sarsardı ve bundan dolayı söylememesi icap ederdi. Yani bunu da bir adamı itham etmek için söylememeliyiz. Sonra mesela bu meselede ve buna benzer olan meselelerde şahsiyatta o kadar ileri gidiliyor ki, bu da doğru değildir. Mukaddes olan Yüce Meclis'iniz üyelerinden birinin yine Yüce Meclis'te bu kadar şahsiyata girişmesi doğru bir şey değildir. Mesela deniliyor ki, izinsiz Antalya'ya gitmiştir, orada çiftlik çubuk tedarikiyle meşguldür. Bunlar nasıl söylenilir? Bir defa bu adam tabi olduğu kumandandan resmen izin alarak gitmiştir ve makul meşru sebepler zikrederek müsaade almıştır, müsaadesiz gitmemiştir. Demek ki, yanlış anlaşılabilir vesaire olabilir. Buradan buna hükmetmek doğru değildir. Nitekim doğru olmadığını arz ediyorum. Çünkü izinli olarak gitmiştir. Sonra diğer bir noktaya nazarı dikkatinizi çekerim. Gerçi bu zat orada bir fırka kumandanı ismini taşıyordu. Bilhassa üye olan arkadaşlarımızca malumdur ki, orada tesirli olan, etken olan, hâkim olan başka şahsiyetler, başka kuvvetler de vardır. Sonra mesela birtakım heyetler kendisini müzakereye davet etmiş. İcabet etmemiş. Onu bugün itham etmeye bir sebep teşkil edemez. Pek haklı ve insaflı olarak bir şey buyurdular ki, o da, kumandana olan vazgeçilmez lüzum ve ihtiyacı hissettik, her birimiz bir tarafa koştuk. İstanbul'a gittik, Ankara'ya gittik, aman gelin, bize kumandanlık edin, dedik de gelmediler, buyurdular. Ne sebepten dolayı gelmediler? Ben biliyorum. Hangi sebepten dolayı gelmediler efendiler?

Diğerleri oraya gelmekten kaçındıkları bir sırada orada oturan bu adamlara ufak bir teşekkür borcumuzdur. Diğerleri öyle bir hayata iştirak edebilmek için aylık bu kadar maaş, bankaya bu kadar para yatırılmasını talep etmelerine rağmen bunlar, burada, bu muhitte her şeyi hakir gören insanlar arasında bulunuyorlardı. Sonra emir vermişler de, ben İstanbul'a bağlıyım, size itaat edemem, demiş. Zannederim böyle bir şey vaki olmamıştır efendim. Bütün bu maruzatımla görülüyor ki, tahakkuk etmemiş, gerçekte olmamış.[1] yalan ve yanlış şeyler üzerine dayanılıyor. Bu gibi esaslara dayanarak bir insanın hayatına, geleceğine, haysiyetine taarruz edilmez efendiler. Denizli vakasından bahsolundu. Burada etken ve etkili olarak Şefik Bey'i gösterdiler.

1 Aslı "sahih olmamış". (Y.N.)

Bunda da isabet yoktur efendim. Bu defaki seyahatimiz esnasında bu işle meşgul olduk, her halde Denizli'de tedibi lüzumlu kılacak hareket olmuştur. Ancak bu tedip muamelesi bizim ve hepinizin takdir etmeyeceği ve tensip etmeyeceği bir şekilde olmuştur. Bununla beraber, Heyeti Vekile bu mesele ile yakından alakadar olmuştur ve bugün için mümkün olan, makul olan tedbirleri almakta da kusur etmemiştir. Efendiler; burada Şefik Bey etken değil, teşvikçi dahi değildir. Söz konusu olan şahsiyetler hakkında bir cümle daha arz etmek isterim. Filan, filan zevat hezimetin müsebbipleri değildir ve olmadığı vuku bulan soruşturma ve incelemeler ile belli olmuştur ve neticeye, resmen ve usulen girişmek neticesinde ulaşılmıştır. Ancak söz konusu olan kumandanlar hakkında inceleme ve teftişten evvel birçok söz söylenmiş olduğu için, bilhassa Yüce Meclis'inizde kendilerine tecavüz edildiği için, bu adamlar sarsılmıştır. İşte böyle sarsılmış olan kimselerin kumanda başında bulundurulması, düşmanlarımız için faydalı olacağı düşünülerek, Heyeti Vekile, sırf Yüce Meclis'inizin hareketinden ve muamelesinden dolayı bunları işten el çektirmiştir ve bununla yetinmenin makul olacağı kanaatinde bulunuyor. Çünkü bunları divanıharbe vermek için elde hiçbir belge yoktur. Efendiler, Hamdullah Suphi Bey'in, "ne için düşman gelmeden kaçtı" sorusuna cevaben diyorum ki: Daha evvel tahliyesi için ben emir vermiştim.

Hamdullah Suphi B. (Antalya): Bunu vaktiyle söylemeli idiniz Paşa Hazretleri.

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Bu bir sebep ve mesele teşkil etmez. Bence hata onun bir an evvel hareket etmemiş olmasındadır. Askerlik bakımından eleştirilmeye değerdir. Halbuki zatıâlileri, ne için orada durmadı, diye eleştiriyorsunuz. Demek ki dayandığınız sebep aslında doğru değildir. Diğer arkadaşlarımız da söylediler ki: Birtakım subaylar eşyalarını geriye göndermişler. Hakikaten gönderilmiştir. Fakat geriye giden nedir efendim? Malumu âlileridir ki, orada vaktiyle 14. Kolordu Karargâhı vardı. Bu 14. Kolordu Karargâhı daha evvel Eskişehir'e hareket emrini almış bulunuyordu. İşte bu karargâh sepetiyle, arabasıyla giderken bu vaka olmuştur. Ha! Bekir Sami Bey subayların eşyalarını kaçırıyor. Giden ve kaçan, gönderilen Bekir Sami Bey'in eşyası değildir ve o hareketin neticesi nazarı dikkate alınarak yapılmış bir nakliyat değildir. Daha evvel yapılan bir karargâh naklinden ibarettir. Sonra efendiler, malumu âlileridir ki, askerlikte birtakım kademeler vardır ve her kademenin kendisine mahsus salahiyeti vardır, vaziyeti vardır. Bekir Sami Bey bir kolordu kumandanıdır. Tabii muhterem üyelerce bir kolordu kumandanının ne demek olduğu pek iyi idrak olunur. Kolordu kumandanı demek, efendiler, dünyanın her yerinde, her millette, en büyük kumandan demektir. Kolordu kumandanından sonra başka büyük kumandan yoktur. Ancak muhtelif kolorduların harekâtını sevk ve idare etmek için üzerine ordu veya grup kumandanı geçer. Daima askeri teşkilatta en büyük kumandan kolordu kumandanıdır ve kolordu kumandanının vazife yapması demek, muharebelerin içinde ve subayların içinde bulunması demek değildir ve böyle bir hareket makbul değildir. Kolordu kumandanı maiyetindeki fırka kumandanlarına emir verir ve onu yaptırır; vazifesini bu suretle yerine getirir. Dolayısıyla Bekir Sami Bey'i muaheze[1] ve tenkit etmeden evvel yapılacak gayet basit bir şey vardı ve ben

1 Muaheze: Çıkışmak, eleştirmek. (Y.N.)

bunu yapmışımdır. Bundan evvelki seyahatimde kalktım, buradan doğru Bilecik'e gittim. Bekir Sami Bey'e, Ordu Kumandanı ve Vali ve mebus arkadaşlarımın karşısında icap eden sorumu sordum. Ne emir verdiniz, verdiğiniz emri bana izah ediniz dedim. Bu zat, bunların karşısında bana, hakikatte verilmesi lazım gelen emri vermiş olduğunu söyledi. Ordu Kumandanı da bunu tasdik etti. Dolayısıyla askerlik bakımından ben bunu nasıl eleştiririm? İtham etmek lazım gelince, bir defa bu emrin yanlış olması ve zamanında verilmemiş olması söz konusu olabilir. Halbuki bizce böyle bir şey yoktur. Hareketin fiiliyatı itibariyle eleştiriler yapmak lazım geliyorsa, bu emri almış olan fırka kumandanlarını eleştirmek lazım gelir. Halbuki yine Bekir Sami Bey'in aleyhinde konuşan zatıâli, bir fırka kumandanının gayet cesur, gayet tedbirli, gayet kıymetli ve son dakikaya kadar, son neferiyle beraber hareket ettiğini söylüyorlar. Kimi eleştirmek istiyorsunuz? Harekâtın fiili neticesinden tutuklanmak ve mahkûm edilmek lazım gelen adam, işte o adamdır. Dolayısıyla efendiler çok şey söyleyebilir ve daha çok izah edebilirim. Bütün kardaşlarımdan, arkadaşlarımdan eminim ki, sözlerimde esassız, ispatsız, delilsiz hiçbir şey yoktur. Söylersem samimi olarak söylerim ve kani olursunuz. Bunun için çok rica ederim, bu safhayı kökünden kapamak lazımdır. İcap edenler hakkında, emin olunuz, arzunuz gibi muamele yapılmıştır ve yapılacaktır. Bunu başka türlü halletmek ve neticelendirmek için bugünkü şartlar müsaittir. Efendiler, *(şiddetli alkışlar)* ordu yapmak, orduyu muntazam sevk ve idare etmek, orduyu mükemmel teçhiz etmek... Hamdullah Suphi Bey diyor ki, daha iyi teçhiz edebilir ve giydirebilirdik. Hayır Hamdullah Suphi Bey, daha iyi teçhiz edemezdik, edemezsin ve edemeyecektik. Bunu söylüyorum efendiler. Fakat askeriyemizin biraz çıplak, yırtık elbise ile bulunması hiçbir vakit bizim için bir kusur teşkil etmez ve size söylüyorum ki, efendiler, büyük dünya inkılabını, dünya çapında olan inkılabı vücuda getirmiş olan Bolşevik orduları ki, Lehistan'da zaferden zafere gidiyor. Onların da üstleri başları bizim askerlerimizden daha çok iyi değildir. Bana Fransızlar, elbisesiz askerlerin çete olduklarından bahsettikleri zaman, hayır onlar çete değildir, bizim efradımızdır dedim. Üzerinde üniforma yoktur dediler. Üzerindeki elbisesi üniforma dedim ve bunu Fransızlar manidar bir kâfi cevap buldular. Dolayısıyla elbisesiz olsun, köylü elbiseli olsun, yeter ki onları mahallinde istihdam edelim ve mukaddes gayemize ulaşalım. Dolayısıyla hataları, kudret ve salahiyet sahibi olduğumuz dakikadan itibaren takip ediyoruz. Her gün daha iyi takip edeceğiz. Elbette her gün geçtikçe ordumuz ve işimiz daha iyi intizama girecektir. Fakat birtakım hususi ve gizli maksatları gizleyerek, kalbinde,[1] vicdanında tutarak, sebepler diye böyle bilir bilmez şeyleri söylemek doğru değildir. Efendiler bu vicdani değildir; dolayısıyla yüksek heyetinizin sağlamlığı, temizliği ve iyiliği namına ve ordumuzun bundan sonra yapacağı gayet mukaddes vazifelerin neticeleri namına rica ederim bu meseleyi kapatınız ve herkese rahatça vazifesiyle meşgul olmaya meydan bırakınız. *(Alkışlar.)*

Reisi Sami B.: Efendim müzakerenin yeterliliği hakkında bir önerge vardır. Görüşmeyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. (Eller kalkar.) Kâfi görüldü efendim.

[1] *TBMM Zabıt Ceridesi*'nde yanlışlıkla "kalbimde" olarak dizilmiş. (Y.N.)

Müsaade buyurunuz, önergeleri okuyacağız. Birinci soru önergesi Karahisarı Sahip[1] *Mebusu Şükrü Bey'indir (okur):*

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Hadisenin ehemmiyetinden dolayı sorularımın kanuni bir soruşturmaya tabi tutulması memleket ve milletin menfaatları icabından olduğundan, kabulünü Genel Kurul'a teklif eylerim.

14 Ağustos 1336 [1920]
Karahisarı Sahip
Memet Şükrü

Reisi Sani B.: Bursa meseleleri hakkında Muş Mebusu Bey'in önergesi vardır (Kâtip okur):

Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne

Bursa meseleleri etrafında verilen izahat kâfi olduğundan, gündeme geçilmesini teklif ederim.

Muş Mebusu
Osman

Reisi Sani B.: Ayıntap[2] *Mebusu Yasin Bey'in önergesi vardır. (Kâtip okudu):*

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Erkânıharbiyei Umumiye'nin, ordu kumandanının pek sağlam incelemelerine ve raporuna dayalı izahatın yeterliliğinin oya konulmasını teklif ederim.

Ayıntap Mebusu
Yasin

Reisi Sani B.: Genç Mebusu Bey'in takriri var.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Bursa hakkındaki yüksek beyanatları ikna edici ve kâfi görülmekle bu konudaki müzakerenin yeterliliğine karar verilmesini teklif eylerim.

14 Ağustos 1336 [1920]
Genç Mebusu
Hamdi

1 Afyonkarahisar. (Y.N.)
2 Antep. (Y.N.)

(Canik Mebusu Bey'in önergesi okundu):

Makamı Riyaseti Celileye

Alaşehir ve Bursa'nın terki faciası ve teslim sureti herkesçe malum iken, bunun yegâne mesulü bulunan Kumandan Bekir Sami ve Vali Hacim Beyler hakkında Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'nin beyanatı ve müdafaaları inandırıcı olamamıştır. Adı geçenlerin üzücü bir hadisede hata ve mesuliyet icap ettiren halleri varsa cezalandırılmaları, yoksa kamuoyu gözünde kendilerinin temize çıkarılmaları için bu konuda lüzumlu soruşturma yapılmasının kura ile bir şubeye verilmesini teklif eylerim.

14 Ağustos 1336 [1920]
Canik Mebusu
Ahmet Nafiz

(Trabzon Mebusu Hüsrev Bey'in önergesi okunur):

Riyaset Makamına

14.8.1336 [1920]

Heyeti İcraiye Reisi'nin verdiği izahatın kayıtsız şartsız kâfi görülerek gündeme geçilmesini teklif eyleriz.

Erzincan	*Çorum*	*Trabzon*
Memet	*İsmet*	*Hüsrev*

(Çorum Mebusu Ferit Bey'in önergesi okunur):

Riyaseti Celileye

Düzce hadisesi hakkında Reis Paşa Hazretleri'nin verdikleri izahattan henüz asilerin elde edilmedikleri anlaşılıyordu. Gündeme dahil olmadığı halde görüşülmesine başlanılan şu münakaşaların hükümetin bu konudaki icraatını zorlaştırdığından görüşmenin kâfi görülmesini ve gündeme geçilmesini teklif ederim.

Çorum
Ferit

(Kütahya Mebusu Atalay Bey'in önergesi okunur):

Büyük Millet Meclisi Rivaseti Celilesine

Bu soruya dair cereyan eden görüşmenin kifayetiyle gündeme geçilmesini teklif ettiğim arz olunur.

14.8.1336 [1920]
Kütahya
Atalay

Reisi Sani B.: Şimdi efendim evvela soru sahibinin önergesini oya koyuyorum.

Hüsrev B. (Trabzon): Hükümet bu önergelerden hangisini kabul ediyor efendim?

Reisi Sani B.: Paşa Hazretleri önergelerden hangisini kabul buyuruyorsunuz.

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri: Yüksek heyet hangisini kabul buyurursa.

Sırrı B. (İzmit): Reis Beyefendi! Paşa Hazretleri muhatap değildir ki bu hususta.

Reisi Sani B.: Hükümetin önergelerden birisini kabul etmesi lazımdır.

Vehbi Efendi (Konya): Öyle olduğu halde oya koymaya ne hacet? Hükümet kabul edecekse ne için oya koyuyorsunuz? Hiç oya koymaya hacet yoktur.

Hasan Fehmi B. (Gümüşane): Müzakere usulü hakkında söz söyleyeceğim. Malumu âliniz dahili nizamnamenin özel maddesi diyor ki; soru neticesinde izahatın kifayetine veyahut mutlak olarak itimat oyu verilmesine veya kayıtlı olarak verilmesine ait birçok önergeler mevcut ise hepsi okunur, hükümet hangi önergenin tercihen oya konulmasını tasvip ederse en evvel o önerge oya konulur.

Reisi Sani B.: Onu soruyorum. Hangisini kabul buyurursunuz Paşa Hazretleri?

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri: Hüsrev Bey'inkini.

Reisi Sani B.: Bu teklifi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. (Eller kalkar.) Kabul edildi efendim. O halde Hüsrev Bey'in önergesini kabul buyuruyorlar. Oya koyuyorum efendim. Bir daha okuyorum efendim. Bu önergeyi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. (Eller kalkar.) Kabul olundu efendim.

Hamdullah Suphi B. (Antalya): Paşa Hazretleri ki lisanlarına hepimizden fazla dikkat etmeleri lazım gelir. Çünkü başımızda bir mevkiye sahiptirler. Kürsüden iyi niyetle söylediğim bu sözlere yalan demişlerdir. Kendilerine soruyorum; bu kelimeyi muhafaza ediyorlar mı? Yoksa arzuları hilafına ağızlarından çıkmış bir kelime midir?

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri: Söz konusu ettikleri sebepler kendi duydukları-na dayalıdır, duyulan şey yalandır.

Hamdullah Suphi B. (Antalya): Teşekkür ederim.

Reisi Sani B.: Celseyi on dakika tatil ediyorum.

HEYETİ VEKİLE KARARI

KARAHİSARI ŞARKİ, GÜMÜŞHANE, MUŞ, AYDIN SANCAKLARININ BAĞIMSIZ OLARAK İDARESİ*

(15 AĞUSTOS 1920)[1]

149

Kararname

1. Karahisarı Şarki, Gümüşhane, Muş, Aydın sancakları bağımsız olarak idare edilecektir.

2. Tebliğ tarihinden itibaren yürürlükte olan işbu kararnamenin tatbikine İcra Heyeti memurdur.

29 Zilkade 338 / 15 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili namına Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekâleti Vekili Mahmud Celal
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celal	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 05.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.11'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 80, Karar No: 149" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nce hazırlanan çevrimyazıda tarih yanlışlıkla 19 Zilkade 338 - 5 Ağustos 336 [1920] olarak yazılmış. El yazısı belgede,"29 Zilkade 338 / 15 Ağustos 336" tarihlidir. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA
CELÂLETTİN ARİF BEYEFENDİ'NİN İKİ AY İZİN TALEBİ HAKKINDA*
(15 AĞUSTOS 1920)

Riyaseti Celileye

Meclis'in açılışından ve Vekiller Heyeti'nin teşekkülünden beri vazife yapmak uğrunda gösterdiğim mesai, âcizlerimi bitap bıraktı. Zihni yorgunluk neticesi olarak çektiğim daimi baş ağrısıyla mustaribim. Istıraplarımın teskini için fikri istirahate ihtiyacım vardır. Hem lüzumu aşikâr olan istirahati temin, hem de çoktan beri görmediğim seçim dairemi teftiş eylemek ve en kısa yol ile gidip gelebilmek için iki ay izin verilmesini istirham eylerim, Efendim.

15 Ağustos 1336 [1920]
Büyük Millet Meclisi Reisi Sanisi
Celâlettin Arif

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Celâlettin Arif Beyefendi bu müracaatta bulunmadan evvel cidden bu hastalığı ortaya çıkmıştı. Biz de kendilerine çok rica ettik ve edindiğimiz kanaate göre de biraz istirahat buyururlarsa daha ciddi bir surette vazifelerine devam buyuracaklardır. Dolayısıyla, bu husus Divanı Riyaset'çe[1] de tasvip edilmiştir. *(Uygun sesleri.)*

Oya koyuyorum efendim. Celâlettin Arif Beyefendi'nin iki ay iznini kabul buyuranlar ellerini kaldırsınlar. *(Kabul olunmuştur efendim.)*

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.3, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, Ankara, 1941, s.212. Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 15 Ağustos 1920 günü öğleden sonra saat 2.30'da açılan 49. toplantı 1. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

1 Başbakanlık Divanı. (Y.N.)

TBMM HÜKÜMETİNİN AZERBAYCAN TEMSİLCİSİ MEMDUH ŞEVKET BEY'E VERİLEN İTİMATNAME*

(15 AĞUSTOS 1920)

İtimatname

Memduh Şevket Bey, Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin temsilci ve delegesidir.

Tasdikan lilmahal 1336 [1920] senesi Ağustos'unun on beşinde tanzim kılınan işbu resmi vesika tarafımızdan imzalandı ve adı geçen temsilcinin eline verildi.

Ankara, 15 Ağustos 1336 [1920]

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Umuru Hariciye Vekili namına
Ahmet Muhtar

* Dışişleri Bakanlığı Arşivi, Sovyet Rusya-Türkiye, 30/A-2'den aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.397.
Belge, yukarıdaki kaynakta "Bu güven mektubu önce Hariciye Vekâleti'nce daha uzun biçimde hazırlanmıştı. Mustafa Kemal Paşa bunun yedi satırını çıkarmıştır" notuyla yer almaktadır. (Y.N.)

ANTEP AHALİSİNE*

(15 AĞUSTOS 1920)[1]

Ayıntap'ın[2] Müslüman ve kahraman ahalisi!

Düşman yine sevgili Ayıntap'ımıza taarruza başladı. Büyük Millet Meclisi ve bütün millet, Ayıntap ahalisinin denenmiş olan kahramanlığını bekliyor. Fransızlar, cephelerimizin her tarafında mücahitlerimiz tarafından mağlup edilmektedir. Ayıntap'a her taraftan top ve kuvvet sevk olunmuştur. Sebat ve metanetin semerelerini Ayıntap her yerden evvel birkaç gün içinde toplayacaktır. Hamiyet ve metanet erbabının eserleriyle yetininiz,[3] Cenabı Hakk'ın kati vaat ile müjdelediği zafer yakındır. Hepinize selam ve ihtiram ederiz kahraman Ayıntaplı kardeşlerimiz!

* Mümtaz Ulusoy. *İstiklâl Savaşında II. Kolordunun Harekâtı 2. Kitap / 96 Sayılı Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı*. Haziran 1939, sayı 54, s.29-30.
Belge, kaynakta "Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Tarafından Verilen Cevab" başlığıyla yer almaktadır. (Y.N.)

1 Belge, yukarıdaki kaynakta yanlışlıkla "15 - 2. Kânun - 336" [15 Ocak 1920] tarihiyle yayımlanmıştır. Ancak Fransızlar Antep'e 12 Ağustos 1920 sabahından itibaren saldırıya başladığından, doğrusu 15 Ağustos 1920 olmalıdır. (Y.N.)

2 Antep. (Y.N.)

3 Belgenin aslında "Erbabı hamiyet ve metanetin isrine iktifa ediniz". (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

TERK EDİLMİŞ MALLARIN VE EMLAKİN HÜKÜMETÇE İDARESİ*

(16 AĞUSTOS 1920)

Karar 157

Maraş'taki Ermeni ahalinin ekili toprakları ve bağları hükümet marifetiyle iltizama[1] verilmekte ve sahibi çıkanlar iade kılınmakta ise de, sahibi kaybolmuş ve usulen vârislerinin tayin ve tespiti zamana muhtaç bulunmuş olanların mallarının idare ve daha sonra iadesinde bazı müşkülat ve iddiaları doğuracağından, mevcut ve terk edilmiş malların cemaat idaresine terki hakkında Adana Cephesi Kumandanlığı'nın 8 Ağustos 36 [1920] tarih ve 391/35 numaralı telgrafname şifresi Heyeti Vekile'ce görüşülerek, bu gibi malların ve emlakin hükümetçe idaresi 15 Ağustos 36 [1920] tarihinde kararlaştırılmıştır.

16 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 16.08.1920. 030.18.1.1 - 1.8.19'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 84. Karar No: 157" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 İltizam: Eskiden aşar vergisi gibi devlet gelirlerinden birinin toplanması işini üzerine alma. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

İSTANBUL HÜKÜMETİNCE SAMSUN'DA TEŞKİL EDİLMİŞ OLAN İDAREİ ÖRFİYE DİVANIHARBİ'NİN LAĞVI*

(16 AĞUSTOS 1920)

Ankara
336 [1920]

Karar 160

Tehcir vesaire dolayısıyla İstanbul hükümetince Bursa ve Çine'de olduğu gibi daha önce Samsun'da dahi teşkil edilmiş olan İdarei Örfiye Divanıharbi'nin diğerleri gibi lağvı ve masraflarının bildirilmesi hakkındaki Müdafaai Milliye Vekâleti Celilesi'nin 11 Ağustos 336 [1920] tarihli ve 198/2/2251 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'ce görüşülerek söz konusu Divanıharbi Örfi'nin lağvı kararlaştırılmıştır.

16 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 11.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.19, Ek: 53-4'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 86, Karar No: 160" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

SEFERBERLİKTE FİRAR SUÇLARINI İŞLEYENLER HAKKINDA KANUN TASARISI*

(16 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Seferberlikte Firar Suçlarını İşleyenler Hakkında Kanun Tasarısı

Madde 1. Seferberlik dolayısıyla silah altına davet olunan veya evvelce silah altına alınan efrattan işbu kanun maddelerini ve askeri hizmet davetini öğrendiği halde ispatı vücut etmesi[1] emredilen günün ertesinden itibaren onuncu günün bitimine kadar haklı mazeret göstermeyenler ve tayin olunan içtima mahallinde veya vazife başında ispatı vücut etmedikleri anlaşılanlar mensup oldukları veya sevk edildikleri kıtalar kumandanlarınca askeri ceza kanunu 124. ve kırk altıncı maddesinin hükümleri şiddetle tatbik edilir.

Madde 2. Birinci maddede yazılı cezadan cezalandırıldıktan sonra tekrar firar edenlerden altı gün zarfında pişman olarak dönmedikleri mahkemeyle sabit olanlar timur bent[2] olarak geçici küreğe konulur. Bu mahkûmlar memleketlerinden uzak mesafede bulunan cephelerde istihdam edilmek üzere sevk olunurlar.

Madde 3. Mükerrerlerden[3] şekavet vesaire gibi suç erbabından oldukları sabit olanlar idam olunurlar.

Madde 4. İkinci madde doğrultusunda meşakkatli işlerde istihdam olunanlardan firar edenler her halde idam olunur.

Madde 5. Firaren mahalle ve köyüne gelenleri ve icabet etmeyenleri üç gün zarfında ahzı asker şubesine[4] malumat vermeyen köyler ve mahalle ihtiyar heyetlerinden her biri ve firarileri gizleyenler ve firarlarını kolaylaştıranlar adliye mahkemelerince bir seneden üç seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 16.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.4. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 87, Karar No: 162" kaşesi basılıdır.

1 İspatı vücut etmek: Hazır bulunmak. (Y.N.)

2 Prangalı. (Y.N.)

3 "Mükerreren" olmalı. (Y.N.)

4 Askerlik şubesi. (Y.N.)

Madde 6. İşbu kanunun icrasına Adliye, Dahiliye ve Müdafaai Milliye vekilleri memurdur.

30 Zilkade 38-16 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

HEYETİ VEKİLE KARARI

SANSÜR TALİMATINDAKİ DEĞİŞİKLİK*

(16 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Sansür talimatının on birinci maddesinin son fıkrası aşağıdaki gibi değiştirilmiştir.

"Sansür müfettişlerinin mercii Posta ve Telgraf ve Telefon Müdüriyeti Umumiyesi'dir."

Madde 2. Dahili posta ve telgraf haberleşmelerinin özel ve ticari olan kısmı için konulmuş sansür kaldırılmıştır.

Madde 3. Sansür talimatının yukarıda yazılı iki maddesi hükmüne uymayan hükümleri kaldırılmıştır.

30 Zilkade 38-16 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 16.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.6. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 88, Karar No: 164" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI
ADANA VİLAYETİNİN YENİDEN TESİSİ*
(16 AĞUSTOS 1920)

Kanun Tasarısı

1. Adana vilayeti işgalinden evvelki kazaları ihtiva etmek üzere merkez ve Cebelibereket sancaklarıyla beraber yeniden tesis edilmiştir. Mersin sancağı geçici olarak kazaya dönüştürülerek Tarsus ile beraber Adana merkezine bağlanmıştır. Adana vilayetine Pozantı, Mersin kazasına Ercel[1] ve Tarsus kazasına Karaköy köyleri geçici olarak merkez kabul edilmiştir.

2. İşbu kanun tebliğ tarihinden itibaren yürürlüktedir.

Zilkade 338 - 16 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili namına Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 16.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.7'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1. S. No. 89. Karar No: 165" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.
Aynı kanun tasarısının Mustafa Kemal Paşa tarafından Meclis'e sunulan ve Büyük Millet Meclisi'nin 11 Kasım 1920 günü öğleden sonra saat 2.40'ta açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 97. toplantı 2. celsesinde okunan örneği için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.5, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.317. (Y.N.)

1 *TBMM Zabıt Ceridesi*'nde "Ercil". (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

MAMURETÜLAZİZ VALİSİ MAZHAR MÜFİD BEY'İN AZLİ VE VİLAYET VEKÂLETİNE MUSUL VALİ VE KUMANDANI ABDÜLKADİR BEY'İN TAYİNİ*

(16 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Mamuretülaziz[1] Valisi Mazhar Müfid Bey'in görülen idari lüzumdan dolayı azliyle adı geçen vilayet vekâletine Musul Vali ve Kumandanı Abdülkadir Bey'in tayini ve adı geçenin varışına kadar vekâletin Mamuretülaziz Ahzı Asker[2] Reisi Miralay Vehbi Bey tarafından yerine getirilmesi kararlaştırılmıştır. İşbu kararın icrasına Heyeti Vekile memurdur.

16 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 16.08.1920, 030.18.1.1 - 1.10.2. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 99, Karar No: 180" kaşesi basılıdır.

1 Elazığ. (Y.N.)

2 Askerlik Şubesi. (Y.N.)

SİNOP MUTASARRIFI ZİHNİ BEYEFENDİ'YE*

(16 AĞUSTOS 1920)

Şifre

Ankara
16.8.1336 [1920]

Sinop Mutasarrıfı Zihni Beyefendi'ye

Yapılan soruşturma neticesinde, İstanbul'un eski Merkez Kumandanı Yarbay Saffet Bey'den yararlanılacağı anlaşıldığından, Sinop Müdafaai Hukuk Cemiyeti tarafından adı geçenin istediği beş yüz liranın temin edilerek gönderilmesi ve ilk vasıta ile İnebolu yolu ile Ankara'ya hareketinin gerekliliğinin kendisine duyurulması ve sonucun bildirilmesi rica olunur.

Büyük Millet Meclisi Başkanı
Mustafa Kemal

* Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Özel Arşivi (Kurtuluş Savaşı) AA/792-801'den yukarıdaki şekliyle aktaran: Ertuğrul Zekâi Ökte, "Anadolu Harekâtına Kimler Nasıl ve Ne Zaman Katıldılar III", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, c.12, sayı 71, Yıl: 1973, s.31.

GİRESUN MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ REİSİ OSMAN AĞA'YA*

(17 AĞUSTOS 1920)

Şifre Kalemi
Numara 63

Ankara
17.8.36 [1920]

Giresun Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi Osman Ağa'ya

Vatanperverane hizmetleriniz takdire değerdir. Bütün muamelelerde hükümet nüfuzunun sağlamlaştırılması hususunun ehemmiyetle nazarı dikkatte bulundurularak hükümetle ayrılık hissinin husulüne meydan verilmemesini rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1523'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

YOZGAD HADISESİ TERTİPÇİLERİNDEN CELÂL BEY VE DİĞER ÇAPAN-ZÂDELERİN MEMLEKETLERİNE GİTME İSTEKLERİNİN REDDİ*

(18 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Yozgad hadisesi tertipçilerinden Celâl Bey ve diğer Çapan-zâdelerin kendileriyle birlikte isyan ederek daha sonra onlarla birlikte aman dileyen Yozgad havalisine mensup avenesinin pek ziyade zarurette olup şu anda mahalli ahali tarafından iaşe edilmekte ve ziraatçılardan bulunmaları hasebiyle harman mevsimi geçmeden evvel memleketlerine gitmelerini istirham eden dilekçe ve Yozgad Mutasarrıflığı ile Aziziye Kaymakamlığı'nın yazısına atfen Dahiliye Vekâleti Celilesinin 8 Ağustos 36 [1920] tarih ve 2671/67 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'ce okunduktan sonra söz konusu kişilerin memleketlerine iadesi mümkün olamayacağı kararlaştırılmıştır.

18 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 18.08.1920, 030.18.1.1 - 1.10.3. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 100, Karar No: 181" kaşesi basılıdır.

GİRESUN'DAN GELEN TELGRAFA DERKENAR*

(18 AĞUSTOS 1920)

Giresun
18.8.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne

Yunan gemilerinin Zonguldak önlerinde göründüğü haber alınması üzerine her türlü ihtimale karşı bir rehine olmak üzere Giresun Rumlarının ileri gelenlerinden yüz küsur şahıs bütün istirahatları temin edilerek merkez kasabada nezaret altına alınmış olduklarından, bunlar hakkında yapılacak muamele için devletlilerinin emrinin beklenmekte olduğu.

Giresun Müdafaai Hukuk Reisi
Osman

(M. Kemal Paşa'nın derkenarı:)[1]

Bu haberin doğru olmadığı tahakkuk etmiştir.
Henüz şiddetli tedbirler almak zamanı gelmedi.
Bu konuda Dahiliye Vekâleti'nin tebligatı
dairesinde hareket ediniz.

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1516'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

1 Bu açıklama, Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nce hazırlanan çevrimyazıda bulunmaktadır. (Y.N.)

ERZURUM KUVAYİ MİLLİYE KUMANDANI CAFER BEY'E*

(18 AĞUSTOS 1920)

Adet
1/96

Erzurum Kuvayi Milliye Kumandanı Cafer Bey'e

C. 14.8.36 [1920] tele: Muvaffakiyet haberlerinizi büyük memnuniyetle karşıladım. Vatani hizmetlerde muvaffakiyetinizin sürmesini temenni ile bütün arkadaşlarınıza selamımın tebliğini rica ederim. Efendim. 18.8.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Hasene Ilgaz. "Kurtuluş Savaşına Ait Bazı Belgeler", Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Arşivi. Yazma Eserler Y/643'te bulunan eski yazı belge Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİNİN AFGANİSTAN TEMSİLCİSİ ABDURRAHMAN BEY'E VERİLEN İTİMATNAME*

(18 AĞUSTOS 1920)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin
Afganistan Temsilcisi Abdurrahman Bey'e Verilen İtimatname

Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin milli ordusuna mensup subaylardan Abdurrahman Bey, Afganistan hükümeti nezdinde mutemet temsilcimizdir.

Tasdikan (lilmakal) Ankara'da 1338 Hicri senesi Zilhicce'sinin üçüncü günü tanzim kılınan işbu itimatname tarafımızdan imzalandı ve adı geçen kumandanın eline verildi.

Ankara, 18 Ağustos 1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Umuru Hariciye Vekili
Ahmet Muhtar

* Dışişleri Bakanlığı Arşivi (DBA) MÜT. 1/95'ten aktaran *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, c.I, s.5.

AFGAN EMİRİ AMANULLAH HAN HAZRETLERİ'NE*

(18 AĞUSTOS 1920)

3 Zilhicce 338 [18 Ağustos 1920]

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'dan
Afgan Emiri Şehametlu Amanullah Han Arâm Allah Teali İclâ
Hazretleri'nin Huzuru Emaret Penahileri'ne

Bismillahirrahmanirrahim

Bütün düşman milletler az çok barışa nail oldukları halde, İslam hilafetine sahip olan Türkiye devleti aleyhinde Batı Hıristiyan milletleri tarafından hâlâ devam ettirilmekte olan Umumi Harbin patlamasının başından beri, Müslümanlar gözünde tecelli eden apaçık hakikatlerden biri de İngiltere devletinin amansız bir ortak düşmanımız olduğu keyfiyetidir. Hindistan'a istila ve fesat elini ulaştırdığı uğursuz günden beri, icaplara göre bazen hile ve desiseler imali ve bazen cebir ve şiddet kullanmak suretiyle bütün Asya âlemini kendi hodbinane[1] emellerine ve maksatlarına boyun eğdirmeye ve sonsuz zulümleriyle, bilhassa İslam milletlerini rahatsız etmeye çalışmış olan İngilizler, sonraki yıllarda da İslamlar arasındaki uyanış eserleri ve dayanışma eğilimlerinden pek ziyade endişelenerek darbelerini şiddetlendirmeye ve asırlardan beri iman ehlinin hizmetindeki kılıç mesabesinde olan Osmanlı Türklerinin milli ve siyasi mevcudiyetini imhaya kalkıştılar.

Dini sağlamlık ve güzide milli hasletleriyle Asya milletleri arasında mümtaz bir mevkii işgal eden asil Afgan kavminin mukadderatını pek yüksek medarı cedde tutan Zatı Celâdetpenahilerince gizli olmadığı üzere, İngilizlerin bu kudurmuşça saldırısı, Asya'da şimdiye kadar gezdirdikleri büyüklük ve kibir meşalelerinin... mahkûm olduğunu görmelerinden ileri geliyor.

Hakk'ın yardımına ve inayetine ve peygamber ruhanıyetinin imdadına dayanarak cihat meydanına atılan Türk milleti, idaresi başında doğrudan doğruya Milli Hükümet bulunduğu halde, bütün İslam milletleri tarafından aynı gayeye sarf olunan hürriyetperverane mesaiyi ve bilhassa büyük Afgan kavminin hazırlamakta olduğu hareketi pek büyük bir ehemmiyet ve teveccühle takip ediyor. Gayede muvaffakiyet, birlik ve dayanışmada olduğu için, işbirliği yapmak, zafer hakkındaki emellerimizi ve temennileri-

* Dışişleri Bakanlığı Arşivi (DBA) MÜT. 1/95'ten aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, c.I, s.6-7.
Yukarıdaki kaynakta, bu mektubun Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nde ancak eksik ve çok silintili bir müsveddesinin bulunabildiği belirtilmektedir. (Y.N.)

1 Bencil. (Y.N.)

mizi sağlamlaştırmak ve samimi hissiyatımızı teyit eylemek üzere, işbu dostluk mektubunu hamilen Şehametpenahilerinin nezdine mutemet temsilcimiz sıfatıyla gönderilen subaylardan Abdurrahman Bey'in... Emaretpenahilerinin itimadına...

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

HEYETİ VEKİLE KARARI
İHRACAT VERGİSİNDE DEĞİŞİKLİK*
(19 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Anadolu'dan yabancı memleketlere veya işgal altında bulunan Osmanlı memleketleri kısımlarına ihraç olunacak maddelerden şimdiye kadar kıymet üzerinden alınmakta olan yüzde bir ihracat vergisi bundan sonra ekli tarifede yazılı maddeler için ağırlık üzerinden ve tarifede yer alan miktar dairesinde alınacaktır.

Madde 2. İşbu maddeler fiyatlarının yükselmesi veya düşmesi halinde vergilerin miktarı Heyeti Vekile kararı ile yüzde elliye kadar artırılabilir veya azaltılabilir.

Madde 3. Tarifede yer almayan maddeler, eskisi gibi kıymeti üzerinden yalnız yüzde bir ihracat vergisine tabidir.

Madde 4. İşbu kanun her mahalde yayımlandığı ve ilan edildiği tarihten muteberdir.

Madde 5. İşbu kanun icrasına Maliye Vekili memurdur.

19 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 19.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.8. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1, S. No. 89. Karar No: 166" kaşesi basılıdır.

TEMETTÜ VERGİSİNE İCRA KILINAN ZAMLAR HAKKINDA KANUN TASARISI VE GEREKÇESİ*

(19 AĞUSTOS 1920)

19.8.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesi'ne

Bu senenin temettü vergisine icra kılınan zamlar hakkında Umuru Maliye Vekâleti Celilesinden verilen kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası Heyeti Vekile'ce görüşüldüğünde uygun görülmüş ve tasdik için Büyük Millet Meclisi'ne verilmesi kararlaştırılmış olmakla gereğinin yapılmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Gerekçe Mazbatası

30 Teşrinisani 1330 [30 Kasım 1914] tarihli Temettü Kanunu icabınca alınmakta olan vergi miktarı vergi mükelleflerinin kazandıkları gelirlere göre pek cüzi görülmekte olduğundan, kanunun değiştirilmesi ile meşgul olunmakta ise de vaktin darlığı ve Hazine'nin paraya olan ihtiyacı hasebiyle eski tahakkukların beş, "B" cetvelinin ikinci kısmındaki miktarların on misline çıkarılması ve fakat bütçe açığı ve harp vergisi olarak alınmakta olan yüzde yirmi beş ek vergilerin affı ve birinci taksitle birlikte alınmış olan miktarın da kalan taksitlerden düşülerek hesaplanması esasları kabul edilerek vilayet hissesiyle belediye vergisinin yüzde on hesabıyla eskisi gibi alınmasına devam edilmesi münasip görülmüştür.

Belirtilen Temettü Kanunu ikinci maddesinin son fıkrasında nüfusu iki binden aşağı olan yerlerde temettü vergisinin alınmayacağı gösterilmesinden dolayı yalnız akarsulardan istifade etmek maksadıyla şehirlerden ve kasabalardan uzak mahallerde inşa ve tesis edilen fabrika ve değirmen vesair sınai müesseselerden söz konusu kanun kaydına uygun olarak vergi alınmamakta idi. Halbuki nüfusun az olduğu mahallerde halkın ihtiyaçlarını baskı altına almamak üzere vergi almaktan vazgeçilme-

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.200-201.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası, Büyük Millet Meclisi'nin 20 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 4'te açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Vehbi Efendi'nin yaptığı 68. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

si işin aslına da uygun olduğu tabii ise de, genel harcamalar için şehirler haricindeki sulardan veya amele gündeliğinin ucuzluğundan veya diğer vasıtalardan istifade maksadıyla uzak mahalde tesis ve inşa edilen müesseselerden vergi alınmaması uygun görülmemiş ve bunların temettü vergisine tabi bulunması ve temettülerin de iki taksitte alınması tensip edilmiştir efendim.

Vekiller Heyeti'nin Teklifi[1]

Madde 1. 30 Teşrinisani sene 1336 [30 Kasım 1920] tarihli Temettü Kanunu icabınca alınmakta olan temettü vergisi asli tahakkuku bu sene için beş ve söz konusu kanuna bağlı "B" cetvelinin ikinci kısmındaki miktarlar için on misline çıkarılarak tahsil olunacaktır.

Madde 2. 5 Ağustos sene 1328 [18 Ağustos 1912] ve 1 Şubat sene 1329 [14 Mart 1914] tarihli kanun maddeleri icabınca yüzde 25 hesabıyla alınmakta olan harp vergisi ve bütçe açığı bu sene alınamayacaktır. Harp vergisi ve bütçe açığına mahsuben 1336 [1920] senesi temettü vergisinin birinci taksiti ile beraber alınmış olan meblağlar birinci madde icabınca zammı icra kılınan miktarlardan indirilecek ve mahsup edilecektir.

Madde 3. Yüzde 10 hesabıyla alınmakta olan vilayet hissesiyle belediye vergisi eskisi gibi verginin aslı üzerinden alınacaktır.

Madde 4. Birinci madde icabınca tahakkuk eden meblağların şu anda tahsili lazım gelen kısmı iki taksitte olarak Eylül sene 1336 [1920] ve Kânunuevvel 1336 [Aralık 1920] başında alınacaktır.

Madde 5. Şehirler ve kasabalar civarında bulunan değirmen, fabrika ve sınai müesseseler vesaire köylerde dahi bulunsalar bu sene için temettü vergisi ile mükellef olacaklardır. Bu suretle tahakkuk eden temettü vergisi Teşrinievvel sene 1336 [Ekim 1920] ve Kânunuevvel 1336 [Aralık 1920] başında olmak üzere iki taksitte tahsil olunacaktır.

Madde 6. Beşinci madde icabınca icra kılınan tahakkuklara mükellefler veya maliye memurları tarafından bir hafta zarfında itiraz vukuunda bidayet[2] komisyonlarınca ilk olarak ve ilk karara bir hafta zarfında itiraz olunduğu takdirde işbu itirazlar istinaf[3] komisyonlarınca yeniden incelenerek ve karara bağlanarak vaki olan karar temyiz edilse bile netice beklenmeksizin yeniden belirlenen miktar tahsil ve temyizden sonra fazla alınmış ise iade olunur ve noksan tahsil kılınmış ise noksanı alınır.

1 Aynı kanun tasarısının bir örneği, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 19.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.9'dadır. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 90, Karar No: 167" kaşesi basılıdır.

2 Bidayet: Başlangıç. Bidayet mahkemesi: Eskiden asliye mahkemelerine verilen ad. (Y.N.)

3 İstinaf: Yeniden başlama. İstinaf mahkemesi: Osmanlı yargısında ilk mahkemelerle Temyiz Mahkemesi arasında bulunan mahkeme. (Y.N.)

Madde 7. Temettü Kanunu'nun işbu kanuna muhalif olmayan hükümleri eskisi gibi bakidir.

Madde 8. İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

Madde 9. İşbu kanunun icrasına Umuru Maliye Vekili memurdur.

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal	Umuru Şer'iye Vekili Mustafa Fehmi	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Milli Müdafaa Vekili Fevzi	Hariciye Vekili Muhtar	Dahiliye Vekili namına Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili İzinli	Maliye Vekili Ferit
Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Mahmut Celâl	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet

HEYETİ VEKİLE KARARI

DAMIZLIĞA VE ÇİFTE ELVERİŞLİ BÜYÜKBAŞ HAYVANLARIN İHRACI*

(19 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

İhracatın kayıtsız şartsız serbestisi hakkında verilen karardan damızlığa ve çifte elverişli büyükbaş hayvanlar vesairenin muhafazası sureti hakkındaki 11 Şubat 34 [1918] tarihli kanun icabınca imrâra ait kısmının istisnaiyeti Heyeti Vekile'ce kararlaştırılmıştır.

19 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 19.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.10. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 91, Karar No: 168" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

KÂĞIT SATIN ALMAK İÇİN İTALYA'YA GİDECEK İZMİR MEBUSU ENVER VE ALMANYA'DA OSMANLI TALEBE MÜFETTİŞİ HÜSEYİN RAGIP BEYLERE YİRMİ BİN LİRA VERİLMESİ*

(19 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Maliye hazinesinin kıymetli evrakını bastırmak ve merkez ve vilayetler için lüzum görülen matbu defterlere lazım gelen kâğıdı satın almak üzere İtalya'ya gidecek İzmir Mebusu Enver ve Almanya'da Osmanlı Talebe Müfettişi Hüseyin Ragıp Beylere iki ay zarfında ispat eden evrakını göstermek şartıyla avans olarak yirmi bin lira verilmesine izin verilmiştir.

Madde 2. İşbu kararnamenin icrasına Maliye Vekili memurdur.

19 Ağustos[1]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 19.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.11. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1. S. No. 91. Karar No: 169" kaşesi basılıdır.

1 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan belgenin çevrimyazısı üzerinde yer alan tarihin yılı bulunmamaktadır. Belge, Arşiv'de "19 Ağustos 1920" tarihli dosyada yer almaktadır. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

BAYAZİT SANCAĞININ BAĞIMSIZ OLARAK İDARESİ*

(19 AĞUSTOS 1920)

Karar 170

Kararname

1. Bayazit sancağı bağımsız olarak idare edilecektir.

2. Yayımlandığı tarihten itibaren yürürlükte olmak üzere işbu kararnamenin tatbikine Heyeti Vekile memurdur.

4 Zilhicce, 19 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 19.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.12'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 92, Karar No: 170" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

BÜTÇENİN İSTİHBARAT VE AYDINLATMA FASLINDAN MATBUAT VE İSTİHBARAT MÜDÜRİYETİ UMUMİYESİ'NE İKİ YÜZ BİN KURUŞ ÖDENMESİ*

(19 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Adet 171

Ankara
336 [1920]

Bu sene için tanzim edilen bütçenin istihbarat ve aydınlatma faslından hesap muamelesi daha sonra icra edilmek üzere iki yüz bin kuruşun avans suretiyle ödenmesi için Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'nin yazısına atfen Umuru Maliye Vekâleti Celilesi'nin 18 Ağustos 336 [1920] tarihli tezkeresi Heyeti Vekile'ce görüşülerek iki yüz bin kuruş avans verilmesi ve keyfiyetin Maliye Vekâleti Celilesi'ne tebliği 19 Ağustos 336 [1920] tarihinde kararlaştırılmıştır.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 19.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.13'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 92, Karar No: 171" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETI VEKİLE KARARI

ŞEYH HASAN KÖYÜNDEN TESLİM NAM ŞAHSIN CEZASININ ERTELENMESİ KARARININ KALDIRILMASI*

(19 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Adet
50
191
179

Malatya eşrafından Haşim Beyzade Mehmed Bey'in katili Şeyh Hüsnü köyünden Teslim nam şahsın Dersim reisleri tarafından affına delalet edilmiş ve Heyeti Vekile'ce adı geçenin eski sabıkalılardan olduğu bilinmeyerek cezasının ertelenmesine karar verilmişti. Bu kere adı geçenin iki cinayeti daha olduğu Elcezire Kumandanlığı ve 3. Kolordu Kumandanlığı tarafından bildirilmiş olmakla, ceza ertelenmesi kararının kaldırılması 19 Ağustos tarihinde Heyeti Vekile'ce kararlaştırılmıştır.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 19.08.1920, 030.18.1.1 - 1.10.1'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1. S. No. 99. Karar No: 179" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.
Yukarıdaki kararın benzer bir örneği aynı arşivde, 03.08.1920, 030.18.1.1 - 1.8.3'te bulunmaktadır. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1. S. No. 75. Karar No: 141" kaşesi basılıdır. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

DAİRELERDE KULLANILAN PULLAR*

(19 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Adet
Karar 182

Dairelerde kullanılmakta bulunan bütün pulların birleştirilmesiyle kıymetine göre muhtelif renklerde ve "Devleti Âliyei Osmaniye" ve "Hazinei Maliye" ibarelerinin yazılmasına ve pullardan yüz milyonluk Avrupa'da bastırılması ve keyfiyetin Umuru Maliye Vekâleti'ne tebliği kararlaştırılmıştır.

19 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 19.08.1920. 030.18.1.1 - 1.10.4'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 100, Karar No: 182" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ MATBAASI'NDAKİ MÜRETTİPLERİN ASKERİ HİZMETLERİNİ MATBAADA YERİNE GETİRMELERİ*

(19 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Büyük Millet Meclisi Matbaası'nda istihdam edilen mürettiplerin[1] askerlikten istisnalarını veyahut asker oldukları takdirde askeri hizmetlerini matbaada yerine getirmelerini ihtiva eden Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesinin 5 Ağustos 36 [1920] tarih ve 429 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'de okunduktan sonra yalnız Büyük Millet Meclisi Matbaası'ndaki mürettiplerin askeri hizmetlerini adı geçen matbaada yerine getirmeleri müsaadesine karar verilmiştir.

19.8.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 19.08.1920, 030.18.1.1 - 1.10.5. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 101, Karar No: 183" kaşesi basılıdır.

1 Mürettip: Matbaada yazı dizicisi. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ŞEHİT OLAN KIZILCA NAHİYESİ MÜDÜRÜ ADİL EFENDİ'NİN VALİDESİ, EŞİ VE KIZINA İKİŞER YÜZ KURUŞ MAAŞ TAHSİSİ*

(19 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Adet 184

Kanun Tasarısı

Madde 1. Asiler ile vuku bulan çarpışmada şehiden vefat eden Kızılca Nahiyesi Müdürü Adil Efendi'nin validesi Salime ve eşi dul İsmet ve kızı İffet Hanımlara vatani hizmetler tertibinden ikişer yüz kuruş maaş tahsis olunmuştur.

Madde 2. Yayımlandığı tarihten muteber olan işbu kanunun icrasına Maliye Vekâleti memurdur.

4 Zilhicce 19 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 19.08.1920, 030.18.1.1 - 1.10.6'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 101, Karar No: 184" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.
Bu kanun tasarısı, Büyük Millet Meclisi'nin 6 Ekim 1920 günü öğleden sonra saat 3.30'da açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 79. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. Bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.504. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA
KÂZIM KARABEKİR PAŞA'DAN GELEN TELGRAF HAKKINDA*
(19 AĞUSTOS 1920)

Doğu Cephesi Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa'nın, İstanbul'da toplanan Şûrayı Saltanat'ta Sevr Antlaşması'nın imza edilmesine karar verenlerle antlaşmayı imza edenlerin vatana ihanet ile itham olunmalarına dair telgrafı.

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Kâzım Karabekir Paşa'dan gelen bir telgraf var okunacak.

Ankara'da Milli Meclis Riyaseti'ne

Vatansız, vicdansız üç serserinin, yine kendileri gibi millet ve vatanla alakası olmayan birkaç kişi namına barış antlaşmasını imza ettiklerini ajansta gördük. Milli mücadelemizde daha büyük bir azim ve imanla devama tekrar yemin ettiğimizi arz eylerim. İstanbul'da teşekkülünü evvelce duyduğumuz Şûrayı Saltanat'ta Türkiye'nin mevcudiyet hayatını söndüren bu zalim antlaşmanın imza edilmesine karar ve oy veren isimleri malum şahısların ve antlaşmaya imza koyanların vatana ihanet ile itham olunmasını ve haklarında gıyabi hüküm verilmesini, bu vatansızların isimlerinin her yerde lanetle vâd edilmesinin ilan ve tamim olunmasını arz ve teklif eylerim.

17 Ağustos 1336 [1920]
Doğu Cephesi Kumandanı
Kâzım Karabekir

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Kâzım Paşa'nın bu teklifini tensip buyuruyor musunuz? *(Hay hay.)* Tensip buyuranlar ellerini kaldırsın. Tensip edildi efendim.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.3, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, Ankara, 1941, s.299. Mustafa Kemal bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 19 Ağustos 1920 günü açılan 53. toplantısının, öğleden sonra saat 3.15'te açılan 1. celsesinde yapmıştır.

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA
NERİMAN NERİMANOF'TAN GELEN TELGRAF HAKKINDA*
(19 AĞUSTOS 1920)

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Yine Doğu'dan, Azerbaycan Hükümeti Reisi Nerimanof'tan Riyaset'e bir mektup vardır, okunacak:

Büyük Millet Meclisi Reisi'ne
İzzetlû Efendim Kemal Paşa,

Bu mektubu Yoldaş Halil Paşa ile gönderip özel selam etmek fikrindeyim. Müslüman komünistleri sizin maksudunuza çatmak[1] *yolunda var kuvvetlerini sarf edeceklerdir. Aksi takdirde ne bizim için, ne sizin için ve ne de bütün Doğu için varlık yoktur. Mademki İngiltere ve onun kuvvetiyle yaşayiş eden Avrupa emperyalisti vardır. Ermeni meselesi de bu esastan çıkar bir meseledir. Avrupa emperyalizmesi olursa çürük Ermenistan özü özünden mahvolacaktır.*[2] *Yaşayınız efendim. Yaşasın bu fikirde olan kardeşlerimiz.*

Neriman Nerimanof

(Alkışlar.)

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Efendim, tensip buyurursanız kendilerine münasip bir surette Yüce Meclis'iniz tarafından cevap verilsin. *(Hay hay, uygun sesleri.)* Bu yeni teşkil ettikleri bir hükümettir. Tensip buyurursanız bir de tebrik yazalım. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Oybirliğiyle kabul olundu.

* *TBMM Zabıt Ceridesi,* Devre 1, c.3, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, Ankara, 1941, s.299. Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 19 Ağustos 1920 günü açılan 53. toplantısının, öğleden sonra saat 3.15'te açılan 1. celsesinde yapmıştır.

1 "Amacınıza ulaşmak" anlamında. (Y.N.)

2 "Kendiliğinden mahvolacaktır." (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA
MEBUSLARIN İZİN TALEPLERİ HAKKINDA*
(19 AĞUSTOS 1920)

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: İzmit Mebusu Halil İbrahim Efendi'nin iznine dair Riyaset'in bir tezkeresi var.

17.8.1336 [1920]

Genel Kurula

İzmit Mebusu Halil İbrahim Efendi'nin izninin uzatılması hakkında vuku bulan müracaatlar Riyaset Divanı'nca incelenerek adı geçenin uzayan izin muamelesi hakkında aşağıdaki izahatla beraber genel kurula arzına karar verilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Kemal

İzahat:

Adı geçen Halil İbrahim Efendi'nin rapora dayalı ve bir buçuk ay izin talebini ihtiva eden müracaatı 18 Temmuz 1336'da [1920] toplanan Beşinci Riyaset Divanı toplantısında konuşularak Ankara'da istirahat ve tedavisi karar altına alınmış ve Sıhhiye Vekâleti'ne lüzumlu tebligat yapılmış ise de, bu aralık Riyaset makamından bir hafta izin alarak memleketine gitmesi ve bu müddetin uzatılması hakkında tekrar telgrafla müracaat eylemesi üzerine yukarıda yazılı karar icabınca tedavi edilmek üzere Ankara'ya dönmesi cevaben kendisine yazılarak işbu muameleden 29 Temmuz 1336'da [1920] toplanan Riyaset Divanı'na malumat verilmiş ve kendisinden alınan cevapta da Divan kararına uyarak Ankara'ya hareket edeceği anlaşılmıştı. Bu kere gerek İznik Kaymakamı'ndan ve gerekse kendisinden alınan telgrafnamelerde adı geçenin mahallinde milli hizmetlerde çalışacağından bahisle yine izin talep edilmektedir. Bu husus 15 Ağustos 1336'da [1920] toplanan Yedinci Riyaset Divanı'nda konuşularak, dönmesi lüzumunun kendisine tebliği karar altına alınmak üzere evrakının genel kurula verilmesi tensip olunmuştur.

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Dönmesini tensip buyuranlar el kaldırsın. Dönmesi tensip edildi.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*. Devre 1, c.3, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, Ankara, 1941, s.300. Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 19 Ağustos 1920 günü açılan 53. toplantısının, öğleden sonra saat 3.15'te açılan 1. celsesinde yapmıştır.

[...]

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Şimdi izinleri kabul edilmeyen değerli üyeler hakkında Riyaset Divanı'nın tezkeresi var efendim.

18.8.1336 [1920]

No.
476

Meclis'ten izin talep eden değerli üyelerden Riyaset Divanı'nca talepleri makul sebeplere dayalı görülmeyen aşağıda isimleri yazılı zevatın derhal Meclis'e iltihakları için kendilerine yazılmış olduğu malumat için arz olunur efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Palo Maden Mebusu Emin Bey
Konya'da Genç Mebusu Celâl Bey
Kırşehir'de üyelerden Bekir Bey
Ertuğrul cephesinde üyelerden Necip Bey
Erzincan'da üyelerden Fevzi Efendi

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Efendim, bunların dönmelerini tensip edenler el kaldırsın. Tensip edilmiştir.

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA

KANUNU ESASİ ENCÜMENİ'NCE HAZIRLANAN KANUN TASARISININ 4. MADDESİ HAKKINDA*

(19 AĞUSTOS 1920)

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Efendiler, okunmuş olan bu öncergelerin tekmil muhteviyatına bakarak, değerli arkadaşların teklif ettikleri değişiklikleri bendeniz şu noktalarda tespit ediyorum. Müsaadenizle evvela o noktaları arz edeyim. Evvela: dördüncü maddenin ikinci satırının başında, seçilecek daimi heyetin mahiyetine ait bir kayıt vardır. Bazı arkadaşlarımız bu kaydı yetersiz görmüşlerdir ve bunun daha ziyade tafsilini ve yorumlanmasını istemişlerdir. Hatırlarsınız, denmişti ki; genel kurul mahiyetinde olup, genel kurulun hukuk ve salahiyetine sahip olmak veyahut bulunmak üzere böyle bir kayıt vardır. Bazıları artırılmasını teklif ediyorsa, diğer bazı arkadaşlarımız da bunun fazla olduğunu teklif etmişlerdir. Dolayısıyla bu noktada değişiklik teklifi vardır. Bundan sonra gelen satırlar da seçim şekline aittir. Bir kısım arkadaşlarımız genel olarak adedini kâfi görmüş ve her seçim dairesinden iki üyenin mevcuduna itiraz etmemiştir. Yalnız seçim şekline ait muhtelif görüşler vardır ki, bazı arkadaşlarımız buyurdular ki; kendi seçim dairelerinden seçsinler ve onlar tamamıyla daimi heyeti teşkil etsinler. Diğer arkadaşlarımız ise, her seçim dairesi kendi üyelerinden genel kurula ikişer aday göstersin, genel kurul bunu tasdik etsin. Diğer bir kısım da, birer kişinin genel kuruldan seçilmesini söylemişlerdir.

Diğer bir kısım arkadaşlarımız da, genel kuruldan her seçim dairesinden ikişer kişinin seçilmesini söylemiştir. Yani encümenin de teklifi nazarı itibara alınırsa, seçim şekli hakkında dört muhtelif fikir vardır. Adet sabit kalmak şartıyla; diğer bazı arkadaşlarımız bu adedi de fazla görmüşlerdir, iki değil, her seçim dairesinden bir üye kâfidir, diyorlar. Bundan sonra ortaya koyulan görüşler, doğrudan doğruya maddenin tamamını reddeden üyeler de vardır.

İsmail Suphi B. (Burdur): Üç üye teklif edenler de var Paşa Hazretleri.

Bir Mebus B.: Maddeye ilave suretiyle teklif olunmuştur.

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Dolayısıyla müsaade buyurursanız, bu muhtelif görüşlerden esas itibariyle değişiklik taraftarı olduğumuz belli olduktan sonra, değişiklik şeklini ayrıca söz konusu edelim. Dolayısıyla dördüncü maddede genel kurul top-

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.3, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, Ankara, 1941, s. 322-323. Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 19 Ağustos 1920 günü açılan 53. toplantısının, öğleden sonra saat 6'da açılan 3. celsesinde yapmıştır.

lantısının nihayetinde, genel kurul mahiyetinde olmak, ibaresinde değişiklik yapmak taraftarı olanlar...

Refik Şevket B. (Saruhan): Mahiyet kelimesi yoruma ait kısımdır. Onu encümen kabul eder.

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Bu, iki noktaya yöneliktir. Ortaya konulan fikre göre bunun izahını teklif etmişlerdir. Zatıâlînizin encümen namına kabul etmiş olduğunuz budur.

Refik Şevket B. (Saruhan): "Hukuk ve salahiyete sahip olmak" tabirini encümen kabul eder.

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Diğer bazı arkadaşlarımız da, bunu fazla görerek bazı kayıtların ve şartların ilavesini teklif etmişlerdir. Dolayısıyla bu noktayı müsaade buyurursanız oya koyayım. İkisini de ayrı ayrı yüksek oyunuza arz ederim.

Emin B. (Erzincan): Bu salahiyet önergesini veren bendenizim efendim, lütfen okunsun.

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Evvela bu noktada değişiklik teklifini kabul edenler ellerini kaldırsın. *(Çoğunluk olmadı.)*

Anlaşılmadı, tekrar oya koyuyorum. Efendim, daimi heyetin genel kurul mahiyetinde olduğuna dair encümenin tertip ettiği maddede bu kaydı lüzumlu saymışlardır. Dolayısıyla bunu yorumlamak ve tafsil etmek tarafı hakkında verilen önergeleri kabul eden arkadaşlarımız ellerini kaldırsın. Kabul olunmuştur. Dolayısıyla yorumlanacaktır. Müsaade ederseniz şimdi yorum önergesini okuyalım.

Müfit Efendi (Kırşehir): Paşa Hazretleri; özel bir encümen teşkil edip önergeleri oraya verelim.

(Emin Bey'in önergesi tekrar okundu.)

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: "Mahiyetinde" kelimesinden sonra "olmak" kelimesi çıkarılarak, "mahiyetinde olup Büyük Millet Meclisi'ne ait bütün haklar..." tarzında değiştirilmesi teklif olunuyor.

Müfit Efendi (Kırşehir): Hukuku esasiye salahiyetine sahip olsun. Fakat kanunu esasiyi değiştirmemek şartıyla.

[...]

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Hangisidir efendim encümenin kabul ettiği?

Refik Şevket B. (Saruhan): Erzincan Mebusu Emin Bey'in...

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Şimdi müsaade buyurun, encümenin kabul ettiği bu önergeyi okuyacağım ve oya koyacağım. *(Önerge tekrar okundu.)* Dolayısıyla bunu kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. Kabul edilmedi efendim. Müsaade buyurursanız efendim, o halde bu değişikliğe ve yorumlamaya ait olan önergelerin hepsini encümene havale edelim. Ondan sonra oya koyalım.

Hacim Muhittin B. (Karesi): Mademki başlanmıştır, genel oya hepsi için müracaat edilsin.

Dr. Mazhar B. (Aydın): Bunların hepsini yapmak pek müşkül olacaktır.

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: O halde hepsini ayrı ayrı oya koyuyorum.

Müfit Efendi (Kırşehir): Encümence tasnif edilerek oya konulmasını teklif ediyorum.

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Efendim, bu önergelerin hepsini encümene havale etmeyi ve onun incelemelerinin neticesine göre görüşülmesini kabul edenler ellerini kaldırsın. *(Kabul edildi.)* O halde önergeler encümene havale edildikten sonra görüşülecektir.

Efendim, cumartesi günü mutat saatte toplanmak üzere celseyi tatil ediyorum.

(Öğleden sonra saat yedide celseye nihayet verildi.)

İHRACAT VERGİLERİ KANUN TASARISI VE GEREKÇESİ*

(19 AĞUSTOS 1920)

19.8.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesi'ne

Yabancı ve işgal edilmiş memleketlere ihraç olunacak eşya ve maddelerden alınacak ihracat vergisi hakkında Umuru Maliye Vekâleti Celilesinden verilen kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası Heyeti Vekile'ce görüşülerek uygun görülmüş ve tasdik için Büyük Millet Meclisi'ne verilmesi kararlaştırılmış olmakla gereğinin yapılmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Gerekçe Yazısı

Osmanlı memleketlerinden ihraç olunan maddelerin ve eşyanın kıymeti üzerinden şimdiye kadar alınmış olan yüzde bir ihracat vergisinin, bazı ihracat eşyası için bundan böyle farklı nispetlerle ve maddelerin ve eşyanın ağırlığı üzerine alınması uygun görülmüştür.

Devlet gelirlerinin artırılmasını temin edecek olan bu esasın gerekçesi aşağıdadır:

1. Devlet bütçesinin açığı henüz büyüktür. Bu gediği kapamak ve bütçe dengesini temin etmek için her tür kaynaklar gibi bu kaynaktan da istifade lazımdır.

2. Hububat, mevaşi[1] ve hammaddeler kıymetindeki pahalılık bunların naklolundukları yerlerde tüccara pek yüksek menfaatlar temin etmektedir. Bu fazla kârdan ihracat vergisi de onunla orantılı olarak istifade etmelidir.

3. Kıymet esasına göre alınan ihraç vergisinde evvela kıymet tayininde farklılık ve karışıklık vukuu, ikinci olarak kıymet tayininde tüccar lehine suiistimal husulü gibi sakıncalar vardır. Ağırlık esası bu sakıncaları kökünden kaldıracaktır.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, S. Sayısı: 9, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.1-2.

1 Mevaşi: Koyun, keçi, öküz, inek gibi hayvanlar. (Y.N.)

4. Ihracatın serbestisine Heyeti Vekile'ce karar verilmiş olmakla beraber, bu cihetlerde mahalli hükümetler bu serbestiye engel olmaktadırlar. Vaki olan engellemeler ise tüccarı kaçakçılığa sevk ederek Hazine'nin menfaatını ihlal ve yalnız şahısların ticaretine hizmet ediyor. Verginin bu şekle gelmesi bu konudaki takibatın şiddetlendirilmesinde maliye memurlarını takviye edecektir.

5. Harbi Umumi ve devlet bütçelerindeki açık bazı Avrupa devletlerini yüzde dörtten yüzde on ikiye kadar ihracat vergisi koymaya mecbur etti. Osmanlı Devleti'nin masrafları ve Osmanlı bütçesinin hali, aynı tedbirin alınmasını lüzumlu kılar.

6. İhracattan ağırlık esasına göre vergi alınması ihracat vergisine yeni bir zam ilave edecek değildir. Çünkü bu zam esasen vaki olmuştur. Şu anda muhtelif mahallerde kanunsuz bir surette alınan oktruva vergisi işte ihracat vergisinin artmış şeklinden başka bir şey değildir. Yüksek heyetinize teklif olunan kanun, karışık, intizamsız, suiistimale müsait bir surette alınan söz konusu vergiyi, usule, nizama, tertibe ve selamete koyacaktır. İşte bu sebeplerden dolayı Maliye Vekâleti hem karışıklığın önünü almak, hem de bu geliri daha esaslı, devlete daha faydalı bir esas dahilinde temin için yüksek heyetinize ihracat vergisinin mühim ihracat maddeleri üzerinden artırılmasını teklif eder. Ağırlık esasına göre alınacak vergiler, şu anda kıymet esası üzerinden alınacak vergiye göre, hububat, kuru sebze ve yağ gibi gıda maddeleri için yüzde üçten dörde, yapağı, tiftik benzeri hammaddeler için (Avrupa bu maddelere şiddetle muhtaçtır) yüzde dörtten altıya yükselmiş olacaktır. Mevaşiden alınacak vergi, ayakta tartıldıktan sonra beher gayri safi kilosundan yüz paradan dört kuruşa kadardır ki, yüzde sekiz yükselme demektir. Şimdiye kadar ihracat vergisine tabi tutulmayan tütünlerin beher kilosuna beş kuruş nispetinde bir vergi konularak mevcut kıymetine göre yüzde sekiz nispetinde bir vergiye tabi tutulmuş olacaktır. Bununla beraber, fiyatların muhtelif sebeplerle artması ve yükselmesi de nazarı dikkate alınmış, kanuna ve verginin miktarının lüzumunda ihracata mani olmayacak bir dereceye indirilmesine veya lüzumuna göre bir miktar daha yükseltilmesine müsait olacak maddeler ilave edilmiştir.

İcra Vekilleri Heyeti'nin Teklifi

İhracat Vergileri Kanun Tasarısı[1]

Madde 1. Anadolu'dan yabancı memleketlere veya işgal altında bulunan Osmanlı memleketleri kısımlarına ihraç olunacak maddelerden alınmakta olan[2] yüzde bir ihracat vergisi bundan böyle ekli tarifede yazılı maddeler için ağırlık üzerinden ve tarifede yer alan miktar dairesinde alınacaktır.

1 Aynı kanun tasarısının bir örneği TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 19.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.8'dedir. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 89, Karar No: 166" kaşesi basılıdır. (Y.N.)

2 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede "alınmakta olan" sözcükleri yerine, "şimdiye kadar kıymet üzerinden alınmakta olan". (Y.N.)

Madde 2. İşbu maddelerin fiyatlarının yükselmesi veya düşmesi halinde vergilerin miktarı Heyeti Vekile kararı ile yüzde elliye kadar artırılabilir veya azaltılabilir.

Madde 3. Tarifede yer almayan maddeler, eskisi gibi kıymet üzerinden yalnız yüzde bir ihracat vergisine tabidir.

Madde 4. İşbu kanun her mahalde yayımlandığı ve ilan edildiği tarihten muteberdir.

Madde 5. İşbu kanunun icrasına Maliye Vekili memurdur.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Umuru Şer'iye Vekili H. Fehmi	Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	
Adliye Vekili Celalettin Arif	Dahiliye Vekâleti Vekili Adnan	Hariciye Vekili Muhtar
Maliye Vekili Ferit	Maarif Vekili İzinli	Nafıa Vekili İsmail Fazıl
İktisat Vekâleti Vekili Celâl	Sıhhiye Vekili Adnan	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet

İcra Vekilleri Heyeti Teklifine Ekli Cetvel

Cinsi eşya	Adet	Kilo	Alınacak vergi Kr.	P.
Arpa	-	1	-	10
Buğday	-	1	-	20
Mısır	-	1	-	10
Kepek	-	1	-	5
Dakik	-	1	-	20
Susam	-	1	1	-
Bulgur	-	1	-	20
Fasulye	-	1	-	20
Nohut	-	1	-	20
Yağ	-	1	5	-
Peynir	-	1	2	20
Yumurta	1	-	-	5
Pastırma ve sucuk	-	1	2	20
Fındık	-	1	-	20

Fındık içi	-	1	1	-
Ceviz	-	1	-	20
Ceviz içi	-	1	1	20
Yapağı	-	1	3	-
Tiftik	-	1	4	20
Koza	-	1	5	-
Ham ipek	-	1	50	-
Afyon	-	1	50	-
Öküz ve manda [1]	-	1	3	-
Koyun [1]	-	1	3	-
Keçi [1]	-	1	2	-
Kaz ve hindi	1	-	10	-
Ördek ve tavuk	1	-	5	-
Hayvan derileri	-	1	3	-
Av derisi	-	1	5	-
Halı ve kilim	-	1	50	-
Tütün	-	1	5	-
Kereste (beher metreküpünden)	-	-	80	-
Odun	-	100	5	-
Haşhaş	-	1	3	-
Cehri	-	1	-	20
Salep	-	1	3	-

[1] Ayakta tartılarak beher gayri safi kilosundan.

ANTEP MUTASARRIFI SABRİ BEY'E*

(20 AĞUSTOS 1920)

Antep Mutasarrıfı Sabri Bey'e

728-8 Ankara
20.8.1336 [1920]

C. 14.8.1336 [1920] şifreye:

Antep muhterem ahalisinin vatanı müdafaa kaygısıyla yaptıkları toplantıyı ve bu toplantıda aldıkları azimperverane kararları müjdeleyen telgrafınız, Büyük Millet Meclisi'nin Genel Kurulu'nda okundu.

Antep ahalisinin gösterdikleri kahramanlık derecesi ve tesirli hamiyetperverlik son derece şükran duyulmasına sebep olmuş bulunduğunun halka tebliği ve söz konusu kararın yayımlanması ve ilanı rica olunur.

Mustafa Kemal

* Sahir Üzel, *Gaziantep Savaşının İç Yüzü*, Doğuş Ltd. O. Matbaası, Ankara, 1952, s.134. Aynı belgenin diğer bir örneği için bkz. Harp Tarihi Dairesi Arşiv No: 5/5404, Dosya 29'dan özet olarak aktaran *Türk İstiklâl Harbi IV ncü Cilt Güney Cephesi*, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmî Yayınları, Ankara, 1966, s.206.
Türk İstiklâl Harbi IV ncü Cilt Güney Cephesi'nde verilen bilgiye göre, 1920 Ağustos'unda Fransız ve Ermenilerin teslim olun çağrısına karşılık, Antep halkının ileri gelenleri toplanarak bu konuda görüşmeler yaparlar ve "özgürlük ve bağımsızlığa kavuşmak için sonuna kadar savaşmaya" karar verirler. Bu karar, o gün telgrafla Mustafa Kemal Paşa'ya da bildirilir. Mustafa Kemal Paşa, karşılık olarak yukarıdaki cevabı verir. (Y.N.)

YOZGAT MEBUSU BAHRİ İLE BOLU MEBUSU CEVAD BEYLERE*

(20 AĞUSTOS 1920)

Teşkil ettiğiniz kuvvetle hemen Ankara'ya hareket olunması ve vaktinizin bildirilmesini rica ederim.

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Türk İstiklal Harbi Arşivi, Dosya 10, Klasör 557, Fihrist 70'ten aktaran Bayram Sakallı, *Ankara ve Çevresinde Milli Faaliyetler ve Teşkilatlanma*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s.39.
Yukarıdaki kaynakta belge şu açıklamayla yer almaktadır: "Büyük Millet Meclisi Reisi olarak, Mustafa Kemal Paşa'nın adı geçen mebuslara [Yozgat Mebusu Bahri ve Bolu Mebusu Cevad] 'şifre müstaceldir' kaydıyla 20.8.1336 [1920] tarihli cevabi yazılarında; 'Teşkil ettiğiniz kuvvetle hemen Ankara'ya hareket olunması ve vaktinizin işarını rica ederim' diyerek hemen hareketlerini istemişti." (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

OYUN KÂĞITLARINDAN ALINAN TÜKETİM VERGİSİ HAKKINDA KANUN TASARISI*

(21 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi
Umuru Maliye Vekâleti
Mesarifi Umumiye ve Muamelatı Nakdiye Müdüriyeti
Adet: 175

Oyun Kâğıtlarından Alınan Tüketim Vergisi Hakkında Kanun Tasarısı

Madde 1. Bin üç yüz otuz altı [1920] senesi Eylül başından itibaren oyun kâğıtlarından alınan beş kuruş tüketim vergisi yirmi beş kuruşa çıkarılmıştır.

Madde 2. İşbu kanunun yürürlüğe konulması tarihinden itibaren sekiz gün sonuna kadar bütün oyun kâğıdı üretici ve tacir ve bayileri ellerindeki bandrollü oyun kâğıdı destelerine daha yirmi kuruşluk bandrol yapıştıracaklardır. Bu müddetin bitiminde yirmi beş kuruşluk bandrol yapıştırılmamış olan oyun kâğıtları bandrolsüz sayılarak bunlar için kanunun beşinci maddesinde yazılı ceza tatbik olunur.

Madde 3. İşbu kanunda belirtilen para cezaları devletin şahsi hukukundan sayılıp alakadar hazine memurları veya vekilleri tarafından takip olunur.

Madde 4. 14 Mart 334 [1918] tarihli kanunun işbu kanun maddelerine muhalif olmayan hükümleri bakidir.

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 21.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.17'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 95, Karar No: 175" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası, Büyük Millet Meclisi'nin 30 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 2.30'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 76. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. Bkz. elinizdeki ciltte s.258-259. (Y.N.)

Madde 5. İşbu kanun yayımlandığı günün ertesinden mutebердir.

Madde 6. İşbu kanunun icrasına Maliye Vekili memurdur.

21 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Umuru Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Umuru Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar	Müdafaai Milliye Vekili Fevzi
Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	Umuru Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Mahmud Celâl
Umuru Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Umuru Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Umuru Maliye Vekili Ferit
Umuru Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	

HEYETİ VEKİLE KARARI

KİBRİT TÜKETİM VERGİSİNİN ARTIRILMASI HAKKINDA KANUN MADDELERİ TASARISI*

(21 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi
Umuru Maliye Vekâleti
Mesarifi Umumiye ve Muamelatı Nakdiye Müdüriyeti
Adet: 176

Kibrit Tüketim Vergisinin Artırılması Hakkında Kanun Maddeleri Tasarısı

Madde 1. Bin üç yüz otuz altı [1920] senesi Eylül başından itibaren elliden altmışa kadar kibriti ihtiva eden bir kutu için alınan beş para tüketim vergisi yirmi paraya çıkarılmıştır.

Madde 2. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz gün nihayetine kadar bütün kibrit üretici ve tacirleri ve bayileri ellerindeki bandrollü kibrit kutularına daha on beş paralık bandrol yapıştıracaklardır. Bu müddetin bitiminde yirmi paralık bandrol yapıştırılmamış olan kibritler bandrolsüz sayılarak bunlar için kanunun altıncı maddesinde yazılı ceza tatbik olunur.

Madde 3. İşbu kanunda belirtilen para cezaları devletin şahsi hukukundan sayılıp alakadar hazine memurları veya vekiller tarafından takip olunur.

Madde 4. 14 Mart 334 [1918] tarihli kanunun işbu kanun maddelerine muhalif olmayan hükümleri bakidir.

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 21.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.18'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 96, Karar No: 176" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı, gerekçesiyle birlikte Büyük Millet Meclisi'nin 30 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 2.30'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 76. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. Bkz. elinizdeki ciltte s.261. (Y.N.)

Madde 5. İşbu kanun yayımlandığı günün ertesinden muteberdir.

Madde 6. İşbu kanunun icrasına Maliye Vekâleti memurdur.

21 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Umuru Dahiliye Vekili
Doktor Adnan

Umuru Adliye Vekili namına
Ahmed Muhtar

Umuru Müdafaai Milliye Vekili
Fevzi

Umuru Şer'iye Vekili
Fehmi

Umuru İktisadiye Vekili
Mahmud Celâl

Umuru Sıhhiye Vekili
Doktor Adnan

Naf'ıa Vekili
İsmail Fazıl

Umuru Maarif Vekili namına
Mahmud Celâl

Umuru Maliye Vekili
Ferit

Umuru Hariciye Vekili
Ahmed Muhtar

Erkânıharbiyei Umumiye Reisi
İsmet

HEYETİ VEKİLE KARARI

SİGARA KÂĞIDI TÜKETİM VERGİSİNİN ARTIRILMASI HAKKINDA KANUN MADDELERİ TASARISI*

(21 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi
Umuru Maliye Vekâleti
Mesarifi Umumiye ve Muamelatı Nakdiye Müdüriyeti
Adet: 177

Sigara Kâğıdı Tüketim Vergisinin Artırılması Hakkında Kanun Maddeleri Tasarısı

Madde 1. Bin üç yüz otuz altı [1920] senesi Eylül başından itibaren azami dokuz santimetre boy ve azami beş santimetre eninde elli yaprağı ihtiva eden bir sigara kâğıdı defteri için alınan on para tüketim vergisi yirmi paraya çıkarılmıştır.

Madde 2. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz gün nihayetine kadar bütün sigara kâğıdı üretici ve bayi ve tacirleri ellerindeki bandrollü sigara kâğıdı defterlerine daha onar paralık bandrol yapıştıracaklardır. Bu müddetin bitiminde yirmi paralık bandrol yapıştırılmamış olan sigara kâğıtları bandrolsüz sayılarak bunlar için kanunun yedinci maddesinde yazılı ceza tatbik olunur.

Madde 3. İşbu kanunda belirtilen para cezaları devletin şahsi hukukundan sayılıp alakadar hazine memurları veya vekilleri tarafından takip olunur.

Madde 4. 12 Mart 334 [1918] tarihli kanunun işbu kanun maddelerine muhalif olmayan hükümleri bakidir.

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 21.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.19'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 96, Karar No: 177" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı, gerekçesiyle birlikte Büyük Millet Meclisi'nin 30 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 2.30'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 76. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. Bkz. elinizdeki ciltte s.260. (Y.N.)

Madde 5. İşbu kanun yayımlandığı günün ertesinden muteberdir.

Madde 6. İşbu kanunun icrasına Maliye Vekâleti memurdur.

21 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Umuru Hariciye Vekili
Ahmed Muhtar

Umuru Dahiliye Vekâleti Vekili
Doktor Adnan

Umuru Adliye Vekili namına
Ahmed Muhtar

Umuru Müdafaai Milliye Vekili
Fevzi

Umuru Şer'iye Vekili
Fehmi

Umuru İktisadiye Vekili
Mahmud Celâl

Umuru Sıhhıye Vekili
Doktor Adnan

Nafıa Vekili
İsmail Fazıl

Umuru Maarif Vekili namına
Mahmud Celâl

Umuru Maliye Vekili
Ferit

Erkânıharbiyei Umumiye Reisi
İsmet

BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE KONUŞMA

HIYANETİ VATANİYEDEN MAHKÛM TAŞÇI TODOR'A AİT EVRAK HAKKINDA*

(21 AĞUSTOS 1920)

Reis [Mustafa Kemal Paşa]: Hıyaneti Vataniye Kanunu'na muhalif harekette bulunduğu iddiasıyla sanık olan ve tutuklu bulunan ve Ürgüp Bidayet Ceza Mahkemesi'nce[1] icra kılınan muhakemede neticede üç sene müddetle küreğe mahkûm edilen, adı geçen kazanın Kaptanoğlu mahallesinden Lefteroğlu Taşçı Todor hakkındaki hüküm evrakı tetkik ve tasdik için Adliye Vekâleti'nden gönderilmiştir: bunu Adliye encümenine havale ediyoruz efendim.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.3, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1941, s.327.
Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 21 Ağustos 1920 günü öğleden sonra saat 3.15'te açılan ve riyasetini Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı 54. toplantı 1. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

1 Bidayet mahkemesi: Eskiden asliye mahkemelerine verilen ad. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE KONUŞMA
DEMİRCİ'DE CEREYAN EDEN HARP HAREKÂTI İLE AYINTAP HAKKINDA*
(21 AĞUSTOS 1920)

Demirci'de cereyan eden harp harekâtı ile Ayıntap hakkında Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın beyanatı.

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Tensip buyurursanız kanun maddesinin müzakeresine geçmeden evvel tensip buyurduğunuz noktalar hakkında kısaca malumat arz edeyim. Demirci vakaları hakkında izahat verilmesi tensip buyurulmuştu. Demirci havalisindeki son havadisi izah edebilmek için müsaade buyurursanız birkaç gün evvelki tarihten itibaren cereyan eden vakaları bir silsile halinde arz edeyim. Bu maruzatımın birçoğu hepinizce malumdur. Yalnız bendeniz vakaları birbirine bağlamış olacağım. 12 Temmuz tarihinden evvel, duymuş bulunacağınız üzere Salihli civarında bulunan Yunan kıtalarında ziyade bir faaliyet hissolunmuştu. Bu faaliyeti müteakip Yunaniler 12 Temmuz'da Burlu'yu[1] işgal ettiler. O havalide olan arkadaşlarımızın hepsinin malumu olduğu üzere ki, Demirci'nin güneyinde aynı günde Yunanlılar iki kol ile kuzey istikametinde yürüyüşe devam ettiler. Birisi Gördüs[2] istikametinde, diğer birisi de Demirci istikametinde idi. Her iki istikamette yürüyen kol 12 Temmuz akşamına kadar o istikamet üzerinde bulunan Boz köy'ü işgal etti. Bu vaziyette birkaç gün kaldılar. Etrafında bulunan İslam ahalinin ellerinden silah toplamakla meşgul oldular. Düşmanın bu hareketi üzerine Demirci'de, Simav'da bulunduğunu kabul ettiğimiz bazı Kuvayi Milliye ve gönüllü kuvvetleri ne yazık ki düşman ile teması dahi kabul etmeksizin dağılmışlardır. Düşman 12 Temmuz'dan 21 Temmuz'a kadar bu vaziyette kaldı. Ondan sonra tekrar kuzeye doğru yürüyüşüne devam etti ve Temmuz'un 21. günü Demirci'nin güneyinde bulunan Hadi değirmeni'ndeki ufak bir müfrezemizle temas ederek bu müfrezeye taarruz etti. Üstün düşman karşısında kalan müfreze geriye çekilmeye mecbur olduğundan, Yunanlılar Demirci mevkiini işgal ettiler. Bir iki gün sonra Yunanlılar Simav istikametinde yürüyüşlerine devam etmişlerdi. 23 Temmuz'da Hisarköyü civarına kadar geldiler. Fakat burada durmadılar. Biraz geriye çekilerek Demirci'nin biraz kuzeyinde bulunan Demirci dağlarında bir vaziyet aldılar. 25 Temmuz'da idi, yani bundan iki gün sonra Kütahya ve Havalisi Kumandanlığı'na tayin edilen Etem Bey, maiyetindeki kuvvetlerle Kütahya'dan Simav yö-

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.3, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1941, s.329-332.
Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 21 Ağustos 1920 günü öğleden sonra saat 3.15'te açılan 54. toplantı 1. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

1 Borlu. (Y.N.)

2 Gördes. (Y.N.)

nüne hareket ettirildi. 26 Temmuz'da Simavlılar yahut Simavlılar arasında bulunan bazı zararlı ve muhalif şahıslar doğrudan doğruya Yunanlılar ile işbirliği yaptılar. *(Kahrolsun sesleri.)* Dahi tertibine çalıştıkları ufak tefek müfrezeleri doğuya doğru Kütahya genel istikametine ta Gedüs'e[1] kadar göndermişlerdi. Etem Bey, kuvvetleri ile 30 Temmuz'da Simav civarına geldi. Simavlılar başta kötü telkinler tesiriyle muhalif vaziyet aldılar ve kendilerine icra edilen nasihatleri iyi karşılamadılar. Dolayısıyla tedip[2] edilmek suretiyle Simav'a dahil olundu ve bu kuvvetler burada katiyen durmaksızın Hisarköyü istikametinde yürüyüşlerine devam ettiler ve aynı günde 30 Temmuz günü Demirci'nin 10 kilometre kadar kuzeyinde bulunan Yunan kuvvetleriyle temasa geldiler ve bu kuvvetlere taarruz ettiler ve bu taarruz neticesinde düşmanın vaziyeti sarsıldı ve kendisi beş kilometre kadar güneye ricata mecbur edildi. Ertesi günü 30 Temmuz'da düşman güneyinde birtakım takviye kıtaları almıştı ve bu kuvvetleri aldıktan sonra Etem Bey kuvvetlerine karşı taarruza başladı. Yedi buçuk saat kadar şiddetli ve ciddi muharebenin cereyanından sonra Yunan kuvvetleri mağlup oldu ve Demirci'nin 5 kilometre kadar güneyine çekilmeye mecbur edilmişlerdi. Bunu müteakip Yunanlılar tekrar güneyde mühimce takviye kıtaları aldılar ve 4 Ağustos'ta Demirci'nin güneyine geçmiş bulunan Etem Bey kuvvetlerine şiddetli ve kuvvetli karşı taarruza geçtiler. Muharebe 4 Ağustos'ta başladı, akşama kadar devam etti. 5 Ağustos'ta tekrar devam etti. Bu muharebe neticesinde düşmanın üstün kuvvetleri karşısında kalındığı anlaşıldı. Vaziyet münasip görülmediğinden burada kati neticeye kadar muharebenin devamı beklenmeksizin, Demirci'de bulunan kuvvetlerimiz Demirci'nin doğusuna, daha münasip, daha müsait bir mevziye çekildi. Düşman, bu mevziye çekilmiş olan kuvvetlerimizi takip etti ve yeniden taarruza başladı. Cephеden ve kanatlardan olmak üzere, bilhassa cephenin sol kanadına şiddetli taarruzlarını yöneltiyordu. Bu taarruzlar 6 Ağustos'ta bertaraf edildi ve püskürtüldü. Fakat düşman hakikaten mühim kuvvetler almıştı. Gerek muharebede esir edilen Yunanlılardan ve gerek birçok emarelerden ve gerek civar ahalinin edinebildiği malumattan neticede tahakkuk etti ki: burada faaliyet halinde bulunan düşman kuvvetleri, numaralarıyla malum olmak üzere, bir fırkaya ulaşıyordu. 31., 32. ve 33. Yunan piyade alayları ve ona göre topçu ve süvari kıtaları burada muharebe ediyordu. Bu kuvvetler tekrar 14 Ağustos'ta daha şiddetli bir surette Etem Bey kuvvetlerine taarruz etti. Muharebe Ağustos'un 14-15. günleri devam etti. 15 Ağustos günü bu taarruzu yapan düşman kuvvetleri fazla sarsılarak ve mağlup edilerek atılmıştı. Bu düşman kuvvetlerine taarruzdan vazgeçirilmişti. Bundan sonra 17/18 Ağustos gecesi Etem Bey kuvvetleri gayet kıymetli kararlar verdi. Düşman kendisini toplamaya vakit bulmaksızın düşman üzerine sabaha karşı baskın tarzında bir taarruz yaptı. Bu taarruz neticesinde bütün düşman kuvvetleri tamamen mağlup ve hezimete uğramış olarak Demirci'nin güneyine atılmıştır. *(Şiddetli alkışlar.)*

Son aldığımız raporlara göre Demirci'ye ait havadis bundan ibarettir. Yani düşman kuvvetleri birçok didinmelerde kısa mağlubiyetlere uğramakla beraber, neticede uzunca bir darbe ile Demirci'nin güneyine atılmış bulunuyordu. Ve bittabi şu anda dahi temas ve belki muharebe devam etmektedir.

1 Gediz. (Y.N.)
2 Tedip: Cezalandırmak, haddini bildirmek. (Y.N.)

Hacim Muhittin B. (Karesi): Demirci'nin ne kadar güneyine atıldı Paşa Hazretleri?

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Beş kilometre güneyine atılmıştır. Bu arz ettiğim cephe, malumu âliniz, Batı cephesinin merkez mıntıkasıdır. Bunun kuzeyinde Ertuğrul mıntıkası ve güneyinde Uşak mıntıkası vardır. Bu iki mıntıkada arza değer bir vaka yoktur. Kuzey cephesinin kuzeyine tesadüf eden İzmit mıntıkasında bazı ufak tefek faaliyetler mevcuttur. Bu faaliyetler bugün bizim lehimizde cereyan etmektedir.

Cemil B. (Kütahya): Paşa Hazretleri, Sındırgı hakkında malumat verir misiniz?

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Sındırgı hakkında mı?

Cemil B. (Kütahya): Evet, Simav civarında bir yer.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Efendim, bizim kuvvetlerimiz, arz ettiğim gibi Demirci'de, Demirci'nin güneyindedir. O halde Sındırgı'da bir şey yoktur.

Müfit Efendi (Kırşehir): Kandire'nin[1] geri alınması hakkındaki mesele nasıldır?

Mustafa Kemal Paşa: Oraya, şimdi arz ettiğim İzmit cephesine, Yunanlılarla İngilizler birlikte girmişlerdi. Sonra karşı taarruzlar yapıldı. Şile istikametine ricata mecbur edildiklerini vaktiyle arz etmiştim.

Oradaki kuvvetlerimiz Yunanlıları takip etmek üzere faaliyete geçti. Böyle ufak tefek birtakım çarpışma ve temaslar olmaktadır. Diğer taraftan da Düzce, Hendek asilerinin ufak tefek faaliyetleri vardır. Bilhassa Adapazarı ve Geyve civarında faaliyetleri tamamen düşmanla birlikte cereyan ediyor. Dolayısıyla bir taraftan onlar da tedip ve tenkil[2] edilmektedir ve vakalar genel olarak lehimize cereyan etmektedir.

Hamdi Namık B. (İzmit): Geyve buyurduğunuz, Geyve'nin içi midir?

Mustafa Kemal Paşa: Geyve'nin kuzeydoğusunda ufak tefek, beş kişilik, on kişilik kuvvetlerle temas hasıl olmaktadır. Bu böyle efendim.

Şimdi Ayıntap hakkında da malumat arz edeyim. Hakikaten Ayıntap'tan bazı mebus arkadaşlarımıza tafsilatlı telgrafnameler geldiği ve bu telgrafnameler muhteviyatına göre oradaki vaziyeti biraz acıklı gösterdiklerini biliyorum. Bu münasebetle Yasin Beyefendi'nin izahat talep buyurmuş olmalarından dolayı bilhassa teşekkür ederim. Buradaki vaziyeti izah edebilmekliğim için müsaade buyurursanız daha evvelki safhalarından başlayacağım. 3 Ağustos'tan bugüne kadar olan vakaları arz edeceğim. 3 Ağustos'tan evvel Fransızlar, Fırat'ın doğusunda bulunan tekmil kuvvetlerini Fırat'ın batısına geçirmek suretiyle o havaliyi tamamen tahliye etmiş bulunuyorlardı. 3 Ağustos vaziyeti tamamen şöyle idi: Fransız kuvvetleri Cirablis'in güneybatısında ve şimendifer üzerinde bulunan Akçakoyunlu'da toplanmış bulunuyor ve düşmanlarla teması muhafaza etmek suretiyle, Cirablis köprüsünü geçip ilerleyen, bize mensup bazı ufak müfrezeler de Akçakoyunlu karşısında düşmanla karşı karşıya temas halinde bulunuyorlardı. Bu tarihte Ayıntap'ta 400 kişiden ibaret olmak üzere bir Fransız kuvveti vardı ki, bu Fransız kuvveti oradaki kolejle kolej civarında bulunan mahallelere çekilmiş bir halde bulunuyorlardı. Gerek şehir civarında ve gerekse şehir

1 Kandıra. (Y.N.)

2 Tedip ve tenkil: Haddini bildirmek, cezalandırmak, tepelemek. (Y.N.)

kenarında bizim bazı milli kuvvetlerimiz mevcut idi. Fransızlar 3 Ağustos'ta Halep'ten ve Kilis'ten, her biri takriben birer tabur olmak üzere, yeniden birtakım kuvvetler getirttiler ve bu kuvvetlerle 3/4 Ağustos'ta gece yarısından itibaren doğu istikametinde, karşılarında bulunan zayıf müfrezemize taarruz ettiler. Müfrezemiz Fransızların bu taarruzu karşısında ciddi bir muharebeyi kabul etmeksizin, düşmanı durdurmaya ve harekâtını ertelemeye çalışaraktan çekildi ve 4 Ağustos günü akşamına kadar düşman Cirablis'i işgal etti ve bizim müfrezemiz de Cirablis'ten Fırat'ın karşısına, doğu yönüne geçti. Biz düşmanın öyle doğuya doğru giden bu hareketini şöyle yorumlamıştık: Fransızlar kabul ettikleri barış anlaşması[1] hükümlerine göre Urfa'yı ve Mardin'i işgal etmek üzere doğuya yürüyorlar. Bunun için: Cirablis'te, Birecik'te, Telahmer'de mevcut olabilen bütün geçiş vasıtalarını ve köyleri imha ve tahrip etmek ve Fırat'ı müdafaa etmek ve Cirablis'ten Mardin'e kadar olan şimendifer hattını tamamen tahrip etmek için Elcezire Cephesi Ordu Kumandanlığı'na Erkânıharbiyei Umumiye'ce lüzumlu talimat verildi. Derhal o gün Cirablis köprüsü tarafımızdan tahrip edildi ve mevcut olan geçiş vasıtaları da bertaraf edildi.

Hacı Hayali Efendi (Urfa): Tamamen mi Paşa Hazretleri, yoksa kısmen mi?

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Mümkün olabildiği kadar. Malumu âliniz, Cerablus köprüsü gayet metindir. Kısmen olsa gerek, derecesi bence meçhuldür. Fransızlar bu suretle bu vaziyet ve faaliyet karşısında doğuya yürümekten vazgeçerek, Ayıntap civarından kendi aleyhlerine yapılmakta olan ufak tefek teşebbüslerden de etkilendiler. Çünkü Ayıntap'taki Kuvayi Milliye'miz hakikaten bir taraftan Akça koyunlu istikametindeki Fransız kuvvetlerine karşı, diğer taraftan da Akça koyunlu'daki Fransız kuvvetlerinin Halep ve Kilis arasında ulaşımlarını kesecek surette müfrezeler sevk etmişlerdi. Dolayısıyla bu faaliyet karşısında Fransızlar Cerablus'ta dahi durmaksızın derhal 5 Ağustos günü batıya yürüdüler ve Cerablus'tan 25 kilometre kadar batıda bir mevkide 5/6 Ağustos gecesini geçirdiler ve 6 Ağustos'ta dahi yine yürüyüşlerine devam ettiler ve o gün akşam Akça koyunlu'ya geldiler. Bizim Cerablus doğusuna geçmiş bulunan müfrezelerimiz tekrar batıya geçerek Cerablus istasyonunu işgal etti. Diğer taraftan Ayıntap civarında bulunan Kuvayi Milliye'miz de orada bulunan Fransız kuvvetlerine baskı yapmaya başladı. Fransızlar 7 Ağustos günü, yaklaşık 2 alay piyade, bir süvari alayı ve iki batarya kadar toptan ibaret bir kuvvetle Ayıntap genel istikametinde olmak üzere Karaca viran'a doğru bir yürüyüş yaptılar ve akşama kadar Karaca viran'ı işgal ettiler. Hatta Karaca viran'ın kuzeybatısında bulunan Kızıldağ'a kadar ilerlediler ve burada durmaksızın tekrar Akça koyunlu'ya döndüler ve 9 Ağustos'a kadar burada kaldılar. 9 Ağustos günü mühimce bir kuvvet olduğu tahmin edilen bir Fransız kuvveti Ayıntap istikametine yürüdü ve orada Tüzül suyu vardı, o suyu geçti ve Ayıntap'ın güneyine kadar ulaştı. Bu Fransız hareketine karşı Ayıntap'taki Kuvayi Milliye'mizin de bir kısmı Ayıntap'ın güneyine geçerek orada münasip bir mevki aldılar. Fransızlar 10 Ağustos günü bu mevkie taarruz ettiler. Bilhassa mevkiin sağ kanadına yaptıkları baskı neticesinde, oradaki kuvvetlerimiz Sacur suyu doğusuna geçmeye mecbur oldular. Bunun neticesinde Fransızlar Ayıntap'ın güney sırtlarına hâkim oldular ve şehire girerek oradaki

1 Aslı "musalâha". (Y.N.)

kuvvetleriyle birleşmiş oldular. İleri kıtalarını da Sacur nehrinin kuzeydoğusuna geçirdiler. 10 Ağustos'ta bizim çekilen kuvvetlerimizin bir kısmı şehri müdafaa etmek üzere şehrin içine girdi. Diğer bir kısmı da şehrin kenarındaki tepelere çekildi. Fransızlar 11 Ağustos'ta taarruzlarına devam ile Ayıntap'ın kuzeyinde Beylerbeyi istikametinde yürüdüler. Orada Dölek baba tepesi vardır. Orada bulunan kuvvetlerimizle muharebe ederek orasını da işgal ettiler ki, bu tepe haritaya göre ve işittiğimize göre Ayıntap üzerinde hâkim olacak kıymetli bir mevkidir.

Şahin Efendi (Ayıntap): Evet, çok mühim bir tepedir.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Bu vakalar cereyan ederken, bittabi diğer taraftan Fransız kuvvetlerine karşı tekabül edecek kuvvetlerimizin Ayıntap'ta toplanması için lazım gelen tedbirlere girişilmiştir. Biliyorsunuz ki, bizim Islâhiye'de, Kilis'te, Pazarcık'ta, Maraş'ta, Birecik'te ve Nizip'te kuvvetlerimiz vardı ve Fırat'ın doğusunda dahi kuvvetlerimiz vardı. Dolayısıyla Fransızlar için bu saydığım mahallerden lüzumu kadar kuvvetin mümkün sürat ile toplanması icap edenlere emredilmişti. Hakikaten 12 Ağustos günü bu mevkilerden hareket eden kuvvetlerimiz Ayıntap'ın kuzeyinde Suboğazı civarında toplandı ve toplanmasını müteakiben Ayıntap'ın kuzey cephesine yöneltilmek üzere, Beylerbeyi'nin kuzeydoğusundan karşı taarruza geçildi. Fransızlara karşı 12 Ağustos'ta başlayan bu taarruz Ağustos'un on ikinci ve on dördüncü günleri devam etti. Ağustos'un on beşinci günü Ayıntap'ın kuzey cephesinden bazı mühim noktalar zapt olundu. Mesela, Hacı Baba denilen yer, sonra Rumı evvelin sırtları gibi ki, bunların zaptı üzerine uzakta Evlekbaba tepesinde kalmış olan Fransızlar kendiliklerinden orayı terke ve ricata mecbur oldu ve bir taraftan da şehir dahilinde bulunan mücahitlerle temas hasıl oldu ve onlara cephane ve diğer hususlarda yardım imkânına da mazhariyet mümkün oldu. 16-17 Ağustos günü kuvvetlerimiz durmadan taarruzlarına devam ettiler. Nihayet 18 Ağustos günü ki, bundan iki gün evvel en son ve katı taarruzlarını yaptılar. Yalnız 12 Ağustos'tan 18 Ağustos'a kadar geçen yaklaşık bir haftalık müddet zarfında Ayıntap ahalisi büyük ıstıraplara ve takibata maruz kaldılar. Fransız kuvvetleri kumandanı ahaliye hitaben gönderdiği bir beyannamede; barış antlaşması icabınca buraları Suriye'den sayılarak Fransız mandasına teslim edilmiştir. Burası da Suriye bölgesine dahildir. İki saat zarfında teslim olmadığınız takdirde bütün şehri toplarımızla yakacağız ve hepinizi öldürceğiz, dediler. Oradaki ahali bu teklif üzerine toplandılar. Neticede, Ayıntap yanar ve bütün Ayıntap ahalisi bu yangının içinde ölür, fakat düşmana teslim olmaz, dediler. *(Şiddetli ve sürekli alkışlar.)* İşte İslamiyete ve ırkımıza yakışan bu kahramanlığı gösterdiler. Bu kahramanlığı bozmak isteyen birkaç kişiyi de derhal bertaraf ettiler. *(Gülüşmeler.)* Düşmana karşı mukaddes müdafaalarına devam ettiler. Bunun neticesi olarak 18 Ağustos günü öğleden sonra saat ikide, düşmanın kuşatma hattında, Doğu cephesinde bulunan kuvvetleri tamamen mağlup edildi ve hezimete uğrayarak parçalandı ve kuvvetlerimiz Ayıntap'ın içerisine girdi. Düşman kuvvetlerinin bir kısmı Ayıntap'ın güney sırtlarında tutunmak istiyordu. Diğer bir kısmı da hezimete uğramış bir tarzda ricat ediyorlardı. Bizim de kuvvetlerimiz, bilhassa süvari kıtalarımız, bu ricat eden düşmanı takip ediyordu. Dolayısıyla Ayıntap'ın en son malumumuz olan vaziyeti bundan ibarettir.

Yasın B. (Ayıntap): Paşa Hazretleri, bu kadar muharebelerin devamı esnasında Ayıntap ahalisinin hicret kelimesini katiyen ağızlarına bile almadıklarının belirtilmesini çok rica ederim.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Hakikaten efendiler. Ayıntap havalisinde bulunan dindaşlarımız, bağımsızlık mücadelesine başladığımızdan beri, Yasin Bey biraderimizin de ifade buyurdukları gibi, hiçbir zaman, hiçbir sebep ve suretle hicretten bahsetmemişlerdir. Ayıntap'taki kahraman dindaşlarımızın daima bahsettikleri bir şey var ise, o da, memleketlerini düşman ayakları altında bırakmamak ve memleketlerine tecavüz cüretini gösteren düşmanı, kendi kuvvetlerine dayanarak, daima kahretmek, mahvetmek ve mağlup etmek ve atmaktır. *(Şiddetli alkışlar.)* Ayıntap ve havalisi ahalisinin vatan müdafaasında, izzetinefis ve namus ve bağımsızlık müdafaasında gösterdikleri tavır ve hareket cidden takdire ve örnek almaya değerdir.

Hacı Hayali Efendi (Urfa): Efendim, cepheyi yaran bilhassa Birecik ve Nizip Kuvayi Milliyesi'dir ki, bunların da belirtilmesini istirham ederim. Kuvayi Milliye Kumandanı'nın bu konuda bir telgrafı vardır.

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Efendim, oraya, arz ettiğim gibi Birecik Kuvayi Milliyesi geldi, Nizip Kuvayi Milliyesi geldi ve Cirablis'teki Kuvayi Nizamiye de geldi. Elcezire Cephesi Kumandanlığı'ndan Kuvayi Nizamiye de gelmişti ki, piyade ve süvariden ve topçudan ibaret idi ve bu hareketi icra eden Kuvayi Milliye ile Kuvayi Nizamiye de beraberdir. Urfa Havalisi Kuvayi Milliye Kumandanı Pehlivanzade'den bana da bir telgraf vardır. 18 Ağustos'ta yazıyor. Orada "Allah'ın inayeti, Birecik ve Nizip Kuvayi Milliyesi'nin şiddetli taarruzları neticesi olarak kahraman Kuvayi Milliye'miz kasabaya dahil olmuştur" diyor. Bu zat orada bulunan Kuvayi Milliye kumandanlarından birisidir. Bunun gibi daha birçok kahraman kumandanlarımız vardır. Orada bu Kuvayi Milliye'yi sevk ve idare eden, Kolordu Kumandanı Salâhattin Bey'dir.

Efendim, hazır bu tafsilata girişmiş iken Doğu'dan da bir kelime ile bahsedeyim. Doğu'da yüksek heyetinize arza değer yeni bir havadis yoktur. İnşallah yakında memnun olabileceğiniz malumatı arza muvaffak oluruz. Yalnız Doğu Cephesi Ordu Kumandanlığı tarafından Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'ne çekilmiş bir telgrafname vardır ki, bunu yüksek heyetinize arz edilmek üzere Riyaset makamına göndermişlerdi. Bunda Ermenilerden bahseden bazı malumat olduğu için Kâtip Bey'e vereceğim, okusun efendim. Başka bir arzunuz var mı efendim? *(Hayır, hayır sesleri.)*

Sırrı B. (İzmit): Etem Bey bizim sıkıntılı bir zamanımızda yetişerek bize pek ferahlı günler verdi. Onun böyle hasta olduğunu işittiğimiz zaman üzüldüğümüzün Meclis namına Etem Bey biraderimize bir teessürname[1] ile bildirilmesini teklif ediyorum. (Uygun, uygun sesleri.)

Mustafa Kemal Paşa (Devamla): Efendim, Etem Bey biraderimizin rahatsızlığından dolayı hakikaten bendeniz de o üzüntüyü şahsen kendimde duydum ve Riyaset makamından kendilerine zaten bildirmiştim. Bununla beraber genel kurul namına da tensip buyurur iseniz, tekrar biraderi vasıtasıyla yazarız. *(Hay hay sesleri.)*

1 Teessürname: Üzüntüyü bildiren yazı. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

AFYON KARAHİSARI'NA SÜRÜLMÜŞ OLAN YOZGATLI HACI HALİL BEYZADE FERÎD, ÖMER, FAİK, ŞÜKRİ EFENDİ'NİN ŞİMDİLİK ANKARA'DA KALMALARI*

(22 AĞUSTOS 1920)[1]

Çapan oğullarına yakınlığından dolayı idareten Afyon Karahisarı'na sürülmüş olan Yozgatlı Hacı Halil Beyzade Ferîd, Ömer, Faik, Şükri Efendi'nin affını veya sürgün yerinin Ankara olarak değiştirilmesini istirham eden dilekçesi ve Dahiliye Vekâleti Celilesinin 12 Ağustos 36 [1920] tarih ve 2927/577 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'ce görüşülerek şimdilik Ankara'da kalmalarına karar verilmiştir.

22 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 16.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.3'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1, S. No. 86, Karar No: 161" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Belgenin üzerindeki tarih, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nce yanlışlıkla 16 Ağustos 1920 olarak okunmuş ve belge bu şekilde tasnif edilmiş. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

AFYONKARAHİSARI'NA SÜRÜLMÜŞ OLAN YOZGATLI KADIZADE MUHLİS EFENDİ'NİN ŞİMDİLİK ANKARA'DA KALMASI*

(22 AĞUSTOS 192●)[1]

Karar: 163

Çapanoğullarına yakınlığından dolayı idareten Afyonkarahisarı'na sürülmüş olan Yozgatlı Kadızade Muhlis Efendi'nin affını veya sürgün yerinin Konya olarak değiştirilmesini istirham eden dilekçe ve Dahiliye Vekâleti Celilesi'nin 11 Ağustos 36 [192●] tarih ve 2892/567 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'ce görüşülerek şimdilik Ankara'da kalmalarına karar verilmiştir.

22 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 16.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.5'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1. S. No. 88, Karar No: 163" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Belgenin üzerindeki tarih, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nce yanlışlıkla 16 Ağustos 1920 olarak okunmuş ve belge bu şekilde tasnif edilmiş. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

İŞGAL DOLAYISIYLA MEVKİİNİ TERKE MECBUR OLAN MEMURLAR VE AİLELERİNE HARCIRAH VERİLMESİ HAKKINDA KANUN MADDELERİ*

(22 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

İşgal dolayısıyla mevkiini terke mecbur olan memurlar ve ailelerine harcırah verilmesi hakkında kanun maddeleridir.

Madde 1. Düşman istilasına maruz kalmakla mevkiini terke mecbur olan memurlar en yakın liva merkezine veya resmen merkez kabul edilen mahalle gitmek şartıyla memuriyet mevkileriyle iltica ettikleri merkez arasındaki mesafe için harcırah kararnamesine göre sefer masrafları almaya hak kazanırlar. Bu suretle mevkiini terk eden memurlar ailelerini de beraber nakletmiş oldukları takdirde başkaca aile harcırahı dahi alırlar.

Madde 2. Memuriyet mevkileri düşman istilasından kurtarılarak yerlerine dönen bu türden memurlara son iltica ettikleri yerlerle[1] memuriyet mevkileri arasındaki mesafe için dönüş harcırahı ve aileleri de beraber ise ayrıca aile harcırahı verilir.

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.14. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 93, Karar No: 172" kaşesi basılıdır. Aynı kanun tasarısının, Büyük Millet Meclisi'nin 27 Ekim 1920 günü öğleden sonra saat 4.45'te açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 91. toplantı 2. celsesinde, Mustafa Kemal Paşa'nın 23 Ağustos 1920 tarihli tezkeresi ve gerekçesiyle okunan örneği için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.5, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.193-194. 23 Ağustos 1920 tarihli tezkere ve kanunun gerekçesi için bkz. elinizdeti ciltte s.262-263. (Y.N.)

1 "İltica ettikleri yerlerle" sözcüklerinin aslı olan ve *TBMM Zabıt Ceridesi*'nde "mültecalariyle" şeklinde geçen sözcük. TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgenin çevrimyazısında yanlışlıkla "melceleriyle" şeklinde okunmuş. (Y.N.)

Madde 3. İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

Madde 4. İşbu kanunun icrasına Maliye Vekili memurdur.

22 Ağustos 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

HEYETİ VEKİLE KARARI

POSTA VE TELGRAF İDARELERİNİN KENDİ İHTİYAÇLARI İÇİN ZİRAAT BANKALARI MARİFETİYLE NAKLETTİRECEKLERİ MEBLAĞLARDAN ÜCRET ALINMAYACAĞINA DAİR KANUN MADDELERİ*

(22 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Posta ve Telgraf İdarelerinin Kendi İhtiyaçları İçin Ziraat Bankaları Marifetiyle Naklettirecekleri Meblağlardan Ücret Alınmayacağına Dair Kanun Maddeleri

Madde 1. Posta vasıtalarının yokluğu veya yetersizliği halinde Posta ve Telgraf ve Telefon Müdüriyeti Umumiyesi'nden maaş ve masraf açığı olarak kendi merkezlerine göndereceği veya merkezden getirteceği veyahut merkezler arasında nakline lüzum göreceği meblağlar Ziraat Bankaları marifetiyle ücretsiz nakil olunacaktır.

Madde 2. İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

Madde 3. İşbu kanunun hükümlerinin icrasına Dahiliye ve Maliye vekilleri memurdur.

22 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.15. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 94, Karar No: 173" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI
SİİRD SANCAĞININ BAĞIMSIZ OLARAK İDARESİ*
(22 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi
Dahiliye Vekâleti
Adet 188

Kanun Tasarısı

Madde 1. Siird sancağı bağımsız olarak idare olunacaktır.

Madde 2. Yayımlandığı tarihten muteber olan işbu kanunun icrasına Heyeti Vekile memurdur.

7 Zilhicce 338 ve 22 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru Iktisadiye Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili İzinlidir.	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.08.1920.030.18.1.1 - 1.10.10'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 104, Karar No: 188" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

MALİYE MÜSTEŞARI'NIN RİYASETİ ALTINDA DAHİLİYE, MAARİF, SIHHİYE, NAFIA, ŞER'İYE, İKTİSAT DAİRELERİNDEN BİRER MEMURDAN MEYDANA GELMEK ÜZERE KOMİSYON TEŞKİLİ*

(22 AĞUSTOS 1920)

Ankara
23.8.336 [1920]

Bağlı liva iken bağımsız olarak idareleri kararlaştırılan mahaller teşkilatının bazı dairelerce tadil ve tebdil ile kadroların yeni şekle göre artırılmak istenildiği ve bağlı yerleri bağımsız liva haline getirilmekle yalnız merkez sancağından ibaret kalan vilayetler teşkilatının da yeni şekle göre değiştirilmesine teşebbüs olunduğu, dairelerin vaki olan müracaatlarından anlaşılmakta olup, gerçi bu tür vilayet ve livaların kadro teşkilatlarında bazı değişiklikler icrası zaruri ise de, bunlar her dairece başka bir görüşe göre yapılması idarenin intizam ve yeknesaklığını ihlal edeceğinden, buna mahal kalmamak üzere tensip buyurulan daireler müsteşarlarından birisinin riyaseti altında bütün dairelerin alakadar müdürlerinden meydana gelen bir komisyon teşkili hakkında Umuru Maliye Vekâleti Celilesinin 14 Ağustos 336 [1920] tarih ve 773/123 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'ce görüşülerek Maliye Müsteşarı'nın riyaseti altında Dahiliye, Maarif, Sıhhiye, Nafıa, Şer'iye, İktisat dairelerinden birer memurdan meydana gelmek üzere komisyon teşkiline karar verilmiştir.

22 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.20'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 98, Karar No: 178" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

ERKÂNIHARBİYEİ UMUMİYE RİYASETİ'NE*

(22 AĞUSTOS 1920)

Tahrirat
168

Ankara
22.8.36 [1920]

Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'ne

Sivas'ta bulunan Ikinci Erzurum Kuvayi Milliye Müfrezesi'nin Ankara'ya hareket ettirilmesinin lazım gelenlere emir buyurulmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 347'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

UMURU DAHİLİYE VEKÂLETİ'NE*

(22 AĞUSTOS 1920)

Tahrirat
170

Ankara
22.8.36 [1920]

Umuru Dahiliye Vekâleti'ne

Giresun Müdafaai Hukuk Reisi Osman Ağa'dan 18.8.36 [1920] tarihiyle gelen şifreli telgrafname[1] ile 22.8.36 [1920] tarihiyle verilen cevap suretleri iliştirilmiştir. Efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1518'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

1 Giresun Müdafaai Hukuk Reisi Osman Ağa'nın şifre telgrafı için bkz. elinizdeki ciltte s.204. (Y.N.)

GİRESUN MÜDAFAAİ HUKUK REİSİ OSMAN AĞA'YA*

(22 AĞUSTOS 1920)

Şifre
Gayet aceledir.
144

Ankara
22.8.36 [1920]

Giresun Müdafaai Hukuk Reisi Osman Ağa'ya

C. 18.8.36 [1920] şifreye:

Yunan gemilerinin Zonguldak civarında mevcudiyetleri hakkında verilen malumatın esası olmadığı tahakkuk etmiştir. Şiddetli tedbirler zamanı henüz gelmediğinden, bu konuda Dahiliye Vekâleti'nin tebligatı dairesinde hareket buyurulmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1517'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

HAZİNEİ HASSA'YA AİT EMLAK, ARAZİ, MÜESSESELER VE İMTİYAZLAR HAKKINDAKİ MUAMELELERİN MALİYE TARAFINDAN İCRASI*

(23 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Hazinei Hassa'ya[1] ait bulunan emlak ve arazi ve müesseseler ve imtiyazlar hakkındaki bütün tasarruf muameleleri adı geçen hazineye vekil olarak Maliye tarafından icra kılınacaktır.

Madde 2. 8 Kânunusani [8 Ocak] tarihli geçici kararname icabınca Hazinei Hassa'ya iade olunan emlak ve arazi ve müesseseler ve imtiyazlara ait bütün muameleler genel barışın yapılmasına kadar yine Maliye tarafından icra edilecektir.

Madde 3. İşbu kanun yayımlanmasından sonra muteberdir.

Madde 4. İşbu kanunun icrasına Maliye Vekili memurdur.

23 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 23.08.1920, 030.18.1.1 - 1.9.16. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 94, Karar No: 174" kaşesi basılıdır.

1 Hazinei hassa: Hükümdarlık makamına mahsus tahsisat ile mallar ve emlak. (Y.N.)

OYUN KÂĞITLARINDAN ALINAN TÜKETİM VERGİSİ HAKKINDA KANUN TASARISI VE GEREKÇESİ*

(23 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

23.8.1336 [1920]

Oyun kâğıtlarıyla kibrit ve sigara kâğıtlarından ayrı ayrı kanunlarla alınan tüketim vergilerinin artırılması hakkında Umuru Maliye Vekâleti'nce tanzim kılınan üç kıta kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası Heyeti Vekile'ce görüşüldükten sonra tasvip olunarak müzakere için Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne verilmesi kararlaştırılmış olmakla gereğinin yapılmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Gerekçe Yazısı

14 Mart 1334 [1918] tarihli kanun hükümlerine göre dahili sarfiyata mahsus olarak Osmanlı memleketleri dahilinde imal veyahut Osmanlı memleketlerine hariçten ithal olunan oyun kâğıtlarından bandrol yapıştırılması suretiyle beş kuruş tüketim vergisi alınıyordu. Halbuki oyun kâğıtlarının bugünkü fiyatı eski fiyatın birkaç misli derecesinde pahalı ve Devlet Hazinesi'nin paraya ihtiyacı belli olmakla beraber, bilhassa bu verginin artırılması memleket ahlakına tesiri itibariyle de zaruri görülmekle, söz konusu vergi yirmi beş kuruşa çıkarılmıştır. Kanuna aykırı hareketlerden doğan para cezaları eski kanunda devletin şahsi hukukundan sayıldığına dair açıklık bulunmadığı için bazı mahkemelerce genel hukuktan sayılarak Hazine memurlarının şahsi hukuk dilekçesi vermek suretiyle takibatta bulunmalarına müsaade edilmemekte ve bu yüzden süratle takip edilmeyerek ve neticelendirilmeyerek Hazine haklarının kaybına sebep olmaktadır. Bundan dolayı işbu para cezalarının alakadar maliye memurları tarafından takip edilmesi uygun görülmüştür. Dolayısıyla eski kanunun

* *TBMM Zabıt Ceridesi*. Devre 1, c.4. Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü. 2. Basım, Ankara, 1942, s.406-407.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı ve gerekçesi, Büyük Millet Meclisi'nin 30 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 2.30'da açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 76. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

tüketim vergisini tayin eder ikinci maddesinin değiştirilmiş şeklini ve para cezasının şahsi hukuktan sayılmasına dair ilave kılınan maddeyi ve alınma tarzı ve inzibati esaslarıyla alakalı diğer maddelerinin bırakılmasını bildiren kanun tasarısı ekte arz ve takdim kılındı.

21 Ağustos 1336 [1920]

Oyun Kâğıtlarından Alınan Tüketim Vergisi Hakkında Kanun Tasarısı

[...][1]

1 Zabıtta burada, "Oyun Kâğıtlarından Alınan Tüketim Vergisi Hakkında Kanun Tasarısı"nın maddeleri yer almaktadır. Bu kanun tasarısının metni için bkz. 21 Ağustos 1920 tarihli Heyeti Vekile Kararı, elinizdeki ciltte s.234-235. (Y.N.)

SİGARA KÂĞIDI TÜKETİM VERGİSİNİN ARTIRILMASI HAKKINDA KANUN MADDELERİ TASARISI VE GEREKÇESİ*

(23 AĞUSTOS 1920)

Gerekçe Yazısı

12 Mart 1334 [1918] tarihli kanun hükümlerine göre dahili sarfiyata mahsus olarak Osmanlı memleketleri dahilinde imal veyahut Osmanlı memleketleri haricinden ithal olunan sigara kâğıtlarından bandrol yapıştırılması suretiyle on para tüketim vergisi alınıyordu. Halbuki sigara kâğıtlarının bugünkü fiyatı eski fiyatının birkaç misli derecesinde bulunmuş ve devletin mali vaziyetinde fazla gelir tedarikini zaruri kılmakla sigara kâğıtlarından alınan on para tüketim vergisi yirmi paraya çıkarılmıştır. Kanuna aykırı hareketlerden doğan para cezaları eski kanunda devletin şahsi hukukundan sayıldığına dair açıklık bulunmadığı için bazı mahkemelerce genel hukuktan sayılarak Hazine memurlarının şahsi hukuk dilekçesi vermek suretiyle takibatta bulunmalarına müsaade edilmemekte ve bu yüzden davalar süratle takip edilmeyerek ve neticelendirilmeyerek Hazine haklarının kaybına sebep olmaktadır. Bundan dolayı işbu para cezalarının alakadar Maliye memurları tarafından takip edilmesi uygun görülmüştür. Dolayısıyla eski kanunun tüketim vergisini tayin eder değiştirilmiş şeklini ve para cezasının şahsi hukuktan sayılmasına dair ilave kılınan maddeyi ve alınma tarzı ve inzibati esaslarıyla alakalı diğer maddelerinin bırakılmasını bildiren kanun tasarısı ekte arz ve takdim kılındı.

21 Ağustos 1336 [1920]

Sigara Kâğıdı Tüketim Vergisinin Artırılması Hakkında Kanun Maddeleri Tasarısı

[...][1]

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.409-410.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı ve gerekçesi, Büyük Millet Meclisi'nin 30 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 2.30'da açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 76. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Zabıtta burada, "Sigara Kâğıdı Tüketim Vergisinin Artırılması Hakkında Kanun Maddeleri Tasarısı"nın maddeleri yer almaktadır. Bu kanun tasarısının metni için bkz. 21 Ağustos 1920 tarihli Heyeti Vekile Kararı, elinizdeki ciltte s.238-239. (Y.N.)

KİBRİT TÜKETİM VERGİSİNİN ARTIRILMASI HAKKINDA KANUN MADDELERİ TASARISI VE GEREKÇESİ*

(23 AĞUSTOS 1920)

Gerekçe Yazısı

14 Mart 1334 [1918] tarihli kanun hükümlerine göre dahili sarfiyata mahsus olarak Osmanlı memleketleri dahilinde imal veyahut Osmanlı memleketlerine hariçten ithal olunan kibritlerden bandrol yapıştırılması suretiyle beş para tüketim vergisi alınıyordu. Halbuki, kibritlerin bugünkü fiyatı eski fiyatının birkaç misli derecesinde bulunmuş ve beş para iktisat mevkiinde adeta yok denilecek dereceye gelmekle beraber, devletin mali vaziyetinde fazla gelir tedarikini zaruret kılmıştır. Hem kazanç ile mebsuten mütenasip[1] bulunmak ve hem de memleketin mali ihtiyacının teminine hizmet etmek üzere kibritlerden alınan beş para tüketim vergisi yirmi paraya çıkarılmıştır. Kanuna aykırı hareketten doğan para cezaları eski kanunda devletin şahsi hukukundan sayıldığına dair açıklık bulunmadığı için bazı mahkemelerce genel hukuktan sayılarak Hazine memurlarının şahsi hukuk dilekçesi vermek suretiyle takibatta bulunmalarına müsaade edilmemekte ve bu yüzden dava süratle takip edilmeyerek ve neticelendirilmeyerek Hazine haklarının kaybına sebep olmaktadır. Bundan dolayı işbu para cezalarının alakadar Maliye memurları tarafından takip edilmesi uygun görülmüştür. Dolayısıyla eski kanunun tüketim vergisini tayin eder ikinci maddesinin değiştirilmiş şeklini ve para cezasının şahsi haklardan sayılmasına dair ilave kılınan maddeyi ve alınma tarzı ve inzibati esaslarıyla alakalı diğer maddelerinin bırakılmasını bildiren kanun tasarısı ekte arz ve takdim kılındı.

21 Ağustos 1336

Kibrit Tüketim Vergisinin Artırılması Hakkında Kanun Maddeleri Tasarısı

[...][2]

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.412.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı ve gerekçesi, Büyük Millet Meclisi'nin 30 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 2.30'da açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 76. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Mebsuten mütenasip: Biri ötekinin sayısına göre büyüyen veya küçülen iki adedin aralarındaki oran. (Y.N.)

2 Zabıtta burada, "Kibrit Tüketim Vergisinin Artırılması Hakkında Kanun Maddeleri Tasarısı"nın maddeleri yer almaktadır. Bu kanun tasarısının metni için bkz. 21 Ağustos 1920 tarihli Heyeti Vekile Kararı, elinizdeki ciltte s.236-237. (Y.N.)

İŞGAL DOLAYISIYLA MEVKİİNİ TERKE MECBUR OLAN MEMUR VE AİLELERİNE HARCIRAH VERİLMESİ HAKKINDA KANUN TASARISININ MECLİS'E TAKDİMİ VE TASARININ GEREKÇESİ*

(23 AĞUSTOS 1920)

23.8.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Düşman işgali dolayısıyla mevkiini terke mecbur olan memurlara ve ailelerine harcırah verilmesine dair Umuru Maliye Vekâleti'nden tanzim kılınan kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası Heyeti Vekile'ce görüşüldükten sonra tasvip olunarak müzakere için Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne verilmesi kararlaştırılmış olmakla gereğinin yapılmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

İşgal Dolayısıyla Mevkiini Terke Mecbur Olan Memurlara ve Ailelerine Harcırah Verilmesi Hakkındaki Kanunun Gerekçe Yazısı

Düşmanın işgal ve istilası üzerine memuriyet mevkilerini terk ederek dahile çekilen memurlara harcırah verilmesine dair eldeki harcırah kararnamesinde bir madde ve açıklık yok ise de çoğunlukla pek sefil ve perişan bir halde yerlerini terk ile birçokları bütün eşya vesairelerini olduğu gibi bırakarak şu suretle milli emellere sadakatlerini maddeten fedakârlık göstermekle de teyit ve ispat eylemiş olan bu gibi memurlara katlandıkları masraf ve külfetin karşılığı ödenmeyerek sefalet ve zaruretlerine meydan vermek insafa ve adalete uygun olamayacağından, bunlardan hükümetçe gösterilen en yakın liva merkezlerine veya geçici olarak merkez alınan mahallere gi-

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.5, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.193-194.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu tezkere ve gerekçe tasarısı, ekli olan 22 Ağustos 1920 tarihli "İşgal Dolayısıyla Mevkiini Terke Mecbur Olan Memurlara ve Ailelerine Harcırah Verilmesi Hakkındaki Kanun Tasarısı"yla birlikte, Büyük Millet Meclisi'nin 27 Ekim 1920 günü öğleden sonra saat 4.45'te açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 91. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

denlere harcırah kararnamesine göre harcırah verilmesi ve ailelerini de beraber nakletmiş olanlara başkaca aile harcırahı verilmesi ve memuriyet mevkileri düşman istilasından kurtarılıp dönmeye muvaffak olanlara usulen dönüş harcırahı dahi verilmesi uygun görülerek bu konuda tanzim olunan kanun maddelerine ona göre lazım gelen fıkralar alınmıştır.

[...][1]

1 Burada, 22 Ağustos 1920 tarihli Heyeti Vekile kararına konu olan kanun tasarısı okunmuştur. Bu tasarının metni için bkz. elinizdeki ciltte s.249-250. (Y.N.)

KÜTAHYA MUTASARRIFLIĞI MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ RİYASETİ'NE*

(23 AĞUSTOS 1920)

Telgraf
711

23 Ağustos 36 [1920]

Kütahya Mutasarrıflığı Müdafaai Hukuk Cemiyeti Riyaseti'ne

Vatanın müdafaası emrinde Kütahya milli alayının tamamen teşkili hususunda Kütahya Müdafaai Hukuk'u ile değerli arkadaşların gösterdikleri mesaiden dolayı hassaten teşekkür eyler ve malen ve gerekse bedenen bu hayırlı işe yardım edenlere teşekkürlerimin iletilmesini rica eylerim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Arşivi, Dolap 9, Göz 5, Dosya 27/b'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, E.Ü. Basımevi, Ankara, Haziran 1965, sayı 52, Vesika No: 1195. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

HAZRO EŞRAFINDAN MEHMET BEYEFENDİ'YE*

(24 AĞUSTOS 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Özeldir

Ankara
24 Ağustos 1336 [1920]

Hazro Eşrafından Mehmet Beyefendi'ye

Efendim;

Bu mektubumu bu kere Van Vilayeti Âliyesine tayin edilen atufetlu Kadri Beyefendi'ye vererek gönderiyorum. Adı geçen Bey, mevcut genel ahval hakkında zatıâlilerine tarafımdan malumat vereceklerdir. Zatıâlileri gibi vatanperver dindaşlarımızın vatani ve fedakârane olan yardım ve hizmetleriyle vatanımızın ve hilafet makamımızın kurtarılmasına yönelik meşru mesaimizde er geç muvaffakiyete nail olacağımız hakkındaki kati kanaatim sarsılmazdır. Yakında İslam ümmetinin Avrupalı istilacılardan kurtarılması hususundaki muvaffakiyat haberlerini zatıâlinize inşallah tebliğ ederim.

Mahalli ahval hakkında beni sık sık aydınlatmanızı ve öteden beri devam edegelen vatani hizmetlerde ve bilhassa ahalimizin aydınlatılması hususunda tam bir azim ve sebat ile devam buyurmanızı rica eder, gözlerinizden öperim. Efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: *Kara-Amid* dergisi, Atatürk Yılında Diyarbakır sayısı, 1981, s.80-81. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur.
Aynı mektubun "Bitlis'te Küfrevizâde Şeyh Abdülbâkî Efendi'ye" gönderilen örneği için bkz. fotokopisiyle birlikte aktaran: Fethi Tevetoğlu, "Atatürk'ün Nakşibendi Şeyhi Abdülbâkı Efendi'ye Yazdığı Mektuplar", *Hayat Tarih Mecmuası*, Aralık 1973, sayı 12, s.22-23.

DOĞU CEPHESİ KUMANDANLIĞI'NA*

(25 AĞUSTOS 1920)

Şifre tel.
No. 183/63

Ankara, 25.8.36 [1920]

Halil Paşa vasıtasıyla Moskova'da Cemal Paşa tarafından gönderilen tafsilatlı mektubun esas fıkralarını tebliğ eden, 20 Ağustos 36 [1920] tarihli telgrafnamei âlileri layıkı olduğu ehemmiyetle incelendi.

Evvelce de bildirilmiş olduğu gibi, Azerbaycan ile muntazam diplomatik münasebetler tesisindeki ehemmiyeti takdir eden Türkiye Hükümeti, hatta bir başlangıç hareketi olmak üzere Memduh Şevket Bey'i Azerbaycan'a temsilci tayin etmiş ve göndermiş ve Azerbaycan Şûra Hükümeti tarafından buraya, bir sefaret heyeti gönderildiğinde bizim temsilciliğin de sefaret heyetine dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır.

Şu anda Sivas havalisinde bulunan Şevket Bey'e, Eylül başında toplanacak ve on gün devam edecek olan Bakû Kongresi'ne mutlaka yetişmesi lüzumu telgrafla tebliğ edildi. Yüksek karargâhlarına vardığında süratle seyri vasıtalarının sağlanmasını rica ederim.

Afganlı aslından olup, beş seneden beri Türkiye ordusu subayları arasında bulunan Abdurrahman Bey, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından Afgan Emiri nezdine temsilci tayin edilmiş ve adı geçen, bundan beş gün önce Erzurum ve Nahcivan'a uğramak üzere Moskova yoluyla Afganistan'a gitmiştir. Tarafımdan adı geçen Emir Hazretleri'ne yazılan özel bir mektup, Abdurrahman Bey'e verilerek ulaştırılmıştır. Bu hususların Halil Paşa'ya da tebliğini rica ederim.

Telgrafnamei âlilerinin son fıkralarında ortaya konulan fikirlere ve görüşlere, tarafı senaveranemden[1] dahi tamamıyla iştirak edilmektedir, Efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* Dış İşleri Bakanlığı Arşivi (D.B.A.) - S. Rusya-Türkiye. 30/A-2'den aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, c.I, s.399-400. Belge, yukarıdaki kaynakta "Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'dan Şark Cephesi Kumandanlığı'na" başlığıyla yer almaktadır. (Y.N.)

1 Senaverane: Birini övene ait, onunla ilgili. (Y.N.)

KUMANDANLIKLARA*

(25 AĞUSTOS 1920)

Eskişehir
25.8.36 [1920][1]

Bilecik'te Ertuğrul Grubu Kumandanlığı'na
Bilecik vasıtasıyla 61. Fırka Kumandanlığı Vekâleti'ne
Adapazarı'nda 24. Fırka Kumandanlığı'na
Pazarcık'ta 11. Fırka Kumandanlığı'na
Afyon Karahisarı'nda 12. Kolordu Kumandanlığı'na
Uşak'ta 23. Fırka Kumandanlığı'na
Denizli'de 57. Fırka Kumandanlığı'na
1. ve 2. Kuvvei Seyyare Kumandanlarına
Batı Cephesi Kumandanlığı'na[2]

1. Cephedeki asker arkadaşlarımızla bayramlaşmak ve genel vaziyeti mahallinde teftiş etmek üzere, Müdafaai Milliye Vekili ve Erkânıharbiyei Umumiye Reisi ile birlikte Eskişehir'e geldim. Bayramınız mübarek olsun. Vatanımızın kurtarılması için giriştiğimiz mukaddes mücahedede Hakk'ın inayetiyle yakında muvaffakiyet kazanır ve hakiki bayramlar yaparız.

2. Davamızın meşruiyetine ve bunda muvaffak olacağımıza en bariz delillerden biri olmak üzere, son günlerde cihanın genel vaziyetinin lehimize aldığı mühim cereyanları zikredeceğim:

Ordularını, doğu sınırımıza kadar ilerletmek ve bize yardım etmek suretiyle harekât birliği[3] yaptıklarını fiilen ispat eyleyen Bolşevik orduları, emperyalist devletlerin Doğu'da yegâne dayanağı olan Lehistan'ı istila ederek ve her yerde büyük zaferler kazanarak Varşova önlerine kadar ilerlediler. Bütün şiddetiyle ilerleyen ve kendi hayatlarını tehdit eyleyen bu mukavemeti yok eden istila akını karşısında, Avrupa

* Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Arşivi, Dolap 9, Göz 5, Dosya 2'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Aralık 1964, sayı 50, Vesika No: 1160. Belgenin 27 Ağustos tarihli ve eksik bir örneği için bkz. *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Eylül 1920. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s.347-348. *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*'ndeki eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen, *Hâkimiyeti Milliye*'deki ise Kemal Şenoğlu tarafından okunmuştur.

1 Eski yazı belgenin tarihi, *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*'nde yanlışlıkla "28/8/36" şeklinde okunmuş. (Y.N.)

2 Başlıklar *Hâkimiyeti Milliye*'de yoktur. (Y.N.)

3 "Harekât birliği" sözcüklerinin aslı olan "tevhidi harekât" sözcükleri yerine, *Hâkimiyeti Milliye*'de "bizimle tevhidi harekât". (Y.N.)

devletleri, Lehistan'a yardım için bir tek nefer dahi gönderemeyecek vaziyettedirler. Dolayısıyla, bu tehlikeye de karşı koymak boş ümidiyle Yunanlıları istihdama karar verdiler. Lehistan'daki elim vaziyetlerini hafifletmek için Kırım sahillerine Yunan kıtaları sevk olunmaya başlandı. Bununla beraber, ortaya çıkan bu yeni sıkıntılar karşısında, Avrupa devletleri, Türkiye'deki vaziyetlerini süratle iyileştirerek bütün kuvvetlerini Bolşevik tehlikesine karşı kullanabilmek için, Yunanlılara Batı cephemize karşı yeniden bir taarruz icra ettirmeleri ihtimali vardır. Bu son günlerde alınan malumat bu ihtimali takviye[1] etmektedir.

3. İnce araştırmalar ve hesaplar neticesinde, Yunanlıların böyle bir taarruza tahsis edebilecekleri azami kuvvete karşı, ordumuzun tam bir muvaffakiyetle karşılık verebilecek bir vaziyette bulunduğu tahakkuk etmiştir. Ancak uzun[2] ve azimkâr mesainin şükrana değer bir neticesi olmak üzere meydana getirilen bu ordunun şimdiye kadar en akıllara durgunluk veren fedakârlıklarla ve zaferlerle dopdolu olan tarih ve ananelerine layık bir azim ve fedakârlıkla vuruşması elzemdir. Hakikati olduğu gibi bilerek tedbirlerimizde isabet etmiş olmak için, hepimiz büyük bir üzüntüyle hatırlamalıyız ki, bundan evvelki Yunan taarruzunda kıtalarımız vazifelerini yapmamışlar ve düşmana bir askeri yürüyüş[3] yaparcasına memleketimizi çiğnetmişlerdir. Beklediğimiz yeni muharebelerde de[4] herhangi bir kıta tarafından en ufak vazifesizlik görülememesi[5] için kumandanların esaslı tedbirler almalarını talep ederiz. Bu vazifenin vicdani ve vatani bir mecburiyet[6] olduğunu belirtmeye lüzum yoktur. Fakat bundan fazla olarak milletimizin geçen Yunan felaketlerini affetmediğini ve yeni muharebelerde vazife yapılmasına karşı fevkalade dikkat ile murakip bulunduğunu[7] bütün alakadarların bilmesi lazımdır. Cereyan eden muharebeden yalnız[8] en büyükten en küçüğe kadar subaylar heyetinin mesuliyeti tabii olup, kıtanın[9] dağılmış veya muharebe etmemiş olması bile subaylar heyetine atfolunacaktır. Velhasıl, vatanımızın kurtarılması ümitleri[10] hakikat kazanmakta olduğu şu anlarda, Yunan taarruzuna karşı ordumuzun muktedir olduğu mukavemeti göstererek, kurtuluşumuzu temin edecek kati zaferi elde etmek için subay ve nefer tarafından vazifenin hakkıyla yapılacağı ve yaptırılacağı[11] meselesinde hiçbir şüphe ve tereddütün kalmaması lazımdır.

1 "İhtimali takviye" sözcükleri yerine, *Hâkimiyeti Milliye*'de "ihtimaliye", *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*'te "ihtimali teyit". (Y.N.)

2 "Ancak uzun" sözcüklerinin aslı olan "Ancak medid" sözcükleri yerine, *Hâkimiyeti Milliye*'de "Müdebbir" (Tedbirli). (Y.N.)

3 "Askeri yürüyüş" sözcüklerinin aslı olan "meşiyet-i askeriye" sözcükleri yerine, *Hâkimiyeti Milliye*'de "teşebbüsü askeriye" (askeri teşebbüs). (Y.N.)

4 *Hâkimiyeti Milliye*'de "de" bağlacı yoktur. (Y.N.)

5 *Hâkimiyeti Milliye*'de "gösterilmemesi". (Y.N.)

6 "Vicdani ve vatani bir mecburiyet" sözcüklerinin aslı olan "bir mecburiyet-i vicdaniye ve vataniye" sözcükleri yerine, *Hâkimiyeti Milliye*'de "bir mecburiyeti vahdaniyye ve vataniyye". (Y.N.)

7 Fevkalade dikkat ile gözlediğini, denetlediğini anlamında. (Y.N.)

8 "Cereyan eden muharebeden yalnız" sözcükleri yerine, *Hâkimiyeti Milliye*'de "Muharebeden firar vukuunda". (Y.N.)

9 *Hâkimiyeti Milliye*'de "kıtaatın" (kıtaların). (Y.N.)

10 "Vatanımızın kurtarılması ümitleri" sözcüklerinin aslı olan "vatanımızın istihlası ümitleri" sözcükleri yerine, *Hâkimiyeti Milliye*'de "vazifemizin istihlası ettikleri". (Y.N.)

11 "Yapılacağı ve yaptırılacağı" sözcüklerinin aslı olan "ifa edileceği ve ifa ettirileceği" sözcükleri yerine, *Hâkimiyeti Milliye*'de "ifa ettirileceği". (Y.N.)

4. Başlı başına dünyanın en büyük kahramanlık tarihine vâris olan ve dünyanın en muazzam ordularına karşı büyük bir şan ve şerefle ve muvaffakiyetle vuruşmuş olan ordumuzun, Yunanlılar gibi bir düşmana layık olduğu karşılığı göstereceğini,[1] kumandanlarımızın ve subaylar heyetimizin temin edeceğini, Hakk'ın lütfundan ümit eder ve beklediğimiz bu yeni muharebede asil ordumuz için neticenin[2] ve kati zaferler temin ederek bütün silah arkadaşlarımıza samimi ve kalbi selamlarımızı tebliğ eyleriz.

İsmet Fevzi M. Kemal[3]

Makine başında kolordu ve fırka karargâhlarından birer subaya yazdırılacaktır.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de burada "ve bunu" sözcükleri vardır. (Y.N.)
2 *Hâkimiyeti Milliye*'de "netice husulü". (Y.N.)
3 *Hâkimiyeti Milliye*'de yalnızca "Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal" imzası bulunmaktadır. (Y.N.)

ADANA DARÜLMUALLİMATI MUALLİMELERİ HANIMLARA*

(26 AĞUSTOS 1920)

2745
Karargâh Vagon

Konya Darülmuallimatı'nda[1] Misafireten Bulunan
Adana Darülmuallimatı Muallimeleri Hanımlara

C. Hepinizin Eskişehir'e uğramanız lüzumu Konya Vilayeti Âliyesi'ne yazılmıştır. Eskişehir'e vardığınızda yeni vazife almak üzere Eskişehir Mutasarrıfı Fatin Bey'e müracaatınızı rica ederim.

26.8.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, Kutu 93, Belge 4'teki eski yazı belge Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Darülmuallimat: Kız öğretmen okulu. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ZİRAAT BANKASI'NIN MUAMELELERİ VE GELİRİ*

(31 AĞUSTOS 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. 1336 [1920] senesi Mayıs'ından itibaren Eylül sonuna kadar Ziraat Bankası işlerinin ve muamelelerinin yürütülmesi ve genel hizmetlerinin yerine getirilmesi için cetvel icabınca "137 630" liralık geçici tahsisat açılmıştır.

Madde 2. Ziraat Bankası Müdüriyeti Umumiyesi'yle alakalı gelir, bu konuda çıkarılmış kanunlar ve nizamlar icabınca tahsil olunacaktır.

31 Ağustos 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili
M. Kemal

Dahiliye Vekili
Dr. Adnan

Adliye Vekili
Celâleddin Arif

Müdafaai Milliye Vekili
(Cephede teftişte bulunduğu)

Umuru Şer'iye Vekili
Fehmi

Erkânıharbiyei Umumiye Reisi
İsmet

Sıhhiye Vekili
Dr. Adnan

Umuru İktisadiye Vekili
Dr. Adnan

Nafıa Vekili
İsmail Fazıl

Maarif Vekili
Dr. Adnan

Maliye Vekili
Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 31.08.1920, 030.18.1.1 - 1.7.9. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 64, Karar No: 127" kaşesi basılıdır.

MUSTAFA KEMAL PAŞA-SÜLEYMAN SAMİ GÖRÜŞMESİ*

(AĞUSTOS ORTALARI/ 1920)

- Hangi amaçla geldiniz?

- Ben, Bakû'daki Türkiye Komünist Partisi Merkez Bürosu'ndan size gönderildim.

- Türkiye Komünist Partisi'nin amacı nedir?

- Türkiye Komünist Partisi, Türkiye'de toplumsal devrimin zafere ulaştırılması amacını gütmektedir.

- Anadolu'da hücreleriniz var mı?

- Var. Bizim hücreler, ilk fırsatta açık faaliyet göstermeye başlayacaklar; bunu yapamazsa, devrim şartlarının oluşturulması amacıyla çalışmalarını sürdürmeye devam edecektir.

- Bakû Kongresi ile ilgili bilginiz var mı?

- Evet. Bu Kongre, bizim hücrelerdeki üyelerin katılımıyla yapılacak ve Türkiye'de Komünistleri ilgilendiren konuları ele alacaktır. Ayrıca, başka bir kongre de yapılacak ki, bunun amacı, Anadolu'nun doğusundaki halkların mücadelesine hız kazandırmaktır.

- Sizin parti kime bağlıdır ve parayı nereden alıyor?

- Partimiz, 3. Enternasyonal'e bağlıdır ve parayı da oradan almaktadır.

- Partinizin Azerbaycan ve Rusya ile ilişkileri?

- Olağanüstü iyidir. Partimiz, Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkiler ve meseleler konusunda bilgi alıyor.

- Ruslar bize yardım eder mi?

- Rusya Cumhuriyeti, ortak düşmanımız olan emperyalistlerin çökertilmesi ve ezilen halkların kurtarılması için yardım etmeyi kararlaştırmıştır. Fakat Anadolu hükü-

* Aslı, Rusya Yeni Tarih Belgelerini Koruma ve Araştırma Merkezi'ne bağlı Doğu Arşiv Merkezi'nde, Font 495, Liste 181, Dosya 303, s.75-84'te bulunan, Mustafa Suphi'nin Stalin'e raporunun fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Rapor, Arif Acaloğlu tarafından Rusçadan çevrilmiştir. Rapor hakkında ayrıca bkz. "Mustafa Suphi'nin Stalin'e Raporu ve Mustafa Kemal Paşa'nın TKP İle Görüşmesi", *Teori*, Temmuz 2000, sayı 126, s.3-16; Mehmet Perinçek, "Atatürk: 'Büyük Millet Meclisi de Sovyet Sistemi'", *Aydınlık*, 2 Temmuz 2000, s.8.

metinin, komünizme çok uzak ve yabancı oluşu, Rusya'da Türkiye ile ilgili kuşkular doğmasına yol açabilir. Kesin ve geniş bir destek alabilmek için Türkiye, kapılarını komünist görüşlere açmalıdır. Hiç kuşkusuz, bizim emekçi halk, kültür ve eğitimin etkisiyle ilerleyecek ve kendisini ezenlerden kurtulacaktır.

- Rusya Komünizmi tam olarak kabul etti mi ve gücü nereden geliyor?

- Hiç kuşkusuz, Rusya'nın idaresi ve askeri teşkilatı komünist yola girmiş durumdadır. (Rusya'nın) askeri gücü, komünist yönetimin düşündüğünden daha büyük ve muazzamdır. Çar rejiminin baskısı altında olan Müslüman halklar, özgür ve mükemmel bir hayata kavuşmuş bulunuyorlar.

(Kemal Paşa, Müdafaai Hukuk cemiyetlerinin ve bunların seçmiş olduğu Büyük Millet Meclisi'nin Sovyet sistemi olduğunu vurgulayarak şunları söyledi:)

- Dışarıdan gelen teşkilatçı kişilere hiç ihtiyaç yoktur. Sizin en yetkili organınız ile bizim ilişkileri, yalnız Büyük Millet Meclisi sağlayabilir.

- Müdafaai Hukuk cemiyetleri, zenginlerden ve unvan sahiplerinden oluşmuştur. Millet Meclisi de yine zenginlerden ve unvan sahiplerinden oluşmuştur ve Sovyet kuruluşunun tam tersidir. İşçi, köylü ve yoksullar, yine eskisi gibi zengin sınıflar tarafından ezilmekte ve soyulmaktadır.

- Biz bunu biliyoruz ve buna karşı bazı reformlar yapıyor ve önlemler alıyoruz.

(Paşa, Anadolu'da açık örgütsel çalışmalarda bulunabilme izniyle ilgili sorulara olumlu yanıtlar vermedi.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

DAMGA VERGİSİ KANUNU'NUN BAZI MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİNE DAİR KANUN TASARISI*

(AĞUSTOS 1920)[1]

Muamelesi tamamlanmıştır.

25 Zilhicce 1323 ve 6 Şubat 1321 [19 Şubat 1905] tarihli Resmi Damga[2] Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı:

Birinci Madde. 25 Zilhicce 1323 ve 6 Şubat 1321 [19 Şubat 1905] tarihli Damga Resmi Kanunu'nun ikinci maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Damga vergisi evrak ve senetler ve ilamların türü ve mahiyetlerine ve senetlerde yazılı meblağ ve kıymete göre alınır.

İkinci Madde. Resmi Damga Kanunu'nun dokuzuncu maddesine bağlı cetvel, bağlı bir numaralı cetvel suretinde değiştirilmiştir.

Üçüncü Madde. Adı geçen kanunun üçüncü maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Dokuzuncu maddede ve muafiyet faslında yer almayan ve bir vergiye de tabi bulunmayan her tür evrak ile bunların tercümelerinin özet ve suretleriyle hükümet dairelerine ibraz olunduğu zaman beş kuruşluk pul yapıştırılacaktır.

Dördüncü Madde. Adı geçen kanunun on birinci maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Dokuzuncu madde ile muafiyet faslında yazılı olmayan ve meblağı ihtiva eden evrak ve senetlerin tamamı ile tütün ve diğer mallar ihracat senetleri bildirdikleri veyahut evrak ve senetlerde yer alan rakamların toplamı nispetinde vergi ve damgaya tabidir. Şöyle ki:

Yüz kuruş ve ondan aşağı meblağlar için	1 kuruş
Yüz kuruştan yukarı iki bin kuruşa kadar	2 kuruş
İki bin kuruştan on bin kuruşa kadar beher iki bin ve küsuru için	2 kuruş
On binden yukarı yüz bin kuruşa kadar beher beş bin kuruş ve küsuru için	10 kuruş
Yüz binden yukarı meblağlar için beher on bin kuruş ve küsuru için	25 kuruş alınır.

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, .08.1920, 030.18.1.1 - 1.7.19. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 71-73, Karar No: 137" kaşesi basılıdır.

1 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan belgenin çevrimyazısı üzerinde tarih yoktur. Belge, Arşiv'de "Ağustos 1920" tarihli dosyada yer almaktadır. (Y.N.)

2 Resmi damga: Damga vergisi. (Y.N.)

Beşinci Madde. Adı geçen kanunun on beşinci maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir.

Sigortalar aşağıda tayin edildiği gibi damga vergisine tabidir.

Evvela ne müddet için olursa olsun yapılan yangın sigortaları temin olunan meblağın beher on bin kuruş ve küsuratından sigorta müddetinin beher senesi için ikinci olarak hayat sigortalarıyla şahıs kazası sigortalarının sigorta ücreti olarak ödenecek beher elli kuruş küsuratı için bir kuruş damga vergisi alınır.

Altıncı Madde. Adı geçen kanunun yirmi birinci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Fermanı âli ile teşkil edilecek her tür şirketlerin geçici veya kati hisse senetleri yazılı kıymeti üzerinden yüz kuruşta bir kuruş nispetinde bir defa olmak üzere damga vergisine tabi olacaktır.

Yedinci Madde. Adı geçen kanunun yirmi ikinci maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Yirmi birinci maddede yer alan şirketler tarafından ihraç olunacak geçici veya kati tahviller yazılı kıymetleri üzerinden yüz kuruşta ve yüz kuruş küsuratında bir kuruş hesabıyla yine bir defa olmak üzere pul vergisine tabidir.

Sekizinci Madde. Adı geçen kanunun yirmi altıncı maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Osmanlı memleketlerinde alınıp satılan yabancı borçlanma hisseleri[1] ve tahviller ve hisse senetleri itibari kıymetleri üzerinden bir defa olmak üzere yüz kuruşta veya yüz kuruş küsuratında bir kuruş vergiye tabidir. İtibari kıymetleri belli olmadığı surette damga vergisi hakiki kıymetleri, yani piyasa kıymeti üzerinden alınır.

Dokuzuncu Madde. Adı geçen kanunun yirmi sekizinci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Damga vergisi evrak ve senetler ve ilanlara tabi oldukları vergi kıymetindeki pulların yapıştırılması ile ödenir.

Onuncu Madde. Adı geçen kanunun yetmiş dördüncü maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Her tür vergiler vesair gelir kaydı lazım gelen meblağların alınmasını ve incelenmesini bildiren resmi daireler sandıklarından ve emvali miriye mültezimleri[2] ve bütün tahsil memurları tarafından verilen makbuz ve gelir senetlerine bir kuruşluk maktu pul yapıştırılır. İşbu makbuz ve gelir senetlerinin verilmesi mecburidir. Her tür vergiler ve kuponlu makbuz veya zahriyeli[3] pusula ile alındığı halde kuponlara ve zahriyelere pul konulup yalnız asıl tezkereye veya pusulaya bir kuruşluk pul yapıştırılır.

On Birinci Madde. Adı geçen kanunun yetmiş beşinci maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Resmi daireler tarafından efrada her tür nakliyat için verilen dava ve transit tezkereleri veya bunların yerine geçecek ruhsatname ve ilmuhaberler ve bedeli öşre ve vergiye vesaireye karşılık aynen bırakılan zahireler ve eşya için verilen makbuzlar 1 kuruş. Her şekilde tütün, tümbeki, içki satış tezkereleri 10 kuruş. Alım satım, inşaat ve tamirat tezkereleri ve yüz kuruşa kadar olan esnaf tezkereleri ile ser-

1 Belgedeki aslı "ecnebi istikrazat eshamı". (Y.N.)
2 Emvali miriye: Kamu malları, devlet malları. Mültezim: Vergi toplayan kimse. (Y.N.)
3 Zahriyeli: Kâğıt ve makbuzların arkası, ikinci sureti. (Y.N.)

gi ruhsatnameleri 3 kuruş. Geçiş tezkereleri veya onların yerine geçen seyahat varakaları on kuruş. Harca tabi olan pasaportlar, pasavanlar ve yüz kuruştan yukarı iki yüz kuruşa kadar esnaf tezkereleri, sergi ruhsatnameleri 5 kuruş.

Deniz ve kara avlanma tezkereleri, silah taşıma iznini kapsayan tezkereler, iki yüz kuruştan yukarı üç yüz kuruşa kadar vergiye tabi esnaf tezkereleri, sergi ruhsatnameleri 10 kuruş.

Pasavanlar ve üç yüz kuruştan yukarı vergiye tabi esnaf tezkereleriyle sergi ruhsatnameleri 10 kuruş.

Pasaportlar ve üç yüz kuruştan yukarı vergiye tabi esnaf tezkereleri ile sergi ruhsatnameleri 20 kuruş vergiye tabidir.

On İkinci Madde. Adı geçen kanunun yetmiş dokuzuncu maddesinin iki numaralı "üçüncü fıkrası" aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Aslı on kuruş veya ondan aşağı her tür vergiler vesaire gelir kaydı lazım gelen meblağlar için resmi dairelerden verilecek makbuzlar.

On Üçüncü Madde. Adı geçen kanunun 39 ve 77. maddeleri kaldırılmıştır.

On Dördüncü Madde. İşbu kararname her mahalde yayımlandığı günün ertesinden itibaren yürürlüktedir.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili M. Kemal	Dahiliye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili Celâleddin Arif
Müdafaai Milliye Vekili (Cephede teftişte bulunduğu)		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Dr. Adnan
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Dr. Adnan	Maliye Vekili Ferit

BAKÛ'DAKİ DOĞU HALKLARI KURULTAYI'NA KATILACAK DELEGE HEYETİNE VERİLEN TALİMAT*

(AĞUSTOS 1920)

1. İdari inkılap yaptık. Toplumsal inkılap da âdet ve dinimiz itibariyle müsaittir. Ancak henüz vakti değildir. Çünkü emperyalist Avrupalılarla ve İstanbul hükümeti ile harp halindeyiz. Aşağıdan yukarıya gelebilecek bir inkılap dağılmamıza sebep olur. Delegelerimiz müzakereleri dinlemeli ve bize haber vermelidir.

2. Kurultay'da Anadolu'nun hakiki inkılapçı olduğunu ve inkılap ruhundan başka bir şey tanımadığını bilfiil göstermek, kurultaya iştirak edecek olan Avrupalı delegelerin bu hususta itimat ve emniyetlerini kazanmak ve yardımlarından memleketimiz için azami istifadeyi temin etmek, memleketimizin idare tarzı ve siyaseti hakkında en iyi usul ve şeklin ne olabileceğini onlara anlatmak.

3. Delegelerimiz Türkiye hakkında her ne şekil ve mahiyette olursa olsun bir hüküm ve karar almaya salahiyettar değillerdir.

* Ali Fuat Cebesoy, *Moskova Hatıraları*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982, s.22. Yukarıdaki kaynakta, belgeye, "Kurultaya iştirâk eden murahhaslarımıza şu talimat verilmişti:" açıklamasıyla, imzasız ve tarihsiz olarak yer verilmiş. Kurultay, 1 Eylül 1920'de toplanmıştı. (Y.N.)

SEFERBERLİKTE FİRAR SUÇLARINI İŞLEYENLER HAKKINDA KANUN TASARISI VE GEREKÇESİ*

(2 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesi'ne

Seferberlikte firar suçlarını işleyenler hakkında Müdafaai Milliye Vekâleti'nce tanzim kılınan kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası Heyeti Vekile'ce tasvip olunarak müzakere için Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne gönderilmesi kararlaştırılmış olmakla gereğinin yapılmasını rica ederim.

2 Eylül 1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

[...][1]

Gerekçe Yazısı

Orduda firar vakalarının çokluğu vatanın selameti ve bağımsızlığını tehlikeye düşürecek bir şekil almıştır. Bu hususun şiddetli tedbirler ile süratle önüne geçmek zamanı gelmiştir. Hakikaten Harbi Umumi'nin sonlarına doğru firar vakaları çoğalmış ve Mütareke'yi müteakip siyasi tesirler ile de bu firar keyfiyeti adeta tergib[2] ve teşvik olunmuştur. Efrada bu devamlı firar cüretini veren keyfiyet birçok genel aflarla şüphesiz cezadan azade kalmış olmaları da halihazır askeri kanununun firariler hakkındaki cezası düşman karşısı müstesna olmak üzere birkaç ay hapis ile kayıt yenileme ve darp cezasından ibarettir ki, tesiri hemen yok gibidir. Dolayısıyla, bütün millet fertleri firarın cezası olmadığına büyük bir kanaat hasıl etmiştir.

Bu zan ve kanaat şiddetli bir ceza ile ortadan kaldırılmazsa, ordunun bugünü ve geleceği pek büyük tehlikeye maruzdur.

Bu hususa dair birçok misaller sayılabilir.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.20-21.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı ve gerekçesi, Büyük Millet Meclisi'nin 8 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 5.15'te açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 61. toplantı 3. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Fevzi Paşa'nın aynı doğrultudaki önergesi okunur. (Y.N.)

2 Tergib: Arzu ettirme, istek verme, isteklendirme. (Y.N.)

Mesela Sivas havalisinde bazı taburların muharip mevcudu seksen, yüz nefer iken üç dört nefere düşmüştür. Bu son günlerde mevki değiştirmek dolayısıyla mevcudu yüz küsur nefer olan bir taburdan bir gecede 24'ü silahlı ve 52'si silahsız toplam 76 nefer ve keza mevcudu 70 olan Tokad Süvari Bölüğü'nden 34 nefer silah, cephane ve hayvanlarıyla firar eylemişlerdir. Halen bir veya iki Ahzı Asker[1] kalemi bölgesi, bir nizamiye fırkasının ikmal mevcuduna tahsis olunmaktadır. Misal olarak bunlardan Konya Ahzı Asker Kalemi son bir ay zarfında 8 500 küsur ve Karahisar ve Burdur kalemlerinden dahi hemen aynı miktar nefer sevk ettiği halde cephede hissolunur derecede bir fazlalığa şahit olunmamıştır. Bu şartlar dahilinde orduda talim ve terbiye ve düzen ve disiplin teessüs edemediği gibi, silahlar ve cephane ve teçhizat ve elbiselerimiz dahi kayba uğramaktadır. Çoklukla vukua gelen firarın önü alınmazsa muvaffakiyet ihtimali olamaz.

Firarın önüne geçebilmek için darp, hapis, pranga cezalarının tesirli veya pratik olmadığı anlaşılmıştır. İdam cezası gerçi gayet tesirli olabilirse de telafisi imkânsız bir kayıp olduğundan nadir ahvale hasrolunmalıdır. Cephe civarında Müdafaai Hukuk heyetlerince firarilerin hayvanlarını ve mallarını müsadere, hanelerini yakma veya yıkma gibi cezaların tatbikini ilan etmek suretiyle firarın önüne geçebildikleri tecrübeyle sabit olduğundan bu hususun bir kanun şeklinde tatbiki hemen her taraftan faydalı bir tedbir olarak teklif olunmaktadır. Gerçi bu ceza iktisaden zararlı gibi görülür ise de, tatbikine başlandığı andan itibaren firarın önü alınacağından, tasavvur olunan zararları da hiç hükmüne iner. Bununla beraber kanunların faydalı olabilmesi iyi tatbiklerine bağlı olduğundan, alakadar memurlar gevşeklik, suiistimal veya zaaf eserleri gösterirlerse kanundan bir fayda beklenemeyeceği için buna benzer memurların da şiddetle cezalandırılmaları elzemdir. Ordunun süratle tanzim ve takviyesi için ekte takdim kılınan kanun tasarısının aciliyet kararıyla müzakere ve kabulü gerekmektedir.

Firariler Hakkında Kaleme Alınan Kanun Tasarısı

1. Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında teslim olmayan[2] firari ve bakaya efradın haneleri tahrip ve malları ve hayvanları müsadere olunur.

2. Bundan böyle silahları ve cephanesiyle veya hayvanıyla mükerreren firar eyleyen veya şekavet eden veyahut yakalanmasına memur olanlara silahla mukavemet eden firariler idam olunurlar.

3. Seferde firariler hakkında takibat ve sevkıyatta müsamahaları veya Ahzı Asker muamelelerinde suiistimalleri görülen mülki ve askeri memurlar ve jandarmalar ve askeriye efradı ve köy ve mahalleler ihtiyar heyetleri ve firarinin kıtası kumandanları ve firarileri saklayan veya saklandığı mahalli bildiği halde ihbar etmeyen her şahıs efradı firara teşvikle ordunun harp kuvvetine zarar vermiş sayılarak Hıyancti Harbiye Kanunu'yla cezalandırılırlar.

1 Askerlik Şubesi. (Y.N.)
2 Aslı "dehalet etmeyen". (Y.N.)

4. Firarilerin beraberlerinde götürdükleri silahlar, cephane ve beygir ve diğer miri eşya[1] hakkında fırka kumandanları tarafından hükümete bildirim vukuunda söz konusu eşyanın rayiç üzerinden bedeli iki misli olarak tahsil olunur.

5. İşbu kanunun icrasına Müdafaai Milliye ve Adliye ve Dahiliye ve Maliye vekilleri memurdur.

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal	Umuru Şeriye Vekili	Milli Müdafaa Vekili Fevzi
Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet
Maliye Vekili	Maarif Vekili namına Mahmut Celâl	Nafıa Vekili İsmail Fazıl
Umuru İktisadiye Vekâleti Vekili Mahmut Celâl	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar

1 Miri eşya: Devlete ait eşya. (Y.N.)

ASKERİ MEKTEPLER TALEBESİYLE İHTİYAT SUBAY ADAYLARINA VERİLECEK FEVKALADE ZAMLAR HAKKINDAKİ KANUN DEĞİŞİKLİĞİ TASARISI*

(2 EYLÜL 1920)

Askeri Mektepler Talebesiyle İhtiyat Subay Adaylarına Verilecek Fevkalade Zamlar Hakkındaki Kanun Değişikliği Tasarısı

Madde 1. Asli maaşlarından başka aylık. Mektebi Harbiye talebesiyle Askeri Tıbbiye Mektebi birinci, ikinci, üçüncü ve Askeri Baytar Mektebi birinci, ikinci sınıfları talebesine dört yüz ellişer ve Mektebi Harbiye'nin ihtiyat subay adayı talebesine üçer yüz ve Mektebi İdadii Askeri talebesine ikişer yüz ve yatılı Rüştii Askeri talebesine yüz kuruş fevkalade zamlar verilir.

Madde 2. İşbu zamlardan hiçbir suretle kesintiler yapılmaz.

Madde 3. İşbu zamlar için Müdafaai Milliye Vekâleti'nin 336 [1920] senesi bütçesine üç yüz on sekizinci faslın üçüncü, dördüncü, beşinci maddelerine bir milyon yüz on dokuz bin üç yüz kuruş ilavesiyle kabul olunmuştur.

Madde 4. İşbu kanun 1 Ağustos 1336 [1920] başından muteberdir.

Madde 5. İşbu kanunun hükümlerinin icrasına Müdafaai Milliye ve Maliye vekâletleri memurdur.

2 Eylül 1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	Müdafaai Milliye Vekili Fevzi
Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar
Maliye Vekili Ferit	Maarif Vekili namına Mahmut Celâl	Nafıa Vekili İsmail Fazıl
İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.490.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı, Büyük Millet Meclisi'nin 6 Ekim 1920 günü öğleden sonra saat 1.30'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 79. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

RUSLARLA SİYASİ MÜNASEBETLERİMİZ HAKKINDA HÜKÜMETİN EN SON GÖRÜŞÜ VE KARARI*

(2 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Ruslarla Siyasi Münasebetlerimiz Hakkında
Hükümetin En Son Görüşü ve Kararı Aşağıdadır:[1]

Moskova'daki delege heyetimizin en son 29 Ağustos 336'da [1920] ulaşan raporlarından ve genel ahvalden anlaşıldığına göre, Bolşevik Rusya Türkiye davasını üstlenecek kuvveti kendisinde görememekte.[2] Bolşevik Rusya'nın dahi kalbinde, kaybedilenleri geri almak, İslam ve Türk memleketlerinde mutlak hâkimiyet arzuları hükümran olmakta ve Türkiye'nin kurtuluşunu ve bilhassa İslam memleketleri ile coğrafi ve siyasi irtibatını kolaylaştırmaktan kaçınılmaktadır. Bir de harp ve fen vasıtalarınca pek ziyade fakirleşmiş olduğundan, bu hususta büyük kısmı Müslüman olmak üzere, dünyanın her tarafından vuku bulan müracaatları yerine getiremeyecek bir halde bulunmaktadır. Ancak, daimi vaziyeti[3] itibariyle İslam âlemini tatmin etmek ihtiyacından henüz vazgeçmediği gibi, Batı devletleri ile kuvvetler dengesi husule getirmek için İslam âleminde tahrikler yapmak iktidarını muhafaza etmek ve göstermek mecburiyeti de Batılılarla anlaşma yapılıncaya kadar bakidir.

Bu muhtelif etkenlerin tesiri ile, Türkiye hakkında şimdiye kadar ortaya çıkan hareket hatları, gelecekte, yani diğer İslam milletleri üzerinde kötü tesire mani olmak, bilhassa İngiltere'ye karşı nüfuz ve kudretini hissettirmek için Türkiye'nin mücahedelerine teşvikçi görünmek ve kendisinden talep olunup büyük kısmı itibariyle vermeye muktedir olmadığı vasıtaların verilmesini bugün yarın ile geçiştirmek ve bununla beraber verebileceklerini de mümkün olduğu kadar geciktirmek, Batı devletleri ile anlaşma karşılığında Türkiye'nin terk ve fedası imkânını muhafaza için bizim-

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 02.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.2. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 133, Karar No: 220" kaşesi basılıdır. Ayrıca bkz. Ali Fuat Cebesoy, *Moskova Hatıraları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982, s.96-100.

1 *Moskova Hatıraları*'nda bu başlık yoktur. (Y.N.)

2 "Bolşevik Rusya Türkiye davasını üstlenecek kuvveti kendisinde görememekte" sözcükleri *Moskova Hatıraları*'nda yoktur. (Y.N.)

3 "Daimi vaziyeti" sözcüklerinin aslı olan "vaziyet-i dâimesi" sözcükleri yerine, *Moskova Hatıraları*'nda "dahili vaziyeti". (Y.N.)

le kati bir taahhüde girişmemek, İslam milletleri Türkiye'nin tesirine düşmemek için aralarında irtibata mani olmak, Ermeniler sebebiyle Batı Hıristiyan âlemi nezdinde Türkiye aleyhinde yerleşen iftiracı telkinleri[1] tahrik etmekten sakınmak, kendilerine ve Batı devletlerine karşı Türkiye'nin bağımsız bir politika izlemesine mani olmak için Bolşevizmi Türkiye dahilinde emrivaki haline getirip Türkleri Batılılarla[2] bağımsız olarak uyuşamayacak bir hale sokmak, memleketin idarecilerini bertaraf ederek Türkiye kuvvetinin idaresini Moskova'ya bağlamak gibi hatlardan[3] ibarettir.

Bolşevikler düşünmektedirler ki, eğer Türkler, Azeriler ve Kuzey Kafkasyalılarla irtibat kurarak kuvvetli bir vaziyet gösterirlerse, bu vaziyet gerek Batı devletleri ve gerek Bolşevik Rusya için hayati bir darbe[4] vurabilecek kudret göstereceğinden, bu halde Türkler, en çok[5] menfaatlar temin eden tarafı tutarak mücadeleden vazgeçebilirler. Asli nüfuz sahibi olan Türkiye'nin en çok menfaatları ise Batı'da, Avrupa'nın baskısı altındadır.

İşte bu programı takip eden Bolşevikler, şimdiye kadar hiçbir fedakârlık karşılığında olmayarak Türkiye'nin kendi ellerinde bulunduğu propagandasını yapmışlar ve propagandayı[6] İngilizlerle pazarlıkta kıymetli bir mübadele metaı olarak kullanmışlar, Türkiye'ye bir kuruş vermeyerek onu avutabilmişler, Azerbaycan'ı kolayca işgal ve istismar etmişler ve Türkiye'nin Müslümanlarla irtibatını fiilen engellemekle beraber, Ermeni davasını Ermeni lehine halledebilecek bir vaziyette olduklarını gerek Ermenilere ve gerek Batı âlemine göstermiş ve ispat eylemişlerdir. Bu müddet esnasında ümit ettikleri gibi Leh taarruzu muvaffakiyetle[7] son bulur ve sonra Varangel'i[8] bastırarak dahili mani de bertaraf edilirse, Batı devletleriyle müzakerelere ve esas meseleler konuşulurken hiçbir taahhüt ile bağlı olmadıkları Türkiye ve enkazı üzerinde genel bir pazarlığa girişebileceklerdir.

Bolşevikler bu programda kısmen,[9] yani bizim ilgi çekmek için katlandığımız hareket hattından istifade etmişlerse de, esas itibariyle henüz bize ihtiyaç duymayan bir hale gelememişler ve gerek sınırlarımızda ve gerek komşu memleketlerde Türkiye'yi Bolşevize edecek teşkilatı tamamen hazırlamakla beraber, memleketimizi Bolşevik inkılabı ile henüz ellerine geçirememişlerdir.

Bilakis, Leh taarruzunun yenilenmesi[10] hakkındaki haberler onlarca düşünülecek bir nokta olduğu gibi, Varangel taarruzu neticesinde Müslümanların Bolşevik dahili vaziyeti üzerindeki tesirleri de yeniden kendisini hissettirecek bir etken yerine geçmiş-

1 "İftiracı telkinleri" sözcüklerinin aslı olan "telkinatı müfteriyaneyi" sözcükleri yerine, *Moskova Hatıraları*'nda "telkinatı muzırrayı" (zararlı telkinleri). (Y.N.)
2 "Batılılarla" sözcüğünün aslı olan "Garplılarla" sözcüğü *Moskova Hatıraları*'nda yoktur. (Y.N.)
3 "Hatlardan" sözcüğünün aslı olan "hututdan" sözcüğü yerine, *Moskova Hatıraları*'nda "hususattan" (hususlardan). (Y.N.)
4 "Hayati bir darbe" sözcüklerinin aslı olan "bir darbeyi hayatiye" sözcükleri yerine, *Moskova Hatıraları*'nda "bir darbei kat'iye" (kati bir darbe). (Y.N.)
5 *Moskova Hatıraları*'nda "kendilerine en çok". (Y.N.)
6 *Moskova Hatıraları*'nda "bu propagandayı". (Y.N.)
7 *Moskova Hatıraları*'nda "metanetle". (Y.N.)
8 Vrangel. (Y.N.)
9 *Moskova Hatıraları*'nda "kimsenin". (Y.N.)
10 *Moskova Hatıraları*'nda "Leh taarruzu". (Y.N.)

tir. Anapa civarında karaya çıkarılmış olan Varangel.[1] Koban Kazakları bölgesine dayanmakta ve buradan Kuzey Kafkas İslam ahalisine irtibat etmektedir.[2] Koban Kazakları Bolşevik düşmanı olduğu gibi, gerek Deniken[3] ve gerek Bolşevikler tarafından elde edilmiş[4] olan Kuzey Kafkas İslam ahalisi ile de iyi münasebetleri vardır. Varangel ileri yürüyüşü ile Kafkas şimendiferlerini keserse, Moskova'nın hayati maddesi[5] olan Bakû petrolü ile irtibatı[6] yeniden kesilmiş olacak ve Müslümanların Varangil'e fiilen yardımları halinde ise, Bolşevik âleminin Doğu'yla ulaşımı, Asya[7] tehlikesi silahı bertaraf edilecektir. Zaten Kafkasya'daki Müslüman milletleri, halen Bolşevikliğe bir sene evvelki gibi meyilli olmayıp, son aylar zarfında meydana gelen vakalar ve suiistimaller ile ondan çekinmekte ve zarar görmekte olduklarından, Bolşevik aleyhine vuku bulacak tahriklere kolayca iltihak edebilirler.

Şimdi[8] bu ihtimaller karşısında bulunan Bolşevikler, Türkiye'de komünist inkılabı vücuda getirmeyi acil ve hakiki[9] çare sayacaklar, fakat bunda muvaffak olamadıkları, yani Türk milletini bizim elimizden alamadıkları halde bizim arzularımızla yetinerek hakiki bir ittifak esasını[10] temine ve incelemeye girişeceklerdir.

Bu düşünceler silsilesinden halen Bolşevik Rusya'ya karşı bizim izleyeceğimiz hareket hattı aydınlanmaktadır. Evvela, doğu sınırlarımızdan ve muhtelif bölgelerden gizli teşkilat ile girmeye çalışan komünist tahriklerine mukavemet ve cereyanı, aleni ve mutedil[11] olarak hükümetin idaresinde bulundurmak, bilhassa ordu içine Bolşevik gizli teşkilatının girmesine mani olmak lazımdır.

İkinci olarak, Bolşeviklere meseleyi anladığımızı[12] söylemek lazımdır. Bolşevik aleyhtarı cereyanlar karşısında Kuzey Kafkas, Azerbaycan, Arap, Hint ve bütün Müslüman milletlerin Bolşevik leh veya aleyhinde[13] bir hareket hattı izlemek için, bizim Bolşeviklerle müttefik olup olmadığımızı sorduklarını bildirmek icap eder. Hakikaten gayri resmi tavır[14] ve beyanlarımızdan çıkararak, bütün Doğu milletleri bizim Bolşeviklerle müttefik olduğumuzu zanneylemekte ve Bolşevik Rusya'dan kurtuluş ümidi[15] beklemektedir. Hakikate uymayan bu vaziyetin devamına imkân yoktur. Dolayısıyla, arzu ettiğimiz gibi müttefik olabilecek ise,[16] bunu derhal neticelendirip ilan

1 *Moskova Hatıraları*'nda "Vrangel kuvvetlerinin". (Y.N.)
2 "Koban Kazakları bölgesine dayanmakta ve buradan Kuzey Kafkas İslam ahalisine irtibat etmektedir" sözcükleri *Moskova Hatıraları*'nda yoktur. (Y.N.)
3 Denikin. (Y.N.)
4 *Moskova Hatıraları*'nda "aldatılmış". (Y.N.)
5 "Hayati maddesi" sözcüklerinin aslı olan "maddiyi hayatiyyesi" sözcükleri yerine, *Moskova Hatıraları*'nda "mebdei hayatiyesi" (hayati noktası). (Y.N.)
6 *Moskova Hatıraları*'nda "kara irtibatı". (Y.N.)
7 *Moskova Hatıraları*'nda "ve Asya". (Y.N.)
8 "Şimdi" sözcüğünün aslı olan "El-yevm" sözcüğü *Moskova Hatıraları*'nda yoktur. (Y.N.)
9 *Moskova Hatıraları*'nda "halli lâzım bir". (Y.N.)
10 *Moskova Hatıraları*'nda "ittifak esasını" şeklinde yer alan sözcükler, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgenin çevrimyazısında yanlışlıkla "iktifa' esbabını" (yetinme sebeplerini) şeklinde okunmuş. (Y.N.)
11 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde "alen muhtedil". (Y.N.)
12 *Moskova Hatıraları*'nda "anlattığımızı". (Y.N.)
13 *Moskova Hatıraları*'nda "Müslümanların leh ve aleyhinde". (Y.N.)
14 *Moskova Hatıraları*'nda "tavır" sözcüğü yoktur. (Y.N.)
15 "Kurtuluş ümidi" sözcüklerinin aslı olan "ümidi nejat" sözcükleri yerine, *Moskova Hatıraları*'nda "ümit ve necat". (Y.N.)
16 *Moskova Hatıraları*'nda "olabilecek isek". (Y.N.)

etmek lazımdır. Eğer ittifak yapmak mümkün değilse, bunu da süratle bilmek ve ona göre hareket etmek mecburiyetindedir.

Üçüncü olarak, Azerbaycan'la irtibat kurmak için Ermeniler aleyhine bir emrivaki vücuda getirmek hususunda Moskova'nın rızasına bağlı hareket etmeyerek ilk imkândan istifade etmek.

Dördüncü olarak, Ruslardan birçok rakamlı[1] talepleri beklemeyip, bir kuruştan ve bir fişekten başlayarak Karadeniz'den nakliyata başlattırmak icap eder. Harp vasıtaları kâfi olmasa bile, verecek altınları bulunduğuna şüphe yoktur.

2 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal[2]

Hariciye Vekâleti Vekili
Ahmed Muhtar

Dahiliye Vekili
Rafet

Adliye Vekili namına
Ahmed Muhtar

Müdafaai Milliye Vekili

Şer'iye Vekili
Fehmi

Erkânıharbiyei Umumiye Reisi
İsmet

Sıhhiye Vekili
Dr. Adnan

İktisat Vekâleti Vekili
Mahmud Celâl

Nafıa Vekili

Maarif Vekili
Dr. Rıza Nur

Maliye Vekili
Ferid

1 *Moskova Hatıraları*'nda "kıymetli". (Y.N.)
2 *Moskova Hatıraları*'nda imzalar bulunmamaktadır. Belgenin Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin kararı olduğu belirtilmektedir. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

TERK EDİLMİŞ MENKUL VE GAYRİMENKUL MALLAR İLE EKİLMİŞ YERLER HAKKINDA KANUN MADDESİ*

(2 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Terk Edilmiş Menkul ve Gayrimenkul Mallar İle
Ekilmiş Yerler Hakkında Kanun Maddesi

Madde 1. Düşman istilasından kurtulan mahallerde sahiplerinin firar ve yokluğundan dolayı sahipsiz kalmış olan menkul mallar, mahalli hükümetçe usulü dairesinde müzayede ile satılarak ve gayrimenkul mallar ile ekili yerler idare edilerek, vuku bulan hasılat mal sandıklarına bırakılacaktır.

Madde 2. Bu gibi menkul ve gayrimenkul mallar ile ekili yer sahiplerinin yurtlarına döndüğü takdirde malları iade ve bahsolunan malların ve ekili yerlerin idare ve muhafazası için sarf ve ihtiyar edilmiş olan bütün masraflar vuku bulan hasılattan kesilerek, üst tarafı mal sandıklarınca kendilerine iade olunacaktır.

Madde 3. Sahipsiz mal ve terk edilmiş ve ekilmiş yerleri haksız sahiplenerek idare edenler hükümetçe men olunur ve Ceza Kanunu'nun on ikinci faslının özel maddelerine göre cezalandırılmaları için haklarında kanuni takibat yapılır.

Madde 4. İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

Madde 5. İşbu kanun hükümlerine Maliye ve Dahiliye vekilleri mezundur.

2.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmut Celâl	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 02.09.1920, 030.18.1.1 - 1.10.7. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1. S. No. 102. Karar No: 185" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

MEBUSLARIN İZNİ VE AYLIKLARI*

(2 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Her livanın Büyük Millet Meclisi'nde mevcut mebus miktarı İntihab Kanunu'nun tayin eylediği miktardan aşağıya düşmedikçe her ne suretle olursa olsun vuku bulacak münhallerde yeni mebus seçilmeyecektir.

Madde 2. Büyük Millet Meclisi üyelerinden mazeretsiz iki ay Meclis'e devam etmeyenler katiyen müstafi sayılırlar.

Madde 3. Büyük Millet Meclisi üyeliği ile hükümet memuriyeti bir zat üzerinde toplanamaz. Yalnız Heyeti Vekile üyeliği ve Büyük Millet Meclisi'nin onayı alınarak valilik, sefirlik, ordu ve kolordu kumandanlığı ve müfettişi umumilik memuriyetlerinin Büyük Millet Meclisi üyeliği ile birleşmesi uygundur.

Madde 4. Büyük Millet Meclisi üyelerinin her birine Meclis'in hali miktarda bulunduğu müddetçe aylık iki lira tahsisat verilir.

Madde 5. Her ne suretle olursa olsun izinli bulunanlar, tahsisatın yarısına hak kazanırlar. Mazeretsiz gelmeyen üyeye yoklukları müddetince tahsisat verilmez.

2.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan	Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmut Celâl	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 02.09.1920, 030.18.1.1 - 1.10.8. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 103, Karar No: 186" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

KUVAYİ TEDİBİYE TARAFINDAN ALINAN KOYUN VE SIĞIRLARIN BEDELİNİN SAHİBİNE ÖDENMESİ*

(2 EYLÜL 1920)

Kararname

Yozgad hadisesinde Kuvayi Tedibiye[1] tarafından alınan iki bin beş yüz koyun ve beş yüz sığırın bedeli olan yirmi beş bin liranın sahiplerinin zıraltısına nihayet verilmek ve özel senedi geldiğinde verilmek üzere şimdiden avans suretiyle peyderpey Müdafaai Milliye Vekâleti'ne verilmesine, söz konusu vekâletin Levazımatı Umumiye Dairesi İkinci Şube ifadesiyle yazılan 1.9.36 [1920] ve 335/5109 numaralı yazısında lüzum gösterilmiş ve görüşülerek o suretle muamele yapılması 2.9.36 [1920] tarihinde Heyeti Vekile'ce kararlaştırılmıştır.

3.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Maliye Vekili Ferit	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar	Umuru İktisadiye Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili namına Mahmud Celâl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet
Umuru Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 02.09.1920, 030.18.1.1 - 1.10.9'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1, S. No. 104, Karar No: 187" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Kuvayi Tedibiye: Bastırma Kuvvetleri. (Y.N.)

HÜRÜ UŞAĞI'NDA NECİP AĞA'YA*

(4 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Adet
1.143

Ankara
4.9.336 [1920]

Hürü Uşağı'nda Necip Ağa'ya

Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti Ceyhan Heyeti İdaresi üyeliğine seçilmeniz, Ceyhan Kazası Kaymakamlığı'nın 6 Ağustos 36 [1920] tarih ve 15 numaralı yazısına ekli 28 Temmuz 36 [1920] tarihli seçim mazbatasının ifadelerinden anlaşılmakla seçilme keyfiyetiniz tasdik edilmiştir. Yüce vatani hizmetlerde muvaffakiyetlere nail olmanızı Cenabı Hak'tan temenni ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: *Anılarla Millî Mücadelede Ceyhan*, Ceyhan Belediyesi Yayını, Adana, Aralık 1986, s.82. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

ATEŞ HATTINDA KAHRAMANLIK GÖSTERENLERİN SUBAY VEKİLLİĞİNE TERFİİ*

(4 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Adet 192

1. Ateş hattında fevkalade fedakârlık gösteren ve maiyetine örnek olacak kahramanlıklar gösteren küçük subayların okumasına yazmasına bakılmayarak subay vekilliğine terfii, cephe ve bağımsız kolordu kumandanlıklarının salahiyeti arasındadır.

4 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 04.09.1920, 030.18.1.1 - 1.10.14'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 107, Karar No: 192" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

NEZARETLER MUTEMETLERİNE VERİLECEK PARA*

(4 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Adet 193

Usulü Muhasebei Umumiye Kanunu'nun[1] 32. maddesi icabınca nezaretler mutemetlerine yirmişer bin kuruş verilebileceği ve 34. maddesinde bu miktarın ancak Maliye Nazırı'nın tensip ve rızası ile yüz bin kuruşa kadar çıkarılabileceği ve bundan ziyade avans verilmesi Meclisi Vükela[2] kararına bağlı bulunduğu belirtilmiştir. Halbuki Müdafaai Milliye'nin her gün ortaya çıkan mühim ve acil masraflarının bu gibi az bir para ile temini hiçbir şekilde mümkün olamayıp, bu sebeple birçok mühim hizmetler ve vatani aciliyetler gecikmekte ve bazen neticesiz kalmasına sebep olmaktadır. Günlük masrafları bir iki ödeme işi veya ufak tefek mefruşat, kırtasiye gibi adi avanslarla sınırlı olan diğer vekâletler hususiyetlerine kıyas edilmesi her bakımdan yanlış olduğundan, vekâlet mutemedine bütçenin madde fasıllarından asgari yirmi bin lira avans verilmesini ihtiva eden Müdafaai Milliye Vekâleti Celilesinin 31.8.36 [1920] tarih ve 132-2/2911 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'ce görüşüldükten sonra aynen kabulü ve keyfiyetin Maliye Vekâleti Celilesine tebliği kararlaştırılmıştır.

4 Eylül 336 [1920][3]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 05.09.1920, 030.18.1.1 - 1.10.15'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1. S. No. 107, Karar No: 193" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Genel Muhasebe Usulü Kanunu. (Y.N.)

2 Vekiller Meclisi. (Y.N.)

3 Tarih, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nce yanlışlıkla "5 Eylül 336" olarak okunmuş ve belge bu şekilde tasnif edilmiş. (Y.N.)

BÜTÜN VEKÂLETLERE
ERKÂNIHARBİYEİ UMUMİYE RİYASETİ'NE*

(6 EYLÜL 1920)

Ankara, 6.9.36 [1920]

Bütün Vekâletlere
Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'ne

Tezkere
Umum 1007

Muhtelif makamlardan yazılan resmi haberleşmelerde, hükümetin muhtelif namlarla adlandırıldığı görülmektedir. Böyle bir uyumsuzluk doğru olmadığından, bundan sonra her tür yazışmalarda yalnız "Türkiya Büyük Millet Meclisi Hükümeti" ibaresinin kullanılmasını ve bu emrin bütün alt makamlara tamimini rica ederim.

Türkiya Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1554'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki, Ahmet Hezarfen ve Necdet Kurdakul tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE RİYASETİ'NE*

(7 EYLÜL 1920)

Suret

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Adet

Ankara
7.9.336 [1920]

Heyeti Vekile Riyaseti Celilesine

11.8.36 [1920] tarih ve 152 numaralı tezkerei âliyei riyasetpenahileri arizai cevabiyesidir:[1] En son ve bir sureti 5 Eylül 36 [1930] tarih ve 193 numaralı tezkerei âcizi ile[2] takdim edilen kanunun kabulünden dolayı tasvip edilmeyen Ankara Müftülüğü'nün Mebus Rif'at Efendi'nin uhdesinde toplanması için ayrıca müzakere cereyanına lüzum olmadığı genel kurulda kararlaştırılmış olmakla keyfiyet arz olunur efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Karar No: 92, Tarih: 22.7.1920, Ek: 5-7'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

1 "Yüce riyasetlerinin tezkeresine cevap yazısıdır" anlamında. (Y.N.)

2 "Âcizane tezkerem ile" anlamında. (Y.N.)

MEBUS HARCIRAHLARININ TADİLİ HAKKINDA ÖNERGE*

(7 EYLÜL 1920)

Genel Kurul'a

7 Eylül 1336 [1920] tarihinde yapılan sekizinci Divanı Riyaset toplantısında konuşulan aşağıdaki karar Genel Kurul'a arz olunur efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Büyük Millet Meclisi değerli üyelerinin alımış oldukları ve alacakları gidiş harcırahlarının tadili bir önceki harcırah kararnamesine göre hesaplanarak tahakkuk edecek miktardan yüzde otuzunu bağışlamak suretiyle terk etmeleri ve bütün üye harcırah hesaplarının bu esasa göre tasfiyesi Divanı Riyaset'çe konuşularak bu hususun karar altına alınmak üzere genel kurula arzı tensip olunmuştur. *(Gürültüler.)*[1]

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.98.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu karar, Büyük Millet Meclisi'nin 13 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 2.30'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi'nin yaptığı 64. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Divanı Riyaset'in önergesi büyük çoğunlukla kabul edilir. (Y.N.)

KONYA VALİSİ HAYDAR BEYEFENDİ'NİN TELGRAFINA CEVAP*

(7 EYLÜL 1920)[1]

Bir sureti de Dahiliye Vekâleti'ne gelmiştir.
Adet 366
Riyaset Şifre Kalemi
No: 261

Konya
4.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Buraya Ankara'da 14 Temmuz 36'da [1920'de] basılmış Türkiya Komünist Partisi Genel Merkezi'nin bir beyannamesi ile Salih Hacıoğlu tarafından imza edilmiş bir matbu kâğıdın geldiği haber alınarak, takiple birkaç nüshası elde edildi. Bunlar Eskişehir'de yolculara, makinistlere ve kondüktörlere verilmiş ve bunlar tarafından yol boyunca herkese dağıtıldığı anlaşılmıştır. Beyannamenin nihayetinde bir tarafta müstebit diğer bağımsız siyasi sistemin mevcut ve hükümferma olacağına, daha açık bir tabirle bir tarafta İngiliz siyasetine alet olan Hürriyet ve İtilâfçılar, diğer tarafta halk için onlardan hiç farkı olmayan ve fakat maske ile meydana çıkan eski İttihatçılar olduğuna kanaat ve bu kanaati resmen ilan ve her iki hükümetle hiçbir alakası olmadığını beyan eder tabirleri vardır. Ahali bunlara tahammül edebilecek kadar siyasiyat ve sosyoloji ile kaynaşmamıştır. Bu beyannamelerin Ankara'da yayımlandığına ve açıkça dağıtıldığına göre merkezin malumatı olduğu kanaati hasıl olmuştur.

Yüksek emirlerinizi beklerim.

Açtım. 5 Eylül 36 [1920]
imza

Vali
Haydar

Konya Valisi Haydar Beyefendi'ye

C. Bu beyanname Ankara'da basılmamıştır. Ankara başlığı ile Eskişehir'de basıldığı anlaşılmıştır. Müteşebbisleri hakkında soruşturma yapılmaktadır, Efendim.

Kapadım 7.9.36 [1920]
saklanması
7.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 3364'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

1 Belgenin altındaüşülen tarih ve kayıtlardan, Konya Valisi Haydar Beyefendi'nin 4 Eylül 1920 tarihli şifre telgrafına Mustafa Kemal'in 7 Eylül 1920 tarihinde cevap verdiği anlaşılmaktadır. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

MATBUAT VE İSTİHBARAT MÜDÜRİYETİ'NİN GEÇİCİ BÜTÇESİ*

(8 EYLÜL 1920)

Adet
197

Ankara
8.9.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesi'ne

Bu senenin Haziran'ından Eylül sonuna kadar Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'nce tanzim kılınan dört aylık geçici bütçe kanun tasarısı Heyeti Vekile'nin 8.9.1336 [1920] tarihindeki toplantısında tasvip edilmiş ve müzakere için Riyaseti Celilelerine verilmesi kararlaştırılmış olmakla gereğinin yapılmasını rica ederim.[1]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Karar 197

Ankara
8.9.336 [1920]

Kanun Tasarısı

Madde 1. İcra Riyaseti'ne bağlı Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'nin teşekkül başlangıcı olan 1336 [1920] senesi Haziran'ından belirtilen senenin Eylül nihayetine kadar olmak üzere dört aylık maaşlarını ve masraflarını bildiren geçici bütçe, otuz beş bin beş yüz on sekiz lira olarak kabul edilmiştir.

Madde 2. 20 Ramazan 1338 ve 7 Haziran 1336 [1920] tarihli kanun ile verilmiş tahsisata mahsuben vuku bulan sarfiyat dahi birinci maddede yazılı meblağlardan mahsup olunacaktır.

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 09.09.1920, 030.18.1.1 - 1.10.19'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 109, Karar No: 197" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, S. Sayısı: 11, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.1.

1 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede bu bölümdeki bazı sözcükler yer almamaktadır. (Y.N.)

Madde 3. İşbu kanun icabınca vuku bulacak sarfiyat İcra Reisi'nin tasdikiyle Müdüriyeti Umumiye'ce yapılacaktır.

Madde 4. İşbu kanunun tatbikine İcra Riyaseti ve Maliye Vekâleti memurdur.

8 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Umuru Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili namına Mahmud Celâl	Maliye Vekili Ferid

İTALYA HARİCİYE VEKİLİ KONT SFORZA'YA*

(8 EYLÜL 1920)

Ankara, 8 Eylül 1920

Azizim Kont,

Cami Bey'in Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İtalya temsilcisi olarak gönderilmesi, İstanbul'da bulunduğumuz sıradaki eski iyi ilişkilerimi hatırlamam için hoş bir fırsat oldu.

Gerek Hariciye Vekâleti Müsteşarlığınız sırasında gerek şimdiki vekilliğiniz sırasında dünya meselesinin çözümünde memleketimizin davasını pek asil hislerle müdafaa etmiş olmanızdan dolayı çok mütehassis olduğuma sizi temin etmek isterim.

Güzel ülkenizde gelişen halkların hakkı prensipleriyle sıkı sıkıya bağlı olan İtalya ve Kont Sforza hatırası Türk halkının ruhunda canlı kalacaktır. Milletlerimiz arasında zaten var olan derin sempati bağlarını Cami Bey'in kuvvetlendirmeye çalışacağına derinden inanarak, Cami Bey'in size sözlü olarak da ileteceği büyük hayranlık ve derin minnettarlık hislerimi hararetle ifade ederim.

.....[1]

* D.B.A. (Dışişleri Bakanlığı Arşivi), Türkiye. Kutu 39. Dosya 6'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: Bilâl N. Şimşir, *Atatürk ile Yazışmalar*, c.I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s.83-84.
Kaynakta, belge, "(Tercüme) T.B.M.M. Başkanı Mustafa Kemal Paşa'dan İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza'ya" başlığıyla yayımlanmıştır. (Y.N.)

1 Yukarıdaki kaynakta, Türkçe metin bu şekilde bitmektedir. Fransızca metnin sonunda ise "Veuillez etc. etc." yazısı vardır. (Y.N.)

ASİLERCE ŞEHİT EDILEN AKDAĞMADENİ KAYMAKAMI TAHİR BEY'İN EŞİ VE ÇOCUKLARINA MAAŞ TAHSİSİ HAKKINDA KANUN TASARISI*

(9 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi
Dahiliye Vekâleti
Adet 191

Kanun Tasarısı

Madde 1. Asiler tarafından şehit edilen Akdağmadeni Kaymakamı Tahir Bey'in eşi Memnune ve kızları Mihrünnisa, Nilüfer ve Tahire ile oğlu Ertuğrul'a vatani hizmetler tertibinden bin kuruş maaş tahsis olunmuştur.

Madde 2. Yayımlandığı tarihten muteber olan işbu kanunun icrasına Maliye Vekâleti memurdur.

9 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili İzinlidir.	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Karar No: 191, Tarih: 9.9.1920, Ek: 118-7'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur. Aynı kanun tasarısının, Büyük Millet Meclisi'nin 23 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 12.50'de açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi'nin yaptığı 71. toplantı 1. celsesinde okunan örneği için bkz. elinizdeki ciltte s.384. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

HEYETİ TEMYİZİYE ÜYELİĞİNE SEÇİLENLER*

(9 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Heyeti Temyiziye üyeliğine: Başmüddeiumumi Muavini Şevket Bey

Heyeti Temyiziye üyeliğine: Beyrut İstinaf Mahkemesi Hukuk Dairesi eski Reisi Samsun Divanıharbi Örfi Müddeiumumisi Mehmet Ali Münir Bey

Sivas'ta müteşekkil Heyeti Temyiziye üyeliklerine Umuru Adliye Vekâleti'nce seçilen yukarıda isimleri yazılı zevatın memuriyetleri Heyeti Vekile'nin 9.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında tasdik edilmiştir.

9 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl
Maarif Vekili Celâl	Maliye Vekili Ferit	

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 09.09.1920, 030.18.1.1 - 1.10.17. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 108, Karar No: 195" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

KAZA MALMÜDÜRLERİNİN UMURU MALİYE VEKÂLETİ'NCE TAYİNİNE DAİR KANUN*

(9 EYLÜL 1920)

K
201

Kaza Malmüdürlerinin Umuru Maliye Vekâleti'nce Tayinine Dair Kanun

Madde 1. Kaza Malmüdürleri mahallinin en büyük malmemurunun inhası[1] üzerine Umuru Maliye Vekâleti'nce tayin olunur.

Madde 2. 13 Mart 329 [26 Mart 1913] tarihli geçici İdarei Umumiyei Vilayat Kanunu'nun kaza malmüdürlerine ait kısmı feshedilmiştir.

Madde 3. İşbu kanun her mahalde yayımlandığı ve ilan edildiği tarihten muteberdir.

Madde 4. İşbu kanunun hükümlerinin icrasına Heyeti Vekile memurdur.

9 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili İzinlidir	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 09.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.3'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 112, Karar No: 201" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Bir vazifeye tayin veya bir maaşa terfi için yazılan yazı. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

AKARAT VERGİSİNİN ASLİ TAHAKKUKLARININ BEŞ MİSLİNE ÇIKARILMASI HAKKINDA KANUN TASARISI SURETİ*

(9 EYLÜL 1920)

Karar 202

Akarat[1] Vergisinin Asli Tahakkuklarının Beş Misline Çıkarılması Hakkında Kanun Tasarısı Sureti

Madde 1. 13 Kânunuevvel 35 [13 Aralık 1919] tarihli kararname icabınca alınmakta olan akarat vergisinin asli tahakkukları beş misline çıkarılarak tahsil edilecektir.

Madde 2. Birinci madde icabınca zammı icra edilen miktarlar senenin son iki taksidine ilave suretiyle tahsil olunacaktır.

Madde 3. Mesken ve arazi vergileri eskisi gibi 13 Kânunuevvel 35 [13 Aralık 1919] tarihli kararname icabınca alınacaktır.

Madde 4. Vilayet ve belediye hisseleri özel kanunlarına göre alınacaktır.

Madde 5. İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

Madde 6. İşbu kanunun icrasına Umuru Maliye Vekili memurdur.

9 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Re'fet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili İzinli	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 09.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.4'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1. S. No. 112. Karar No: 202" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Gelir sağlayan mallar ve binalar. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

KÂTİBİ ADLİ HARÇLARINDAN BİR KISMININ DEĞİŞTİRİLMESİNİ KAPSAYAN KANUN*

(9 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Kâtibi Adli[1] Harçlarından Bir Kısmının Değiştirilmesini Kapsayan Kanun

Madde 1. Kâtibi Adl Kanunu'nun yetmiş sekiz, yetmiş dokuz, seksen, seksen bir, seksen iki, seksen üç, seksen dört, seksen beş, seksen altı, seksen yedi ve doksan üçüncü maddeleri ile seksen üç maddeyi değiştiren madde aşağıdaki gibi düzenlenmiştir.

Gayrimenkul malların alım satım, hibe, rehin bırakma ve alma, emanet ve iadeye dair senetlerden kiraya verme ve kiralama akdi, devri, feshi, kira müddetinin uzatılması, kira vadesinin yenilenmesi mukavelenamelerinden, şirket teşkili akdi, feshi, uzatılması, şirketin sermayesinin artırılması, değişiklik şartları, şirkete yeniden sermaye konulması, şirket hisse bedellerinin belirlenmesi, sermayenin taksimi, müdürünün tayini ve değiştirilmesi, mesul ortakların seçilmesi ve diğer teferruatla alakalı mukavelename ve beyannamelerden, borç senetleriyle vade sınırlaması ve şartların değiştirilmesine dair mukavelenamelerden, vekâletname, kefaletname, mali değer senetleri, saf geliri, sulhname ve bütün mukavelelerin ve senetlerin saklanması ve idare edilecek nakitler, tahviller, evrak, eşya, mallar ve emlakten her imzanın tasdiki için ticari poliçe ve senetlerin vadesinde kabul edilmemesi veya ödenmemesi sebeplerine dair soruşturma ve araştırma ilmühaberinden, ticari poliçe ve senetlerin kabul edilmemesi veya ödenmemesinden dolayı çekilecek protestoların her nüshasından, aşar gelirleri ve diğer devlet gelirlerinin toplanması ve ihalesinde mültezimler ve kefillerinden alınacak senetlerin tasdiki için her imzadan binde beş kuruş harç alınır.

Madde 2. Kâtibi Adl Kanunu'nun seksen sekizinci maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir.

Genel vekâlet ve baba ve amca senetlerinin tasdikinde her imza için beş yüz ve asıl davacısı belirtilmeyen özel vekâletnamelerden ve belirli meblağı ihtiva etmeyen kefaletnamelerden yüz elli kuruş ve bir taahhüdün yerine getirilmemesinden dolayı

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 09.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.6. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 114, Karar No: 204" kaşesi basılıdır.

1 Noterlik. Noterlik örgütü kurulmadan önce, bu görevi mahkeme başkâtipleri yapardı. (Y.N.)

çekilecek tembihnamelerle ihbarname ve ihtarname ve ilanlar ve iştikâ'an-il-hükkâm[1] muhtıraları vesair kanuni tebligat için her nüshadan yine yüz elli kuruş harç alınır.

Madde 3. Kâtibi Adl Kanunu'nun seksen dokuzuncu ve doksanıncı maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir.

Saklanan ve gelen belgelerin veya diğer bir kâğıt suretinin harçsız tasdiki ve bir lisandan diğer lisana tercüme ve tasdiki talep olundukta her bir kâğıt için yirmi beş ve tüccar defterlerinin tasdiki için her sayfadan ve tecmîle senetleri[2] tanziminde eşyanın her tonundan ve kaptan ve vazifeliler ve amele defteri tanziminde adam başına bir kuruş harç alınır.

Madde 4. Evvelki fıkradaki her kâğıt yirmi satır ve satır on beş kelime kabul olunur. İşbu kanununda yazılı olmayan kısımlar eskisi gibi harca tabidir.

Madde 5. İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

Madde 6. İşbu kanunun hükümlerinin icrasına Maliye ve Adliye vekilleri memurdur.

9.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl
Nafıa Vekili	Maarif Vekili Celâl	Maliye Vekili Ferit

1 İştikâ'an-il-hükkâm: Taraflardan birinin, mahkeme reis veya üyelerinin kararına itiraz etmesi. (Y.N.)
2 "Tahmile senetleri" (yükleme senetleri) olmalı. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

MALİYE HAZİNESİ VARAKASINA TABİ MUAMELELER*

(9 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Menfaati Hicaz Demiryolu'na ait olmak üzere iradei seniye[1] ile 320 [1904-1905] senesinde ihdas olunup şimdiye kadar kısmen ilmühaber[2] ve kısmen kâğıt para ile tahsil edilen Maliye Hazinesi gelirleri varakası namıyla çıkartılan evrak vasıtasıyla alınacaktır.

Madde 2. Maliye Hazinesi varakasına tabi muameleler aşağıdadır:

S. No	Mülâhazât	Para	Kuruş
1	Arzı haller ve layihalar	-	5
2	Arzı haller ve layihalar ekleri	-	5
3	Şûrayı Devlet tarafından şahsi işlere dair verilen mazbatalar	-	50
4	Şûrayı Devlet'in dışındaki dairelerden şahsi işlere dair verilen mazbatalar	-	5
5	Silah tezkereleri	-	50
6	Seyahat varakaları	-	25
7	Matbu kitap ve risaleler ruhsatnameleri	-	250
8	Evrak numara pusulası	20	2
9	Tercümei hal evrakı	-	50
10	Tescil	-	50
11	İcar ve isticâr konturato varakası	-	5
12	Tiyatro vesair oyun kumpanyalarına ait biletlerin beheri	20	2
13	Resmi ruhsat ile tesis olunacak fabrikalar vesair menabi haneler ruhsatnameleri	-	150
14	Gümrük tezkereleri	-	10
15	Manifesto evrakı	-	25
16	Orman ve taşocakları mürur tezkereleri	-	5
17	Maden arama ruhsatnameleri	-	500
18	Taşocakları arama ruhsatnameleri	-	50

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 09.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.7. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 115, Karar No: 205" kaşesi basılıdır.

1 Padişah emri. (Y.N.)

2 Resmi daireye verilmek üzere muhtarlık veya bir daire tarafından hazırlanmış tasdikli belge. (Y.N.)

19	Aşâr hasılat tezkeresi	-	5
20	Koyun ve canavar[1] sayım tezkeresi	-	5
21	Koyun ve canavar yoklama	-	5
22	Tütün ekimine ruhsat almak için verilecek arzuhaller	-	5
23	Tütün ekilecek tarlanın değiştirilmesi ve genişletilmesi hakkındaki dilekçeler	-	5
24	Tütün muamelelerine ait şahsi değişiklikler hakkındaki dilekçeler	-	5
25	Tütün ürününün teslimiyle ve ambar edilmesini bildiren bordrolar	-	5
26	Tütünlerin satış beyannameleri	-	5
27	Ambar edilmiş tütünlerin tekrar alındığını bildiren makbuzlar	-	5

Madde 3. İşbu evrakın noksan kullanılması veya hiç kullanılmaması halinde alınacak nakdi cezalar damga kanunu hükümlerine tabidir.

Madde 4. Bu konuda şimdiye kadar alınan eski kararlar kaldırılmıştır.

Madde 5. İşbu kanun yayım tarihinin ertesi günden muteberdir.

Madde 6. İşbu kanunun hükümleri icrasına Maliye Vekili memurdur.

9 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl
Nafıa Vekili	Maarif Vekili Celâl	Maliye Vekili Ferit

1 Canavar: Vahşi, azgın, yırtıcı hayvan; halk dilinde kurt, domuz ve yılana verilen ad. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI
MUAYYENSİZ EFRAT AİLESİ MAAŞLARI HAKKINDA KANUN*
(9 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Muayyensiz Efrat Ailesi Maaşları Hakkında Kanun

Madde 1. Muayyensiz askeriye efradı ailelerine Mükellefiyeti Askeriye Kanunu icabınca verilmekte olan ayda otuzar kuruş maaş, Eylül 36 [1920] tarihinden itibaren kesilerek söz konusu ailelerin iaşe işi aşağıdaki maddeler icabınca temin olunacaktır.

Madde 2. Bir köyde cidden yardıma muhtaç ne kadar muayyensiz efrat ailesi varsa her birine birer kilo ekmeklik zahire verilmek şartıyla bir senelik ihtiyaçları köyün muhtar ve ihtiyar heyetleri tarafından her sene harman mevsiminde tahakkuk ettirilerek, o sene idrak edilen ürünlerin derecesine göre köy çiftçilerinden her birine isabet eden miktar ayrılarak öşürle beraber harmanlardan alınarak köy ambarında depo edilecek ve harman sonunda ailelerden her birine isabet eden hissesi köy ahalisi huzurunda muhtar ve ihtiyar heyetleri taraflarından ayrılacak ve dağıtılacaktır.

Madde 3. Söz konusu ailelerden kendi tarlasını ekmeye iktidarı olmadığı anlaşılanların tarlaları, ihtiyar heyetleri tarafından köy ahalisine münavebe ve imece yollarıyla ektirilecektir. İmeceye iştirak etmek istemeyenlerin hissesine isabet eden zahireyi vermekten kaçınanlar olursa, muhtarlar tarafından tarlalar münasip ücretle sürdürülür. Ektirilerek ücreti, imeceye iştirak etmeyenlerden masraflar hükümetle tahsil ettirilecektir.

Madde 4. Belediyesi olan kasaba ve şehirlerdeki muayyensiz efrat ailelerine günlük birer kilo ekmek verilmesi hususu belediyelerce temin olunacaktır. Buna karşılık olmak üzere belediyeler namına musakkafat[1] vergilerine ek olarak alınmakta olan yüzde yirmi beş resmi munzam ancak belediye kararıyla ihtiyaca göre yüzde yüz derecesine yükseltilebilecektir.

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 09.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.8. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 118, Karar No: 206" kaşesi basılıdır.

1 "Müsakkafât" olmalı. Ev, han, dükkân gibi üstü dam, çatı ile kapatılmış yerler anlamında. (Y.N.)

Madde 5. İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

Madde 6. İşbu kanunun icrasına Maliye, Müdafaai Milliye ve Dahiliye vekilleri memurdur.

9.9.336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl
Nafıa Vekili	Maarif Vekili Hasta	Maliye Vekili Ferit

HEYETİ VEKİLE KARARI

ŞER'İYE HARÇLARINDAN BİR KISMININ DEĞİŞTİRİLMESİNİ İHTİVA EDEN KANUN*

(9 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi
Umuru Maliye Vekâleti
Masarifi Umumiye ve Muamelatı Nakdiye Müdiriyeti
Adet

Şer'iye Harçlarından Bir Kısmının Değiştirilmesini İhtiva Eden Kanun

Madde 1. Şer'iye harçlarından bir kısmı aşağıdaki gibi değiştirilmiştir. Değiştirilen kısımlar aşağıdadır.

Sıra Numarası	Harcın türleri	Para	Kuruş
1	Vekil tayini ve ispatı vekâlet vesikalarından bir seferde	-	200
2	Vasi ve nafaka vesikalarının asıllarından bir seferde	-	100
3	Vasi ve nafaka vesikalarının suretlerinden bir seferde	-	25
4	Bütün vesayat ve ispatı vesayat vesikalarından		
5	Terekatla[1] alakalı ilam, vesika ve kassâmların[2] asıllarından		
6	İcarei vahideli[3] vakfın icazatına dönüştürmek ve bir vakfın istipdali[4] için verilen ilamlardan		Binde 25
7	Tanzim olunacak vakfiyelerden		
8	Terekatla alakalı ilam, vesika ve kassâmların suretinden bir seferde	-	200
9	İlam ve kassâm kaydından binde	-	5
10	İstinaf[5] ve yeniden muhakeme suretiyle verilen ilamlardan bir seferde	-	500
11	Gıyabi hükme vaki olan itirazın reddini ihtiva eden ilamlardan bir seferde	-	250

Harç alınır.

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 09.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.9'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 119, Karar No: 207" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Terekat: Terekeler, ölen kimsenin bıraktığı şeyler. (Y.N.)

2 Kassâm: Mirası mirasçılar arasında bölüştüren. (Y.N.)

3 İcarei vahide: Vakıf olan bina, arazi ve malların kiraya verilmesi. (Y.N.)

4 İstibdal: Bir vakfı mülk ile değiştirmek. (Y.N.)

5 İstinaf: Eskiden asliye mahkemeleri yerine geçen bidayet mahkemesinden verilen hükmün bir üst mahkemeye başvurarak feshini isteme. (Y.N.)

Madde 2. İşbu kanunda yazılı olmayan kısımlar eskisi gibi harca tabidir.

Madde 3. İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

Madde 4. İşbu kanunun icrasına Şer'iye ve Maliye vekilleri memurdur.

9.9.336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili İzinlidir	Maliye Vekili Ferid

HEYETİ VEKİLE KARARI

HUKUKİ VE CEZAİ MADDELER HARÇLARINDAN DEĞİŞTİRİLEN KISIMLAR*

(9 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Hukuki ve cezai maddeler harçlarından değiştirilen kısımlar aşağıdadır.

S. No.	Harcın türü	Para	Kuruş	Görüşler
1	Kaydiyeden	-	10	-
2	Tebliğiyeden	-	25	-
3	Suretten	-	50	-
4	Zabıtlardan	-	25	-
5	Davetiyeden	-	25	-
6	İstintaktan[1]	-	50	-
7	Harç ihtiyatı kararlarından	-	250	-
8	Haczin kaldırılmasından	-	250	-
9	Özel vekâlet tescilinden	-	250	-
10	Genel vekâlet tescilinden	-	250	-
11	Keşif, zabıtname, raporların tasdiki için her birinden	-	25	-
12	İflas ve iflasın kaldırılması kararları her birinden	-	250	-
13	Sandık ve joz komserliği kararları her birinden	-	250	-
14	Sulhnamelerden	-	150	-
15	Temyiz nakdi cezası vicahi	-	1000	-
	Temyiz nakdi cezası gıyabi	-	5000	-
16	İadei muhakeme dilekçesini kabul kararından	-	250	-
17	Tashihi karar dilekçelerinin ret veya kabul kararlarından	-	250	-
18	Konturator cezayı nakdisi tasdik edilmemiş konturatunun bir senelik bedel icârından	-	5	-
19	Hâkimler taraf'ından tanzim olunan kararnamelerin tescili için	-	150	

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 09.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.10. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 120, Karar No: 208" kaşesi basılıdır.

1 İstintak: Sorgulama. (Y.N.)

S. No.	Harcın türü	Para	Kuruş	Görüşler
20	Tezkerelerden	-	50	-
21	Aynen veya hülasaten bir mahalle bırakılması lazım gelen varakanın tanzim ve suretlerinin çıkarılmasından	-	25	-
22	Talep olunan evrak suretlerinin her yüz elli kelimesinden	-	25	-
23	Tebliğden sonra bir ilanın talep olunan suretinin bir sayfasından yüz elli kelimeye kadar	-	50	-
	Tebliğden sonra bir ilanın talep olunan suretinin bir sayfasından yüz elli kelimeden fazla olan her sayfasından	-	20	-
24	Tahliye ve teslim müzekkerelerinin icraya ait muayyen ve davalarda	-	250	-
25	İlamlardan, gayri muayyen ve davalarda bir seferde	-	25	-
26	Dörtte bir harca tabi ilamlardan, muayyen davalarda bir seferde	-	50	-
	Dörtte bir harca tabi ilamlardan gayri muayyen davalarda bir seferde	10	6	-
27	Bidâyeti cünha ilamlarından	-	250	-
28	Bidâyeti cinayet ilamlarından	-	500	-
29	İstînâfı cünha ilamlarından	-	500	-
30	İstinâfı cinayet ilamlarından	-	500	-
31	Temyizi cünha ilamlarından	-	1500	-
32	Temyizi cinayet ilamlarından	-	1000	-

Madde 2. İşbu kanunda yazılı olmayan kısımlar eskisi gibi harca tabidir.

Madde 3. İşbu kanun yayım tarihinden muteberdir.

Madde 4. İşbu kanunun icrasına Maliye ve Adliye vekilleri memurdur.

9 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili
Ahmet Muhtar

Dahiliye Vekili
Refet

Adliye Vekili namına
Ahmet Muhtar

Müdafaai Milliye Vekili
Fevzi

Umuru Şer'iye Vekili
Fehmi

Erkânıharbiyei Umumıye Reisi
İsmet

Sıhhiye Vekili
Dr. Adnan

İktisat Vekâleti Vekili
Mahmut Celâl

Nafıa Vekili

Maarif Vekili
Hastadır

Maliye Vekili
Ferit

SİCİLLİ NÜFUS KANUNU'NUN BAZI MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİNE DAİR KANUN TASARISI VE GEREKÇESİ*

(9 EYLÜL 1920)

Reis [Reisi Sani Vekili Hasan Fehmi Beyefendi]: Sicilli Nüfus Kanunu'nun[1] *bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı var.*

Heyeti Vekile'nin Teklifi

Nüfus Harçlarının Artırılması Hakkında Gerekçe Mazbatası

Nüfus Kanunu'yla 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914] tarihli Tekalifi Fevkalade Kanunu'na göre şimdiye kadar nüfus tezkerei osmaniyesinden[2] ek vergiyle beraber iki kuruş yirmi para, nikâhlanmalar, mekân değişikliği vukuat ilmühaberlerinden ikişer kuruş harç alınmakta ve boşanma ilmühaberleri harçtan istisna edilenler arasında bulunuyordu. Bu konudaki harçlar işbu hizmetlerin temini için sarf edilen matbu evrak ve istihdam edilen memurların masraflarını ve maaşlarını bile teminden uzak bulunduğu için, nüfus tezkerei osmaniyesi kıymetinin ek vergisiz on kuruş ve nikâhlanmalar, hane nakli, mekân değişikliği vukuat ilmühaberleri harcının beşer kuruşa çıkarılmasına mecburiyet hasıl olmuş ve boşanma ilmühaberlerinin istisnasında hiçbir fayda görülemediği için yirmi kuruş harca tabi tutulmuş ve nüfus tezkeresiyle vukuat ilmühaberlerinden alınmakta olan ek vergisi ile nüfus tezkerelerinden alınmakta olan teçhizat tertipleri kaldırılmış ve bu konuda tanzim kılınan kanun tasarısı ekte arz ve takdim kılınmıştır.

Ağustos 1336 [1920][3]

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.5, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.319-320. Aynı belgenin aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Karar No: 203, Tarih: 9.9.1920, Ek: 104-2'de bulunan eski yazı fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı ve gerekçesi, Büyük Millet Meclisi'nin 11 Kasım 1920 günü öğleden sonra saat 2.40'ta açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 97. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Nüfus Kütüğü Kanunu. (Y.N.)

2 Nüfus tezkerei osmaniyesi: Nüfus cüzdanının o zamanki adı. (Y.N.)

3 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki eski yazı belgede, gerekçe kısmı bulunmamakta, yalnız kanun tasarısı yer almaktadır. (Y.N.)

Sicilli Nüfus Kanunu'nun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun Tasarısı

Madde 1. Sicilli Nüfus Kanunu'nun kırk birinci maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir:

Yazılma esnasında veya yazıldıktan sonra yenileme veya değiştirme veya kayıp sebebiyle verilecek ve doğumlar için verilecek nüfus tezkerelerinden on kuruş harç alınacaktır. Şu kadar ki, fakirlik hallerini mensup oldukları mahallerin ilmühaberleriyle ispat edenlerle hükümetçe idareten lazım gelen mahallerde nüfus tezkerelerinin parasız dağıtılması ve verilmesi uygundur.

Madde 2. Sicilli Nüfus Kanunu'nun kırk ikinci maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir:

Nikâhlanmalara dair verilecek vukuat ilmühaberlerinden beş kuruş harç alınacaktır.

Madde 3. Sicilli Nüfus Kanunu'nun kırk üçüncü maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir:

Hane nakli ve mekân değişikliği için verilecek vukuat ilmühaberleri yalnız bir hane halkına mahsus olarak aile reisinden beş kuruş ve boşanma ilmühaberlerinden yirmi kuruş alınacak, doğum ve ölüm vukuatından harç alınmayacaktır.

Madde 4. Nüfus tezkeresiyle nikâhlanmalar, hane nakli ve mekân değişikliği vukuat ilmühaberlerine Tekalifi Fevkalade Kanunu'yla konulan ek vergiler ile nüfus tezkeresinden tayin olunmuş yirmi para teçhizat tertibi kaldırılmıştır.

Madde 5. İşbu kanun yayımlandığı günün ertesinden muteberdir.

Madde 6. İşbu kanunun hükümlerinin icrasına Maliye ve Dahiliye vekilleri memurdur.

9.9.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal	Şer'iye Vekili Fehmi	Milli Müdafaa Vekili Fevzi
Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar
Maliye Vekili Ferit	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur[1]	Nafıa Vekili İsmail Fazıl
İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet

1 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki eski yazı belgede "Dr. Rıza Nur" yerine, "Mezundur" (İzinlidir). (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

SEYYAR JANDARMA KANUNU'NA EK KANUN TASARISI*

(9 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Adet 209

Kanun Tasarısı

Seyyar Jandarma Kanunu'na Ek Kanun Tasarısı

1. Emsali silah altında bulunmayanlardan dahi seyyar jandarmaya gönüllü kabul olunur. Ancak bunların tahsisatı yarım olarak verilir.

2. İşbu kanunun tatbikine Müdafaai Milliye ve Maliye vekilleri memurdur.

9.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Hastadır.	Maliye Vekili

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Karar No: 209, Tarih: 9.9.1920, Ek: 106-3'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

ERZURUM'DA TESİS EDİLECEK OLAN AYGIR DEPOSUNA ALINACAK AT VE MERKEP AYGIRLARI İÇİN BEŞ BİN LİRANIN SARFI*

(9 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

"Kararname"

Madde 1. Memleketin hayvanlarının ıslahına ve çoğaltılmasına hizmet etmek üzere Erzurum'da tesis edilecek olan aygır deposunda mahallince şimdilik bulundurulması kararlaştırılan 8 baş at ve 2 baş merkep aygırının hariçten satın alınması zaruri olmakla, gerek bunların satın alınmasına ve gerek tesis masraflarına vesairesine medar olmak üzere yardım için beş bin liranın Muvazenei Umumiye'nin mesarifi gayri melhuze[1] faslından sarfına karar verilmiştir.

Madde 2. İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye ve Maliye ve İktisat vekilleri memurdur.

9.9.336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkanıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhıye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl
Nafıa Vekili	Maarif Vekili Hastadır	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 09.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.12. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 122, Karar No: 210" kaşesi bastlıdır.

1 Mesarifi gayri melhuze: Beklenmedik masraflar. (Y.N.)

BAZI MUTASARRIFLARIN MAAŞLARININ ARTIRILMASI HAKKINDA KANUN TASARISI*

(11 EYLÜL 1920)

Reis [İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi]: Gelen evrak okunuyor. Bazı mutasarrıfların maaşlarının artırılması hakkında Riyaseti Celilenin tezkeresi var.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne

Merkezi şimendifer istasyonlarında ve sahillerin en işlek mahallerinde bulunmak itibariyle diğer livalara nispetle fazla masraf ihtiyarine mecbur olan Teke, Eskişehir, Canik ve Zonguldak mutasarrıflarına tahsis olunmuş maaşlarından başka Eylül başından itibaren aylık beş bin kuruş verilmesi hakkında Dahiliye Vekâleti'nce tanzim olunan ve 23.8.1336 [1920] tarihinde Heyeti Vekile'ye verilen kanun tasarısı adı geçen heyetin 9.9.1336 [1920] tarihindeki toplantısında tasvip edilmiş ve ekte takdim kılınmış olmakla lüzumunun yapılmasını rica ederim.

11.9.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

(Ret, ret sesleri.)

Reis [İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi]: Efendim Muvazenei Maliye'ye gidiyor. Onların verdikleri mazbata üzerine... (Gürültüler.) (Ret, ret sesleri.)

Bir mebus: Hiçbir yere gidemez.

Reis [İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi]: Muvazenei Maliye'ye gitmesini arzu edenler ellerini kaldırsın. Kabul olunmadı.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.120.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı, Büyük Millet Meclisi'nin 14 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 2'de açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi'nin yaptığı 65. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

SİİRT SANCAĞININ BAĞIMSIZ LİVA HALİNDE İDARESİ HAKKINDA KANUN TASARISI*

(11 EYLÜL 1920)[1]

Reis [İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi]: Efendim dinleyelim. Siirt'in bağımsız olarak idaresi hakkında bir tezkere var.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesi'ne

Siirt sancağının mevkii vaziyeti itibariyle bağımsız olarak idaresi hakkında Dahiliye Vekâleti'nce tanzim olunan ve 22 Ağustos 1336 [1920] tarihinde Heyeti Vekile'ye verilen kanun tasarısı[2] adı geçen heyetin 9.9.1336 [1920] tarihindeki toplantısında tasvip edilmiş ve ekte takdim kılınmış olmakla lüzumunun yapılmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Reis [İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi]: Dahiliye encümenine havale ediyoruz. Gitsin mazbata yapsınlar.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.121.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu tezkere, Büyük Millet Meclisi'nin 14 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 2'de açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi'nin yaptığı 65. toplantı 1. celsesinde okunmuştur.
Belge, aynı zamanda Büyük Millet Meclisi'nin 26 Eylül 1920 günlü 73. toplantı 1. celsesine ait zabıtta, "Siirt sancağının bağımsız liva halinde idaresine dair kanun tasarısı ve Dahiliye Encümeni mazbatası" başlığı altında ve "Metinde mevcut olmayan Büyük Millet Meclisi tezkeresiyle kanun maddeleri şunlardır:" dipnotu açıklamasıyla yer almaktadır. Bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.311 dipnotu. Dahiliye Encümeni mazbatası okunduktan sonra, kanun tasarısı Meclis Genel Kurulu'nca kabul edilir. (Y.N.)

1 Yukarıdaki kaynağın 311. sayfasında yer alan örnekte tezkerenin üzerinde "11.9.1336 [1920]" tarihi bulunmaktadır. (Y.N.)

2 "Siirt Sancağının Bağımsız Olarak İdaresi" hakkındaki kanun tasarısının 22 Ağustos 1920 tarihli örneği için bkz. elinizdeki ciltte s.252. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

SİVEREKLİ HACI ALİ EFENDİZADE ALİ FUAT EFENDİ'NİN MEMLEKETİNE GELMESİNE MÜSAADE EDİLMESİ*

(11 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Samsun'dan Urfa Mebusu Siverekli Hacı Ali Efendizade Ali Fuat Efendi tarafından Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne çekilen 18 Ağustos 36 [1920] tarihli telgrafname Heyeti Vekile'de okunduktan sonra memleketine gelmesine müsaade edilmesi kararlaştırılmıştır.

11.9.336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl
Maarif Vekili Celâl	Maliye Vekili Ferit	

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 11.09.1920, 030.18.1.1 - 1.10.20. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 110, Karar No: 198" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

YOL BEDELİNİN VİLAYETLERİN İDARE MECLİSLERİ TARAFINDAN TAYİNİ*

(12 EYLÜL 1920)

Karar 196

Ankara
12 Eylül 336 [1920]

Karar

Yol nakdi mükellefiyeti hakkındaki 27 Şubat 329 [12 Mart 1914] tarihli geçici kanunun birinci maddesinde söz konusu verginin asgari haddi on iki ve azami haddi kırk kuruş olup, her vilayette konulacak yol bedelinin miktarı bu iki had arasında olmak üzere Meclisi Umumiye'ce tayin olunmakta ise de. Bitlis vilayetiyle kurtarılmış vilayetlerin tamamında meclisi umumilerin resmen toplanmasına hükümetçe müsaade olununcaya kadar vilayetlerin idare meclisleri tarafından tayini uygun bulunmakta ve değerlendirilmekte olduğu hakkında Bitlis Vilayeti'nin yazısına atfen Dahiliye Vekâleti Celilesi'nden yazılan 24.8.36 [1920] tarih ve 215/3592 numaralı tezkere Heyeti Vekile'nin 9.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında okunduktan sonra aynen kabulü kararlaştırılmıştır.

12 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Umuru Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 12.09.1920, 030.18.1.1 - 1.10.18'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 109, Karar No: 196" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

MAHKÛMLARIN VE TUTUKLULARIN HAPİSHANEDEN TAHLİYE VE KUMANDANLIKLARA TESLİMİ HAKKINDAKİ KARARIN FESHİ*

(12 EYLÜL 1920)

Adet
199

Harbin başlangıcından beri muhtelif suretlerde vuku bulan tecrübelere göre, harp cephelerinde istihdam edilmek üzere tahliye edilen mahkûmların ve tutukluların verdiği zarar temin ettikleri faydadan çok fazla olup, silahlandırılmalarını ve teçhizlerini müteakip çoğunlukla silah ve cephaneleri ile firar ve tekrar şekavet yoluna giren söz konusu şahısların yakalanması için takip müfrezeleri çıkarmaya mecburiyet hasıl olmakta ve bu suretle cephelerde sadakatla harp eden kısımlara karşılık bunların birkaç misli jandarma ve asker tahsis edilmesi yüzünden yine ordu zarar görmekte ve bu bakımdan da genel ve şahsi hukuk çiğnenerek inzibat ve asayiş de bozuk kalmakta bulunduğundan, mahkûmlar ve tutuklular hakkındaki kararın düzeltilmesi Umuru Dahiliye Vekâleti Celilesi'nin 200/3646 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'ce okunduktan sonra mahkûmların ve tutukluların hapishaneden tahliye ve kumandanlıklara teslimi hakkında 15 Haziran 36 [1920] tarih ve 41 numara ile alınan kararın feshi kararlaştırılmıştır.

12 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Rel'et	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Hastadır	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 12.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.1'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 110, Karar No: 199" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

ESKİŞEHİR'DE BATI CEPHESİ KUMANDANI ALİ FUAT PAŞA'YA ESKİŞEHİR MUTASARRIFI FATİN BEY'E*

(12 EYLÜL 1920)

Şifre
Numara 302

Ankara
12.9.36 [1920]

Eskişehir'de Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretleri'ne
Eskişehir Mutasarrıfı Fatin Beyefendi'ye

Geçenlerde dağıtılan komünist nizamname ve beyannamesinin Eskişehir'de basıldığı tahakkuk etmiştir. Failleri buraca tamamen malum olan bu teşebbüs hakkında derinlemesine soruşturma ve incelemeler icrasıyla belge ve maddi delillerinin dahi süratle bildirilmesini rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 3365'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

TEŞKİLATI ESASİYE KANUNU TASARISI*
(HALKÇILIK PROGRAMI)

(13 EYLÜL 1920)

Reis [Reisi Sani Vekili Vehbi Efendi]: Hükümetin beyannamesi var, okunacak:

Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne

Heyeti Vekile'nin siyasi, toplumsal, idari, askeri görüşlerini özetleyen ve idari teşkilat hakkındaki kararlarını ihtiva eden programı Büyük Millet Meclisi'ne takdim ediyorum. İşbu esaslara dayanarak tanzimi gereken kanun tasarılarının dahi takdim edilmek üzere olduğu arz olunur.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal[1]

Maksat ve Meslek

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi, milli sınırı dahilinde hayat ve bağımsızlığın temini ve hilafet ve saltanat makamının kurtarılması ahdiyle teşekkül eylemiştir.

2. Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti hayat ve bağımsızlığını kurtarmayı yegâne ve mukaddes gaye bildiği[2] halkı emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden kurtararak irade ve hâkimiyetin[3] hakiki sahibi kılmakla gayesine ulaşacağı inancındadır.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.179-181; TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 13.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.16. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1. S. No. 124-129, Karar No: 214" kaşesi basılıdır.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı, Büyük Millet Meclisi'nin 18 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 4.38'de açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Vehbi Efendi'nin yaptığı 67. toplantı 3. celsesinde okunmuştur.
Bu kanun tasarısının "Maksat ve Meslek" kısmında yer alan dört madde, 18 Kasım 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nin beyannamesi olarak yayımlanmıştır. Bkz. fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Mayıs 1981, sayı 79, s.92-94. Beyanname, şu paragrafla başlamaktadır: "Emperyalist devletlerin, devlet ve milletimizin hayatına açıkça kastetmeleri neticesinde meşru müdafaa için toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, şimdiye kadar muhtelif vesilelerle açıkça veya zımnen ilan ettiği maksat ve mesleğini bir kere daha bütün cihana arz için bu beyannameyi yayımlamaya lüzum görmüştür".
Halkçılık Programı, Cumhuriyet'in ilk Anayasası olan 20 Ocak 1921 Teşkilatı Esasiye Kanunu'na temel olmuştur. (Y.N.)

1 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede Mustafa Kemal'in bu takdim yazısı bulunmamakta, "Büyük Millet Meclisi'nin Esas Mahiyetine ve İdare Usulü Hakkındaki Görüşleri Tespit Eden ve Büyük Millet Meclisi'nin 24 Nisan 1336 [1920] Cumartesi Günkü İkinci Toplantısında İttifakla Kabul Olunan Mustafa Kemal Paşa'nın Önergesi" yer almaktadır. Bu önerge için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.8, s.72-75. (Y.N.)

2 *TBMM Zabıt Ceridesi*'nde "yegâne maksadı ve gaye bildiği". (Y.N.)

3 *TBMM Zabıt Ceridesi*'nde "idare ve hâkimiyetinin". (Y.N.)

3. Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti, milletin hayat ve bağımsızlığına suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzlerine karşı müdafaa ve harici düşmanlarla[1] işbirliği yapıp milleti aldatmaya ve ifsada[2] çalışan dahili hainlerin tedibi[1] için orduyu sağlamlaştırmayı ve onu milli bağımsızlığın dayanağı bilmeyi borç sayar.

4. Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti, halkın maruz bulunduğu sefalet sebeplerini gidererek saadet ve refahının gereklerini ve vasıtalarını temin etmeyi esas ilke ve dolayısıyla toprak, maarif, adliye, maliye, iktisat ve genel olarak toplumsal meselelerde asrın icabına ve halkın hakiki ihtiyacına göre gereken yenilikleri ve tesisleri vücuda getirmeyi başlıca vazife sayar. Ancak, Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti gaye ve maksatlarını temin için bütün mesai ve icraatında millet ve memleketin maruz bulunduğu fiili tecavüzlere ve ifsatlara karşı milletin birlik ve dayanışmasını halele ve müdafaa ve mücahede kuvvet ve kudretini eksilmeye uğratmaktan ehemmiyetle kaçınır. Siyasi, toplumsal ilkelerini milletin ruhundan almaya ehemmiyet atfeden Büyük Millet Meclisi hükümeti bu ilkelerin tatbikatında milletin hakiki eğilimlerini ve ihtiyaçlarını nazarı dikkatte bulundurur.

Esas Maddeler

5. Hilafet ve saltanat makamının kurtarılmasına muvaffakiyet hasıl olduktan sonra padişah ve Müslümanların halifesi esas kanunlar dairesinde muhterem ve yüce mevkiini alır.

6. Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir. İdare usulü, halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına dayanır.

7. İcra kudreti ve kanun yapma salahiyeti milletin yegâne ve hakiki temsilcisi olan Büyük Millet Meclisi'nde tecelli eder ve toplanır.

8. Türkiye Halk Hükümeti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Ve "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti" unvanını taşır.

9. Büyük Millet Meclisi, vilayetler halkınca genel oy ile seçilmiş üyelerden meydana gelir.

10. Büyük Millet Meclisi üyelerinin miktarı her elli bin nüfusta bir üye olmak itibariyle tertip olunur.

11. Büyük Millet Meclisi'nin seçimi iki senede bir kere icra olunur. Seçilen üyenin üyelik müddeti iki senedeu ibaret olup, fakat tekrar seçilmek uygundur. Büyük Millet Meclisi üyelerinin her biri kendini seçen vilayetin ayrıca vekili olmayıp bütün milletin vekilidir.

12. Büyük Millet Meclisi her sene kasım başında davetsiz toplanır.

1 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede "düşmanların". (Y.N.)
2 İfsat: Fesada uğratma, karışıklık çıkarma. (Y.N.)
3 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede "hâinleri tedip". Tedip: Cezalandırma, haddini bildirme. (Y.N.)

13. Büyük Millet Meclisi üyeleri her toplanma tarihinden[1] itibaren dört ay sonra Büyük Millet Meclisi'ne ait bütün hukuk ve salahiyete sahip olmak ve gelecek toplanma devresine[2] kadar toplanma halini[3] muhafaza etmek üzere her vilayetten asgari birer üye bulunacak surette içlerinden üçte birini gizli oy ile ayırır.

14. Bütün kanunların konulması ve değiştirilmesi, feshi ve antlaşmalar ve barış yapılması ve harp ilanı Büyük Millet Meclisi'nin hukuku cümlesindendir.

15. Büyük Millet Meclisi hükümeti[4] kısımlara ayırdığı daireleri özel kanunu[5] icabınca seçilmiş olan vekilleri vasıtasıyla, reisinin[6] riyaseti altında olarak idare eder. Kalan üyeler icrai hususlar için vekillere yön tayin eder ve lüzumunda bunları değiştirir.

16. Ordu sadece Büyük Millet Meclisi'nin ordusudur. Emir ve kumanda salahiyeti Büyük Millet Meclisi'nin manevi şahsiyetinde olup, emir ve kumandayla alakalı işler Erkânıharbiyei Umumiye Vekâleti tarafından yürütülür.

17. Büyük Millet Meclisi reisi aynı zamanda İcra Vekilleri Heyeti'nin de reisidir. Meclis reisi sıfatıyla Meclis namına imza koymaya ve kararları tasdike salahiyettardır.

İdare

18. Türkiye, coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet bakımından vilayetlere, vilayetler kazalara bölünmüş olup kazalar da nahiyelerden meydana gelir.

Vilayet

19. Vilayet, mahalli işlerde manevi şahsiyet ve tam muhtariyete sahiptir. Harici ve dahili siyaset, askeri işler, milletlerarası iktisadi münasebetler ve hükümetin genel vergileri ile menfaatları birden fazla vilayetleri kapsayan hususlar müstesna olmak üzere, Büyük Millet Meclisi'nce konulacak kanunlar icabınca bütün eğitim, sıhhiye, iktisat, ziraat, bayındırlık ve sosyal yardım işlerinin[7] idaresinin tanzimi[8] "vilayet meclislerinin" salahiyeti dahilindedir.

1 Belgede "her toplanma tarihinden" sözcüklerinin aslı olan "her mebdei içtimadan" sözcükleri yerine, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede "mebdei içtimâ'ından". (Y.N.)
2 Belgede "devrei içtimaiyeye". (Y.N.)
3 Belgede "hali içtimai". (Y.N.)
4 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede "Hükûmetin". (Y.N.)
5 Belgede "özel kanunu" sözcüklerinin aslı olan "kanunu mahsusu" sözcükleri yerine, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede "kanûnu mahsûs". (Y.N.)
6 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede "reîsin". (Y.N.)
7 Belgedeki "bütün eğitim, sıhhiye, iktisat, ziraat, bayındırlık ve sosyal yardım işlerinin" sözcükleri yerine, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede "nâfi'a ve mu'âvenet-i içtimâ'iyyenin". (Y.N.)
8 Belgede "idaresinin tanzimi" sözcüklerinin aslı olan "tanzimi idaresi" sözcükleri yerine, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede "tanzîm ve idâresi". (Y.N.)

20. Vilayet meclisleri, beş bin nüfusta bir üye itibariyle ve genel oy ile vilayet halkınca seçilmiş üyelerden meydana gelir. Vilayet meclislerinin seçim devresi,[1] Büyük Millet Meclisi'nin seçim devresi kadardır. Toplanma müddetleri senede iki aydır.

21. Vilayet meclisi, üyeleri arasından bir reis ile dört üyeden teşekkül etmek üzere bir heyeti idare seçer. İcra salahiyeti, daimi olan[2] işbu heyete aittir.

22. Vilayette Büyük Millet Meclisi'nin vekil ve temsilcisi olmak üzere vali bulunur. Vali, Büyük Millet Meclisi hükümeti tarafından tayin olunup, vazifesi, hükümetin genel ve ortak vazifelerini görmektir. Mahalli idareye karşı vaziyet ve vazifesi yalnız denetlemeden ibarettir.

Kaza

23. Kaza yalnız bir idari ve inzibati kısım olup, manevi şahsiyete sahip değildir. İdaresi, Büyük Millet Meclisi hükümeti tarafından tayin olunmuş ve valinin emri altında bir kaymakama verilmiştir.

Nahiye

24. Nahiye, özel hayatında muhtariyete sahip manevi bir şahsiyettir.

25. Nahiyenin bir meclisi, bir idare heyeti ve bir de müdürü vardır.

26. Nahiye meclisi, nahiye halkınca genel oy ile seçilmiş üyelerden meydana gelir.

27. İdare heyeti ve[3] nahiye müdürü nahiye meclisi tarafından seçilir.

28. Nahiye meclisi kazai,[4] iktisadi ve mali salahiyete sahip olup, bunların dereceleri özel kanunlar ile tayin olunur.

29. Nahiye bir veya birkaç köyden meydana geldiği gibi, bir kasaba da bir nahiyedir. Bir veya birçok köyün birleşmesinden hasıl olan nahiyeye "divan", bir kasabanın teşkil ettiği nahiyeye "belde" namı verilir.

Genel Müfettişlik

30. Vilayetler iktisadi ve toplumsal münasebetleri itibariyle birleşerek genel müfettişlik bölgelerini vücuda getirirler.

1 Belgede yanlışlıkla "devairi intihabiyesi (seçim daireleri)" şeklinde yazılmış. TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede "devre-i intihâbiyyesi" (seçim devresi). (Y.N.)
2 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgede "dâimî olarak". (Y.N.)
3 *TBMM Zabıt Ceridesi*'nde yanlışlıkla "veya". (Y.N.)
4 Kazai: Yargıyla ilgili. (Y.N.)

31. Genel müfettişlik bölgelerinin genel olarak asayişinin temini ve bütün dairelerin muamelelerinin teftişi ve genel müfettişlik bölgesindeki vilayetlerin ortak işlerindeki ahengin tanzimi vazifesi genel müfettişlere verilmiştir.

13 Eylül 1336 [1920][1]

1 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgenin sonunda şu imzalar yer almaktadır:

"Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili
Ahmet Muhtar

Dahiliye Vekili
Refet

Adliye Vekili namına
Ahmet Muhtar

Müdafaai Milliye Vekili
Hasta

Umuru Şer'iye Vekili
Fehmi

Erkânıharbiyei Umumiye Reisi
İsmet

Sıhhiye Vekili
Dr. Adnan

İktisat Vekâleti Vekili
Mahmut Celâl

Nafıa Vekili

Maarif Vekili
Dr. Rıza Nur

Maliye Vekili
Ferit"

MUSTAFA SUBHİ BEY VE MEHMED EMİN YOLDAŞLARA*

(13 EYLÜL 1920)

13.9.1336 [1920]
Ankara

Bakû'da Türkiye İştirâkiyûn Komitesi Heyeti Merkeziye Reisi Mustafa Subhi Bey ve Üyelerden Mehmed Emin Yoldaşlara

Süleyman Sami Yoldaş vasıtasıyla gönderdiğiniz 15 Haziran 1920 tarihli mektubunuzu aldım. Milletimiz, kendisini hiçbir suretle temsil etmeyen İstanbul hükümetinin kabul eylediği barış şartlarını reddetmiştir. Büyük çoğunluğu rençber ve köylüden meydana gelen milletimiz, Batı'nın emperyalizm ve kapitalizm mahkûmiyetinden kendini kurtarabilmek için bunlara karşı birleşmiş olarak mücadele ve mübarezeye[1] karar vermiştir ve bu kararını tatbik etmektedir.

Türkiye İştirâkiyûn Teşkilatı'nın da aynı kanaat ve gaye ile çalışmakta olmasını büyük bir memnuniyetle karşıladık.

Milletimiz Ankara'da vücuda getirdiği Büyük Millet Meclisi ile, mukadderatına bizzat ve tam bağımsızlık dairesinde el koymuştur. İşbu halk hükümetini vücuda getiren teşkilatımızın köyden itibaren nahiye, kaza, liva ve vilayet merkezlerine kadar her yerde halk tarafından seçilmiş birer heyeti idaresi vardır ve bu teşkilat, Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne bağlıdır. İşbu teşkilat, Mütareke'yi müteakip, Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti namı altında vücuda getirilmiş bir teşkilattır. Bugünkü Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti, işbu teşkilattan doğmuştur ve dolayısıyla Sovyet idari teşkilatından farksızdır. Toplumsal inkılap dahi lüzumlu safhalarını geçirmekte olup, bu inkılabı halktan doğmuş olan Büyük Millet Meclisi sevk ve idare etmektedir.

Gerek şahsen ben ve gerekse bütün mesai arkadaşlarım çoğunluğu rençber ve köylüden ibaret olan milletimizin bağımsızlığını tesis ve temin yegâne gayesini takip etmekteyiz.

Memleket ve milletimiz her taraftan emperyalist ve kapitalistlerin hücumlarına maruz bir halde olduğu gibi, üstelik bunlara iştirak eden İstanbul hükümetinin padişahına atfen memleket dahilinde çıkarılan devamlı karışıklıklardan doğan mahalli anlaşmazlıklara[2] da karşı koymak mecburiyetindedir. Dolayısıyla, milletin birlik ve

* Fethi Tevetoğlu, *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler*, Ankara, 1967, s.223-225. Ayrıca bkz. Hikmet Bayur, "Milli Mücadeleye El Koymaya Çalışanlar", *Belleten*, Ekim 1971, sayı 140, s.622-623.

1 Mübareze: Cenk, kavga, uğraş. (Y.N.)

2 Aslı "mahalli ihtilaflara". (Y.N.)

mukavemetini ihlal edebilecek zamansız ve fazla teşebbüslerden sakınmak, milletimizin kurtuluşu açısından elzemdir. Bu lüzumu göz önünde bulunduran Büyük Millet Meclisi, toplumsal inkılabı sükûnetle ve esaslı surette tatbik etmektedir.

Gaye ve prensip itibariyle bizimle tamamen ortak olan Türkiye İştirâkiyûn Teşkilatı'ndan maddeten ve manen hakkıyla istifade edebilmekliğimiz için, teşkilatımızın sadece Büyük Millet Meclisi Riyaseti'yle irtibat tesis ve muhafaza eylemesi lazımdır. Türkiye dahilinde tatbik edilecek her tür teşkilat ve inkılaplar ancak bu kanal vasıtasıyla yapılabilir.

Aynı hedefe yürüyen Türkiye İştirâkiyûn Teşkilatı'yla tamamen işbirliği yapılabilmek üzere Büyük Millet Meclisi nezdine tam salahiyete sahip bir delege göndermenizi ve Büyük Millet Meclisi tarafından Azerbaycan hükümeti nezdine delege olarak Bakû'ya gönderilmiş Memduh Şevket Bey'le irtibat tesis ve işbirliği eylemenizi rica eder ve bu vesileyle samimi hürmet ve selamlarımı takdim eylerim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Mektup ve cevabının Memduh Şevket Bey'e de tebliğ edilmek üzere Doğu Cephesi Kumandanlığı'na.

HEYETİ VEKİLE KARARI

HISNIMANSÛR KAZASINA BAĞLI TUT NAHİYESİNİN BEHİSNİ KAZASINA İLHAKI*

(13 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Adet 211

Kararname

Madde1. Hısnımansûr kazasına bağlı Tut nahiyesi Behisni kazasına ilhak edilmiştir. Akçadağ kazasına bağlı Sürgü nahiyesinin Gûhistan silsilesinin kuzeyinde bulunan köyleri Akçadağ kazasına bırakılarak güncyinde bulunan köyleri Perveri nahiyesine bağlanarak Behisni'ye ilhak edilmiştir.

Madde 2. Tebliğ tarihinden itibaren yürürlükte olan işbu kararnamenin hükümlerinin tatbikine Heyeti Vekile memurdur.

Zilhicce 338. 13 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Fevzi		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Hastadı	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 13.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.13'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 123, Karar No: 211" kaşesi basılıdır. Eski yazı belgeyi Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

MUHTELİF SUÇLULAR HAKKINDAKİ KANUNİ VE İCRAİ TAKİBATIN ERTELENMESİ*

(13 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

1. Siverek sancağının Kavalık köyünden Mustafa oğlu Eyüp ve biraderi Müslim Ağa.
2. Siverek sancağı Kavalık köyünden Mehmed bin Hacı Külek.
3. Siverek sancağının Boru köyünden Kara Mustafazâde Eyüb ve biraderi Zülfi ve diğer biraderi Kadir,
4. Siverek sancağının Şeyh Birim köyünden Seyid oğlu Sino.
5. Siverek sancağının Şeyh Birim köyünden Zülfi oğlu Mehmed ve biraderi Ali.
6. Siverek sancağının Hezabun köyünden Halil Binnizok,
7. Siverek sancağının Akçamescid köyünden Havvaoğlu Mehmed ve biraderi Halil,
8. Siverek sancağının Poro köyünden Nuri oğlu Ali,
9. Siverek sancağının Sülüklü köyünden Halil Bin Mehmed,
10. Siverek sancağının Çatok köyünden Zülfikâr oğlu Kadir,
11. Siverek sancağının Şemandol köyünden Hacı oğlu Hasan ve biraderi Ahmed,
12. Urfa livasının Döke köyünden Temo oğlu Devriş,
13. Siverek sancağının Kizirli Metin köyünden Cuma oğlu Halid,
14. İzolu Aşireti Reisi Turan Ağa.
15. Malatya'da İzo aşireti reislerinden Hanibey-zâde Binbaşı Süleyman Bey.

Muhtelif suçlulardan olup, isimleri yukarıda yazılı şahıslar hakkındaki kanuni ve

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 13.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.18. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 131, Karar No: 216" kaşesi basılıdır.

icrai takibatın ertelenmesi Heyeti Vekile'nin 13.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında kararlaştırılmıştır.

13 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Hasta		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl
Nafıa Vekili	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferit

ASKERİ MEKTEPLER TALEBESİYLE İHTİYAT SUBAY ADAYLARINA VERİLECEK FEVKALADE ZAMLAR HAKKINDA KANUN TASARISININ MECLİS'E TAKDİMİ*

(13 EYLÜL 1920)

13.9.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Askeri mektepler talebesiyle ihtiyat subay adaylarına verilecek fevkalade zamlar hakkında Maliye Vekâleti'nce tanzim olunan ve 2.9.1336 [1920] tarihinde Heyeti Vekile'ye verilen kanun tasarısı, adı geçen heyetin 9.9.1336 [1920] tarihindeki toplantısında okunduktan sonra tasvip edilmiş ve ekte takdim kılınmış olmakla gereğinin yapılmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Heyeti Vekile'nin teklifi:

[...][1]

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.490.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu önerge, Büyük Millet Meclisi'nin 6 Ekim 1920 günü öğleden sonra saat 1.30'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 79. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Zabıtta burada, Heyeti Vekile'nin 2 Eylül 1920 tarihli kanun teklifi yer almaktadır. Bu kanun tasarısının metni için bkz. elinizdeki ciltte s.281. (Y.N.)

MEBUS HARCIRAHLARININ TADİLİ HAKKINDA ÖNERGE*

(13 EYLÜL 1920)

Genel Kurul'a

7 Eylül 1336 [1920] tarihinde yapılan sekizinci Divanı Riyaset toplantısında konuşulan aşağıdaki karar genel kurula arz olunur efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Büyük Millet Meclisi değerli üyelerinin almış oldukları ve alacakları gidiş harcırahlarının tadili bir önceki harcırah kararnamesine göre hesaplanarak tahakkuk edecek miktardan yüzde otuzunu bağışlamak suretiyle terk etmeleri ve bütün üye harcırah hesaplarının bu esasa göre tasfiyesi Divanı Riyaset'çe görüşülerek bu hususun karar altına alınmak üzere genel kurula arzı tensip olunmuştur. *(Gürültüler.)*[1]

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.98.
Mustafa Kemal Paşa'nın bu önergesi, Büyük Millet Meclisi'nin 13 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 2.30'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi'nin yaptığı 64. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Divanı Riyaset'in önergesi büyük çoğunlukla kabul edilir. (Y.N.)

DAHİLİYE VEKÂLETİ'NE
MATBUAT VE İSTİHBARAT MÜDÜRİYETİ UMUMİYESİ'NE*

(13 EYLÜL 1920)

Tezkere
Kısım 10/
161

Ankara
13.9.36 [1920]

Dahiliye Vekâleti'ne
Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'ne

Adana'ya İstanbul'dan iki fırka Osmanlı askerinin bir Türk paşası kumandasında gönderildiği ve Ermenilerdeki silahların Fransızlar tarafından toplandığı ve Adana'nın Osmanlı hâkimiyeti altında bırakılacağı zemininde propagandanın Pozantı, Belemedik, Kelebek, Karaisalı havalisinde bulunan Adana göçmenleri ve Kuvayi Milliyesi arasına girebildiği ve ilk tesirleri olmak üzere iki üç yüz hane göçmenlerin Adana'ya döndükleri ve Fransızlarla Ermeniler tarafından iyi karşılandıkları tarzındaki bozgunculuğun o muhitlerde meydan aldığı Konya'dan bildirilmiştir. (Dahiliye'ye: Bu hususta şiddetle engelleyici tedbirler alınmasını rica ederim.)

(Matbuata: Bu hususta karşı aydınlatma tedbirlerine girişilmesini rica ederim.)

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 2260'ta bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

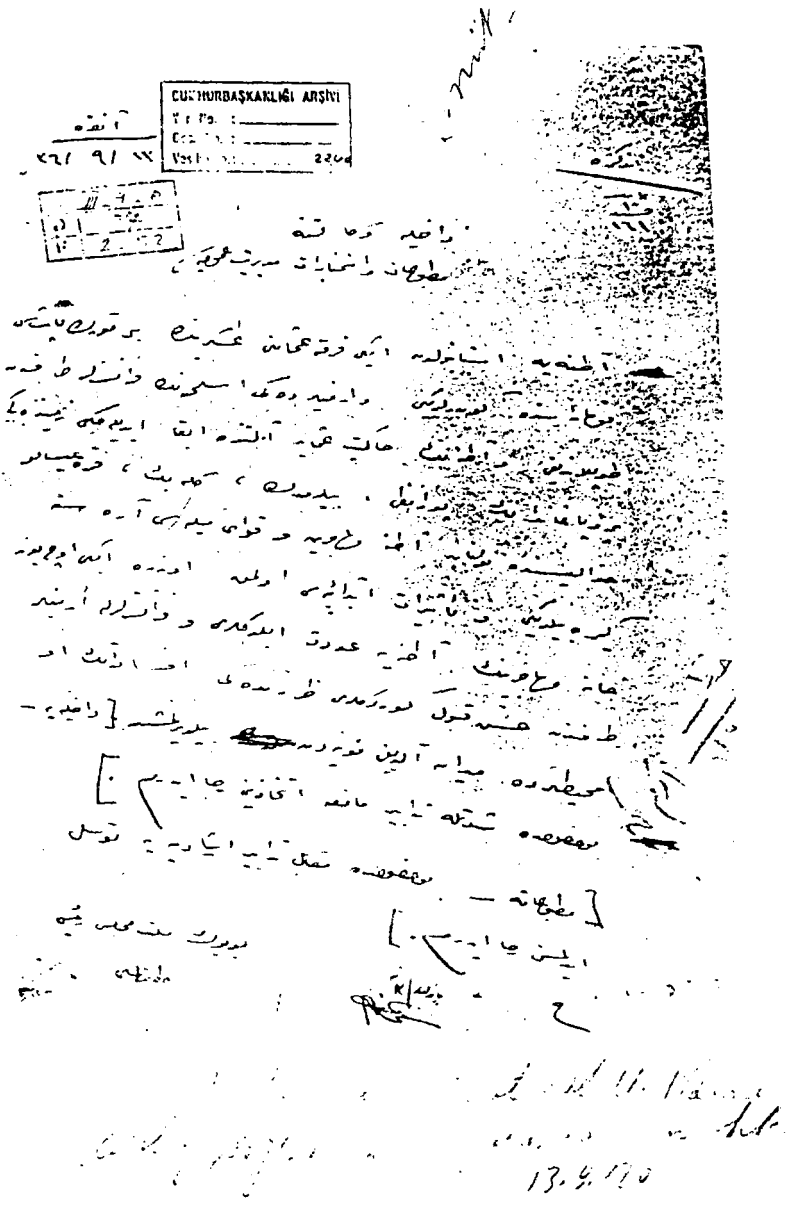

13 Eylül 1920 tarihli ve "Dahiliye Vekâletine, Matbuat ve Istihbarat Müdüriyeti Umumiyesine" başlıklı belge.

HEYETİ VEKİLE KARARI

SİVAS'TA MÜTEŞEKKİL HEYETİ TEMYİZİYE ÜYELİKLERİYLE BAŞ MÜDDEİUMUMİ MUAVİNLİĞİNE SEÇİLEN ZEVAT*

(14 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Ade 212

Temyiz üyeliğine: Diyarbekir Vilayeti Kadısı Hasbi Efendi, Konya Kadısı Emin Efendi'nin istifasının vukuundan dolayı.

Temyiz üyeliğine: Bitlis Vilayeti İstinaf[1] Reisi Bekir Sıtkı Efendi, Konya Adliye Müfettişi Tevfik Fikret Bey'in istifasının vukuundan dolayı.

Temyiz Baş Müddeiumumiliği Muavinliği: Karahisârı sâhib[2] eski Ceza Reisi, Kastamonu Merkez Müddeiumumiliği'nden[3] istifa etmiş Nüsret Bey, muavinliğe tayin kılınan Hayreddin Bey Bursa'nın işgali münasebetiyle henüz memuriyet vazifesine gidemediğinden istifa etmiş sayılmasından dolayı.

Sivas'ta müteşekkil Heyeti Temyiziye üyelikleriyle Baş Müddeiumumi Muavinliğine Umuru Adliye Vekâleti'nce seçilen yukarıda isimleri yazılı zevatın memuriyetleri Heyeti Vekile'nin 13.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında tasdik edilmiştir.

14 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Hastadır	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 14.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.14'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 123, Karar No: 212" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 İstinaf mahkemesi: Osmanlı yargısında ilk mahkemelerle Temyiz Mahkemesi arasında bulunan mahkeme. (Y.N.)

2 Afyonkarahisar. (Y.N.)

3 Müddeiumumilik: Savcılık. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ESKİ MUDANYA MÜFTÜSÜ AHMED EFENDİ'NİN GEMLİK KADILIĞINA TAYİNİ*

(14 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Adet 213

Kararname

Eski Mudanya Müftüsü olup daha sonra Adliye Encümeni'nce asaleti tasdik edilmek üzere Gemlik Kadılığı'na tayin olunan Ahmed Efendi'nin seçilmesi ve tayini keyfiyeti yürürlükteki usule ve konulmuş kanunlara muhalif ise de harp mevkilerinde manen ve maddeten vatani hizmetlerde bulunduğu tahakkuk eden adı geçenin Gemlik Kadılığı'na asaleten tayini ve maaşının Bilecik maliyesinden verilmesi kendisinden azami istifadeyi temin edeceği, Adliye Vekâleti'nin 31 Ağustos 336 [1920] tarihli derkenarında bildirilmiş ve keyfiyet Heyeti Vekile'nin 14 Eylül 336 [1920] tarihindeki toplantısında görüşülerek adı geçen hakkında Adliye Vekâleti'nin teklifi doğrultusunda muamele yapılması kararlaştırılmıştır.

14.9.336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	Umuru İktisadiye Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 14.09.1920. 030.18.1.1 - 1.11.15'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 124, Karar No: 213" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

ERKÂNIHARBİYEİ UMUMİYE VEKÂLETİ'NE*

(14 EYLÜL 1920)

Ankara 14.9.336 [1920]

Erkânıharbiyei Umumiye Vekâleti'ne

Kilikya Kuvayi Milliye Kumandanı Kozanoğlu Doğan Bey'e yazılmış 14.9.36 [1920] tarihli şifre suretidir.

Yeni teşkilat ve nizam sebebiyle Kilikya Kuvayi Milliye Kumandanlığı kaldırıldığından o cephedeki vazifeler son bulmuştur. Adana Cephesi Kumandanlığı'nın tayin emri vereceği zata usul gereğince işleri devrediniz. İşlerin devrinden sonra...

Müdafaai Milliye Vekâleti Celilesi'ne, Erkânıharbiyei Umumiye Vekâleti'ne ve Adana Cephesi Kumandanlığı'na yazılmıştır.

B.M.M. Reisi
M. Kemal

* TC Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) Arşivi, K: 597, D: 7-147, F: 32'den aktaran: Kemal Çelik, *Milli Mücadelede Adana ve Havalisi (1918-1922)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, Ek 10.

ESKİŞEHİR BATI CEPHESİ KOMUTANI FUAT PAŞA'YA*

(14 EYLÜL 1920)

Ankara
14.9.1920
Şifre aceledir.
Zata mahsustur.

Eskişehir Batı Cephesi Komutanı Fuat Paşa Hazretleri'ne

Cevap. 13.9.1920 tarihli şifreye[1]

Komünist nizamname ve beyannamesi İzmit Mebusu Sırrı, Afyonkarahisar Mebusu Kurmay Yzb. Hulusi ve Şerif Menatof ve Jandarma Yzb.lığından emekli Cemal Beylerle Cemal Bey'in kardeşi taraflarından Eskişehir'de bastırıldığı haber alınmıştır. Efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 3367'de bulunan belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

1 Mustafa Kemal Paşa'nın cevap verdiği şifre şudur:

"B. Millet Meclisi Başkanlığı'na.
Eskişehir. 13.9.1920
Geciktirilmesi idamı gerektirir.
Cevap- 12.9.1920 tarih ve 302 No.lu şifreye

Komünist nizamnamesi ve beyannamesinin burada kimler tarafından bastırıldığı hakkında hemen soruşturmaya başladım. Bununla birlikte soruşturmanın kolaylaştırılıp çabuklaştırılmasına yardım olmak üzere sizce bilindiği söylenen faillerin isimlerinin kişiye özel şifre ile bildirilmesini istirham ederim.

Batı Cephesi Kumandanı
Ali Fuat

Sırrı-Hulusi, Şerif Menatof, Cemal ve biraderi beylerle Fatin Bey'in bilgi ve onayı olduğu söyleniyor." (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

BELLİ LİVALAR DAHİLİNDE BULUNAN RUM VE ERMENİLERDEN 20-40 YAŞINDA BULUNAN ERKEKLERİN DAHİLDE BELİRLİ MEVKİLERE MUHAFAZA ALTINDA SEVKİ*

(15 EYLÜL 1920)[1]

Muamelesi tamamlanmıştır.

Bazı siyasi ve askeri sebeplerden ve değerlendirmelerden dolayı Bolu, Geyve, Ertuğrul, Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisarı, Denizli, Burdur, Isparta livaları dahilinde bulunan Rum ve Ermenilerden şimdilik 20-40 yaşında bulunan erkeklerin dahilde belirli mevkilere muhafaza altında sevk ve uzaklaştırılmaları hakkında Batı Cephesi Kumandanlığı'nın Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne hitaben yazılan 14.9.36 [1920] tarihli şifreli telgrafnamesi Heyeti Vekile'nin 15.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında görüşülerek vaki olan teklifin belirtilen yaşlar dahilinde kabulü ve askeri hizmete elverişli olanlar için can ve mallarının belirli mesuliyetler altında muhafazası suretiyle kabulü ve keyfiyetin Müdafaai Milliye ve Dahiliye vekâletlerine tebliği kararlaştırılmıştır.

İşbu Heyeti Vekile kararı Müdafaai Milliye ve Dahiliye vekâletleriyle 14.9.336 [1920] tarihli ve 2250 numaralı gizli yazıya cevaben Erkânıharbiye Riyaseti'ne ve 14.9.36 [1920] tarihli şifreli telgrafnameye cevaben Batı Cephesi Kumandanlığı'na tebliğ edilmiştir.

13 Eylül 336 [1920][1]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmet Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmet Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Hasta		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl
Nafıa Vekili	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferit

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 13.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.17. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 130, Karar No: 215" kaşesi basılıdır.

1 Belge, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nce hazırlanan çevrimyazıya göre "13 Eylül" tarihli. Ancak içeriğinden, bu tarihin yanlış olduğu, en azından 15 Eylül'e ait olması gerektiği anlaşılıyor. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ADANA VİLAYETİ VALİLİĞİ'NE ANKARA VALİ VEKİLİ NURİ BEY'İN TAYİNİ*

(16 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
Adet 217

Kararname

Adana Vilayeti Valiliği'ne üçüncü sınıfta bulunmak ve fakat derecesine tesiri olmamak şartıyla fevkalade mahalli ahvalden dolayı birinci sınıf tahsisatı verilmek üzere Ankara Vali Vekili Nuri Bey'in tayini Heyeti Vekile'nin 16.9.336 [1920] tarihindeki toplantısında kararlaştırılmıştır.

İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekâleti memurdur.[1]

16 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Hastadır	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 16.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.19'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 132, Karar No: 217" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

1 Bu konuda Dahiliye Vekâleti'ne yazılan 17 Eylül 1920 tarihli yazı için bkz. elinizdeki ciltte s. 352. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

KARAMÜRSEL ÇUHA VE ŞAYAK FABRİKASI KURUCULARINDAN İBRAHİM ŞEVKİ EFENDİ'NİN TAZMİNAT TALEBİ*

(16 EYLÜL 1920)

Türkiya Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalemi Mahsus
Adet 221
Karar 221

Ankara
20.9.336 [1920]

Karamürsel Çuha ve Şayak Fabrikası kurucularından İbrahim Şevki Efendi tarafından, fabrikanın ikinci defa işgalini müteakip Hüdavendigâr[1] Valisi Hacim Bey'in emriyle işgal ve Gökbayrak Tabur Kumandanı Cemâl Bey tarafından fabrikada mevcut ve mamul bulunan altı bin seksen bir metre yetmiş beş santim muhtelif çeşit kumaşa 20 Mayıs 36 [1920] tarihinde el konularak ve Bursa'ya naklolunarak kıtalara dağıtıldığı için her bir metresi üç yüz elli kuruşun toplam bedeli olan iki milyon yüz yirmi sekiz bin altı yüz on iki kuruşun verilmesi hakkında Heyeti Vekile Riyaseti'ne takdim eylediği 3.8.36 [1920] tarihli dilekçe adı geçen heyetin 16.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında okunduktan sonra hükümetin böyle bir tazminat veremeyeceği, ancak taleplerinin tahsili için söz konusu mallara el koymuş olan Bursa Valisi Hacim Bey'e müracaat edebileceği kararlaştırılmıştır.

16.9.336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Nafıa Vekili	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 16.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.3'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 136, Karar No: 221" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Bursa. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

MİLLİ AŞİRETİ TARAFINDAN MENKULLERİ GASP OLUNAN VİRANŞEHİR ADLİYE MEMURLARINA İKİŞER MAAŞ AVANS VERİLMESİ*

(16 EYLÜL 1920)

Türkiya Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalemi Mahsus
Adet 241

Milli aşireti tarafından son olarak bütün menkulleri alınarak ve gasp olunarak dilenme derecesine gelmiş oldukları anlaşılan Viranşehir adliye memurlarının vaki olan hadiseden tabii olarak hasıl olan manevi zaruret ve ıstıraplarının hafifletilmesi hakkında Diyarbekir İstinâf Müddeiumumiliği'nin[1] yazısına atfen Umuru Adliye Vekâleti'nin 15.9.36 [1920] tarih ve 95/91 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'nin 16.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında görüşüldükten sonra ihtilaller neticesinde taarruz ve tecavüze uğrayan bütün mülki ve askeri memurlara ikişer maaş avans verilmesi kararlaştırılmıştır.

16.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbıyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili Eskişehir'de	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 16.09.1920, 030.18.1.1 - 1.13.3'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 151, Karar No: 241" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 İstinaf mahkemesi: Osmanlı yargısında ilk mahkemelerle Temyiz Mahkemesi arasında bulunan mahkeme. Müddeiumumilik: Savcılık. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ZAHİRE FİYATLARININ DÜŞMESİNDEN KAYNAKLANAN ZARARIN ÖNLENMESİ*

(16 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Geçen sene zahair öşriyesinin[1] Aksaray kazası mültezimlerine[2] satılıp yolların kapanması hasebiyle zahire fiyatlarının pek bariz düştüğü ve işbu fiyat farkının buğday üzerine yarı yarıya ve çavdar arpada yüzde yirmi beş nispetinde bulunması ve zorlayıcı sebepler mecburiyetiyle hasıl ve toplam meblâğa ulaşan işbu zararın tamamen mültezimlere yüklenmesi adalete uygun olmaması ile yarı dereceye düşen buğdayın yüzde yirmi beşinin ve arpa ile çavdardan yüzde on iki buçuğunun indirilerek söz konusu zahirelerin kendilerine teslimının münasip olacağı hakkında Umuru Maliye Vekâleti Celilesi'nin 4 Eylül 36 [1920] tarih ve 2387/329 numaralı görüşleri Heyeti Vekile'ce görüşüldükten sonra söz konusu görüşlerin aynen kabulü kararlaştırılmıştır.

16.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili (Eskişehir'de)	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 16.09.1920, 030.18.1.1 - 1.13.4. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 152, Karar No: 242" kaşesi basılıdır.

1 Zahair öşriyesi: Zahirelerden alınan onda bir oranındaki vergi. (Y.N.)

2 Mültezim: Devlete ait bir geliri götürü olarak üstüne alıp toplayan kimse. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

HARCIRAHLARDAN YÜZDE KIRK İNDİRİM YAPILMASI HAKKINDAKİ KANUNUN ÖNCESİNİ KAPSAMAMASI*

(16 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde. Harcırahlardan yüzde kırk indirim yapılması hakkındaki kanunun öncesini kapsayıp kapsamaması hakkında Nafıa Vekâleti Celilesi'nin 11 Eylül 36 [1920] tarih ve 1922 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'nin 16.9.36 [1920] tarihli toplantısında okunduktan sonra söz konusu kanunun öncesini kapsamaması kararlaştırılmış ve bununla beraber şimdiye kadar vuku bulan muamelelerin yeniden hesaplanmalarına lüzum görülmemiştir.

16.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 16.09.1920, 030.18.1.1 - 1.13.12. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 157, Karar No: 250" kaşesi basılıdır.

BATI CEPHESİ KUMANDANI ALİ FUAT PAŞA'YA*

(16 EYLÜL 1920)[1]

Resmi yazı
Zata mahsus.

Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretleri'ne

C: 14 Eylül 336 [1920] tarih ve 1347 numara:

1. Moskova'daki delege heyetimizden gelen 13 Ağustos tarihli ilk raporlarda Lenin ve Çiçerin'le birçok görüşmelerden, bizim mesai ve mücadelelerimize teveccühten ve silahlar ve malzeme hususunda yardımdan bahsolunmuştur. Anlaşıldığına göre Bolşeviklerin harekât planı evvelemirde Lehistan'ı mağlup ve sonra Kırım'da bulunan Varangel'i imha etmek esasına dayalıymış ve her halde o zamana kadar doğuda genel harekâta girişmek kararlaştırılmamış. Ermenilere memleketimizden [...][2] ilhakı lüzumundan bahsolunmuştur. Heyetimiz Rusların malzemece fakir ve işi müzakerelerle uzatmaya eğilimli olduğunu zikretmekle beraber, bizimle tam ittifak yapamayacaklarına dair henüz kati delil karşısında bulunmadıklarını bildirmişler ve bir taraftan para, silah ve cephanenin sevk olunması için, uzun müddet imkân aranılarak nihayet deniz yoluyla dahi nakliyata başlanacağını ilave etmişlerdir. Ermenistan'la 10 Ağustos'ta yaptıkları barış antlaşmasında (Şahtahtı-Culga) şimendifer hattını Ermenilere terk etmişler ve Azerbaycan'ın ve bizim heyetimizin protestolarına karşı yanlış olduğunu sözlü olarak ifade ederek, kararlarında henüz değişiklikler yapmamışlardır.

Diğer taraftan Halil Paşa vasıtasıyla karadan bir sefaret heyeti ve bununla üç sandık içinde altın gönderilmiştir. Bu heyetle para Erzurum'a ulaşarak Sivas'a hareket etmiştir. Külçe olan altının miktarı madeni yüz bin lira kıymetindedir.

2. Halil Paşa, Nahcivan'a ulaştıktan sonra kızıl kıtalar ile Ermeniler arasında çarpışmalar vaki oldu. Halil Paşa'dan alınan malumata göre kızıl kumandanlar, Ermenilerin zulümlerinden ve tecavüzünden pek ziyade rencide oldukları Ağustos nihayetlerine doğru bir Ermenistan seferini emrivaki yapmak üzere yığınak ve hazırlıklar yaptıkları bildiriliyordu. Hakikaten yakın emarcler belirdi. Fakat nihayeti gelmedi,

* Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hâtıraları*, Vatan Neşriyatı, İstanbul, 1955, s.472-475.

1 Belgede tarih belirtilmemiştir. Aynı belge *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1964, s.348'de "16 Eylül 1920" tarihiyle yayımlanmıştır. (Y.N.)

2 *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*'te aynı kaynaktan alınmakla beraber burada "arazi" sözcüğü vardır. (Y.N.)

bilakis Çulka hattının Ermenilere teslimi lüzumuna dair olan kararlar tekrar ve teyit olunmaya başlamıştır. Bu hali Lehistan'ın mağlubiyetine atfediyoruz, bununla beraber Halil Paşa acele Bakû'ya dönmüş ve henüz mesai ve teşebbüslerinin neticesinden yeni bir haber vermemiştir.

3. Biz bu ahvalden Bolşeviklerin malzemece pek fakir ve barışa teşne oldukları, hazırladıkları Lehistan seferini muvaffakiyetle bitirme kolaylaşınca Batılılarla hemen uyuşmak fikrinde bulundukları neticesini çıkardık. Bize karşı dost ve tevecculıkâr görünerek hem İslam âleminin kamuoyu, hem İngiliz kamuoyu üzerinde tesir yapmak ve bu tesirleri muhafaza için mecbur kalırlarsa bize asgari yardımlarda bulunmak, bununla beraber daha sonra Batılılarla uyuşmak imkânını muhafaza için bizimle kati kararlara girmemek hareketini gözlemledik.

4. Bolşevikler, aynı zamanda memleketimizde Bolşevik teşkilatı vücuda getirmek için fevkalade faaliyete başlamışlardır. Bakû'ya gönderdikleri Mustafa Suphi ve arkadaşları vasıtasıyla Türkiye Komünist Merkezi Umumisi'ni meydana getirttiler. Tamamen Bolşevik fikirlerine kazanılan saf ve saf olmayan adamlardan sahilin her noktasına çıkardıkları gibi, dahilen de Eskişehir ve Ankara'ya kadar göndermişlerdir. Bunların maksatları memlekette bir toplumsal inkılap vücuda getirmektir. Bu halde memleket doğrudan doğruya Üçüncü Enternasyonal'e, yani Rusya'ya bağlı olacağından, Bolşevikler hiçbir taahhüt ve yardıma lüzum kalmaksızın bizi kendilerinden ayrılmış bir hale getirmiş ve Batılılarla siyasi pazarlıklarında daha kuvvetli bir vaziyet elde etmiş olacaklardır. Memleketimizin fikir ve inkılap taraftarı olan veya bu perde altında türlü türlü maksatlar peşinde koşan adamları da, bu tehlikeleri fark etmeksizin Bolşevik teşkilatını kolaylaştırmaktadırlar.

5. Biz bu ahval üzerine evvelemirde memleketi elimizde muhafaza ve ne ıslahat lazım ise hükümet vasıtasıyla yaparak anarşi ve inkılap suretiyle Rus tabiiyetine mani olmak ve Moskova'daki delege heyetimizin müzakeresini olumlu veya olumsuz bir neticeye kavuşturmak için acele etmek, Ruslar ne yardım yapacaklarsa miktarına bakmayarak kabul etmek, Ermenilerle müsait bir muharebe vermek ve Azerbaycan'la ittisali[1] emrivaki yapmak için Rusların muvafakatine bağlı hareket etmemek kararlarını ve talimatlarını verdik. Bundan sonra heyetten Trabzon vasıtasıyla aldığımız yeni bir raporda ahitnameden bahsolunmaktadır. Buna göre Van, Bitlis ve Muş taraflarında Ermenilere arazi terki söz konusu olduğu görülmektedir. Makine başında bizimle haberleşerek meseleyi bir neticeye vardırmak için Yusuf Kemal Bey Trabzon'a gönderilmiş ve ayrıca malzeme ve paranın denizden yola çıkarıldığı bildirilmiştir. Bu, daha ziyade ümit verici yeni bir vaziyettir ki, Yusuf Kemal Bey geldikten sonra mahiyeti anlaşılacaktır.

6. Rusya cephesi bu halde iken Ağustos başlarında İzzet Paşa'dan ve o vasıta ile İngiliz umumi karargâhından bir binbaşı imzasıyla gelen resmi yazıda, kontrolümüz altındaki bölgelerde bulunan esirlerin iadesi meselesini müzakere etmek üzere mülakat talep olunmuştur. İngiliz binbaşısına cevap vermedik. İzzet Paşa'ya verdiğimiz

1 Azerbaycan'la sınır komşuluğu kastediliyor. (Y.N.)

cevapta, kendisi vasıtasıyla müzakere mümkün olacağını ima eyledik ve hissettirdik. Bundan sonra Militçi'nin Kâzım Paşa ile görüşme arzusu çıktı. Bunu da İzzet Paşa vasıtasına indirgedik. Eksik olarak İzzet Paşa'ya atfen alınan malumatta, şu anda tutuklu bulunan Galip Paşa'nın, memuren tarafımıza gönderileceği bildirilmiştir. Rus meselesi kati bir neticeye kavuşuncaya kadar İngilizlerle böyle gayet hafif bir temas imkânını muhafaza etmek istiyoruz.

7. Buraya kadar olan hadiseleri bu maddede özetlemek ve tekrar etmek isterim. Ermeni davası gerek Batı ve gerek Rus milletleri nezdinde kuvvetlidir. Hıristiyanlık namına vukua gelecek tecavüzlerin Batı ve Doğu'dan hoş görülemeyeceği muhakkaktır. İngilizler, nasıl dahili propaganda ile memleketimizi kısmen ellerine geçirmişler ve geçirmek istiyorlarsa, Ruslar da her şeyden evvel dahili darbeler ile memleketimizi ellerine geçirmek istiyorlar. Gerek Batı ve gerekse Doğu'ya karşı dahilden yıkılmaya mani olarak Yunan taarruzunun herhangi bir hatta durdurulmasına muvaffak olabilirsek, davamızı halledecek karar bağımsızlığını bulacağımız muhakkaktır.

8. İzahatımdan anlaşılmıştır ki, kayıtsız şartsız Rus tabiiyeti demek olan dahildeki komünizm teşkilatı, gaye itibariyle tamamen bizim aleyhimizdedir. Gizli komünizm teşkilatını her surette durdurmak ve teb'it etmek[1] mecburiyetindeyiz. Meclis'te sonradan meydana çıkan halk zümresi, bizim tanıdığımız arkadaşlardır. Bunlar, memlekette bir toplumsal inkılabın kısmen olsun lüzumuna kani olanlardır. Bu teşebbüsün tehlikelerini kavrayamamaktadırlar. Hükümetten ayrı bir zümre yapmaktan vazgeçirmek istedik, mümkün olamadı. Fakat şimdi halkçılık programı altında hükümetçe bir program kabul ettik. Halk zümresi kendiliğinden dağılmış gibidir. Hacı Şükrü Bey gibi birçok arkadaşlar gizli bir tarzda başladıkları Yeşil Ordu teşkilatı ile oynadılar. Bunu durdurmalarını kendilerine ihtar ettim. Kendi arzularına kolaylıkla destek bulmak isteyen birtakım kimseler, hilekârane bir surette komünizm vesaire teşkilatına taraftar olduğumu daima yayıyorlar. Fakat yanlıştır. Vaziyetim arz ettiğim gibi Doğu ve Batı ile belli bir neticeye varmadan inkılaplardan kaçınmak ve yeri gelince Mustafa Suphi Yoldaş'a da yazdığım gibi ne yapılacak ise hükümet vasıtasıyla yapmaktır. Bittabi, komünizm ve Bolşevizme alenen aleyhtarlığı uygun görmem.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

1 Teb'it: Uzaklaştırma, sürme, kovma. (Y.N.)

EMLAK VE ARAZİ VE TEMETTÜ VERGİSİ TEZKERE BEDELİNİN ARTIRILMASI HAKKINDA KANUN TASARISI VE GEREKÇESİ*

(16 EYLÜL 1920)

Gerekçe Yazısı

Her sene mükelleflerin her birine üzerlerine düşen vergilerin miktarıyla ödeme için tayin olunan taksitlerini ihtiva eden tanzim edilen tezkerelerden bedel olarak yirmi para alınıyordu. Halbuki malum olan pahalılık dolayısıyla yirmi para, değil kâğıt fiyatını, basım ücretini bile temine yetersizdir. Dolayısıyla kâğıt bedeli ve basım ücreti ve bilhassa hal icabı olarak memurların maaşlarındaki artıştan bu gibi vergilerin de hissedar ettirilmesindeki zaruret ve mecburiyet nazarı dikkate alınarak belirtilen bedelin beş kuruşa çıkarılması düşünülmüş ve o konuda tanzim kılınan kanun tasarısı ekte arz ve takdim kılınmıştır.

16 Eylül 1336 [1920]

Emlak ve Arazi ve Temettü Vergisi Tezkere Bedelinin Artırılması Hakkında Kanun Tasarısı

Tahsili Emval Kanunu'nun üçüncü maddesinin son fıkrası aşağıdaki gibi değiştirilmiştir:

Madde 1. Her sene marttan evvel mükelleflerin her birine üzerlerine düşen vergilerin miktarıyla ödeme için tayin olunan taksitlerini ihtiva eden tanzim edilmiş tasdikli ve beş kuruş karşılığında birer tezkere verilecektir.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.5, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.290.
Mustafa Kemal Paşa'nın 28 Eylül 1920 tarihli bir tezkereyle Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı ve gerekçesi, Büyük Millet Meclisi'nin 9 Kasım 1920 günü öğleden sonra saat 3'te açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 96. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. 28 Eylül 1920 tarihli tezkere için bkz. elinizdeki ciltte s.410. (Y.N.)

Madde 2. İşbu kanun 1336 [1920] mali sencsi başından muteberdir.

Madde 3. İşbu kanunun hükümlerinin icrasına Maliye Vekili memurdur.

16 Eylül 1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi M. Kemal	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar

Dahiliye Vekili Refet	Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Maliye Vekili Ferit	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur

Nafıa Vekili Eskişehir'de bulunduğu	İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan

DAHİLİYE VEKÂLETİ'NE*

(17 EYLÜL 1920)

Dahiliye Vekâleti'ne

Resmi Yazı

Ankara
17.9.36 [1920]

Adana Vilayeti Valiliği'ne Ankara Vali Vekili Nuri Bey'in tayini hakkındaki Heyetı Vekile kararı[1] ekte ulaştırıldığı.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Karar No: 217, Tarih: 16.9.1920, Ek: 71-10'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 16 Eylül 1920 tarihli kararın metni için bkz. elinizdeki ciltte s.342. (Y.N.)

ISTİKLAL MAHKEMELERİNİN TEŞKİL OLUNACAĞI MAHALLER*

(17 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne

Özel kanun icabınca İstiklal Mahkemelerinin teşkil olunacağı mahaller hakkında Heyeti Vekile'ce görüşülerek tespit edilen liste ekte takdim kılınmıştır.

17 Eylül 1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Vekiller Heyeti Riyaseti Celilesine

1. Büyük Millet Meclisi'nce tanzim kılınan fırarî ve bakaya kanun maddelerinde açıklanan İstiklal Mahkemelerinin adet ve bölgeleri aşağıda arz ve teklif olunur. Bunlardan altı kırmızı çizgiyle işaret edilenlerin[1] acilen teşkili lazımdır.

1. Kastamonu bölgesi: Kastamonu vilayeti, Bolu livası.
2. Eskişehir bölgesi: Eskişehir, Bilecik, Kütahya livaları.
3. Konya bölgesi: Konya vilayeti, Afyon Karahisar sancağı.
4. İsparta bölgesi: İsparta, Antalya, Denizli, Muğla livalarıyla Aydın.
5. Ankara bölgesi: Ankara vilayeti, Yozgat ve Çorum livaları.
6. Kayseri bölgesi: Kayseri, Kırşehir, Niğde, Silifke livaları.
7. Sivas bölgesi: Sivas vilayeti, Canik, Amasya, Tokat livaları.
8. Maraş bölgesi: Maraş, Kozan sancakları.
9. Mamuretülâziz[2] bölgesi: Mamuretülâziz vilayeti,
10. Diyarbekir bölgesi: Diyarbekir vilayeti.
11. Bitlis bölgesi: Bitlis vilayeti.
12. Refahiye bölgesi: Giresun kazası, Gümüşane, Karahisarı Şarkî, Erzincan livaları.
13. Erzurum bölgesi: Giresun kazalarından başka Trabzon vilayeti, Erzurum vilayeti ve Bayazit sancağı.
14. Van bölgesi: Van vilayeti (Hakkâri sancağı dahil).

2. Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne ve Müdafaai Milliye Vekâleti'ne yazılmıştır.

Erkânıharbiyei Umumiye Reisi
İsmet

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.172.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu tezkere, Büyük Millet Meclisi'nin 18 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 1.10'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi'nin yaptığı 67. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 *TBMM Zabıt Ceridesi*'nde, kırmızı çizgiyle işaret edilenler belirtilmemektedir. (Y.N.)

2 Elazığ. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

SİVAS'TA MÜTEŞEKKİL HEYETİ TEMYİZİYE ÜYELİĞİNE ESKİ KASTAMONİ NAİBİ BAHA MOLLA EFENDİ'NİN TAYİNİ*

(18 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi
Kalemi Mahsus
K 218

Ankara
18.9.336 [1920]

Karar

Sivas'ta müteşekkil Heyeti Temyiziye üyelerinden Hurşid Efendi'nin istifa etmiş olmasından dolayı söz konusu üyeliğe eski Kastamoni Naibi[1] Baha Molla Efendi'nin tayini Heyeti Vekile'nin 16.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında kararlaştırılmıştır.

İşbu kararnamenin icrasına Adliye Vekâleti memurdur.

18 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Maarif Vekili Hastadır	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 18.09.1920, 030.18.1.1 - 1.11.20'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 132, Karar No: 218" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Naip: Kadı; şeriat hükümlerine göre hüküm veren hâkim. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

BİRİNCİ VE İKİNCİ KUVAYİ SEYYARE MAAŞLARININ SEYYAR JANDARMA KANUNU'NA GÖRE VERİLMESİ*

(18 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Kuvayi Milliye'nin kaldırılmasıyla Birinci ve İkinci Kuvayi Seyyare namıyla yalnız iki müfrezenin bırakılması hakkında Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'nin yazısından bahseden ve bunların seyyar jandarma sayılarak maaşlarının Seyyar Jandarma Kanunu'na göre verilmesi hakkındaki Müdafaai Milliye Vekâleti'nin 14.9.36 [1920] tarih ve 480/380-3689 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'nin 16.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında görüşüldükten sonra aynen kabulü kararlaştırılmıştır.

18 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Hasta		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktısat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 18.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.1. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 133, Karar No: 219" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

MATBUAT VE İSTİHBARAT MÜDÜRİYETİ UMUMİYESİ'NE ÜÇ BİN LİRA AVANS VERİLMESİ*

(18 EYLÜL 1920)

Türkiya Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalemi Mahsus
Adet 243

Karar

Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'nin 13 Eylül 336 [1920] tarih ve 583 numaralı teklifnamesi icabınca söz konusu müdüriyete üç bin (3000) lira avans verilmesi Heyeti Vekile'nin 16.9.336 [1920] tarihindeki toplantısında kararlaştırılmıştır.

18 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili Eskişehir'de	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 18.09.1920, 030.18.1.1 - 1.13.5'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 153, Karar No: 243" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Dervış Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

KATİL MADDESİNDEN ON BEŞ SENEYE MAHKÛM BODUROĞLU AHMED'İN KALAN MÜDDETİNİN AFFI*

(18 EYLÜL 1920)

Türkiya Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalemi Mahsus
Adet 244

Katil maddesinden on beş seneye mahkûm ve Kastamoni Hapishanesi'nde mahpus bulunan Boduroğlu Ahmed'in yaşlı ve tedavi edilemez hasta olduğu hakkında söz konusu vilayetin meclis idaresince tanzim kılınan 2 Eylül 336 [1920] tarih ve 655/484 numaralı mazbatası ve Umuru Adliye Vekâleti'nin 12.9.36 [1920] tarih ve 1532 numaralı derkenarı Heyeti Vekile'nin 16.9.336 [1920] tarihindeki toplantısında görüşüldükten sonra kalan müddetinin affı uygun görülmüş ve keyfiyetin Meclis'te görüşülmek üzere Adliye Vekâleti'ne tebliği kararlaştırılmıştır.

18 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet		Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili Eskişehir'de	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 18.09.1920, 030.18.1.1 - 1.13.6'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 153, Karar No: 244" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

DİNİ MÜESSESELER İLE ÜCRETSİZ HASTA TEDAVİ EDEN VE ÇOCUKLARI VE YETİMLERİ OKUTAN SIHHİYE VE ÖĞRETİM MÜESSESELERİNİN NAMLARINA GELECEK EŞYANIN VERGİ MUAFİYETİ HAKKINDAKİ KANUNUN KALDIRILMASI HAKKINDA KANUN TASARISI*

(18 EYLÜL 1920)

Madde 1. Dini müesseseler ile ücretsiz hasta tedavi eden ve çocukları ve yetimleri okutan sıhhiye ve öğretim müesseselerinin namlarına gelecek eşyanın vergi muafiyeti hakkında 12 Eylül 1335 [1919] tarihli kanun kaldırılmıştır.

Madde 2. İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

Madde 3. İşbu kanunun tatbik ve icrasına Maliye Vekili memurdur.

18.9.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal	Umuru Şeriye Vekili Fehmi	Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet
Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar
Maliye Vekili Ferid	Nafıa Vekili	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur
İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.488.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı, Büyük Millet Meclisi'nin 6 Ekim 1920 günü öğleden sonra saat 1.30'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 79. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

TOKAD, ÇORUM, AMASYA LİVALARI DAHİLİNDEKİ NAHİYELERDEN ÜÇ KAZA TEŞKİLİ HAKKINDA KANUN TASARISI*

(19 EYLÜL 1920)

Reis [İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi]: Tokad, Çorum, Amasya livaları dahilindeki nahiyelerden üç kaza teşkili hakkındaki kanun tasarısı var, onun müzakeresine geçiyoruz:

Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne

Dahiliye Vekâleti'nce tanzim ve 19.9.1336 [1920] tarihinde Heyeti Vekile'ye verilen kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası adı geçen heyetin 19.9.1336 [1920] tarihindeki toplantısında okunduktan sonra tasvip edilmiş ve ekte takdim kılınmış olmakla gereğinin yapılmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

8 Ağustos 1336 [1920] tarih ve 65/2670 numaralı tezkere suretidir.

Amasya, Tokad, Çorum ve Yozgad sancakları dahilindeki kazalardan bazılarının büyüklükleri hasebiyle bunların bir merkezden idaresi hususunda öteden beri müşkülat çekilmekte ve bundan bilhassa inzibat hususunda fevkalade sakıncalar meydana gelmektedir ki, söz konusu havalide son zamanlarda husule gelen karışıklıkların derhal bastırılamaması sebepleri arasında bu teşkilat noksanının mühim bir mevkii vardır. Dolayısıyla belirtilen noksanlıkları mümkün olduğunca tamamlayabilmek üzere o havalideki kazalardan birinin kaldırılmasıyla buna mukabil yeniden üç kaza teşkili zaruri görülmüş ve tanzim olunan kanun tasarısı takdim kılınmıştır. Hüseyin Abat namı diğer Alaca nahiyesinin teşkili de esasen 28 Mart 1334 [1918] tarihli sureti ekli önceki kanun gereği olup, şu halde söz konusu dört sancak dahilinde bir kazanın kaldırılmasına mukabil yeniden dört kaza teşkil olunacağından Heyeti Vekile'ce münasip görüldüğü takdirde tasarının Büyük Millet Meclisi'ne verilmesini rica eylerim efendim.

3 Eylül 1336

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.6, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1943, s.81. Ayrıca bkz. TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 19.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.9. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 141, Karar No: 227" kaşesi basılıdır.

Madde 1. Mecidözü kazasına bağlı Ortaköy ve Amasya merkezine bağlı Veray[1] nahiyeleriyle Zile kazasının Ilısu[2] ve Çorak köylerinden meydana gelmek üzere İlisu ve Zile'ye bağlı Kadı şehir[3] ve Eski nahiyelerinden meydana gelmek üzere Deveci dağı[4] ve Tokad'a bağlı Çiftlik, Kızılca ve Saray nahiyelerinden meydana gelmek üzere Kızılca namlarıyla üç kaza teşkil olunmuştur. Ilısu ve Kızılca kazalarının merkezleri aynı isimlerdeki köylerdir. Deveci dağı kazasının merkezi Hacıköy'dür. Ilısu kazası Amasya'ya, Deveci dağı kazası Yozgad'a ve Kızılca kazası Tokad'a bağlı olarak idare edilecektir.

Mecitözü kazası nahiyeye dönüştürülerek söz konusu kazaya bağlı Şeyh Mustafa nahiyesi ile beraber Çorum merkezine bağlanmıştır.

Madde 2. Tebliğ tarihinden yürürlükte olacak işbu kanunun hükümlerinin icrasına Heyeti Vekile memurdur.

1 Muharrem 1338 ve 19 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	Müdafaai Milliye Vekili	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Dahiliye Vekili Refet	Hariciye Vekili Ahmed Muhtar	Maliye Vekili Ferid
Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Nafıa Vekili Eskişehir'de bulunduğu	Umuru İktisadiye Vekili Mahmut Celâl

Sıhhiye Vekili
Dr. Adnan

Erkânıharbiyei Umumiye Reisi

1 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nin çevrimyazısında "Saray". (Y.N.)
2 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nin çevrimyazısında "İlisu". (Y.N.)
3 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nin çevrimyazısında "Kadışehir". (Y.N.)
4 TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nin çevrimyazısında "Devecidağ". (Y.N.)

TİCARET VERGİSİ KANUNU TASARISI VE GEREKÇESİ*

(20 EYLÜL 1920)

20.9.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne

Ticaret vergisi hakkında Umuru Maliye Vekâleti'nce tanzim edilen ve 15.9.1336 [1920] tarihinde verilen kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası Heyeti Vekile'nin 16.9.1336 [1920] tarihindeki toplantısında okunduktan sonra tasvip edilmiş ve ekte takdim kılınmış olmakla acilen müzakere edilerek gereğinin yapılmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Ticaret Vergisi Hakkında Gerekçe

Birçok yönlerle esasından ıslaha muhtaç olan Osmanlı hükümeti vergi sisteminde en noksan bulunan yön, bütün medeni memleketlerde mevcut olan ve bütün ahaliyi kudretleri nispetinde genel yükümlülüklere iştirak ettiren gelir vergisidir.

Memleketimiz henüz pek medeni ve pek zengin bulunmadığı için vergi usulümüzün baştan ayağa değiştirilmesi ve düzeltilmesi ve gelir vergisinin kolayca konulamaması ve paylaştırılamaması kısmen tabii ve zaruri görülürse de, bütün üreticiler ve üretim ağır surtte vergiye tabi olduğu halde yalnız ticaretle iştigal edenlerin hemen tamamen denilecek derecede yükümlülükten affedilmiş ve müstesna tutulmuş bulunmalarına da hiçbir sebep ve mazeret mevcut değildir. Hakikaten kazanç ve ticaret sahipleri mevcut kazanç kanununa göre vergi vermekte iseler de bu suretle alınan ve toplanan vergi adeta ticaret ve sanat yapma mezuniyetini içine alacak derecede yetersiz bulunmakta ve bilhassa kısmen veya tamamen toptan ticaret icra eden tüccar, kazançlarından hiçbir vergi vermemektedir.

Yukarda arz olunduğu üzere bu vaziyeti ıslah için esasen genel bir gelir vergisi tanzim ve mevcut tacirleri de o yolda yükümlülüğe katmak icap ederse de, mevcut ahvalin bu yolda esaslı bir değişiklik icrasına müsait olmaması hasebiyle lüzumlu değişikliği geleceğe terk ederek şimdilik yalnız ticaret erbabına ait olmak üzere bir ticaret vergisi meydana getirilmiş ve onunla ilgili kanun maddeleri ekte arz ve takdim kılınmıştır.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*. Devre 1, c.6. Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1943, s.310-311.

Tasavvur edilen işbu ticaret vergisi harbi müteakip fevkalade olan bütçe açıklarını kapatmak için Almanya'da kabul edilen "Alışveriş vergisi" ve Fransa'da kabul edilen "Ticaret vergisi miktarı" esaslarına uygun olarak tanzim edilmiştir. Buna göre bütün tüccarlar, satışlarının ulaştığı gayri safi miktar üzerinden yüzde bir vergi vermekle mükellef olacaklardır.

Verginin matrahını tayin için genel olarak tüccarın basit bir yevmiye defteri tutmaya ve bütün ticari muamelelerini defter halinde muhafazaya mecburiyetleri kabul edilmiştir.

Bu husus ticaret vergisinin miktarını tayine hizmet edeceği gibi, memleketimizde bağımsız bir gelir vergisinin esaslarını hazırlamak için bir tecrübe ve teşebbüs hizmetini yapacaktır.

Kısaca, ticaret vergisinin ruh ve esası bugüne kadar memleketin vergi yüküne iştirak etmeyen ve her sınıftan ziyade cemiyet menfaatlarından istifade eden tüccar sınıfı milli ve vatani vazifelerini yapmaya davet etmek ve vergi usulümüzde mükemmele doğru yeni bir adım atmak ve nihayet dengesi bulunmayan bütçemizi denkleştirmeye gayret eylemektir. Yüksek heyetlerine takdim edilen kanun maddeleri tamamıyla bu esasları temine yönelik olmak üzere tanzim ve takdim kılınmıştır efendim.

Ticaret Vergisi Kanunu

Madde 1: Ticaret ile iştigal eden bütün şirketler ile eşhası âdiye ticaret vergisine tabidirler.

Madde 2: Ticaret vergisi, şirketlerin ve tüccarın sattıkları eşyanın gayri safi geliri üzerinden yüzde bir hesabıyla tahakkuk ve tahsil olunur.

Madde 3: Ticaret vergisi ocak ve temmuz başında olmak üzere iki taksitte alınır.

Madde 4: Dükkân, mağaza açmaksızın ürününü çiftliğinde veyahut şehir ve kasabalarda veya pazar yerlerinde satan çiftlik sahipleri ve bütün ziraatçılar ve kendi hayvanlarını besleyen mandıra sahipleri ve çoban ve bağcılar ve bahçıvanlar ve balık satan sayyatlar[1] ve kayıkçılar yüz kuruştan aşağı kazanç vergisi veren gezginci ve perakendeciler ticaret vergisinden müstesnadırlar.

Madde 5: Birinci maddede yazılı vergiye tabi tacir ve şirketler alışverişlerini madde madde ve günbegün tespit ve kaydeylemek için yevmiye defteri tutmaya ve bundan başka ticari muamelelerle alakalı bütün haberleşmeleri numara altında ve dosya halinde muhafaza etmeye ve yevmiye defterini usulüne uygun olarak kâtibi adile[2] tasdik ettirmeye mecburdurlar.

Madde 6: Birinci maddede yazılı ticari muameleleri yapan tüccar ve ticari şirketler, kanunen tanzim etmeye mecbur olduğu defterlere dayanılarak her senenin haziran ve aralık sonunda altışar aylık alım ve satımlarını gösterir birer beyanname tanzim edeceklerdir ve bulunduğu mahallin en büyük mal memuruna vereceklerdir.

Madde 7: Sahte ve mükerrer defter tanzimi veya ticari defterlerde tahrifat icrası gibi hile ve desiseler kullanılması suretiyle satışını kısmen veya tamamen saklayan-

1 Sayyat: Avcı. (Y.N.)

2 Kâtibi adli: Aynı zamanda noter görevi yapan mahkeme başkâtibi. (Y.N.)

lar, kendilerinden saklanan miktar için tahakkuk eden vergi cezaen iki kat alındıktan başka üç aydan üç seneye kadar hapis ile de cezalandırılırlar. İşbu hapis cezası kollektif ve âdi komandit şirketlerde şirketin imzaya yetkili ortak veya vekillerine ve anonim şirketlerle o mahiyete sahip diğer şirketlerde şirket müdür ve muhasebecilerine veya hesap tasfiye memurlarına tatbik olunur ve anonim şirketlerle o mahiyete sahip diğer şirketlerde işbu hapis cezasına sebep olan fiili işleyenlerden başkaca yüz liradan beş bin liraya kadar nakit ceza alınır. Ceza belirtilen fiillere hariçten iştirak edenler işbu hapis ve nakit cezasının her ikisiyle cezalandırılırlar.

Madde 8: Kanuni defterleri tanzim etmeyen ve beyanname vermeyen tüccarın vergileri miktarı mahallinin en büyük mal memurunun riyaseti altında olmak üzere ikisi memurlardan ve diğer ikisi de ticaret odası veya belediye meclisi üyelerinden mahalli hükümetçe tayin edilecek zevattan müteşekkil komisyon tarafından satışları resen tahakkuk ettirilerek tarh ve tayin olunur.

Madde 9: Kanuni defterleri tanzim etmeyen tüccar ve şirketlerden birinci defasında yüz liradan bin liraya kadar nakit ceza alınır. Tekerrürü halinde aynı nakit ceza alındıktan başka bir aydan üç aya kadar hapis ile ceza olunurlar. Üçüncü defa olarak kanuni defterleri tanzim etmeyen tüccarın ticarethaneleri kapatılarak bu gibi fertler ve şirketler ticaretten men olunurlar.

Madde 10: İşbu kanun icabınca tahakkuk eden vergiler Tahsili Emval Nizamnamesi'ne göre toplanır.

Madde 11: Maliye idaresine verilecek beyannamelerin sıhhatini incelemek için maliye memurları tüccar ve şirketlerin kanuni defterlerini istemeye ve incelemeye salahiyettar olduğu gibi, sözü edilen tüccar ve şirketlerin idarehane ve mağazalarını teftişe dahi salahiyettardırlar.

Madde 12: Ticari muameleler vergisinin konması ve incelenmesi vazifesiyle mükellef olanlar işbu vazife dolayısıyla karşılaşabilecekleri ticari sırları saklamaya mecburdurlar. İfşa edenlerden beş liradan yirmi beş liraya kadar nakit ceza alınmakla beraber bir aydan bir seneye kadar hapis ile cezalandırılırlar.

Madde 13: İşbu kanun yayımlandığı tarihten muteberdir.

Madde 14: İşbu kanunun hükümlerinin icrasına Heyeti Vekile memurdur.

15.9.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal	Umuru Şeriye Vekili Fehmi		Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili Ferid	Maliye Vekili	Maarif Vekili Hasta	Nafıa Vekili İsmail Fazıl Paşa
Umuru İktisat Vekili Mahmud Celâl	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	

HEYETİ VEKİLE KARARI

DOĞU ORDUMUZUN KARS GENEL İSTİKAMETİNDE TAARRUZU*

(20 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Doğu Cephesi Kumandanlığı'na

Doğu Cephesi Kumandanlığı'nın 15.9.36 [1920] tarihli şifresine cevaptır.

1. Doğu ordumuz derhal Kars genel istikametinde taarruz hareketi icra edecektir. Birinci devrede hareketin Kağızman-Nevselim-Murdenk[1] hattına kadar genişletilmesi kâfidir. Bununla beraber bu hat kati olmayıp, askeri vaziyete müsait olduğu ve icap ettirdiği takdirde taarruz başından itibaren daha doğuya doğru uzatılmalıdır. Asli maksat Ermeni silahlı kuvvetlerini imha etmektir. Bunun için taarruz harekâtının ani olarak başlaması lazımdır. Ve Ermenileri daha evvel herhangi bir suretle haberdar etmekten katiyen sakınılmalıdır. Silahsız Ermeni ahali aleyhine her türlü tecavüzlerden kati surette kaçınılacaktır.

2. Gürcülerin tarafsızlığını temin etmek için kendilerine müsait ve hatta arazi taleplerini tatmine ümit veren bir hareket hattı tutulması lazımdır. Doğu Cephesi Kumandanı bu maksatla Gürcülerle münasebetlere girişmeye salahiyettardır. Ve Elviyei Selâse'deki[2] Gürcü işgal bölgesine de hiçbir münasebetle tecavüz etmeyecektir. Ancak buna rağmen Gürcülerin karşı harekâtı ihtimali nazara alınmalıdır. Ermeniler aleyhine taarruz harekâtımız Gürcü münasebetinin gelişmesine bırakılmayacaktır.

3. Esası Büyük Millet Meclisi'nde kararlaştırılmış olan işbu kararname Vekiller

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 20.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.7. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 139, Karar No: 225" kaşesi basılıdır. Ayrıca bkz. ATASE Arşivi, No. 1/4282, Klasör 588, Dosya 119, Fihrist 1'den aktaran: *Türk İstiklâl Harbi III ncü Cilt Doğu Cephesi (1919-1921)*, ATASE Yayınları, Ankara, 1995, s.156-157.

1 *Türk İstiklâl Harbi III ncü Cilt Doğu Cephesi*'nde "Kağızman-Novoselim-Merdenek". (Y.N.)

2 Elviyei Selâse: Üç liva (Kars, Ardahan, Batum). (Y.N.)

Heyeti'nde kabul olunmuş ve Erkânıharbiyei Umumiye vasıtasıyla aynen Doğu Cephesi Kumandanlığı'na tebliğ edilmiştir.

20.9.336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili
Ahmed Muhtar

Dahiliye Vekili

Adliye Vekili namına
Ahmed Muhtar

Müdafaai Milliye Vekili namına
İsmet

Umuru Şer'iye Vekili
Fehmi

Sıhhiye Vekili
Dr. Adnan

Erkânıharbiyei Umumiye Reisi
İsmet

İktisat Vekâleti Vekili
Mahmud Celâl

Nafıa Vekili

Maarif Vekili

Maliye Vekili
Ferid

KÂZIM KARABEKİR PAŞA'YA*

(20 EYLÜL 1920)

Ankara
20.9.1336 [1920]

Erzurum Yoluyla Doğu Cephesi Kumandanı
Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri'ne

14.9.1336'da [1920'de] 19.9.1336 [1920] şifreli telgraf'namelerine cevaptır.

Büyük Millet Meclisi'nin 5.9.1336 [1920] tarihindeki 59. toplantının 3. celsesinde, genel kurulca çoğunlukla kabul olunan müzakere yetersayısı ve diğer hususlar hakkındaki kanunnamenin dördüncü maddesi aynen: "Büyük Millet Meclisi üyeliğiyle memuriyet bir zat üzerinde toplanamaz. Ancak Heyeti Vekile üyeliği ve Büyük Millet Meclisi'nin onayı ile sefirlik, ordu, kolordu kumandanlığı memuriyetlerinin üyelikle birleşmesi uygundur."

Celâleddin Arif Beyefendi'nin Erzurum Valiliği'ne tayini mümkün değildir. Adı geçen, mebusluktan istifa eylediği takdirde, anılan vilayete tayini Heyeti Vekile'ye teklif olunabilir.

2. Trabzon Valisi Hamid Bey'le burada görüşüldü. Zatı devletleriyle samimi çalışacağına emniyet hasıl olmuştur. Adı geçen, ailesini almak üzere Trabzon istikametinde yoldadır. Münasip buyurulduğu takdirde Erzurum Vilayeti'ni üstlenmesi için, adı geçene derhal buradan emir verilebilir.

Cevabı devletlerini bekliyorum, Efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960, s.886.

HEYETİ VEKİLE KARARI

TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ ÖZEL KÂTİBİ VE KURYE SIFATIYLA İTALYA'YA GÖNDERİLECEK MAZHAR BEY'E ALTI AYLIK TAHSİSATININ AVANS OLARAK ÖDENMESİ*

(21 EYLÜL 1920)

Karar

1. Yol masrafıyla diğer zaruri masrafları dahil olmak üzere aylık on bin kuruş tahsisatla ve İtalya'da Türkiya Temsilciliği Özel Kâtibi ve Kurye sıfatıyla İtalya'ya gönderilecek olan Mazhar Bey'e belirtilen tahsisatın her ay merkezden gönderilmesi şu aralık mümkün olamayacağından dolayı, altı aylık tahsisatı olan altmış bin kuruşun avans olarak kendisine verilmesi zaruri bulunmuş olup, ancak yirmi bin kuruşu aşan avansların Heyeti Vekile kararı ile verilmesi değiştirilmiş Usulü Muhasebe Kanunu'nun otuz ikinci maddesinde açıklanmış olduğundan, adı geçen Mazhar Bey'e verilmesi kararlaştırılan altmış bin kuruşun belirtilen madde icabınca İtalya'da Türkiya Temsilcisi Câmi Bey'e ödenmesi Heyeti Vekile'nin 20.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında kararlaştırılmıştır.

2. İşbu kararnamenin tatbikine Hariciye ve Maliye vekilleri memurdur.

21 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili Eskişehir'de bulunmaktadır	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 21.09.1920.030.18.1.1 - 1.12.8'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenın üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 140, Karar No: 226" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

KASTAMONİ VE BOLU HAVALİSİ KUMANDANLIĞI'NIN TEŞKİLİ VE KUMANDANLIĞINA MİRLİVA MUHİDDİN PAŞA'NIN TAYİNİ*

(21 EYLÜL 1920)

Karar Numarası
Adet 230

Ankara
21.9.336

Kastamoni Mıntıka Kumandanlığı'yla 4. Fırka'dan meydana gelmek ve Kastamoni vilayetiyle bağımsız Sinob, Kengiri[1] ve Bolu livalarını ihtiva etmek üzere Kastamoni ve Bolu Havalisi Kumandanlığı meydana getirilmiştir. Belirtilen kumandanlığa kolordu kumandanlarından Mirliva Muhiddin Paşa Hazretleri tayin kılınmıştır. Adı geçen, bölgesindeki vilayet ve bağımsız livaların mülki reislerine bağımsız kolordu kumandanı salahiyeti ile dahili asayiş ve askeri hususlarla alakalı işlerde doğrudan doğruya emir ve talimat vermek salahiyetine sahiptir.

İşbu karar Heyeti Vekile'nin 21.9.336 [1920] tarihli toplantısında görüşülerek ve kabul olunarak Müdafaai Milliye ve Dahiliye vekâletleriyle Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'ne 21.9.36 [1920] tarih ve 226 karar numara ile tebliğ kılınmıştır.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet		Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili Eskişehir'de bulunduğundan	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 21.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.12'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 144, Karar No: 230" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

1 Çankırı. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

PATRİKHANE'YE MALUMAT İHBAR EDEN İKİ ERMENİYİ KUVAYİ MİLLİYE'YE HABER VEREN ONNİKİN HAKKINDAKİ KANUNİ TAKİBAT VE SORUŞTURMANIN MÜKÂFATAN ERTELENMESİ VE KENDİSİNİN ANKARA'YA GETİRTİLMESİ*

(22 EYLÜL 1920)

Türkiya Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalemi Mahsus
Adet 228

Karar

İznik civarında bulunan Yeniköy ahalisinden olup, tertip eyledikleri şifre ile Patrikhane'ye Anadolu vakaları hakkında malumat ihbar eden iki Ermeniyi Kuvayi Milliye'ye haber veren söz konusu köy ahalisinden ve çilingir esnafından Onnikin bu defa ihbar eylediği Ermenilerden birisinin suikastına maruz kalmakla nefsi müdafaa dolayısıyla mutaarrız Ermeniyi katil eylediği için Bilecik'te tutuklu bulunduğundan, adı geçen hakkındaki kanuni takibat ve soruşturmanın mükâfatan ertelenmesini ihtiva eden Adliye Vekâleti'nin 21.9.36 tarih ve 234 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'nin 22.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında görüşüldükten sonra adı geçenin cezasının ertelenmesiyle kendisinin Ankara'ya getirtilmesi kararlaştırılmıştır.

22 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili Eskişehir'de	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.10'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 141, Karar No: 228" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

ARAZİ MESELESİNİN HALLİ İÇİN KANUN TASARISI HAZIRLAMAK ÜZERE MÜTEHASSISLARDAN MEYDANA GELEN BİR KOMİSYON TEŞKİLİ*

(22 EYLÜL 1920)

Türkiya Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalemi Mahsus
Adet 229

Kararname

1. Arazi meselesinin yeniden incelenmesi ve asrın icaplarına göre halledilmek üzere bir kanun tasarısı hazırlanması için mütehassıslardan meydana gelen bir komisyon teşkiline İktısat Vekâleti memur edilmiştir.

2. Bu kararın icrasına İktisat Vekâleti memurdur.

22 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili Eskişehir'de	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.11'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 143, Karar No: 229" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

TELGRAF VE TELEFON HABERLEŞMELERİNE GETİRİLEN SINIRLAMALAR*

(22 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

1. Vekillerle cephe kumandanlıkları ve memleket asayişiyle alakadar fevkalade ahvalde bir mahallin en büyük askeri ve mülkiye memuru müstesna olmak üzere herkes için makine başında telgraf haberleşmesi veyahut telefon hatlarıyla telefon konularak yapılacak telefon haberleşmesi yasaklanmıştır.

2. Servis usulü kati surette yasaktır. Alan ve keşide eden memurdan bedeli tazmin ettirilecektir.

3. Bütün devlet dairelerinde telgraf haberleşmeleri mümkün mertebe azaltılacak ve sınırlanacak ve posta ile temini mümkün hususlar için telgraf kullanılmayacaktır.

4. Telgrafnameler fazlalıklardan arınmış hakiki bir telgraf ifadesiyle yazılacak ve şifreli haberleşmeler ancak lüzumu olanlara hasredilecektir.

5. Resmen o haberleşmeye salahiyettar bir makam ve memuriyet sahibi olmayan şahıslar için şifreli haberleşmeler yasaklanacaktır.

6. Açık resmi telgrafnamelerde görülecek lüzumsuz ve fazla kelimeler ve cümlelerle telgrafnameler için alakadarlarından tazminat talep edilmek üzere bunları ihbar etmeye Posta Telgraf İdaresi mecburdur. Özel olduğuna şüphelendiği şifreli telgrafnamelerin bir suretini, Posta ve Telgraf İdareleri, Dahiliye Vekâleti'ne gönderecektir. Şifreli telgrafnamelerle özel haberleşmede bulunan, kendi memuriyetini suiistimal etmiş kabul olunacak ve haklarında ona göre takibatta bulunulacaktır.

7. Telgraf hatlarının telefon haberleşmelerine tahsisi ve resmi askeri haberleşmeler için tesis edilen merkezlerde özel telgrafname kabulü ancak Posta ve Telgraf Müdiriyeti Umumiyesi'nin müsaade ve oluruna bağlıdır.

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.15. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 146, Karar No: 233" kaşesi basılıdır.

8. İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekâleti memurdur.

22.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına	Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili (Eskişehir'de)	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

HEYETİ VEKİLE KARARI

TÜRK TİCARET BANKASI NAMI ALTINDA BİR OSMANLI ANONİM ŞİRKETİ TEŞKİLİ*

(22 EYLÜL 1920)

Türkiya Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalemi Mahsus
Adet 234

Karar

Merkezi Konya'da olarak banka muamelcleriyle meşgul olmak üzere elli sene müddet ve beş yüz bin lira sermaye ile "Türk Ticaret Bankası" nami altında bir Osmanlı anonim şirketi teşkili hakkında Konya Vilayeti'nin yazısına atfen Umuru İktisadiye Vekâleti'nın 23.9.36 [1920] tarih ve 1838/8 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'nin 22.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında okunduktan sonra söz konusu bankanın teşkili uygun görülmüş ve keyfiyetin Maliye ve İktisat vekâletlerine tebliği kararlaştırılmıştır.

22.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili Eskişehir'de	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.17'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 147, Karar No: 235" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

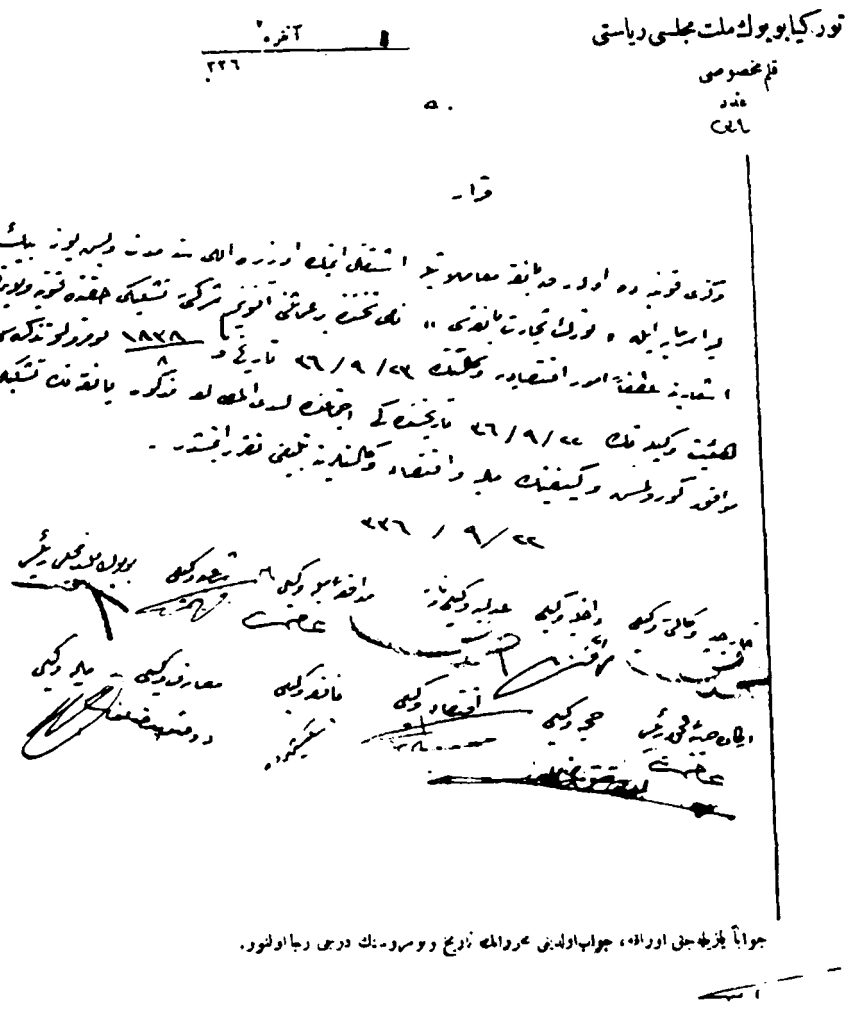

Türk Ticaret Bankası namı altında bir Osmanlı anonim şirketi teşkili hakkında Heyeti İcraiye'nin 235 no'lu kararı.

HEYETİ VEKİLE KARARI

İHTİYAT SUBAYLARININ KANUNEN TERHİSİNİN UYGUN OLAMAYACAĞI*

(22 EYLÜL 1920)

Türkiya Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalemi Mahsus
Adet 236

Karar

İhtiyat subaylarından bulunan adliye memurlarının lalettayin silah altına davet edildiğinden bahseden Umuru Adliye Vekâleti'nin 9.9.36 [1920] 2316/2976 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'nın 22.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında görüşüldükten sonra mevcut ahval ve ordunun subaylara olan şiddetli ihtiyacı dolayısıyla ihtiyat subaylarının kanunen terhisinin uygun olamayacağı hakkında Müdafaai Milliye Vekâleti'nin 7.9.36 [1920] tarih ve 3103-3/2235 numaralı tezkeresindeki tekliflerin aynen kabulü ve keyfiyetin Adliye Vekâleti'ne tebliği kararlaştırılmıştır.

22 Eylül 336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili namına İsmet		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili Eskişehir'de	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.18'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 148, Karar No: 236" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Dervış Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

İSTANBUL VE DİĞER İŞGAL EDİLMİŞ BÖLGELERDE KALAN EVRAK HAKKINDA YAPILACAK MUAMELE*

(22 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Evvela: İstanbul ve diğer işgal edilmiş bölgelerde kalan evrak hakkında aşağıdaki muamele yapılacaktır.

A) Mevkuflu küçük suçlara ait evrak sahipleri imkân hususunde muamelesine devam olunmak üzere derhal ve kefaletsiz tahliye olunacaktır.

B) Bir cinayet suçundan mahkûm olup da evrakı bozularak veya tasdikan iade olunmamış olanlardan tutuklu bulunanlar, mahkûmluk müddetlerinin dörtte birini tutuklu olarak geçirmiş iseler evrak geldiğinde yeniden takibatı yapılmak üzere şimdilik sözlü kefalet ile tahliye olunacaklardır. Kefalet miktarı hükmü veren mahkemece takdir edilecek ve üç yüz lirayı aşmayacaktır. Bu tahliyeden idam ve müebbet kürek cezasıyla mahkûm olanlar istifade edemezler.

C) Muhakemeleri gıyaben cereyan edenlerden evrakı işgal edilmiş bölgelerde bulunanların yakalanmaları halinde haklarında muhakemenin yenilenmesi, bu gibilere ait adli evrakın gelişine kadar ertelenir. Yakalananlar, birinci madde icabınca ve fakat dört yüz lirayı aşmamak üzere kefalete bağlanacaktır.

İkinci olarak: Gerek suçlama mazbatası tanzimi ve gerek suçlama mazbatalarının feshi için işgal edilmiş bölgelere gönderilen evrak sahipleri suçlarının derecesine göre olmak ve verecekleri kefalet miktarı iki yüz lirayı aşmamak ve bu karar muhakeme lüzumu kararnamesini veren müstantikin[1] mensup olduğu bidayet mahkemesi[2] tarafından verilmek üzere ve evrak geldiğinde yeniden takibat yapılmak üzere tahliye olunurlar.

Üçüncü olarak: Dava nakli ve merci tayini ve diğer kanuni yollarla, işgal edilmiş bölgelerde üst makamlara gönderilen evrak sahiplerinden tutuklu olanlar haklarında suça göre yüz elli liradan aşağı olmamak üzere kefalete bağlanarak tutuklunun bulunduğu mahal bidayet mahkemesi tahliye muamelesi yapacaktır.

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 22.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.19. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 148, Karar No: 237" kaşesi basılıdır.

1 Müstantik: Sorgu hâkimi. (Y.N.)

2 Bidayet mahkemesi: Eskiden asliye mahkemelerine verilen ad. (Y.N.)

Dördüncü olarak: Muhakemelerinin tamamlanması işgal edilmiş bölgelerden gelecek fenni görüşün veya herhangi bir talimat veya tebligat cevabının alınmasına veyahut hastahane veya şifahanede bulunanların iadesine veya herhangi bir kanuni talebin gelmesine bağlı bulunan mevkuflu maddeler hakkındaki muhakemeler işbu taleplerin hal ve cevapların gelmesine değin durdurularak akıl hastaları şifa bulunca kefaletsiz ve diğerleri hakkında üçüncü madde icabınca kefaletli olarak tahliye muamelesi yapılır.

Beşinci olarak: Suç mahiyeti idam ve müebbet kürek cezasını lüzumlu kılarsa bu tür zanlı ve suçlular haklarında tahliye uygun olmaz.

Şer'i ve hukuki ve ticari meselelere ait evrak hakkında aşağıdaki muamele yapılır.

A) Çıkan ilamlar yürürlüğe konulmuş ise icra duracaktır. Mihir[1] ve nafakalara dair ilamların icrası devam eder. İcranın durması için mahkûm ettirenin ve mahkemenin masraflarının ve zarar ziyanın mahkûm tarafından tamamen temini lazımdır.

B) Temyiz edenler, evvelce yapmış oldukları temyizden feragatla geçici temyiz heyetine müracaat etmek isterlerse evrak ve ilamlar ve zabıt suretleri harcını vererek temyiz heyetine müracaatla muameleyi tamamlattırabilirler.

C) Dava nakli ve merci tayini maksadıyla işgal edilmiş bölgelere gönderilen evrak hakkında iki taraf muameleyi yenilemeye salahiyettardırlar.

Altıncı olarak: İşbu kararlar Şûrayı Devlet'te bulunan evrak hakkında da caridir.

Yedinci olarak: İşbu kararnamenin hükümlerinin icrasına Adliye Vekili memurdur.

22 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili (Eskişehir'de)	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

1 Mihir: Evlenirken erkek tarafından kadına verilen nikâh bedeli. (Y.N.)

KÖY BALTALIKLARI KANUNU TASARISI VE GEREKÇESİ*

(22 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Köylülere kanuni haklarından daha serbest istifade fırsatını vermek ve miri[1] ormanların muhafaza ve inzibatını temin etmek üzere komşu köylerle ahalisi odunculuk ve kömürcülük ile uğraşan köylere baltalık ayrılmasına ve tayinine dair Umuru İktisadiye Vekâleti'nce tanzim kılınan kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası Heyeti Vekile'nin 22.9.1336 [1920] tarihindeki toplantısında okunduktan sonra tasvip edilmiş ve ekte takdim olunmakla gereğinin yapılmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal[2]

Köy Baltalıkları Kanunu'nun Gerekçe Yazısı

Tabii ve milli servetimizin en kıymetli ve en mühimlerinden sayılan, memleketin hayatı ve iktisadıyla doğrudan doğruya alakadar olan ormanlarımızın muhafazaları hususu uğrunda öteden beri alınagelen ve tatbik edilegelen bütün tedbirler hemen tamamıyla semeresiz kalmış ve ormanların gerek nitelik ve gerek nicelik bakımından yok olmaya doğru gitmesine mani olamamıştır. Çünkü baltalığı olmayan köyler ahalisine miri ormanlarından hakkı ihtitap ve intifa[3] bahşeden Orman Nizamnamesi'nin beşinci maddesi köylülerin ihtiyaçlarını tatmin edemedikten başka, ruhsatname ve sergi usulleri gibi bazı nizami merasimin tamamlanması ve cereyanı dolayısıyla halkın sebepsiz ve pek faydasız olarak müşkülata uğratılmasını, neticede hükümetten soğutulmasını doğurmakla beraber, bütün köy ahalisinin muhtelif zamanda muhtelif mahalden kesimlere mezun olmaları, muhafaza hususunu müşkül ve cidden çetin bir

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.459-462.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı ve gerekçesi, Büyük Millet Meclisi'nin 4 Ekim 1920 günü öğleden sonra saat 1.30'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 78. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Miri: Devlet hazinesine ait. (Y.N.)

2 Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu tezkerenin, Büyük Millet Meclisi'nin 25 Eylül 1920 günlü toplantısında okunan ve İktisat, Ziraat ve Muvazenei Maliye encümenlerine havale olunan örneği için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.295.

3 Hakkı ihtitap: Orman civarındaki köy halkının ihtiyaçları ölçüsünde ormandan parasız odun kesme hakkı. Hakkı intifa: Faydalanma hakkı, bir gayrimenkulün yalnız gelirinden faydalanma hakkı. (Y.N.)

hale koyması itibariyle ormanların haraplığı sürüp gitmekte bulunmuştur. Dolayısıyla hem mevcut ormanlarımızı tahripten kurtarmak ve hem de köylüye kanuni hakkından daha serbest istifade fırsatını vermek üzere miri ormanlarından her köy için baltalık ayrılmasına kati lüzum hissedilmiş ve işbu baltalıkların ayrılmasında köylere komşu ve münasebettar büyük orman olması veya halkın odun ve kömür ve kereste kesimi ve imaliyle uğraşıyor bulunması ve ihtitap ve intifa hususunda sıkıntıya sebep olmamak üzere baltalık genişliğinin beher hane için iki hektar. yani yirmi yeni dönüm itibariyle ayrılması ve sınırlanması şart konulmuş ve baltalığı mevcut köyler var ise bunların belirtilen nispet dahilinde genişletilmesi ve yeniden sınırlanması düşünülmüş ve bu miktarı tecavüz edenlerle kasabalara ait olan baltalıklar olduğu gibi bırakılmıştır. Orman Nizamnamesi'nin beşinci maddesinden istifade hakkına sahip olabilmek için köy civarında miri ormanı bulunması şart koşulmuş olup, kendi köyü sınırı dahil ve civarında miri ormanı bulunmayan köy ahalisinin bu istifadeden mahrumiyeti belirtilen nizamiye maddesi hükümlerinden olması ve esasen kendi köyü civarında ormanı olmayan köylülerin meşguliyetleri hemen bütünüyle ziraatla sınırlı kalması itibariyle kanunda odunculuk ve kömürcülük ve kerestecilik ile uğraşan veya azami yirmi kilometre mesafe ile büyük ormanlara münasebeti ve komşuluğu bulunan köylere orman memurlarının riyaseti altında mühendis, vergi ve tapu memurlarından meydana gelen bir heyet tarafından baltalık ayrılacak denilmiştir. Çünkü ormanlara bu nispette münasebeti olmayan köy ahalisinin meşguliyetleri odunculuk, kömürcülük ve kerestecilik gibi hususlardan başka olacağı gibi, ormanlara komşuluğu bulunmadığı halde odunculuk ve kerestecilik mutat sanat edinmiş olan köy ahalisi de bulunabileceğinden bu gibi sanatla uğraşan köy ahalisi için de baltalık ayrılması münasip görülmüştür. Ayrılacak baltalıkların genişliği ahalinin gerek kendi ihtiyaçlarına gerekli ve gerek mensup olduğu pazar mahalline nakil ile satacağı kereste ve yakacak tedarikine yetecek derecede olması nazarı dikkate alınarak beher haneye iki hektar olmak üzere genel genişlik bir nispet dahilinde tayin edilmiş ve sınırlanmıştır. Çünkü yirmi dönümlük bir saha dahilinde yetişecek ağaçlar bir hanenin yakacak ve çift edevatı ve hane tamir ve inşasına lazım gelen ahşap maddeleri bol bol temin edeceği ve vereceği için mesela: Yirmi dönümlük bir meşe ormanını yedi senelik bir devir tatbik edildiği farz olunduğu takdirde beher seneye yedi dönüm kadar bir kıta tesadüf edeceğinden. ortalama bir sıklıkta bulunan bu miktar sahadan en azından yirmi bin kilo ahşap maddeler elde edilmesi mümkün bulunmakla, işbu miktar, bütün köylünün her sene aynı nispette kesim icra etmesine imkân da olmaması hasebiyle kâfi görülmüştür. Köy civarındaki ormanların şahıslar üzerinde bulunmasından ötürü civar köylünün baltalıktan mahrumiyeti doğru olamayacağından, bu gibi köyler için özel ormandan baltalık ayrılması ve işbu baltalıkların bedeli orman memurlarının riyaseti altında olmak üzere ikisi köy ahalisi ve ikisi orman sahibi tarafından seçilmiş dört üyeden meydana gelen heyetin takdir edeceği kıymet üzerinden köy ahalisince verilerek köy namına ayrılması ve kıymetinin takdirinde iki tarafça anlaşma hasıl edilemediği surette iki tarafın iddia ve itiraz hakkı kalmamak üzere İktisat Vekâleti'nin göstereceği lüzum üzerine gerek istimlak lüzumu ve gerek bedel meselesi Heyeti Vekile'ce kati surette halledilmesi ve neticelendirilmesi münasip sa-

yılmıştır. Şayet orman ihtilaflı ise arz için takdir edilen kıymet ileride haklı çıkan tarafa verilmek üzere Ziraat Bankası'na verilmesi iki taraf haklarının muhafazası için daha uygun olacağı mülahaza olunmakta bulunmuştur. Baltalığa sahip olan köylülerin miri ormanlarından hakkı ihtitap ve intifaı düşmüş olacağından, mültezim ve müteahhit ve amele sınıflarından başka ahvalde orman idaresince özel ruhsat ve resmi belgeler verilmiş olmadıkça köylülerin miri ormanlarına girmeleri ve hayvanlar sokmaları yasaklanmıştır.

Baltalıkların bütün menfaatları fert fert ve toplu olarak köy halkına ait bulunduğundan, iyi muhafazaları ve bütün hukuku köy halkına terk edilmiş olup, ahalinin işbu hukuku kaydi hakani[1] ile teyit ve tespit edileceğinden, her bir baltalık, tayin ve ayırma heyetince tayin edilerek krokisi ve tam sınırı biri köylü elinde, birisi mahalli orman idaresinde ve üçüncüsü İktisat Vekâleti'ne gönderilmek üzere üç nüsha tanzim ve heyetçe tasdik edilecektir. Bu suretle köylere terk ve tahsis edilen baltalıklardan ihraç olunacak bütün kereste ve yakacaktan hükümetçe herhangi bir vergi talep olunmayıp ve alınmayıp, ancak her sene bütün köylünün ihtiyar heyetinin takdir edeceği miktar ve nispette keseceği ve pazar mahalline nakledeceği kereste ve yakacak bedelinden hasıl olacak meblağların ihtiyar heyetinin nezaret ve mesuliyeti altında gelecekte köyün imarına ve teşekkül edecek olan yardım sandıklarının teşekkülüne yardımcı olmak üzere köy namına ve fakat İktisat Vekâleti'nin emrine olarak Ziraat Bankalarına verilmesi şart kılınmıştır. Çünkü Orman Nizamnamesi'nin beşinci maddesi, köylünün kendi ihtiyaçlarına gerekli kereste ve yakacak ile pazar mahallinde satacağı yakacağı esasen orman vergisinden müstesna kılmış olduğu için, baltalıklardan kesilecek kereste ve yakacak dahi vergiden istisna edilmiş ve ancak köyün imarına ve köyde teşkili tasarlanmış olan yardım sandıklarının teşekkülüne yardımcı olmak üzere her sene ihtiyar heyetinin beher hane için tensip edeceği miktarda kereste ve yakacak pazar mahallinde satılarak toplam bedelleri o köyün manevi şahsiyetine mal edilerek köy namına ve fakat israftan koruyarak Umuru İktisadiye Vekâleti emrine olarak Ziraat Bankalarına teslimi düşünülmüştür. Baltalıkların eskiden beri köy ahalisine terk ve tahsis edilen koru ve baltalıklara denildiğini tarif eden Orman Nizamnamesi'nin işbu kanunun birinci maddesine uymayan yirmi birinci maddesiyle söz konusu nizamnamenin baltalıklarla kereste ihracatından öşür alınmasına dair olup, kanunun ikinci maddesine uymayan ikinci fıkrası ve söz konusu nizamnamenin beşinci ve on yedinci maddeleri lağvedilmiştir ve baltalıkların tasarruf hakları ile ahalinin fert fert ve toplu olan hakkı intifa ve istifade suretlerine dair olan Orman Nizamnamesi'nin baltalıklar hakkındaki birinci babının üçüncü kısmıyla Arazi Kanunnamesi'nin doksan birinci ve doksan ikinci ve yüz ikinci maddeleri icabınca baltalıklar üzerindeki köy ve kasaba halkının bütün hakları bırakılmış ve teyit edilmiştir. Gerek köylülere mal edilecek olan baltalıkların emsali gibi iyi muhafaza edilecekleri tabii olmasına ve gerek baltalığa sahip olan köylülerin miri ormanlarına girme hakları kalmaması hasebiyle hükümet ormanlarının tamamıyla inzibat ve muhafaza altına alınması imkânının kolaylık kazanmasına ve gerekse öteden beri cari olan resmi kayıtların ve icapların bu şekilde bırakılmasıyla kasaba ve köylerin yakacak ihtiyaçla-

1 Kaydi hakani: Tapu kaydı. (Y.N.)

rının temini hususunda köylünün daha serbest ve bağımsız kalmasına yegâne çare olarak köy baltalıklarının ayrılması keyfiyeti düşünülerek bu konuda sekiz maddelik bir de baltalık kanunu kaleme alınmış ve işbu gerekçe yazısına ekli olarak takdim kılınmış olmakla gereğinin yapılması arz olunur olbapta.

7 Muharrem 1339 ve 21 Eylül 1336 [1920]
Umuru İktisadiye Vekâleti Vekili
Mahmut Celâl

Madde 1. Odunculuk ve kömürcülük ve kerestecilik ile uğraşan ve azami yirmi kilometre mesafe ile büyük ormanlara komşuluk ve münasebeti bulunan köylere beher haneye iki hektar itibariyle ve orman memurlarının riyasetinde mahalli mühendis ve vergi, tapu memurlarından meydana gelen bir heyet marifetiyle baltalık ayrılır ve mevcut baltalıklar bu nispete ulaştırılmak suretiyle genişletilerek yeniden tayin ve köy namına resmi kayıt ücretsiz icra olunur. İşbu baltalıkların iyi muhafazalarıyla faydalanma hususu ihtiyar heyetinin nezaret ve mesuliyeti altında köy halkına ait bulunur.

Madde 2. Köy civarındaki ormanların şahıslar üzerinde bulunmasından ötürü birinci maddede gösterilen miktarda miriden baltalık ayrılması mümkün olamadığı takdirde, orman memurunun riyaseti altında, ikisi köylülerden ve ikisi de orman sahibi tarafından seçilecek muhamminlerden[1] ibaret olmak üzere, beş zatın takdir edeceği kıymet üzerinden belirtilen nispet dairesinde köy namına teferruğ[2] olunur ve bedeli peşinen veya taksitle köy ahalisi tarafından ödenir. Şayet kıymet takdiri hususunda anlaşma hasıl olmazsa, ayrılmış mahallin gerek istimlak ve gerekse bedel hakkındaki muamelesi İktisat Vekâleti'nin göstereceği lüzum üzerine Heyeti Vekile'ce icra ve kati surette söz konusu baltalık köylü namına istimlak edilir. Heyeti Vekile'nin işbu kararı kati olup, hiçbir taraftan itiraz edilemez.

Madde 3. Köy civarındaki orman ihtilaflı olduğu takdirde eski madde doğrultusunda ayrılan miktar için takdir ve tayin edilen bedel ileride haklı çıkan tarafa verilmek üzere Ziraat Bankası'na verilir.

Madde 4. Elinde Orman İdaresi'nce verilmiş resmi belgeler olmadıkça köy ahalisinin hiçbir sebeple miri ormanlarına girmeleri ve hayvan sokmaları yasaktır.

Madde 5. Birinci ve ikinci maddeler icabınca baltalığa sahip olan köyler ahalisinin kesecekleri ve pazar mahallinde satacakları kereste ve yakacak, bütün vergilerden muaftır. Ancak gelecekte köyün imarına ve yardım sandıklarının teşekkülüne yardımcı olmak üzere her sene köy ihtiyar heyetinin her hane için tensip edeceği miktar ve nispetteki kereste ve yakacak senenin belirli bir gününde pazar mahalline nakledilerek, ihtiyar heyetinin mesuliyeti altında satılıp, hasıl olan bedeli köy namına ve İktisat Vekâleti'nin emrine olarak Ziraat Bankası'na verilir.

1 Muhammin: Karar veren, değer biçen kimse; eksper. (Y.N.)
2 Teferruğ: Satın alınan bir mülkün ferağ muamelesini yaptırma, tapusunu kendi üzerine çevirme. (Y.N.)

Madde 6. Orman Nizamnamesi'nin beşinci maddesi ve buna bağlı nizamlar ve talimat ile söz konusu nizamnamenin yirmi birinci ve yirmi beşinci maddesinin işbu kanunun beşinci maddesine uymayan ikinci fıkrası ve on yedinci maddesi kaldırılmıştır.

Madde 7. Baltalıkların tasarruf hakları ve ahalinin intifa hakları ve suretleri Orman Nizamnamesi'nin birinci babının üçüncü kısmıyla Arazi Kanunnamesi'nin doksan birinci ve doksan ikinci ve yüz ikinci maddeleri icabınca tamamıyla saklıdır.

Madde 8. İşbu kanunun icrasına İktisat Vekâleti memurdur.

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	Dahiliye Vekili Refet
Müdafaai Milliye Vekili	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar	Hariciye Vekili Ahmed Muhtar
Maliye Vekili Ferid	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Nafıa Vekili namına Mahmud Celâl
İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi

MALATYA MEBUSU LÛTFİ BEY'LE ARKADAŞLARININ SORU ÖNERGESİNE CEVAP*

(23 EYLÜL 1920)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesi'ne

12 Eylül 1336 [1920] tarih ve Başkitabet Zabıt Kalemi'nin 226-635 numarasıyla olan yüksek yazılarına bağlı Malatya Mebusu Lûtfi Bey'le arkadaşlarının 11 Eylül 1336 [1920] tarihli soru önergesine[1] cevaptır:

Ethem Bey rahatsız bulunduğundan, istirahat ve tedavi için bir müddet izin almıştır. Bununla beraber, Konya'da arzu ve takdir edilir bir surette gayret ve himmetle çalışılmakta olduğunu arz ederim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4. Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü. 2. Basım. Ankara. 1942, s.253.
Mustafa Kemal Paşa'nın bu cevabı, Büyük Millet Meclisi'nin 23 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 12.50'de açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi'nin yaptığı 71. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Malatya Mebusu Lûtfi Bey ve arkadaşlarının verdikleri soru önergesi şudur:

"Riyaseti Celileye
Mümtaz şahsiyetine karşı halkın göstermekte olduğu hürmet hissinden istifadeyle Kuvayi Seyyare Kumandanı Ethem Bey'in şimdiye değin beklendiği kadar faaliyet eserleri göstermeyen Konya ve havalisi halkından muhitin müsaadesi nispetinde kuvvetler teşkil ve münasip semtte Yunan orduları üzerine sevk olunmasından büyük fayda tasavvur ettiğimizden, tatbik sureti hakkında ne görüşte bulunacağının acilen Müdafaai Milliye Vekâleti ile Erkânıharbiyei Umumiye Riyaseti'nden sorulmasını teklif ederiz.

9 Eylül 1336 [1920]

Malatya Lûtfi	Malatya Fevzi	İzmit Sırrı	Kastamonu Besim	Karahisarısahip Mehmet Şükrü
Siird Salih	Sinob Hakkı Hami	Elâziz Feyzi	Elâziz Okunamadı	Diyarbekir Kadri Ahmet"

Bkz. *aynı eser*, s.253. (Y.N.)

ASİLERCE ŞEHİT EDİLEN AKDAĞ MADENİ KAYMAKAMI TAHİR BEY'İN EŞİ VE ÇOCUKLARINA MAAŞ TAHSİSİ HAKKINDA KANUN TASARISININ MECLİS'E TAKDİMİ*

(23 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Geçen hadisede asiler tarafından şehit edilen Akdağ Madeni Kaymakamı Tahir Bey'in 1312 [1896] doğumlu eşi Memnune ve 1330 [1914] doğumlu kızı Mihrünnisa, 1332 [1916] doğumlu oğlu Ertuğrul, 1334 [1918] doğumlu kızı Nilüfer, 1336 [1920] doğumlu diğer kızı Tahire'ye aylık bin kuruş tahsisi hakkında Dahiliye Vekâleti Celilesi'nce tanzim olunan ve 3.8.1336 [1920] tarihinde Heyeti Vekile'ye verilen kanun tasarısı adı geçen heyetin 9.9.1336 [1920] tarihindeki toplantısında tasvip edilmiş ve ekte takdim kılınmış olmakla Riyaseti Celilelerince de gereğinin yapılmasını rica ederim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Kanun Tasarısı

Madde 1. Asiler tarafından şehit edilen Akdağ Madeni Kaymakamı Tahir Bey'in eşi Memnune ve kızları Mihrünnisa, Nilüfer ve Tahire ile oğlu Ertuğrul'a vatani hizmetler tertibinden bin kuruş maaş tahsis edilmiştir.

Madde 2. Yayımlandığı tarihten mutebar olan işbu kanunun icrasına Maliye Vekâleti memurdur.[1]

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	Milli Müdafaa Vekili Fevzi
Adliye Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar
Maliye Vekili Ferit	Maarif Vekili İzmli	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan
İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl	Nafıa Vekili İsmail Fazıl	Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.256-257.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu kanun tasarısı, Büyük Millet Meclisi'nin 23 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 12.50'de açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi'nin yaptığı 71. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Aynı kanun tasarısının 9 Eylül 1920 tarihli örneği için bkz. elinizdeki ciltte s.299. (Y.N.)

ERZURUM'DA ADLİYE VEKİLİ CELÂLETTİN ARİF BEYEFENDİ'YE*

(23 EYLÜL 1920)

Şifre
Geciktirilemez
Numara
388

Ankara, 23.9.1920

Erzurum'da Adliye Vekili Celâlettin Arif Beyefendi'ye

C: 22.9.1920 şifreye: İlk telgrafnamenizi ehemmiyetle nazarı dikkate almış ve bu hususta Doğu Cephesi Kumandanlığı ile haberleşilmekte olduğunu yazmıştım. Adı geçen kumandanlıkça ahvalin icabının yapılacağı pek tabii idi. Buna rağmen art arda gelen kanunsuz ve isabetsiz teklifler ve teşebbüsleriniz Heyeti Vekile'ce garip karşılanmıştır. Dahiliye ve Müdafaai Milliye vekâletlerince ilgili makamlara lazım gelen tebligatta bulunulmuştur. Zatıâlilerinin Heyeti Vekile'nin lüzum gördüğü izahatı vermek ve icap ederse Meclis huzurunda da izahatta bulunmak üzere Ankara'ya hemen dönmeniz lazımdır.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.II, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.35; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.II, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1969, s.480.

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ GİZLİ OTURUMUNDA KONUŞMA
HİLAFET VE İSTANBUL HÜKÜMETİ HAKKINDA*
(25 EYLÜL 1920)

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Ankara): Efendiler, söz konusu olan kanun maddeleri gerçi kanun maddelerimizin bir kısmıdır. Kanun bugün için tespit edilmek lazım gelen bazı görüşleri ve bilhassa dahili teşkilata ait bazı hususları ihtiva ediyor. Fakat bununla bütün kanunlarımızı, elde mevcut olan Kanunu Esasi'mizi tamamen kaldırmıyoruz. Bu kanun maddeleri, bugün için tespit edilmek lazım gelen görüşleri ihtiva etmektedir.[1] Dolayısıyla, bu kanun maddelerinin içinde ve başında mutlaka pek mühim ve nazik olan hilafet ve saltanat meselesiyle meşgul olmayı bendeniz de uygun görmüyorum. Bütün kanunlarımız tamam olmuyor. Bundan sonra ihtiyaçlar bizi zorladıkça birçok kanun maddesi lazım gelen şartlarıyla [...][2] muhafaza edilmesi zaten birinci esasımızdır. Hakikaten, düşündüğümüz hakiki kurtuluşa ulaşmak için, arz ettiğim üzere hilafet ve saltanat makamına olan bağlılığımız ve o makamın bütün lüzumlu şartlarıyla muhafazası birinci esasımızdır. Bu, İslam dünyasının dayanağı olan, hakiki rabıtasını tesise birinci derecede vesile olan bu makamı ihmal etmek hiçbir vakitte akıl kârı değildir. Ve bunu bizden zorla almak mümkün değildir. Gayeye ulaşmak için, büyük ihtiyaç duyduğumuz kuvvetler, birinci derece İslam dünyasıdır. Bu İslam dünyasının ikide birde Yüce Meclis'inizin hilafet ve saltanat, halife ve sultan meselesiyle meşgul olmasında sakıncalar vardır. Bu sakıncaları şim-

* *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, c.1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s.135-139; *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*, Hazırlayan: Sadi Borak, Çağdaş Yayınları, İstanbul, Eylül 1977, s.138-151. Atatürk'ün gizli oturumlarda yaptığı konuşmalar hazırlanırken *TBMM Gizli Celse Zabıtları* esas alınmış, Sadi Borak'ın hazırladığı *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'ndan da yararlanılmıştır. Sadi Borak'tan yararlanılan yerler dipnotlarda belirtilmiştir.
TBMM Gizli Celse Zabıtları'nda Mustafa Ünver, *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda Sadi Borak tarafından, zabıtların bazı yerlerine parantez içinde kimi sözcükler eklenmiştir. Bunlar da dipnotlarda belirtilmiştir.
Bu çalışmada, Sadi Borak'ın kendi el yazısıyla üzerinde düzeltmeler yaptığı ve sağlığında Kaynak Yayınları'na verdiği, halen Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'nde bulunan *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları* kitabından yararlanılmıştır. Bu kitabın yeni basımı için bkz. *Atatürk/ Gizli Oturumlardaki Konuşmalar*, Derleyen: Sadi Borak, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 1997.
Mustafa Kemal bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nde Kanunu Esasi maddeleri görüşülürken, "Padişah ve hilafet makamı esaretten kurtulduktan sonra, meşru vaziyetini alır" şeklinde bir madde konulması teklifine karşı yapar. (Y.N.)

1 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda "etmektedir"; *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda ise "etmemektedir". (Y.N.)

2 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda, burada, Mustafa Ünver tarafından "çıkarılacaktır. Hilafet ve saltanat" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)

diye kadar fiiliyatıyla gördük. Bunu bizden zorla almak isterlerse her türlü mücahedeyi yaparız. İkide birde Yüce Meclis'inizin [...][1] bu millet ve memleket için hain bir adamdır. *(Alkışlar.)* Müsaade buyurunuz beyim. Hain bir adamdır. *(Alkışlar, bravo sesleri.)* Yüce Meclis'inizde şimdiye kadar pek büyük ve cidden tarihi cüretler gördük. Ne yazık ki, şimdi hilafet ve saltanat makamını işgal eden zat, bu millet için hain bir adamdır. İspat ettiniz ve bu milletin bütün mukadderatına bütün manasıyla el koyduğunuzu ispat ettiniz. Bunun sayesinde bize bütün dünya, bütün düşmanlarımız ehemmiyet atfetmektedirler. Bu Meclis,[2] cidden tarihi hizmet ve cesaretler göstermiştir. Bu tezahürat ile bir milletin mevcudiyetini gösterdiniz. Dünyada büyük inkılap yapan ve büyük kuvveti olan devletler,[3] bilhassa bugün fevkalade müsait şartlarla temas ve irtibat hasıl olmuştur.

Evvelce Ruslarla kardeşlik [...][4] mecburiyetinde kaldılar. Düşmanlarımız dahi,[5] dünyada büyük inkılap yapan, büyük kuvvet yapanlar[6] bu sayede[7] bugün o küçük kalmış askeri, siyasi [...][8] bütün manasıyla ittifakı teklif ediyorlar.[9] *(Alkışlar.)* Bizim ve sizin yüksek heyetinizin ve temsil ettiğimiz milletin kuvvet ve kudretinin maddeten tezahürü sayesinde Azerbaycan –Hariciye Vekili özel olarak malumat arz edecektir– ittifak teklif ediyor. Evvelce Ruslarla bir kardeşlik ahitnamesi yapılmıştı. Hediyeler ve armağanlar ile Azerbaycan, bütün manasıyla ittifak teklif ediyor, adeta himayemiz altında olmak üzere... *(Alkışlar.)* Bütün bunlar, milletin mevcudiyeti anlaşılmaktan ileri gelir. Bu münasebetle bu hususu da arz etmiş oluyorum. Mesela, burayı teşrif etmiş olan yüksek zevat vardır. İzzet Paşa, Salih Paşa Hazretleri, diğer taraftan bizi imhaya çalışan İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar ve onlarla beraber İstanbul'da bazı olumsuz insanlar vardır. Fakat bittabi bizim vaziyetimizi bilmediklerinden ve orada tamamen aldatıldıklarından, her halde iyilik yapacağız diye iktidar mevkiine gelmişlerdir. Onlar da, bizimle ilk temasında hakikati anlamışlar. Bunlar bütün iyi niyetleriyle ve samimiyetleriyle bize hizmet etmek, bize faydalı olmak için bir heyet teşkil etmişlerdi. Şimdi böyle iken bir hafif noktamız olmuştur. Şimdi görüyorum ki,[10] onu genişletecek ve artıracak bazı zihniyetler vardır. O da halife ve sultan hakkında çok söz söyleniyor. Arz eylediğim üzere bütün kudreti idrak etmiş ve süratle yürümek lüzumuna inanmışlardır. Şimdi vaziyet böyle iken, bu istikamette devam[11] etmek menfaatımız sebebidir. Çünkü halife ve padişah sıfatını takınmış olan

1 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda, burada, Mustafa Ünver tarafından "bu mesele üzerinde müzakere ve münakaşa açması caiz değildir kanaatindeyim. Bugün bu makamı işgal eden zat" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)
2 "Bu meclis" sözcükleri *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda yoktur. (Y.N.)
3 "Olan devletler" sözcükleri yerine, *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda, "olanlar". (Y.N.)
4 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda, burada, Mustafa Ünver tarafından "ahitnamesi imzalayanlar dahi bugün bizimle anlaşmak" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)
5 "Dahi" sözcüğü yerine, *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda, "dahi ve bu sayede". (Y.N.)
6 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda, "yapanlarla". (Y.N.)
7 "Bu sayede" sözcükleri *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda yoktur. (Y.N.)
8 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda, burada, Mustafa Ünver tarafından "kuvveti zayıflamış görünen devletimize" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)
9 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda, "bize teklif ediyorlar". (Y.N.)
10 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda, "Ve görüyorum ki". (Y.N.)
11 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda, "bu istikamette devam" sözcüklerinin yeri boş bırakılmış. (Y.N.)

kimsenin bu milleti aldatmak, bozmak için bizzat meşgul olduğu birtakım fesatçılık teşkilatı vardır. Bu teşkilat o bozgunculuğa kendisinde cüret gören bir adam kaldırılmıştır ve kaldırılmış olacaktır. Bizi reddetmek akıl kârı değildir. Bönlüktür. Halbuki halin hakikati böyle değildir. Bu millet her şey yapar, kendi mukadderatını muhafaza etmek için... Ve bunun üstünde ona da hürmet ve riayet eder. Onun da meşru ve saklı hukukunu tanır. Onun meşru hukuku bu milleti imha ve yok oluşa düşürmek değildir. Cüret ve cesaret gördüğüm şununla anlaşılıyor.[1]

Bu milletin zihniyetinde; mutlaka padişah ve halife olan zatın emrine kayıtsız şartsız ve düşünmeksizin itaat etmek mecburiyetinde bulunduğundan dolayı bunu avucumuzda tutalım ve istediğimiz şeyleri kendimiz emrettirelim. Fakat biz bu iş ile oynamazsak, düşmanlarımız da görürler ki. İngilizler ve İngilizlerle beraber çalışan düşmanlarımızın bütün ümitleri mahvolacaktır. Bundan dolayı bizim için zaaf eseri olacaktır. Zaten beyanname tarzında bazı kabul edilmiş esaslarla bu maksadımızın temini için korunması belirtilmiş ve bütün dünyaya ilan ve hatta bütün yeminlerimize ilave olunmuştur.

[...]

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Müsaade buyurur musunuz? Bu meseleye temas edersek bu mesele bu kadarla[2] ifade edilen ve tamamlanan bir mevzu değildir.[3] Bu mesele, geniş, nazik ve mühim meseledir. Bugün fiilen tatbik etmek üzere yaptığımız birtakım kanun maddeleri vardır.[4] Buna benzer bir ifadeyi koyunca bize sorarlar, nerededir? Halifeniz esir midir? Bize sorarlar nerededir halife ve padişahınız?[5]

Ne cevap vereceksiniz?.. Esir mi diyeceğiz? İşte değerli ulema ve fazilet sahiplerimiz vardır. Esir olan adam padişah olamaz. Biz öteden beri diyoruz ki, halife ve padişahımız şer'i kuvvet ve kudretini kullanmaktan men edilmiştir ve hainane hareket ediyor. Dolayısıyla, bu mesele ile meşgul olmak doğru değildir.[6] Nerde bizim halife ve padişahımız deriz ve bugün ya onu tanımak lazım veyahut onun yerine derhal birisini ikame etmek lazım gelir, buyurursunuz. Dolayısıyla, bu işi böyle muğlak yapmak, halife ve padişah nerede, hilafet ve saltanat makamı nerededir, esirdir, yahut kudret ve kuvvetini kullanamaz dersek ortadan kaldırırız. İçinden çıkamayız. Sonra ufak bir madde ile içinden çıkamayız. İrtibatı nedir, hukuku nedir? Onlar için kanun yapmak lazım gelir.

[...]

1 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda, bu cümle yoktur. (Y.N.)
2 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda "bu kadar". (Y.N.)
3 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda, "bir mevzu değildir" sözcükleri yoktur. (Y.N.)
4 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda, "vardır" sözcüğü yerine parantez içinde boşluk vardır. (Y.N.)
5 Bu cümle *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda Mustafa Ünver'in parantez içindeki eklemeleriyle şu şekildedir: "Bunlara buna mümasil bir ifadeyi koyunca bize sorarlar, (halifeniz nerededir? Halifeniz esir midir? Nerededir) halife ve padişahınız?". (Y.N.)
6 "Doğru değildir" sözcüklerinin aslı olan "caiz değildir" sözcükleri yerine, *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda, parantez içinde boşluk vardır. (Y.N.)

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Yani biz kabul ediyor ve herkese de ispat ediyoruz ki, hilafet ve saltanat makamını biz de hiçbir vakit başımızın üzerinden atamayız ve Yüce Meclis'inizin ilk veya ikinci celsesinde zaten resmen ve kati surette bu söz konusu ve müzakere edilecek. Gelecek bakımından ise, beyannamede de zaten hilafet ve saltanat makamına karşı olan vaziyetimiz resmen ifade edilmiş bulunur. Buyurduğunuz sakınca düşmanlara cevap verebilir zannındayım. Fakat meselenin esasından hallinc girişilecek olursa hem içerisinden çıkamayız, hem de düşmanlarımızda tereddüt ve şüphe bırakırız. Dolayısıyla, söz konusu edilmemek ehvendir.

[...]

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Bir de özel, yani gizli görüşülüyor. Genel maruzatım arasında tekrar arz etmek istiyorum ki, bize iltihak eden yüksek zevata dair bazı arkadaşlar biliyorlar ki, eskiden buraya bir anlaşma yapmak için bir heyet geliyor. "Bu heyet nedir ve mahiyeti ne olacaktır" diye bazı arkadaşlar benden özel olarak sormuşlardı. Ben de "zamanı gelince malumat arz ederim" demiştim. Efendim, İstanbul'da yeni heyet teşekkül eder etmez, İzzet Paşa buraya özel bir adam gönderdi. bendenizle temas etmek üzere. Fakat elinde bir belge yoktu. Sözlü temas etmek üzere o geldi. Bundan mana çıkarılamıyordu. Biz bu zat ile buradaki vaziyetimizi, eşkalimizi tafsilatlı notlar yaparak kendilerine gönderdik ki, vaziyetimiz aydınlansın. Bu notları hemen almazdan evveldi ki, doğrudan doğruya, vasıtalı olarak, bana bir telgraf gönderdiler. Bana vasıtalı olarak orada yine mülakat arzu ediyordu.[1] Biz düşündük. Maksadımız falana düşmanlık etmek değildir. Maksadımız memleketin hakiki saadet ve selametidir ve bunun da belli bir sınır dahilinde bağımsızlığının korunmasıyla kaim olacağını düşündük. Dolayısıyla, bizim hayatımıza suikast etmekten ve bizi esir ederek rezil etmekten vazgeçildiği gün, biz en koyu düşmanımızla anlaşmaya hazırız. Bu itibarla bu yeni heyet namus ve hamiyet sahiplerinden meydana gelmiştir. Bunların emirsiz bu mevkiye gitmiş olmaları ihtimali olmadığı birçok kafalarda düşünülmüş idi. Biz de öyle olmak ihtimalini nazarı dikkate alarak, bu temas yolunu reddetmek istemedik. Yalnız böyle bir temasın bizim için zararlı olması ihtimali de vardı. Çünkü öteden beri Batı'dan hiçbir şey görmedik. Rus Hükümeti Cumhuriyesi'nden maddeten yardım görmekteyiz ve birtakım siyasi ve dostça münasebetler tesisiyle meşgul olmaktayız. Bunlar bizim Batı emperyalizmi ile [...][2] olabileceğimizi düşünürek bizim hakkımızda tereddütlü bir vaziyet aldılar. Dolayısıyla, Batı'da böyle bir temasta bulunmak için ne o mühim faydayı biliyorduk.[3] Berideki ümidi daha faydalı buluyorduk. Bunlara rağmen bu teması kabul ettik. Yalnız fevkalade gizli olmasına dikkat etmek istedik. Onlar da bu temasın gizli olacağını söylüyorlardı. Halbuki daha buraya adam gelmezden evvel İngilizler, Fransızlar bunu yayımladılar, telgraf çektiler. Henüz biz cevap vermeden dünyaya programlar yayımla-

1 Bu cümle *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda şu şekildedir: "Bunda bilvasıta (deniliyor ki): 'orada yine mülakat arzu ediyorlar mı?'". (Y.N.)

2 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda burada parantez içinde "temasta" sözcüğü eklenmiş. (Y.N.)

3 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda burada parantez içinde "ne de düşünüyorduk" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)

dılar ve en nihayet nasıl bir şekil hasıl oldu.[1] Biz âciz ve sığınacak yer arıyormuşuz. Onlar da lütfen kabul ediyorlar.[2] Pekâlâ, dedik. Bu Rusya'da anlaşılınca derhal vaziyet aldılar ve bize göndermekte oldukları silah, cephane ve parayı durdurdular. Derhal tedbir almaya başladılar. Bu vaziyet karşısında kaldığımız vakit, heyet de[3] Bilecik'e gelmişlerdi. Ben de başka bir mesele için –bunun için değil, belki bilen arkadaşlar vardır– ... gitmek mecburiyetinde kaldım. Cephe işleriyle meşgul iken bunların geldiklerini işittim. Eskişehir'e gitmiş idim. Tekrar geri geldim ve bunları dinledim. Malumu âlileridir. İzzet Paşa, Salih Paşalar, sefirlerden Hüseyin Kâzım, Fatin Beyler. Bu zevat ile iki şey yaptık. Birisinde ben yalnız İsmet Bey'le görüştüm. Büyük Millet Meclisi üyelerinden Hakkı Behiç ve Celâl Beyler vardı ve Heyeti Vekile'den Celâl Bey vardı. Kılınç Ali Bey de vardı. Onları da beraber bulundurdum ki, daha iyi istişare edeyim. Efendim, tekmil bu zevat, bu zavallılar kendi evlerinde gözetim ve tehdit ve rezillik altında bulundurulmuşlardır. Ellerine İngiliz veya Fransız adamlarının verdikleri kâğıtta her şey bitmiştir ve biz de burada birbirimizin başını kırıyormuşuz.[4] Dağılmak üzereyiz. Bu namuslu insanlar kendileri bitmiş, İstanbul bitmiş, İstanbul ahalisi mahvolmuş, Anadolu ahalisi mahvolmuş ve bunlara da yol gösterelim zihniyeti hasıl olmuş ve yine İngilizlerin vesairenin yol göstermesiyle iktidar mevkiine gelmiş ve bu işi halletmek için, yani bizi daha fazla kırılmaktan korumak için [...][5] bizim sınıra girer girmez bu fikirlerinin gayet boş olduğunu büyük şükranlarla anlamışlar. Diğer taraftan, malumu âlileri, bir buçuk sene evvelinden beri benim bu şahıslara hürmetim vardır. Bu işlerde daima kendilerinin görüşlerine, değerlendirmelerine iştirak etmişimdir. İddia ediyordum ki, Meclis İstanbul'da toplanırsa tecavüze uğrar.

Salih Paşa Hazretleri bana rapor veriyorlardı ki; bu katiyen vaki olamaz. Hiçbir milletin temsilcilerine tecavüz edecek namussuz bir devlet, bir millet olamaz. Dolayısıyla, bu nasıl olur ve olacaktır, bu iş?[6] Dolayısıyla bütün[7] hatalarını idrak etmiş olarak; size karşı kara[8] hatalarımız vardır diye itiraflarda da bulunmuşlardır. Bununla beraber, münakaşa edildi. Ne ümit edersiniz İngilizlerden? Bir ümidiniz varsa söyleyin. Bunlar hiçbir[9] İngiliz ve Fransızlarla görüşmemişlerdir. Bunlar da kimse ile siyasi ve diplomatik konuşmamışlardır. Bundan vazgeçtik, fakat ne beklersiniz? Hiçbir şey bekleyemiyorlar.[10] Biz, Sevr Antlaşması'nı parçalamış ve bunun parçalanması için kuvvetimizin idamesine [...][11] günden güne emniyetimiz artmaktadır ve der-

1 Bu cümle *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda Mustafa Ünver'in parantez içindeki eklemeleriyle şu şekildedir: "Henüz bir cevap vermeden dünyaya neşrettiler ve en nihayet (şöyle) bir şekil hasıl oldu". (Y.N.)

2 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda burada parantez içinde "imiş" sözcüğü eklenmiş. (Y.N.)

3 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda, "heyet". (Y.N.)

4 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda burada parantez içinde "Sözde" sözcüğü eklenmiş. (Y.N.)

5 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda, burada, Mustafa Ünver tarafından "buraya gelmişler, Fakat" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)

6 Bu cümle *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda şu şekildedir: "Binaenaleyh, bu hasıl olur, olacaktır, bu iş." (Y.N.)

7 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda, "büyük". (Y.N.)

8 "Kara" sözcüğü *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda yoktur. (Y.N.)

9 "Hiçbir" sözcüğü *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda yoktur. (Y.N.)

10 "Hiçbir şey bekleyemiyorlar" sözcüklerinin aslı olan "Hiçbir şey memul edemiyorlar" sözcükleri yerine, *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda "Hiçbir şey memul (etmeyiz)". (Y.N.)

11 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda, burada, Mustafa Ünver tarafından "gayret sarfediyoruz ve" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)

hal yapılacak şey yoktur, dedik. Onlar,[1] en kuvvetli vaziyette bulunuyorsunuz ve teessüf ederiz ki, biz buradaki vaziyeti bilmiyorduk, dediler[2] ve bu zararı tazmin etmek için çok uğraştık ve onlarla görüşmekte iken bile bu hatanın düzeltilip düzeltilmediğine dair henüz malumat ... En son malumatı değerlendireceğiz. O tarafını beraber hallederiz. Söylediğim gibi kötü zan bertaraf edilmiştir. Azerbaycan böyle bir ittifak teklif ediyor. Kısaca Doğu'da ittifak vardır. Batı'da kara ve müthiş bir pençe berdevamdır. Kendilerine dedim, ne yapalım: Bütün teşebbüslerinizi taçlandırdığı bir sırada pek mesuduz ki, yüksek heyetinize temas ve milletin kucağına iltica ettikten sonra milleti içinden vurmak için çalışan hain bir padişahın hatırı için dönemezler. Bunlar bunu gayet açık bir şekilde bildiklerinden gelmişler ve bize iltihak etmişlerdir. *(Alkışlar.)*

Vehbi B. (Karesi): ... Rusya Sovyet idaresinin sorduğu sorular dostane bir tarzda ise, buna diyecek yok. Fakat herhangi bir şekilde bizim için evvelce beyan buyurduğunuz gibi, her şeyden evvel hedefimiz bağımsızlığımız ve geleceğimiz olmasına göre, böyle kendi memleketimizin bir kısmı saydığınız İstanbul'dan gelen adamlardan şüphelenerek bize karşı vaziyet almaları ne derecede kadar şayanı nazardır?

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Müsaade buyurunuz izah edeyim. Milli sınırımız dahilinde bulunan İstanbul vilayetimizden namus ve hamiyet sahiplerinden falan veya filan zat buraya geliyor denildiği zaman, mesele yoktur. İngilizler ve Fransızlarla uyuşarak Ferit Paşa kabinesi düşürülmüş ve yerine Anadolu'yu avucuna alabileceğini vaat etmiş olan bir heyet getirilmiş. Yine İngilizlerin marifet ve vasıtasıyla Anadolu ile anlaşmak üzere memur edilmişlerdir ve Anadolu hükümeti de bu anlaşma zemini üzerine anlaşmayı kabul etmiştir. İşte efendim, şekil budur. Bununla beraber hiç kızmamışlardır. Yalnız istediğiniz siyaseti anlayalım, demişlerdir. İstediğiniz adamlarla görüşebilirsiniz ve istediğiniz siyaseti takipte serbestsiniz, demişlerdir. Para veriyoruz, silah veriyoruz,[3] cephane veriyoruz. İlkbahara kadar fırkalar vaat ediyoruz. Hiç olmazsa bizi siyasetinizden haberdar ediniz, dediler.

[...]

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Efendiler, her şeyde olduğu gibi belki ahlakiyat bakımından da kuvvet nazarı dikkate alınmalıdır. Arkadaşlıkta ve kardeşlikte dahi kuvvet dengesini nazarı dikkate almak lazımdır.

Zayıf olan, kuvvetli olanın mutlaka mahkûmudur. İnsanlık, adalet, bütün prensipler, kaideler ikinci derecede kalır. Her şeyden evvel [...][4] kuvvettir. Dolayısıyla, bizim kurtuluşumuz için vuku bulacak yardımlar [...][5] –ki bağımsızlığın korunması için– kendi kuvvetimize dayandığımızı ispat etmeliyiz.[6] Bize yardım etmek için gelecek kuvvetler bizi yutacak kadar olursa yutar. Bu sebeple vekilleriniz gayet dikkat-

1 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda "dedik. Onlar" sözcükleri yoktur. (Y.N.)

2 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda "buradaki vaziyeti bilmiyorduk, dediler" sözcükleri yoktur. (Y.N.)

3 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda "silah veriyoruz" sözcükleri yoktur. (Y.N.)

4 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda burada parantez içinde "başta gelen" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)

5 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda burada parantez içinde "karşısında" sözcüğü eklenmiş. (Y.N.)

6 Bu cümle *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda şu şekildedir: "Binaenaleyh bizim halâsımız için bize vuku bulacak muavenetler gayemizi ihlal etmeyen, ki istiklâlin mahfuziyeti için kendi kuvvetimize istinat ettiğimizi ispat etmektir". (Y.N.)

li ve vesveseli,[1] bu yönü nazarı dikkatte tutmaktadırlar. Evet, bizim için hakikaten kuvvet, insan kaynağımız vardır. Daha fazla silah, cephane ve paramız olursa kuvvetimizin iki üç mislini daha tamamlayabiliriz. Hariçten kuvvet gelmesine de[2] ihtiyacımız olmayabilir. Hatta yabancı denilebilecek kuvvetlerin[3] gelmesine o kadar lüzum yoktur. Mesela Azerbaycan bağımsızlığını tam manasıyla elde etmiş ve geri almıştır. [...][4] İslamdır ve bize cidden kalbi ve vicdani bağlarla bağlıdır. Zaten ittifak yapacağız. Bizim için faydalıdır. Bizi yutmak isteseler de biz onları yutarız. Faraza Kafkasya'da İslam kuvveti kendiliğinden teşekkül etmiş. Mesela İslam kuvveti olarak bir fırka veya iki fırka süvari gelirse makbule geçer. Bir defa İslamdırlar, yutmak istemezler. Bu yön çok düşünülmektedir. Bendeniz bir tarihte Bulgarlarla Türkiye arasında askeri bir plan yapmaya memur olmuştum.[5] Vaat ettikleri [...]:[6] Bütün Türkiye ordusu Bulgaristan'a yardıma hazırdır, deniliyordu. [...]:[7] Bizim kuvvetimiz kâfidir. [...][8] [...][9] Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti nezdinde müracaatta bulundular, antlaşma yapalım dediler.[10] Kendisi bağımsız bir devlet olarak, sefiri de o namla geliyor.

Geçenki izahatta "biraz vaziyetimiz karışık" dediler. Dedik ki, "vaktimiz yoktur, çabuk cevap veriniz". Olumlu cevap verdiler. "Derhal delege heyetinizi gönderiniz, kendileriyle barış[11] yapalım" dediler. Yalnız bunlar Ruslarla bir ahitname yapmışlar. O ahitname bizce dikkate değer görüldüğünden, onlara kati cevap vermeden biraz vakit kazanalım dedik ve bu müddet zarfında ahitname muhteviyatını Rusya'dan aldık. Ancak, bir noktası mühim görüldü. Bunu anlamak, daha sonra anlaşmak istiyoruz.

Salih Efendi (Erzurum): Bu maddede bir halife meselesi uzayıp gitmektedir. Ben zannediyorum ki, bu bir aile meselesidir. Dal budak sarmış olan bu şecereyi...

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri (Devamla): Zannediyorum ki, böyle bir şey yoktur. *(Gürültüler.) (Öyle bir şey yok sesleri.)*

Salih Efendi (Erzurum): Fakat Paşa Hazretleri bunun kurumuş dallarını kesmeyecek miyiz?

Reis [Reisi Sani Vehbi Efendi]: Efendim müzakere kâfi. Önerge sahibi beyefendiler de önergelerini geri alıyorlar. Şu halde Paşa Hazretleri'nin beyanatını kâfi görerek gizli celseye son verilmesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar! Kabul edildi efendim.

1 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda burada parantez içinde "olarak" sözcüğü eklenmiş. (Y.N.)
2 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda "gelmesine". (Y.N.)
3 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda "kuvvetin". (Y.N.)
4 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda burada parantez içinde "Azerbaycanlılar" sözcüğü eklenmiştir. (Y.N.)
5 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda "edilmiştim". (Y.N.)
6 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda burada parantez içinde "şuydu" sözcüğü eklenmiştir. (Y.N.)
7 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda burada parantez içinde "Verdikleri cevap şu oldu" sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)
8 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda burada parantez içinde boşluk vardır. (Y.N.)
9 *Gizli Oturumlarda Atatürk'ün Konuşmaları*'nda burada parantez içinde "Azerbaycan" sözcüğü eklenmiş. (Y.N.)
10 Bu son cümleler *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda Mustafa Ünver'in parantez içindeki eklemeleriyle şu şekildedir: "(Osmanlı Hükûmeti tarafından yapılan vaatte) bütün Türkiye ordusu Bulgaristan'a muavenete hazırdır, deniliyordu. (Bulgarların cevabı:) Bizim kuvvetimiz kâfidir. (Çünkü yutulmaktan korkuyordu.) (Bulgarlar, Meclisimiz teşekkül ettikten sonra,) Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti nezdinde müracaatta bulundular, muahede yapalım dediler." (Y.N.)
11 "Barış" sözcüğünün aslı olan "müsalaha" sözcüğü yerine, *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda Mustafa Ünver tarafından parantez içinde "bir muahede" (bir antlaşma) sözcükleri eklenmiş. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA
MATBUAT VE İSTİHBARAT MÜDÜRİYETİ UMUMİYESİ HAKKINDA*
(26 EYLÜL 1920)

Mehmet Şükrü B. (Karahisarı Sahip): Belediye Kanunu'ndan evvel bir şey arz edeceğim. Geçen bir müzakere vardı. O müzakere propaganda meselesi idi. Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'nin vekâlet haline dönüştürülmesi hakkında önerge verilmiş ve bu meselenin halli için de Heyeti Vekile'nin de burada bulunarak önergelerin okunmasına karar verilmişti. Buna başlansın. Belediye Kanunu'na ondan sonra geçilsin.

Refik B. (Konya): Biz de iştirak ediyoruz. Bu mesele canlanmıştır.

Reis [İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi]: Gündemimizde ikinci olmak üzere Belediye Kanunu vardır. Diğer meselenin müzakeresinden bahsettiler. Şükrü Beyefendi'nin teklif ettikleri Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti hakkındaki meseleleri tercihan...

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Bir kelime arz edeceğim. Beyefendi matbuat ve istihbarattan bahsettiler, onunla alakalı bazı şeyler teklif ettiler. Yüce heyet kabul buyururlarsa bir şey teklif edeceğim. Müdüriyeti Umumiye'nin teşekkül tarihinden bugüne kadar gösterdiği mesai hakkında yüce heyete malumat arz etmek ve izahat vermek ve ondan sonra yeni tedbirler hakkında yüce heyetin kararına malumat arz etmek üzere eğer tensip buyurulursa Müdürü Umumi genel kurula yarın veyahut her ne zaman arzu ederseniz izahat verirler ve ondan sonra müzakerelere ve münakaşalara geçilir.

Reis [İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi]: Efendim şimdi iki teklif var.

Refik B. (Konya): Paşa Hazretleri'nin buyurdukları, doğrudan doğruya, teşekkül eden Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti'nin yaptığı şeyler hakkında izahat almaktır. Halbuki, dünkü cereyan eden müzakere de, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'nin layık olduğu gibi, arzu ettiğimiz vazifeleri yapmadığı konusunda idi ve bundan dolayı, doğrudan doğruya bir vekâlete verilerek bunun daha geniş bir surette tatbiki meselesi söz konusu olmuştu.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.330.
Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 26 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 5'te açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 73. toplantı 3. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Müsaade ederseniz buradan söyleyeyim. Beyefendi'nin söyledikleri çok doğrudur. Fakat, yapılan vazifelerin yetersiz olduğunu ve lazım gelen malumatı verip vermediğini takdir edebilmek için, şimdiye kadar mesaisinin derecesini ve mesaisinin neticesini, bu mesaiyi yapanların ağzından ve bu mesuliyetin üzerinde bulunanlardan işitmek lazım gelir, ondan sonra yeterliliğine yetersizliğine hükmolunabilir.

Reis [İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi]: Bu meseleyi oya koyuyorum. Şimdi bugün müzakeresini kabul buyuranlar el kaldırsın. Kabul edilmedi.

TRABZON'DA MİRALAY RÂKIM BEYEFENDİ'YE*

(26 EYLÜL 1920)

Türkiya Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalemi Mahsus
Şifre Numara
391

Ankara
26.9.336 [1920]

Trabzon'da Miralay Râkım Beyefendi'ye

C. 24.9.36 [1920] şifreye:

Giresunlu Osman Ağa'ya itimat ve muhabbetimiz daimidir. Giresun Kaymakamı Hüsnü Bey hakkında Dahiliye Vekâleti'ne özel olarak icap eden tebligat yapılmıştır.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Kapadım
27.9.36
Kemal

Dosyasına
Ekrem Bey'e
27.9.36

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1513'te bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Bakı ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

CELÂLEDDİN ARİF BEYEFENDİ'NİN HEYETİ VEKİLE'YE İZAHAT VERMEK ÜZERE ANKARA'YA DÖNMESİ LÜZUMU*

(27 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Celâleddin Arif Beyefendi'ye

Öğrendiğiniz şikâyet ve suiistimalleri Heyeti Vekile'ye bildirmeniz bittabi pek isabetli ve kanuni görüldüğünden, ilk ve son cevapnamelerde de zatıâlilerine bildirildiği üzere, yazılarınız büyük bir ehemmiyetle ve derhal nazarı dikkate alınarak tahkikat ve takibat yapılması Doğu Cephesi Kumandanlığı'na bildirilmiş ve yine yazınızla teyit olunduğu üzere vaki olan tebligat dairesinde adı geçen kumandanlıkça tahkikata başlanmıştır. Maliye Vekâleti de Ankara'dan ayrıca özel bir müfettişi tayin etti ve yola çıkardı.

Tekmil o bölgede memleketin iyi kötü mesuliyeti malumu âlileri olduğu üzere Heyeti Vekile ve Millet Meclisi'nde Doğu Cephesi Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri'ne verilmiştir. Tekmil memleket evlatlarının adı geçen hakkında hissettikleri hürmet ve muhabbet tarafı âlilerinden de zikir ve tekrar edildiğine göre, bu mesuliyetin teslim edileceği omuzları seçmekte de Heyeti Vekile ve Meclis'in genel kurulu pek isabet etmiştir.

Heyeti Vekile ancak mesul makamlarla iş görmeyi kendisi için vazife ve mecburiyet bilir. Buna rağmen vilayet için halkın kendi kendine idareye karar verdiği tarzında etrafınızı alan birkaç kişinin yükselttiği nifakı, iftiracı söylentileri cesaretlendirecek surette her türlü idare usulünü ve mevzuatını altüst edecek bir tayin tarzında ısrarınızdan başka mesul makamların fikir ve malumatı haricinde olarak bazı zevatı pek mühim olan vazifelerinden çektirerek tahkik heyetlerine memur etmeye kalkışmanız ki, hak ve salahiyetinizin haricine çıktığınız gibi, bunların hepsine sebep olarak halkın heyecanından, galeyanından art arda telgraflarınızda devamlı bahsetmekle yazınız üzere Heyeti Vekile'yi yirmi dört saata kadar cevap vermeye mecbur etmeye uğraşmak ve bilhassa ordu delegeleri unvanını verdiğiniz subaylarla işe girişerek bu memleketin Doğu cephesini tutan ve koruyan ordusundan askeri inzibat ve düzeni ihlal edecek teşebbüslerde bulunmak suretiyle tamamen isabetsiz ve kanunsuz ha-

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 27.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.20. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 150, Karar No: 238" kaşesi basılıdır.

reket ettiğinizde Heyeti Vekile üyeleri fikir birliğindedir. Bu ahval karşısında zatıâlilerinin Heyeti Vekile'ye izahat vermek üzere buraya dönmeleri lüzumu da heyetin oybirliğiyle verdiği karar icabındandır. Heyeti Vekile üyeleri hakkında hissettikleri hürmet ve arkadaşlık hissiyatıyla yazdığınız telgrafların Meclis'in genel kurulunda okunmasını, ancak bu hususlaki arzularınızın değişip değişmediğini öğrendikten sonraya bırakmışlardır.

27 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili	Umuru Şer'iye Vekili Fehmi	
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili (Eskişehir'de)	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

HEYETİ VEKİLE KARARI

RUSYA'DAN GELECEK OLAN SEFARET HEYETİNİN İKAMETİ İÇİN GEREKLİ PARANIN HARİCİYE VEKÂLETİ'NE VERİLMESİ*

(27 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Rusya'dan gelecek olan sefaret heyetinin ikametine tahsis edilecek hanenin döşenmesi ile diğer levazımına sarf edilmek ve satın alınacak mefruşat ve levazımın defteri tutularak daha sonra Emlak İdaresi'ne aynen devredilmek üzere iki bin liranın Maliye'nin mesarifi gayri melhuza[1] tertibinden Hariciye Vekâleti Celilesine avans olarak verilmesi kararlaştırılmıştır.

27.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili (Eskişehir'de)	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 27.09.1920, 030.18.1.1 - 1.13.11. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 157, Karar No: 249" kaşesi basılıdır.

1 Mesarifi gayri melhuza: Beklenmedik masraflar. (Y.N.)

DİNİ MÜESSESELER İLE SIHHİYE, ÖĞRETİM VE RUHBAN MÜESSESELERİ NAMINA YABANCI MEMLEKETLERDEN GELEN EŞYANIN VERGİSİZ GÜMRÜKTEN GEÇİRİLMESİ HAKKINDAKİ KANUNUN YÜRÜRLÜKTEN DÜŞÜRÜLMESİNE DAİR KANUN TASARISININ MECLİS'E TAKDİMİ*

(27 EYLÜL 1920)

No.
240

27.9.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesi'ne

Osmanlı memleketlerinde bulunan dini müesseseler ile sıhhiye ve öğretim ve ruhban müesseseleri namına yabancı memleketlerden gelmekte olan eşyanın vergisiz gümrükten geçirilmesi hakkında Ferit Paşa hükümeti tarafından tanzim edilerek halen tatbik edilmekte olan kanunun yürürlük mevkiinden düşürülmesine dair Umuru Maliye Vekâleti'nce tanzim kılınan kanun tasarısı Heyeti Vekile'nin 18.9.1336 [1920] tarihindeki toplantısında okunduktan sonra tasvip edilmiş ve ekte takdim kılınmıştır.

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Heyeti Vekile'nin teklifi:
[...][1]

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1. c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basını, Ankara, 1942, s.487-488.
Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'e sunduğu bu önerge, Büyük Millet Meclisi'nin 6 Ekim 1920 günü öğleden sonra saat 1.30'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 79. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Zabıtta burada, Heyeti Vekile'nin 18 Eylül 1920 tarihli kanun teklifi yer almaktadır. Bu kanun tasarısının metni için bkz. elinizdeki ciltte s.358. (Y.N.)

HEYETİ VEKİLE KARARI

ÇAPANOĞULLARIYLA DÜZCE, BOLU VE YOZGAD HADİSESİNE KARIŞIP SIĞINANLARA VE DAHA ÖNCE TUTUKLANANLARA YAPILACAK MUAMELE*

(28 EYLÜL 1920)

Türkiya Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Kalemi Mahsus
Adet 245

Karar

Heyeti Vekile'nin 22.7.36 [1920] tarih ve 88, 89 numaralı iki kararıyla Çapanoğullarıyla gerek Düzce ve Bolu ve gerek Yozgad hadisesine karışmış olanların sığınma talebinde bulunanlarla tahrikçi ve teşvikçi olup da haklarında takibatta bulunulanların on beş gün zarfında sığınmalarının kabulü kararlaştırılmış ise de, bu suretle affa mazhar olanların suç ortaklarından olup işbu müddetten evvel tutuklananlar için bir kayıt ve açıklığa tesadüf edilemediğinden, bu gibiler hakkında ne suretle muamele yapılacağından bahseden Adliye Vekâleti'nin 18.9.36 [1920] tarih ve 219 numaralı tezkeresi Heyeti Vekile'nin 22.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında görüşüldükten sonra evvelce tutuklananlar sığınmış sayılamayacaklarından, bunlar hakkında af doğru olamayacağı kararlaştırılmıştır. 28 Eylül 1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekâleti Refet	Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili		Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Doktor Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili Eskişehir'de	Maarif Vekili Doktor Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* Aslı TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 28.09.1920, 030.18.1.1 - 1.13.7'de bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 154, Karar No: 245" kaşesi basılıdır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen ve Dr. Derviş Kılınçkaya tarafından okunmuştur.

HEYETİ VEKİLE KARARI

ŞEMER ŞEYHLERİNDEN MEÇHUL BEY'İN OĞLU ALİ BEY'LE "FERHAN" PAŞAZADE HAMİD VE BİRADERİ AHMET BEYLERİN BİR MİKTAR MAAŞLA TALTİFLERİ*

(28 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Musul taraflarında ikamet eden Şemer şeyhlerinden müteveffa Meçhul Bey'in oğlu Ali Bey'le söz konusu şeyhlerin en birinci reisi "Ferhan" Paşazade Hamid ve biraderi Ahmet Beylerin bir miktar maaşla taltifleri siyaset ve barış bakımından uygun olacağı, bunlardan Hamid Bey'e aylık beş bin, Ahmet ve Ali Beylere de aylık ikişer bin kuruş maaş tahsisini ihtiva eden Diyarbekir Valisi'nin Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne çektiği 19.9.36 [1920] tarihli ve numarasız şifre çözümü sureti Heyeti Vekile'nin 22.9.36 [1920] tarihindeki toplantısında görüşüldükten sonra teklifler doğrultusunda Dahiliye muhtelif tahsisat faslından ödenmesi kararlaştırılmıştır.

28 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili (Eskişehir'de)	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 28.09.1920, 030.18.1.1 - 1.12.16. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter. C. No. 1, S. No. 147, Karar No: 234" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

KASTAMONİ, BOLU FRENGİ TEŞKİLATI'NIN KALDIRILMASI HAKKINDA NİZAMNAME*

(28 EYLÜL 1920)

Muamelesi tamamlanmıştır.

Kastamoni, Bolu Frengi Teşkilatı'nın Kaldırılması Hakkında Nizamname

Madde 1. Kastamoni, Bolu Frengi Teşkilatı Müfettişi Umumiliği kaldırılmıştır.

Madde 2. Kastamoni, Bolu Frengi Teşkilatı bölgesindeki hastahanelerin ve seyyar memurların idari ve fenni işleri dahil bulundukları liva sıhhiye müdüriyetlerine bırakılmıştır.

Madde 3. Kaldırılan Müfettişi Umumilik muhasebe memuru merkez muhasebesine memur edilecektir.

Madde 4. Teşkilat dahilindeki hastahaneler ve frengi mücadelesi işleri her sene mutlaka iki defa sıhhiye müfettişleri tarafından teftiş edilecektir.

Madde 5. Bu nizamnamenin icrasına Sıhhiye Vekâleti memurdur.

28 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili (Eskişehir'de)	Maarif Vekili Dr. Rıza Nur	Maliye Vekili Ferid

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 28.09.1920, 030.18.1.1 - 1.13.9. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 155, Karar No: 247" kaşesi basılıdır.

HEYETİ VEKİLE KARARI

UMURU ADLIYE VEKÂLETİ İNTİHABI ADLİYE ENCÜMENİ NİZAMNAMESİ*

(28 EYLÜL 1920)

Umuru Adliye Vekâleti İntihabı Adliye Encümeni[1] Nizamnamesi

Muamelesi tamamlanmıştır.

Madde 1. Müsteşarın riyaseti altında umuru cezaiye, umuru hukukiye, sicil ve kalemi mahsus[2] müdürleriyle Ankara İstinaf[3] reisinden ve Adliye müfettişinden teşkil edilecek bir encümen tarafından yüksek mertebeden sayılan hâkimler seçilirler.

Madde 2. Birinci maddede yazılı olan daire müdürlerinden birisinin yokluğu halinde vekâletin tensibiyle diğer daireler müdürlerinden bir zatın encümence memur edilerek belirlenen adet tamamlanır.

Madde 3. Encümen, kararlarını mutlak çoğunluk ile alabilir ve dört zat ile teşkil edebilir.

Madde 4. Alınan kararlar Umuru Adliye Vekâleti'yle Büyük Millet Meclisi Reisi'nin tasdikine kavuştuktan sonra yürürlüğe girer.

Madde 5. Müstantikin[4] seçim evrakının incelenmesiyle derecelerinin takdiri yüksek derece memurlarına aittir.

Madde 6. 7 Temmuz 36 [1920] tarihli Encümen İntihap Nizamnamesi'nin işbu nizamnameye aykırı olan hükümleri kaldırılmıştır.

Madde 7. İşbu nizamnamenin icrasına Adliye Vekili memurdur.

* TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 28.09.1920, 030.18.1.1 - 1.13.10. Belgeye ait çevrimyazının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Belgenin üzerinde "Eski Defter, C. No. 1, S. No. 156, Karar No: 248" kaşesi basılıdır.

1 Adliye Encümeni Seçimi. (Y.N.)

2 Ceza işleri, hukuk işleri, sicil ve özel kalem. (Y.N.)

3 İstinaf mahkemesi: Osmanlı yargısında ilk mahkemelerle Temyiz Mahkemesi arasında bulunan mahkeme. (Y.N.)

4 Müstantik: Sorgu hâkimi. (Y.N.)

Madde 8. İşbu nizamnamc yayımlandığı tarihten muteberdir.

28 Eylül 36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Hariciye Vekâleti Vekili Ahmed Muhtar	Dahiliye Vekili Refet	Adliye Vekili namına Ahmed Muhtar
Müdafaai Milliye Vekili		Umuru Şer'iye Vekili Fehmi
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet	Sıhhiye Vekili Dr. Adnan	İktisat Vekâleti Vekili Mahmud Celâl
Nafıa Vekili (Eskişehir'de)	Maarif Vekili Bulunmadığı	Maliye Vekili Ferit

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KONUŞMA
MATBUAT VE İSTİHBARAT MÜDÜRİYETİ UMUMİYESİ HAKKINDA*
(28 EYLÜL 1920)

Mustafa Kemal Paşa (Ankara): Efendiler, mesaisi yüksek huzurunuzda söz konusu olan Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi, yüksek heyetiniz kararıyla. Riyaset'in idaresi altına verilmiş bir müessesedir. Dolayısıyla bu müdüriyeti umumiyenin bütün işlerinden ve hareketlerinden ve teşebbüslerinden mesul olan makam. Müdüriyeti Umumiye makamı değil, Riyaset'tir. Dolayısıyla, o riyaset makamını işgal eden bendeniz; bu itibarla söz konusu olan işler hakkında izahat verenlerle, izahatı dinleyen yüksek heyetiniz arasında vukuunu zannettiğim bir iki yanlış anlamayı gidermek için, bir iki kelime arz edeceğim.

Zannediyorum, yanlış anlamanın en büyük kısmı iki noktada toplanıyor ve o kadar büyük toplanıyor ki, anlama şekline göre, bütün değerli üyelerin fikri, karışıklığa uğrayabilir. O noktalardan birisi, büyük devletlerden birisinin, bütün istihbari vasıtalarını, hükümetimizin emrine amade kılmış ve fakat bundan istifade edilememiş olmasıdır.

Efendiler, bu mesele hakkında Meclis'te beyanatta bulunan arkadaşlar bu noktaya temas eden sözlerini ihtimal ki biraz kuvvetli sarf etmiş oldukları için, fikir de o kadar kuvvetli tecelli etmiş oluyor. Hakikat halde mesele tasvir edildiği gibi değildir. Efendiler, hakikaten Avrupa'da bulunan İstanbullu bir genç arkadaşımız Ankara'ya gelmek istemiş ve buraya gelinebilen yol ne ise o yol üzerinde yürüyerek Ankara'ya gelmiştir. Güzergâhında büyük ve mühim bir Avrupa payitahtına uğradığı sırada, orada zaten bulunan birtakım arkadaşlarımızla görüşmüş ve ondan sonra buraya gelmiştir. Bu arkadaşla ben bizzat görüştüm ve bana oradan mektuplar getirmiştir ve o mektupların muhteviyatına dair kendisi de sözlü bazı malumat vermiştir. Fakat bu efendi bana öyle bir şeyden bahsetmemiştir. Bu efendi, kendi bakış açısından, Avrupa'da yayınlar hakkında bazı görüşler ortaya koymuş olabilir ve bu itibarla burada bulunan ve alakadar olan arkadaşlarımızla da bir proje yapmış olabilir. Fakat söylenilen söz, büyük devletlerden birinin bütün istihbari vasıtalarını bizim emrimize amade bulundurmasıdır ki, böyle bir mesele yoktur ve mühim değildir. Bu kadar mühim olsa, yalnız o zaman müdürü umumi olan zatın değil, bilhassa benim malumatım olmak lazım gelirdi.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.350-353.
Mustafa Kemal Paşa bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 28 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 1.30'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 74. toplantı 1. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

Efendiler, söz konusu olan projeyi gördüm. Bunun yapılabilmesi, demin Müdürü Umumi Beyefendi'nin pek güzel ifade ettikleri gibi, bir noktaya bağlı idi. Öyle görülüyor ve hakikaten o nokta anahtar noktasıdır, o temin edilmedikçe bütün proje ve bütün vaatler manasız kalır. Halbuki o noktayı, bize bütün istihbari vasıtalarını vaat etmiş olduğunu söylemiş olduğunuz devlet kabul etmemiştir. Dolayısıyla meselenin aslını bu suretle düzeltmek lazım gelir, böyle bir şey yoktur.

İkinci nokta efendim; bir Amerikalı buraya gelmiş, kırk dört milyon okuyucu kazandıran bir anlaşma yapmış,[1] böyle bir anlaşmanın yapılabilmesi için mutlaka benim tasdik etmekliğim ve mutlaka benim haberdar olmaklığım lazım gelirdi. Benim malumatım ve rızam olmadan, tasdikimi almadan, benim emrim altında bulunan Müdürü Umumi böyle bir anlaşma yapamaz. Yalnız buraya gelen bir Amerikalıyı ben hatırlıyorum. Hakikaten gayet kıymetli Amerikalı bir muhabir buraya geldi. Öyle bir zamanda geldi ki, o zaman daha Matbuat Müdüriyeti olmadığı gibi, Meclis de açılmamıştı. O zat Meclis'in açılış günleri burada bulundu. Bu muhabir benim ile görüştü. Birçok sorular sordu. Kendisine lazım gelen cevaplar verildi. Bilhassa burada Meclis'in açılışını vesairesini gördü ve hakikaten kıymetli malumatla buradan İstanbul'a döndü ve bütün gözlemlerini ve buradan aldığı esasları da yayımladı. Fakat bizimle böyle samimi irtibatta bulunduğu için ve bizim menfaatlarımıza yardım eder yayınlarda bulunduğu için, yine o Amerikalı, Amerika hükümetinin İstanbul'da bulunan siyasi memurları tarafından derhal İstanbul'dan kovuldu. Bundan başka Amerikalı buraya gelmemiştir ve buraya gelip bizim hakiki menfaatlarımıza hizmet eden o Amerikalıyı, yine Amerika hükümeti siyasi memurları uzaklaştırmıştır. Ancak buraya Amerikalı muhabir namı altında bizim İstanbullu beylerden birisi gelmiştir. *(Gülüşmeler.)* Eğer söz konusu olan Amerikalı bu ise, bu Amerikalı değildir. Bu, bir arkadaştır ve buraya Amerika muhabiri sıfatıyla gelmiştir. Bunu hatırlıyorum efendim. Hastalığım zamanında idi, beni ziyarete geldi, kendisiyle görüştüm, bir iki gün sonra, bu zat ne için buraya gelmiştir dedim. Benim ile bir görüşme yapmak istediği söz konusu olmuştu. Rahatsızlığım buna mani olduğu için yazsın göndersin dedim. Hakikaten arkadaşlardan birisi buna aracılık etti. Birkaç şey sordu, cevap verdim ve buradan gittiğini işittim. Dolayısıyla böyle bir anlaşma da mevcut değildir. Hakikaten böyle bir anlaşma yapılmış, istifade edilmemiş ise, cidden alakadarlar hakkında Yüce Meclis'in nazarı dikkatini çekmeye değer bir nokta olurdu. Fakat böyle bir şey yoktur efendiler. Esasen bu mesele hakkında çok söz söylemek istemiyorum. Fakat mademki başlandı, bir iki noktasını daha izah edeyim:

Evvelki gün bu mesele hakkında beyanatta bulunan arkadaşlarımızdan birisi, bilhassa dinin telkin kuvvetinden muntazaman istifade edilmediğini beyan buyurmuşlar. Efendim Müdürü Umumi Bey'in bir nebze söyledikleri gibi, Umuru Şer'iye Vekâleti'nce bütün mahallerdeki müftü ve kadı ve diğer değerli ulemanın hepsine özel

1 Mustafa Kemal Paşa, bu sözlerini kendisinden önce konuşan Çebelibereket Mebusu İhsan Bey'in şu sözlerine karşılık söylemektedir: "... Bundan birkaç gün evvelki celselerde arkadaşlardan Hamdullah Suphi Bey kardaşımız, bu kürsüden, Avrupa büyük devletlerinden biri bütün istihbari vasıtalarını bize verdiği halde biz bundan istifade edemedik buyurdular ve etmesini bilmedik. Bir de 45 milyon okuyucusu bulunan bir gazete grubu temsilcisi olan Amerikalı bir zat, aylık ufak fedakârlığa karşılık bize hizmet arzına hazır olduğunu bildirdiği halde hükümetin bundan istifade etmediğini buyurdular..." (Y.N.)

tebligat yapılmıştır. Her yerde, camilerde halkı aydınlatmak ve uyarmak için vaaz ve nasihatler yapılması hakkında talimat verilmişti ve hakikaten her tarafta camilerde vaiz ve nasihat edilmiştir. Burada kendi arkadaşlarımızın yapmakta oldukları mesai ve aydınlatmaları da kulaklarımızla işitiyoruz ve bundan pek çok istifadeler temin edilmiştir. Konya'da, Sivas'ta, Kayseri'de, birçok yerlerde bu mesai tarzı fevkalade neticeler göstermiştir. Bundan başka ilmiye mensuplarından birçok arkadaşlarımız vardır ki, tabii elinde bayraklar olarak değil, sırf bu vazife ile, tarafımızdan, aydınlatma ve uyarma için memur edilmişler ve memleket içerisinde dolaşmaktadırlar.

Efendim, ulemadan başka diğer birçok arkadaşlarımız vardır ki, memlekette ve halkın içinde aydınlatma ve uyarma ile meşgul olmaktadırlar. Efendiler, sahile çok ehemmiyet verilmiştir. Özel olarak arz ederim. Sırf sahil üzerinde batıdan ta Trabzon'a, doğuya kadar halk içinde çalışmak üzere özel olarak gönderilmiş arkadaşlarımız vardır. Efendiler, yalnız Müdüriyeti Umumiye makamında bulunmuş olan bir arkadaşımın bunları tamamıyla bilmemesi varit ve vaki olabilir. Çünkü birçokları Riyaset makamınca gönderilmiştir. Veyahut vekâletlerden bazıları göndermiştir. Malumu âliniz, aydınlatma ve uyarma meselesi o kadar geniştir ki, bunu yalnız bir şube ve bir müdüriyete yüklemek ve oradan çıkmasını beklemek doğru değildir. Bütün vasıtalarımızdan istifade ederek aydınlatmalarda bulunmak lazım gelir ki, biz de böyle yapmaktayız.

Bir de, memlekette matbuat var mıdır denilmiş. Yani memlekette matbuatın olmadığından bahsolunmuş. Hakikaten efendiler, Anadolu'da bir sene evvel, altı ay evvel, sekiz ay evvel matbuat denecek bir şeyler yoktu. Bunu hepimiz biliriz. Fakat bugün hakikaten Anadolu'da matbuat vardır ve bu matbuat, yine Anadolu'da vuku bulan mesainin neticesidir. Hemen hemen mühim bir merkezimiz yoktur ki, orada bir gazete çıkmamış olsun. Demek ki, Anadolu'da matbuat vardır. Dolayısıyla matbuat ihmal edilmemiştir. Efendiler, bu matbuatın vücut bulması için ilk teşebbüsler yapılmış ve vücut bulmuştur. Hayatlarını devam ettirmek için maddi yardım; fakat ihtimal ki, söz konusu edilmek lazım gelen en mühim ve hakiki yardım, fikri yardım olacaktır ki, bu da yapılmıştır. Bütün gazetelere ne yolda söz söyleyeceklerine dair tarafımızdan talimat verilmiştir ve takip olunmuştur ve bütün matbuatımız bu dairede vazife yapmaktadır. Bundan dönen yalnız bir gazete olmuştur. İsmi *Yeni Dünya*'dır. Dolayısıyla ihmal yoktur efendim. Belki müdürü umumiler kısa bir zaman müdüriyeti umumiyede kaldıkları ve kısa bir zamanda vazife yaptıkları için, genel vaziyeti tamamıyla kavrayamayacakları için, ihmal vaki olduğunu zannedebilirler.

Efendim, barış antlaşması ve onun tercümesi hakkında da bir kelime ilave etmek istiyorum. Hakikaten burada vasıtalar bulunup basılamamış. Konya'ya gönderilmiş. Fakat yayımlanmasını ben ertelettirdim. Çünkü, en mühim bir bahsi yanlış tercüme etmişler ve tahrif ederek tercüme etmişlerdir. Bu da hakkı kaza[1] meselesidir. Eğer hakikatte olduğu gibi tercüme edilirse gayet büyük bir noktaya temas ediyor. Fakat İstanbul'da yapılan tercümeleri oraya aynen vermişler ve o suretle orada da bu tahrifi yapmışlar. Ben de yayımlanmasına razı olmadığım için Müdüriyeti Umumiye'den rica ettim, tekrar buraya getiriniz, düzeltiniz ve yeniden basınız dedim. Dolayısıyla yanlış yaptıkları için gecikmiştir.

1 Hakkı kaza: Yargı hakkı. (Y.N.)

Efendim, sahil propagandası hakkında da birkaç kelime daha ilave ediyorum: Arkadaşlarımız sahil propagandamızın hiç yapılmamakta olduğundan ve sahilden küçük bir ses gelmediğinden bahsettiler. Bunda da hata vardır. Efendiler, sahil propagandamız vardır, bu pek kuvvetlidir. Hiçbir ses gelmiyor değil, ben yirmi dört saat zarfında yirmi dört tane rapor alıyorum. Arzu buyurursanız bütün bu raporları size havale edeyim, yüksek heyetiniz okuyabilirler. Dolayısıyla Karadeniz sahilimiz gayet müteyakkızdır, uçan kuştan dahi haber vermektedirler ve oraya uğrayan vapurun derhal içerisine girerler, yapılması icap eden şeyleri yaparlar. Efendim, sahil propagandamız vardır.

Bir de birtakım nüshalardan bahsolunuyor. Birtakım nüshalar hazırlanmış, fakat haftalar geçmiş, basılmamış. Doğru. Müdüriyeti Umumiye'nin de beyanatı sırasında işittik ki, hakikaten bizim Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiye'mizde basılmak ve yayımlanmak üzere birtakım Bolşevik risaleleri vardır. Yine Beyefendi izah buyurdular; Bolşevik nizamnamesi, sonra Bolşevikliğin İslamiyetle alakası var mı yok mu? Ve İstanbul hakkında bazı görüşler ve sonra iki tane destan. Arkadaşlarımızdan birinin gayet kıymettar olan destanını beraber okuduk, diğerlerinden önce olarak basımı için Karahisar'a gönderdik. Çünkü burada yapamadık.

Bir de diğer bir noktadan bahsediliyor efendiler; Avrupa'ya kendiliklerinden giden birtakım zevat varmış. Mesela Londra'da, Paris'te vesair Avrupa'nın büyük şehirlerinde çalışıyorlarmış ve yabancılardan para alıyorlarmış ve biz kendilerine alaka ve yakınlık göstermiyormuşuz. Bu nazarı dikkatimi çektiği için maruzatta bulunacağım. Hakikaten Avrupa'da bu memleket ve millet için çalışan birçok arkadaşlarımız vardır ve bu değerli arkadaşlarımızla da gayet muntazam ve emin irtibatımız vardır ve bu arkadaşlar, taraftmızdan verilen talimat dairesinde vazife yapmaktadırlar. Fakat kendiliğinden oraya gitmiş ve yabancıdan para alınış ve bu suretle hayatını temin etmekte bulunmuş birtakım insanlar varsa, Londra'da İngilizlerden, Paris'te Fransızlardan, bilmem nerede kimlerden... Zaten öyle adamlara ben iş vermem. Böyle adamlarla irtibatı muhafaza etmekte tereddüt etmekteyim ve bunda bendenizi mazur görmenizi rica ederim. *(Çok doğru sesleri.)* Dolayısıyla hükümetin haberi yoktur sözü söylendi. Yalnız Matbuat Müdürü haberdardır, bu, doğru değildir. Çünkü hükümetin haberi olmadan bir şey yapılamaz. Eğer hükümetin ve benim haberim olmadan, Matbuat Müdüriyeti vazife yapacaksa, o halde bunu bana emniyet buyurmamanızı rica ederim. Her şeyden haberim olacaktır ve benim malumatım olmadığı halde birtakım şeyler vardır ki, onlar da ret ve olurum altında yapılacaktır ve olur vermiş isem, ondan dolayı da bendenizi mazur görünüz.

Efendim diğer bir arkadaşımız, yine aydınlatma meselesi dolayısıyla Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti'nin mesaisini eleştirdiği sırada, eleştirilerini teyit için demişlerdir ki; mesela Afyon Karahisarı'na bir telgraf dört günde gider, sonra Bilecik'e, buradan kalkarsınız, siz oraya gidersiniz, ajans henüz gelmemiş olur. Bunların hepsi doğrudur. Fakat bu mesele, doğrudan doğruya telgraf ve posta muamelelerine ait bir meseledir. Şimdi telgraf ve posta muntazam işlemiyorsa, bundan dolayı da Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti'ni eleştirmeye lüzum var mıdır? Onu Dahiliye Vekili'nden sorarız. Bittabi telgrafların seri tcatisi vasıtalarını tamamlarlar. Fakat İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'yle bunun alakası yoktur.

Sonra diğer bir meseleden bahsolundu. Geçenlerde bazı değerli arkadaşlarımız, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti'nin mesaisini kolaylaştırmak için ve ona azami yardım yapmak için bendenizle de görüşerek, özel olarak toplandılar. Fakat bu toplantıları çok devam edemedi zannediyorum, şimdi biraz toplantıları gecikiyor. Toplantının tekrarlanması, bu, tabii arzu edilir bir şeydir. Yalnız bu toplantıların bu suretle gecikmesine bir sebep olduğunu son günlerde haber aldım. Onu da biraz izah etmek isterim. Bu toplanan arkadaşlar, benim anladığıma göre, aydınlatma ve uyarma için fikri olan azami yardımı yapacaklardır. Fakat sonradan gördüm ki, memlekette yeniden bir teşkilat projesi yapmışlar. Mesela burada bir genel merkez ve başka yerlerde diğer merkezler vesaire... Bu, tabii gayet güzel bir şeydir. Fakat tecrübeme göre söyleyebilirim ki, böyle geniş ve vasıtaları az olan bir memlekette ve bilhassa bizim memleketimizde, bu gibi teşkilat kolay kolay vücut bulmaz. Bunu hepimiz tecrübe ettik. Hem imkânsızdır, hem de her yapılan teşkilattan mutlaka istifade edilmek lazım gelmez. Onun için dedim ki: diğer cemiyet teşkilatımızdan istifade ederek bunu yapabiliriz, teşkilata lüzum yoktur. Eğer o arkadaşlarımız bu itirazımdan dolayı toplantıya devam etmiyorlarsa tabii haksızlık ediyorlar.

Efendim bir de vekâlet meselesi söz konusudur. Hakikaten bendeniz de düşündüm; bu aydınlatma ve uyarma, propaganda meselesi gayet mühimdir, ordu kadar mühimdir, hatta ordudan daha mühim bir meseledir. Dolayısıyla ordunun vesairenin bir vekâleti olur da, onlardan daha mühim olan bu işler neden vekâlet değil efendiler? Neden bir vekâlete verilmiyor? Bunların hepsi doğru. Vekâletin üstünde bir makam varsa onu da yapalım. Fakat sizi temin ederim ki, arzu ettiğimiz bir şekilde işi yürütmeye kâfi gelmez. Memlekette propagandayı arzu ettiğimiz gibi yapabilmek, yalnız bir propaganda vekâleti yapmakla değil, bütün vekâletlerin işlerini hakkıyla tanzim etmekle ve bütün vekâletler makinesini beraber işletmekle mümkün olur. Dolayısıyla vekâlet değil, mümkünse bunu Dahiliye Vekâleti'ne bağlamalıdır. Çünkü Dahiliye Vekâleti'ne bağlarsak, Dahiliye Vekâleti'nin birçok vasıtaları vardır ki, doğrudan doğruya ondan istifade mümkün olur. Mesela posta ve telgraf işleri, sonra mülki teşkilat, mülki memurlar, mülki vasıtalar, sonra mesela emniyeti umumiye istihbaratı vardır. Bu itibarla belki daha uygun olur. Maruzatım bundan ibarettir. *(Uygun, uygun sesleri.)*

VERGİ TEZKERESİ BEDELİNİN ARTIRILMASI HAKKINDA BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE TEZKERE*

(28 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne

Vergi tezkeresi bedelinin artırılmasıyla alâkalı Maliye Vekâlcti'nce tanzim kılınan kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası Heyeti Vekile'nin 16.9.1336 [1920] tarihindeki toplantısında okunduktan sonra tasvip edilmiş ve ekte takdim kılınmış olmakla gereğinin yapılmasını rica ederim.

28.9.1336 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

* *TBMM Zabıt Ceridesi*. Devre 1, c.5, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.290.
Mustafa Kemal Paşa'nın bu tezkereye ekli olarak Meclis'e sunduğu 16 Eylül 1920 tarihli kanun tasarısı ve gerekçesi. Büyük Millet Meclisi'nin 9 Kasım 1920 günü öğleden sonra saat 3'te açılan ve riyasetini Reisi Sani Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 96. toplantı 2. celsesinde okunmuştur. 16 Eylül 1920 tarihli kanun tasarısı ve gerekçesi için bkz. elinizdeki ciltte s.350. (Y.N.)

DEMİRCİ MEHMET EFE'NİN TELGRAFINA NOT*

(28 EYLÜL 1920)

Ortaköy
25.9.36 [1920]

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

Kardeşim,

Bu harp böyle devam ettikçe bu vatan kurtulamaz. Tarafınızdan tarafıma bir adam gönderildiği, vatanın ne gibi kurtarılacağını görüşelim ve gönderilip gönderilmeyeceğinin bildirilmesini ve gönderdiğin adamla Nazilli Mebusu Hacı Süleyman Efendi'yi de göndermeni rica ederim.

Güney Cephesi Kuvvei Seyyare[1] *Umum Kumandanı*
Demirci Mehmet Efe

28.9.36 [1920]
Seyfi

Hoca Süleyman Efendi ile İsmet Bey'le görüşeceğim. Tarafınıza Hoca Süleyman Efendi ile birini göndereceğim. Miralay Şefik Bey'i gönderirsem uygun mudur?

Mustafa Kemal

Ekrem Bey'e:
Dosyasına
29.9.36 [1920]

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Vesika No: 1310'da bulunan eski yazı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.

1 Kuvvei Seyyare: Seyyar Kuvvetler. (Y.N.)

KARAHİSAR MEBUSU MEMET ŞÜKRÜ BEY'İN SORU ÖNERGESİNE YAZILI CEVAP*

(30 EYLÜL 1920)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

25.9.1336 [1920] tarihli yüksek yazıları cevabıdır.

Karahisarı Sahib[1] Mebusu Memet Şükrü Bey'in önergesi okundu. Söz konusu önergenin birinci fıkrasında; şimdiye kadar tayin ve azlolunan memurların azil ve tayinlerinin sebepleri ile eski ve yeni memuriyetleri ve maaşlarını ihtiva eden bir cetvelin vekâletlerce tanzim edilerek Meclis'e takdimi talep edilmektedir. Vaki olan talepten hedeflenen gaye, memurlara verilen maaşlara vâkıf olmak ise, bu maaşların Yüce Meclis'çe kabul ve tasvip edilmiş bütçe dahilinde yazılı olduğu ve eğer memurların isimlerini ve şahsiyetlerini istiknâh[2] ise, her gün gazetelerle azil ve tayinler isimleriyle yayımlanmakta ve ilan edilmekte bulunduğu için böyle bir cetvelin tanzimine lüzum görülemediği ve bununla beraber azil ve tayin keyfiyetleri etrafında Meclis'te müzakereler ve münakaşalar cereyan eylemesi Meclis'in mühim müzakerelerine mani olunacak derecede büyük bir zamanı kaybettireceği gibi, Meclis'in azil ve tayinler hakkında kararlar alması, asıl mesul olan Heyeti Vekile'nin mesuliyetinin ortadan kalkmasına sebep olacağı ve Meclis isabetsiz ve kanunsuz gördüğü her türlü işler ve hususlarda vekillerinden her an ve zaman açıklama istemeye salahiyettar olduğu için, Meclis'in bütün hükümet işlerine tevkil ettiği[3] vekillerini bu hususta serbest bırakarak hasıl olacak neticeye göre onları mesul etmeleri Heyeti Vekile'ce daha tabii gibi değerlendirilmiştir efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, c.4, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, 2. Basım, Ankara, 1942, s.397-398.
Mustafa Kemal Paşa'nın bu yazılı cevabı, Büyük Millet Meclisi'nin 30 Eylül 1920 günü öğleden sonra saat 1.30'da açılan ve riyasetini İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi'nin yaptığı 76. toplantı 1. celsesinde ve ayrıca 3. celsesinde yeniden okunmuştur. (Y.N.)

1 Afyonkarahisar. (Y.N.)

2 İstiknah: Bir şeyin künhünü, hakikatini, doğruluğunu araştırma. (Y.N.)

3 Tevkil etmek: Vekil etmek. (Y.N.)

ESKİŞEHİR MUTASARRIFI FATİN BEY'İN YAZISINA DÜŞÜLEN NOT*

(30 EYLÜL 1920)

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanlığı
Özel Kalem-Şifre Kalem:
Sayı 413

Eskişehir
28.9.1920

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanı
Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne:

Komünist nizamnamesi ile beyannamesini basıp dağıtan Şerif Menatof Efendi hakkındaki soruşturma bitmiştir.

Bu konuda Büyük Millet Meclisi hükümeti eleştirilip suçlanmış olduğundan vatana ihanet kanununa göre mahkemede cezalandırılması doğal olmakla bu şahsa ilişkin evrakın bidayet ceza mahkemesine verilmesi zorunludur. Bununla beraber mahkemeye teslîminden vazgeçilerek sizce uygun görülecek biçimde idareten cezalandırılması mümkündür.

Bu nedenle bu konuda ne yolda hareket edilmesi gerektiğinin yüksek şahsınızca genel duruma göre değerlendirileceği kuşkusuz bulunmakla bu konuda yüksek düşüncelerinizin ivedi emir ve tebliğ buyurulmasını arz ederiz.

Eskişehir Mutasarrıfı
Fatin

Söz konusu şahsın evrakı ile birlikte Ankara'ya korumalı olarak gönderilmesi uygundur, Efendim.

Mustafa Kemal

Dosyasına
Ekrem Bey'e
30.9.1920

* Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: III-7, D: 18, F: 138-2, Vesika No: 3373'te bulunan belgeyle ilgili sadeleştirilmiş metnin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

DİZİN

Abdullah Hilmi Bey (Trabzon İstinaf Mahkemesi Reisi), 139.
Abdurrahman Bey (Afganistan Temsilcisi), 206, 208, 266.
Abdurrahman Lâmi Efendi (Ayıntap Mebusu), 140.
Abdülkadir Bey (Musul Vali ve Kumandanı), 200.
Acemistan, 171.
Adalet, 133, 262, 391.
Adana, 132-134, 137, 143, 151, 152, 157, 194, 199, 270, 335, 339, 342, 352, - Heyeti İdaresi, 152.
Adapazarı, 99, 147, 149, 153, 243, 267.
Adapazarlılar, 152.
Adil Efendi (Kızılca Nahiyesi Müdürü), 220.
Adli, - evrak, 376, - mahkemeler, 102, - memurlar, 71.
Adliye, 77, 87, 152, 337, - encümeni, 36, - memurları, 344, 375, - Nizamnamesi, 77.
Adnan (Adıvar) Bey (Dahiliye Vekili, Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekili, Maarif Vekili, İktisat Vekili, Dr.), 32, 36, 42-45, 69, 70, 72-76, 78-81, 83, 91-97, 102-105, 109-111, 116-122, 124, 126, 127, 130-132, 138-142, 160-165, 190, 194, 195, 197-200, 203, 209, 212-220, 230, 235, 237, 239, 247, 248, 250-253, 257, 271, 276, 280, 281, 285-288, 290, 291, 297, 299-302, 304, 306, 308, 310, 312, 314-316, 319-321, 327, 330, 332, 337, 338, 341-346, 351, 354-358, 360, 363, 365, 367-370, 372, 373, 375, 377, 382, 384, 397, 398, 400-402, 404.
Af, 127, 128, 141, 180, 210, 217, 247, 248, 357, 400, -lar, 278.
Afgan, 207, - kavmi, 207, -lı, 266.
Afganistan, 206, 266.
Afrika, 134.
Afyonkarahisar, 49, 50, 112, 150, 180, 183, 187, 190, 247, 248, 267, 337, 340, 341, 353, 383, 408, 412.
Ağnam, 90.
Ahali, 31, 90, 91, 94, 96, 99, 107, 116, 128, 133, 135, 136, 147, 148, 150-152, 171, 180, 193, 194, 203, 232, 241, 242, 245, 246, 265, 284, 295, 307, 361, 364, 369, 378-381, 390.
Ahitname, 348, 387, 392.
Ahmed, 331.
Ahmed Efendi (Eski Mudanya Müftüsü), 338.
Ahmet Ferit (Tek) Bey (Maliye Vekili, İstanbul Mebusu), 69, 73-76, 78-81, 83, 91-97, 102-105, 109-111, 116-122, 124, 126, 127, 130-132, 138, 140-142, 160-165, 190, 194, 195, 197-200, 203, 209, 212-220, 235, 237, 239, 247, 248, 250-253, 257, 271, 276, 281, 285-288, 290, 291, 297, 299-302, 304, 306, 308, 310, 312, 314, 316, 319-321, 327, 330, 332, 337, 338, 341-346, 351, 354-358, 360, 363, 365, 367-370, 373, 375, 377, 382, 384, 397, 398, 400-402, 404.
Ahmet Muhtar Bey (Hariciye Vekili), 141, 142, 155, 156, 162-165, 190, 192, 194, 195, 197-200, 203, 206, 209, 212-220, 235, 237, 239, 247, 248, 250-253, 257, 280, 281, 285-288, 290, 291, 297, 299-302, 304, 306, 308, 310, 312, 314-316, 319-321, 327, 330, 332, 337, 338, 341-346, 351, 354-358, 360, 363, 365, 367-369, 370, 372, 373, 375, 377, 382, 384, 397, 398, 400-402, 404.

Ahmed Nureddin Bey (Batum Mebusu), 118.
Ahmet Bey (Ferhan Paşazade Hamid Bey'in biraderi), 401.
Ahmet Nafiz Bey (Canik Mebusu), 155, 182, 188.
Ahzı asker, 279, - şubeleri, 108.
Akarat vergisi, 302.
Akçadağ, 330.
Akçakoyunlu, 243, 244.
Akçamescid köyü, 331.
Akdağmadeni, 299, 384.
Akdam, 173, 174.
Akhisar cephesi, 29.
Aksaray, 345.
Akşehir, 136, 151.
Alaca, 359.
Alaşehir, 98, 151, 188.
Ali Bey (Amasya Mebusu), 52.
Ali Bey (Şemer şeyhlerinden Meçhul Bey'in oğlu), 401.
Ali, 331.
Ali Fuat Efendi (Urfa Mebusu), 319.
Ali Fuat (Cebesoy) Paşa (Batı Cephesi Kumandanı, Ankara Mebusu), 48, 68, 84, 88, 115, 147, 322, 347.
Ali Şükrü Bey (Trabzon Mebusu), 51, 181.
Allah, 113, 134, 168, 246.
Almanlar, 29, 38.
Almanya, 38, 214, 362.
Amanullah Han (Afgan Emiri), 207.
Amasra, 146.
Amasya, 52 , 353, 359, 360.
Amele, 176, 211, 380, - ler, 142, - sınıfı, 172.
Amerika, 28, - amelesi, 176. - hükümeti, 406.
Amerikalı muhabir, 406.
Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti, 106, 289, 328.
Anadolu, 31, 32, 66, 105, 133, 134, 167, 178, 209, 229, 272, 273, 277, 369, 390, 391, 407, - hükümeti, 391.
Anapa, 284.
Anarşi, 348.
Ankara, 27, 35, 37, 46, 49-53, 55, 56, 59-61, 63, 67, 68, 70, 79, 84, 86-89, 99, 106, 129, 139, 141, 144, 146, 147, 154, 158, 164, 166, 167, 184, 192, 195, 201, 202, 206, 216, 221, 223, 232, 233, 241, 247, 248, 253-255, 265, 266, 289, 292, 293, 295, 296, 298, 320, 322, 328, 335, 339, 340, 342, 343, 348, 352-354, 366, 368, 369, 385, 394-396, 403, 405, 413. - Darülmuallimini, 121. - Sultanisi, 121.
Ankelât, 174.
Anlaşma, 282, 389, 392, 406.
Antalya, 139, 182-185, 189, 353.
Antep, 140, 187, 232, 241, 243-246, - ahalisi, 193.
Antlaşma, 171, 221, 245, 347, 390, 407, -lar, 325.
Anzavur, 99.
Araba, 147.
Arap, 284.
Aras, 174.
Arazi Kanunnamesi, 380, 382.
Ardahan, 171.
Ardiye vergisi, 75.
Arif Bey, 149.
Artvin (Artuvin), 175.
Asayiş, 71, 106, 180, 321, 327, 368, 371.
Asım Bey (Amasya Mebusu, Dr.), 52.
Asi, - gruplar, 99, -ler, 93, 99, 180, 188, 220, 243, 299, 384.
Asker, 27, 28, 39, 40, 100, 150, 152, 175, 183, 267, 321, 335, -ler, 27, 29, 92, 96, 148, 149.
Askeri, 323, 387, 396, - Baytar Mektebi, 281, - Ceza Kanunu, 71, - efrat, 62, 80, - eleştiri, 184, - eşya, 82, 103, - hakikat, 113, - harekât, 27, 71, 98, 101, 166, 171, 181-183, - hizmet, 196, - hizmetler, 142, 219, - hususlar, 36, - icaplar, 98, - inceleme, 184, - işler, 325, - kabiliyet, 149, - kanun, 278, - kısımlar, 147, - kıta, 50, 150, - kıtalar, 57, 135, 148, 149, 151, - kumandan, 106, - kuvvetler, 28, - manzara, 148, - mektepler, 281, 333, - memur, 371, - memurlar, 52, 57, 71, 279, 344, - mevcudiyet, 40, - sebepler, 341, - subaylar, 103, - tedbirler, 34, 39, 51, 57, - teşkilat, 99, 137, 185, 273, - Tıbbiye Mektebi, 281, - vaziyet, 50, 151, 159, 172, 179, 364, - yürüyüş, 268, -ye, 92, 105, 152, 279, 307, -ye reisleri, 106, 107.
Askerlik, 112, 151, 185, 186, 200, 219, 279, - sanatı, 28, - şubesi, 108, 196.

Asya, 284, - âlemi, 207, - milletleri, 207.
Âşar, 90, 155, - vergisi, 194.
Âşir Bey (Alaşehir Kumandanı), 49, 98, 182.
Ata Bey (Niğde Mebusu), 52.
Atalay Bey (Kütahya Mebusu), 188.
Ateşkes, 173.
Av, 125, -cılık, 125, - zabıtası, 125.
Avrupa, 134, 218, 222, 267, 405, 406, 408, - devletleri, 229, 268, -lı delegeler, 277, -lı istilacılar, 265, -lılar, 277.
Aydın, 55, 70, 86, 87, 190, 227, 353.
Ayıntap bkz. Antep.
Azerbaycan, 28, 40, 56, 111, 172, 173, 192, 222, 266, 272, 283-285, 329, 347, 348, 387, 391, 392, - Hükümeti, 329, -lılar, 40, 392.
Azeri, - kumandanlar, 174, - kuvvet, 173, - ler, 173, 175, 283.
Aziziye, 203.

Bağımsız, 43, 45, 57, 71, 113, 181, 190, 215, 252, 253, 283, 290, 295, 318, 362, 368, 381, 392.
Bağımsızlık, 27, 44, 54, 96, 112, 113, 134, 150, 167, 176, 232, 246, 278, 323, 328, 349, 389, 391, 392, - davası, 85.
Baha Molla Efendi (Eski Kastamonu Naibi), 354.
Bahri Bey (Yozgat Mebusu), 233.
Bahriye Nezareti, 161.
Bakû, 171, 176, 177, 272, 277, 284, 328, 329, 348, - Kongresi, 266, 272.
Balık, 125.
Balıkesir, 99.
Balıkhane, 125.
Balkan muharebeleri, 38.
Banka, 184, 374.
Bardiz, 173.
Barış, 101, 207, 257, 325, 328, 348, 392, 401, - antlaşması, 221, 244, 245, 347, 407.
Batı, 133, 177, 179, 207, 328, 389, 391, - âlemi, 28, - Anadolu, 99, - cephesi, 29, 127, 151, 153, 154, 181, 182, 243, 268, 322, 340, 341, 347, - devletleri, 282, 283, - emperyalizmi, 389, - Hıristiyan âlemi, 283, - hükümetleri, 29, -lılar, 282, 283, 348, - meselesi, 176, - milletleri, 29, 349, - Ordusu, 180.
Batum, 118, 159, 170, 171, 174-176, - Antlaşması, 171, - Cemiyeti İslâmiyesi, 69.
Beyazıt, 173, 174, 215, 353.
Behisni, 330.
Bekir Bey (Mebus), 224.
Bekir Sami (Günsav) Bey (20. Kolordu Kumandanı, 56. Fırka Kumandanı, Miralay), 68, 98, 99, 182, 185, 186, 188.
Bekir Sami (Kunduk) Bey (Hariciye Vekili), 101, 155.
Bekir Sıtkı Efendi (Bitlis İstinaf Reisi), 337.
Belçika, 29.
Belediye, 307, 363, - hisseleri, 302, - kanunu, 393, - memurları, 123, - reisleri, 60, - vergisi, 211.
Belemedik, 335.
Belil köyü, 94.
Besim (Kastamonu Mebusu), 383.
Beyanname, 82, 123, 133, 245, 295, 322, 323, 340, 362, 363, 388, 389, 413, -ler, 303, 306.
Beylerbeyi, 245.
Beyrut, 300.
Bilecik, 43, 84, 147, 148, 186, 267, 338, 353, 369, 390, 408.
Birecik, 244-246.
Bitlis, 63, 66, 265, 320, 337, 348, 353.
Boduroğlu Ahmed, 357.
Bolşevik, 159, 171, 173, 175, 177, 186, 268, 408, - Cumhuriyeti, 172, 176, - düşmanı, 284, - hükümeti, 172, 175, - Hükümeti Cumhuriyesi, 179, -ler, 29, 38, 56, 172, 176, 283, 284, 347, 348, -lik âlemi, 29, - nizamnamesi, 408, - orduları, 170, 179, 267, - prensipleri, 176, - Rusya, 282-284.
Bolşevizm, 172, 177, 283, 349.
Bolu, 179, 180, 233, 341, 353, 368, 400, 402, - Frengi Teşkilatı, 402, - hadisesi, 76.
Borçika, 175.
Borlu, 241.
Boru köyü, 331.
Boz köyü, 241.
Bozöyük, 53.
Brestlitovsk, 171.
Bulgaristan, 38, 178, 392.
Bulgarlar, 38, 392.

Burdur, 178, 179, 225, 279, 341.
Burlu bkz. Borlu.
Bursa, 28, 42, 43, 53, 98, 99, 147, 148, 151, 180, 182, 183, 187, 188, 195, 337, 343.
Bütçe, 32, 210, 216, 228, 229.
Büyük Millet Meclisi, 27, 31-34, 36, 37, 42, 44-47, 49, 51-56, 58-63, 66-70, 72-81, 83, 85-87, 89-98, 101-107, 109-111, 114, 116-122, 124, 126-144, 146, 147, 150, 152, 154, 155, 157-166, 169, 170, 174, 187, 188, 190-195, 197-206, 209, 210, 212-226, 228, 230, 232-241, 247-258, 260-262, 264-266, 269-271, 273, 276, 278, 280, 285-291, 293-297, 299-302, 304, 306, 308-310, 312, 314-326, 328-330, 332-335, 337, 338, 340-346, 349, 351-361, 363-369, 372, 373, 377, 378, 382, 384-386, 393, 395, 397-405, 410-413.

Cafer Bey (Kuvayi Milliye Kumandanı), 89, 205.
Câmi (Baykut) Bey (Dahiliye Vekili, İtalya'da Türkiye Temsilcisi), 32, 36, 298, 367.
Camiler, 407.
Canik, 139, 155, 156, 182, 188, 317, 353.
Cebelibereket, 199.
Celâl Bey (Konya'da Genç Mebusu), 224.
Celâl Bey (Yozgad hadisesi tertipçilerinden), 203.
Celâleddin (Celâlettin) Arif Bey (Adliye Vekili, Erzurum Mebusu, Reisi Sani), 31, 32, 37, 42-47, 51-53, 59, 65, 69, 70, 72-76, 78-81, 83, 91-97, 102-105, 109-111, 116-122, 124, 126-132, 138-142, 147, 154, 160, 161, 163-165, 170, 191, 212, 230, 271, 276, 366, 385, 396.
Cemal Bey (Jandarma Yzb.lığından emekli), 340.
Cemal Paşa (Harbiye Nazırı), 266.
Cemâl Bey (Gökbayrak Tabur Kumandanı), 343.
Cemil Bey (Kütahya Mebusu), 243.
Cemil Cahit Bey (5. Fırka Kumandanı), 57.
Cemiyet, 52, 97, 106, 150, 158, 177, 201, 202, 264, 273, 289, 328, 362, 409.
Cemiyeti İslamiye milisleri, 175.
Cenabı Hakk, 35, 134, 193, 289.
Cephane, 100, 112, 143, 245, 279, 280, 347, 390-392.
Cerablus, 243, 244, 246, - köprüsü, 244.
Cevad Bey (Bolu Mebusu), 233.
Ceyhan, 289.
Ceza, - Kanunu, 286, - Riyaseti, 139.
Cihat, 133, 207.
Coğrafi vaziyet, 325.
Culga, 347.
Cuma oğlu Halid Bey, 331.
Cumhuriyet, 29, 48, 101, 171, 272.

Çankırı, 368.
Çapanoğulları, 76, 247, 248, 400.
Çapan-zâdeler, 203.
Çar, 172, - rejimi, 273.
Çatok köyü, 331.
Çay, 122.
Çete, 186, - teşkilatı, 38.
Çiçerin (Sovyet Cumhuriyeti Hariciye Nazırı), 171, 347.
Çiftlik, 360.
Çine, 150, 151, 195.
Çorak köyü, 360.
Çoruh Nehri, 175.
Çorum, 64, 121, 180, 182, 188, 353, 359, 360.
Çulfa, 174.
Çulka, 348.
Çürüksu, 175.

Dahili siyaset, 325.
Damga vergisi, 274, 275.
Darülmuallimat, 270.
Değirmen, 210, 211, 241.
Delege, 171, 176, 178, 179, 192, 277, 282, 329, 347, 348, 392, 396, - heyeti, 155.
Demirci Mehmet Efe (Aydın, Menteşe ve Havalisi Kuvayi Milliye Kumandanı), 86, 87, 114, 166, 411.
Demirci, 241-243.
Demiryolu, 32, 305.
Denikin (Deniken), 284.
Deniz, 125, 146, - hayvanları, 125.
Denizli, 87, 150, 151, 166, 184, 185, 267, 341, 353, - vakası, 86, 87.
Dersaadet, 92, 105, - hükümeti, 96.

Dersim, 217.
Deveci dağı, 360.
Devlet, 82, 108, 125, 167, 172, 194, 204, 207, 229, 234, 236, 238, 260, 261, 267, 268, 280, 282, 323, 366, 371, 377, 387, 390, 392, 405, 406, - gelirleri, 228, - hazinesi, 258, -in bağımsızlığı, 27, -ler, 268, - malları, 275.
Devleti Âliyei Osmaniye, 218.
Devrim, 272.
Din, 35, 90, 134, 207, 277, 358, -dar, 133, -daşlar, 133, 176, 246, 265.
Dini, - hizmetler, 35, - mücahede, 135, - müesseseler, 399, - sağlamlık, 33, - tarih, 134.
Diplomatik, 390, - münasebetler, 266.
Diramalı Rıza, 96.
Divanı Temyizi Askeri, 102.
Divanıharbi Örfi, 119, 195.
Divanıharp, 130, 185, 195, -ler, 71, 102.
Diyarbekir, 63, 337, 353, 383, 401, - İstinaf Müddeiumumiliği, 344.
Doğan (Kozanoğlu) Bey (Kilikya Kuvayi Milliye Kumandanı), 339.
Doğu, 159, 175-177, 179, 222, 246, 267, 284, 349, 364, 391, - âlemi, 29, 172, - cephesi, 166, 170, 171, 221, 245, 266, 329, 365, 366, 385, 396, - milletleri, 284, - ordumuz, 101, - vilayetleri, 31.
Döke köyü, 331.
Dölek baba, 245.
Dua, 168.
Dul, 130.
Durak Bey (Erzurum Mebusu), 170.
Dünya, 29, 37, 112, 149, 387-389, - meselesi, 298.
Düşman, 27, 28, 38, 39, 50, 133, 137, 144, 147-151, 153, 172, 174, 178, 182-184, 193, 207, 241-246, 269, 272, 278, 284, 324, - istilası, 90, 249, 263, 286, - işgali, 262, - kıtaları, 49, - kuvvetleri, 28, 151, 242, -lar, 30, 113, 134, 152, 176, 185, 243, 387-389, - müfrezeleri, 147, - taarruzu, 44, 99.
Düyunu Umumiye İdaresi, 123, 124.
Düzce, 99, 177, 179, 188, 243, 400, - ahalisi, 180, - hadisesi, 76.
Ecdat, 134.
Edib Efendi (Batum Mebusu), 118.
Edirne, 138, 177, - Evkaf Müdüriyeti, 138.
Elfrat, 186, 275, 278, 279, 307.
Eğitim, 273.
Ekrem Bey, 395, 411, 413.
Elazığ (Elâziz), 60, 200, 353, 383.
Elcezire, 217, 244, 246.
Elviyei Selâse, 171, 364.
Emekçi, 273.
Emin Bey (Aydın Mebusu), 55, 70.
Emin Bey (Erzincan Mebusu), 226.
Emin Bey (Ergani Mebusu), 224.
Emin Efendi (Konya Kadısı), 139, 337.
Emlak İdaresi, 398.
Emlak ve arazi vergisi, 91, 350.
Emperyalist, 101, 172, 222, 267, 277, - devletler, 323, - düşmanlar, 324, -ler, 272.
Emperyalizm, 323, 328, 389.
Encümen İntihap Nizamnamesi, 403.
Enternasyonal, 179.
Enver Bey (İzmir Mebusu), 214.
Ercel, 199.
Ercil, 157.
Ereğli, 160.
Erivan, 174.
Erkek, 377.
Erler, 143.
Ermeni, 173, 364, 369, - ahali, 194, - Cumhuriyeti, 173, - davası, 349, -ler, 101, 159, 170, 171, 173, 175, 176, 232, 246, 283, 285, 335, 341, 347, 348, - meselesi, 101, 222, - taarruzları, 174, 283.
Ermenistan, 111, 171, 172, 222, 347.
Ertuğrul (Akdağmadeni Kaymakamı Tahir Bey'in oğlu), 299, 384.
Ertuğrul, 52, 84, 148, 341, - cephesi, 224, - Grubu, 147, 148, 150, 267, - mıntıkası, 243.
Erzincan, 188, 224, 226, 353.
Erzurum, 56, 89, 119, 156, 165, 168, 170, 171, 174, 177, 205, 254, 266, 316, 347, 353, 366, 385, 392, -lular, 176.
Esaret, 27, 133, 134, 168.
Esir, 57, 112, 149, 168, 242, 389.
Eskişehir, 48, 53, 68, 94, 127, 147-149, 152, 185, 267, 270, 295, 317, 322, 340, 341, 344, 348, 351, 353, 356, 357, 367-369, 372, 373, 375, 390, 397, 398, 400-402, 404, 413.

Esnaf, 90, 123, - tezkereleri, 276.
Ethem Bey (Kuvayi Seyyare Kumandanı), 49, 50, 150, 241, 242, 246, 383.
Evkâfı muhtâcîn, 116.
Evlekbaba, 245.
Eyüp, 331.

Fabrika, 210, 211, 305, 343.
Fahrettin Bey (12. Kolordu Kumandanı), 115.
Faik Efendi (Yozgatlı), 247.
Fatin Bey (Eskişehir Mutasarrıfı), 270, 322, 340, 390, 413.
Fehmi Bey bkz. Mustafa Fehmi (Gerçeker) Bey (Umuru Şer'iye Vekili, Bursa Mebusu).
Felsefi hakikat, 113.
Ferit Bey (Çorum Mebusu), 188.
Ferit Bey (Maliye Vekili) bkz. Ahmet Ferit (Tek) Bey.
Ferit (Damat) Paşa (Sadrazam ve Hariciye Nazırı ve Harbiye Nazırı Vekili), 66, 168, 399, - hükümeti, 87, - kabinesi, 391.
Fetva, 99.
Fevzi Bey (Malatya Mebusu), 383.
Fevzi (Çakmak) Bey (Müdafaai Milliye Vekili), 31, 32, 36, 42, 44, 45, 47, 69, 70, 72-76, 78-81, 83, 91-94, 132, 139-142, 160-165, 190, 194, 195, 197, 198, 200, 203, 209, 212-220, 230, 235, 237, 239, 247, 248, 250-253, 257, 269, 278, 280, 281, 286, 287, 288, 290, 291, 297, 299-302, 304, 306, 308, 310, 312, 314, 316, 319, 320, 330, 384.
Fevzi Efendi (Erzincan Mebusu), 224.
Feyyaz Bey (Kâtip, Yozgat Mebusu), 156.
Feyzi (Elâziz Mebusu), 383.
Fırat, 243, 244.
Firar, 33, 179, 196, 278-280, 286, 321, 353.
Fransa, 362.
Fransız, 179, 232, 390 - hareketi, 244, - kuvvetleri, 243-245, -lar, 29, 133, 178, 179, 186, 193, 243-245, 335, 387, 389, 391, 408, - lisanı, 73, - mandası, 245.
Fransızca, 56, 73.
Fuat Bey (Doktor), 171.
Fuat Paşa (Batı Cephesi Kumandanı), 340.

Galip Paşa, 349.
Gambot, 57.
Gaz, 122.
Gazete, 406, -ler, 177, 412.
Gaziler, 134.
Gediz (Gedüs), 242.
Gemiler, 175, 204, 256.
Gemlik, 338.
Gence, 173.
Gerede, 180.
Gerilla, 38, - savaşı, 46.
Gerus, 101, 173.
Geyve, 153, 341, - Boğazı, 153.
Giresun, 144, 146, 158, 202, 204, 255, 256, 353, 395.
Göç, 31, 34, 90, 152.
Göçmenler, 335.
Gökbayrak, 343.
Göller, 125.
Gördes (Gördüs), 241.
Gûhistan, 330.
Gümrük, -ler, 122, - vergisi, 74, 82.
Gümüşhane, 156, 189, 190, 353.
Güney Cephesi, 48, 411.
Gürciler, 173.
Gürcistan, 111, 172.
Gürcü, - askeri, 175, -ler, 159, 170, 176, 364, - sınırları, 173.

Haber, 28, 50, 53, 137, 152, 171, 179, 180, 184, 204, 265, 277, 340, 348, 364, 369, 385, 391, 406, 408, -ler, 205, 283.
Haberleşme, 29, 69, 92, 144, 180, 198, 292, 362, 371.
Hacı Abdullah Efendi (Hindistan ahalisinden), 116.
Hacı Baba, 245.
Hacı Halil Beyzade Ferîd Efendi (Yozgatlı), 247.
Hacı Hayali Efendi (Urfa Mebusu), 244, 246.
Hacı Karib Ağa (Malatya Mebusu), 52.
Hacı Mehmed Efendi (Vâlide Sultan Kethüdâsı Kütübhânesi'nin hafızı sanisi), 117.
Hacı oğlu Hasan Bey, 331.
Hacı Ömer Lütfi Efendi (Mersin Belediye Reisi), 157.
Hacı Süleyman Efendi (Nazilli Mebusu), 411.

Hacı Şükrü Bey, 349.
Hacıköy, 360.
Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey (Bursa Valisi, Karesi Mebusu), 42, 98, 188, 227, 243, 343.
Haç, 133.
Hadi Değirmeni, 241.
Hafız İbrahim Efendi (Isparta Mebusu), 52.
Hain, 324, -ler, 33.
Hâkim, 403.
Hâkimiyet, 176, 282, 323, 324, 335.
Hakk, 34, 207, 267, 269.
Hakkâri, 353.
Hakkı Behiç (Bayiç) Bey (Dahiliye Vekili, Maliye Vekili), 32, 36, 42-45, 69, 70, 72-76, 78-81, 83, 91-97, 102-105, 109-111, 118, 130, 131, 138, 390.
Hakkı Bey (Van Mebusu), 180.
Hakkı Hami Bey (Sinop Mebusu), 383.
Hakkı Paşa (Niğde Mebusu, Mirliva), 52.
Halep, 165, 244.
Halife, 99, 324, 386-388.
Halil Belalı, 104.
Halil Bey, 331.
Halil Bin Mehmed Bey, 331.
Halil Binnizok Bey, 331.
Halil İbrahim Efendi (İzmit Mebusu), 223.
Halil İbrahim Efendi (Eski Menteşe Mebusu, Milas Müftüsü), 86, 87.
Halil Paşa, 222, 266, 347, 348.
Halk, 30, 34, 41, 127, 133, 135, 136, 149, 150, 152, 172, 177, 180, 210, 232, 273, 277, 295, 314, 323, 324, 326, 328, 349, 378-380, 383, 396, 407, - hükümeti, 41, -lar, 272, 298.
Halkçılık, 41, 176, - Programı, 323, 349.
Hamdi Bey (Amasya Mebusu), 52.
Hamdi Bey (Genç Mebusu), 187.
Hamdi Bey (Jandarma Taburu Kumandanı), 86, 87.
Hamdi Namık Bey (İzmit Mebusu), 243.
Hamdullah Suphi Bey (Antalya Mebusu), 182, 183, 185, 186, 189, 406.
Hamid Bey (Ferhan Paşazade), 401.
Hamid Bey (Trabzon Valisi), 144, 366.
Hapis, 363, -hane, 33, 321, 357.
Harbi sagir, 38, 39, 46.
Harbi Umumi, 90, 172, 229, 278.
Harbiye Kanunu, 71.
Harbiye Nezareti, 161.
Harcırah Kanunu, 66.
Harekât, 27, 29, 38, 44, 57, 58, 71, 98, 101, 114, 127, 148, 154, 166, 171, 172, 174, 181-183, 185, 186, 241, 244, 347, 364, - birliği, 267.
Harici, 324, - siyaset, 325.
Harp, 29, 90, 127, 172, 210, 277, 279, 282, 285, 321, 325, 362, 411, cepheleri, 40, - hali, 31, - harekâtı, 57, 182, 183, 241, - mevkileri, 338, - vaziyeti, 147, - vergisi, 211.
Hasan Fehmi Bey (İkinci Reis Vekili, Gümüşane Mebusu), 156, 189, 199, 220, 234, 236, 238, 249, 258, 260-262, 278, 281, 313, 333, 334, 350, 359, 378, 393, 394, 399, 405, 410, 412.
Hasankale, 174.
Hasbi Efendi (Diyarbekir Vilayeti Kadısı), 337.
Hastahaneler, 103.
Haşim Bey (Çorum Mebusu), 64, 180, 182.
Haşim Beyzade Mehmed Bey (Malatya eşrafından), 217.
Havvaoğlu Mehmed Bey, 331.
Haydar Bey (Kâtip), 156.
Haydar Bey (Konya Valisi), 47, 295.
Hayreddin Bey (Kastamonu Merkez Müddeiumumi Muavini), 337.
Hayvan, 108.
Hazine memurları, 234.
Hazinei Maliye, 218.
Hazro, 265.
Hendek, 99, 179, 180, 243.
Hesâbî Bey (Konya Hukuk Mektebi Müderrisi), 139.
Heyeti Merkeziye, 106, 150, 157.
Heyeti Temsiliye, 64.
Heyeti Temyiziye, 300.
Hezabun köyü, 331.
Hıristiyan, 207, - âlemi, 283, -lık, 349.
Hısnımansûr, 330.
Hıyanet, 86, 240.
Hıyaneti Harbiye Kanunu, 279.
Hıyaneti Vataniye Kanunu, 71, 180, 240.
Hicaz, 305, - Demiryolu, 305.
Hilafet, 207, 265, 323, 324, 386-389, - makamı, 54, - ordusu, 99.

Hilal, 133.
Hilâli Ahmer, 103.
Hilmi Bey (Ankara Mebusu), 52.
Hindistan, 116, 134, 154, 207.
Hint, 284, -li, 154.
Hisarköyü, 241, 242.
Hizmetçi, 40, 46.
Hukuk, 31, 52, 97, 106, 134, 135, 144, 150, 225, 226, 234, 236, 238, 258-261, 273, 289, 300, 311, 321, 325, 380, 388, - işleri, 403, - Mektebi, 139, -i meseleler, 377.
Hulûsi (Kurmay Yzb., Afyonkarahisar Mebusu), 177, 183, 340.
Hurşid Efendi (Sivas Heyeti Temyiziye Üyesi) 354.
Hüdaaferin, 174.
Hüdavendigâr bkz. Bursa.
Hükümdar, 90.
Hükümet, 29, 31, 32, 38-41, 48, 60, 63, 66, 68, 71, 87, 95, 96, 98, 99, 106, 107, 111, 114, 127, 133, 144, 151, 167, 168, 170-175, 177, 180, 188, 189, 192, 194, 195, 202, 206, 207, 222, 262, 266, 272, 274, 277, 279, 280, 282, 285-287, 292, 295, 307, 314, 320, 323-326, 328, 329, 343, 348, 349, 361, 363, 378, 380, 386, 389, 391, 392, 399, 406, - gelirleri, 82, -ler, 229, - memurları, 34, - teşkilatı, 152.
Hür, 113.
Hürriyet ve İtilâfçılar, 295.
Hürriyet, 112, -perver, 207.
Hürü Uşağı, 289.
Hüseyin Abat, 359.
Hüseyin Avni Bey (Erzurum Mebusu), 170.
Hüseyin Kâzım Bey, 390.
Hüseyin Ragıp Bey (Osmanlı Talebe Müfettişi), 214.
Hüsnü Bey (Giresun Kaymakamı), 395.
Hüsrev (Gerede) Bey (Trabzon Mebusu), 179, 188, 189.
Hüsrev Sami Bey (Eskişehir Mebusu), 50.

Ilgın, 151.
Ilısu, 360.
Irk, 245.
Islâhiye, 245.
Isparta, 52, 169, 341, 353.
İbrahim Bey (Milli Demiralay Kumandanı, Isparta Mebusu), 169.
İbrahim Bey, 171.
İbrahim Süreyya Bey (Saruhan Mebusu), 156.
İbrahim Şevki Efendi (Karamürsel Çuha ve Şayak Fabrikası Kurucularından), 343.
İcrai takibat, 331.
İçel, 156.
İdam, 96, 130, 168, 196, 340, 376, 377, - cezası, 279.
İdare meclisleri, 320.
İdarei Umumiyei Vilâyat Kanunu, 47.
İffet Hanım (Kızılca Nahiyesi Müdürü Adil Efendi'nin kızı), 220.
İhanet, 221.
İhracat, 160, 213, 229, 274, - vergileri, 209, 228, 230.
İhraç, 57.
İhsan Bey (Cebelibereket Mebusu), 406.
İhtiyar heyetleri, 124.
İhtiyat Binbaşı, 88.
İktidar, 307, 387, 390.
İktisadi, - münasebet, 325, - salahiyet, 326.
İktisat, 261, 325, 370.
İlan, 172.
İlhak, 347, 330.
İlhami Bey (Eski İzmir Mebusu), 55, 70, 86, 87.
İlim, 90.
İlisu, 360.
İltica, 95, 249.
İltihak, 93, 389, 391, -lar, 224.
İman, 27, 112, 113, 133, 221.
İnebolu, 201.
İnegöl, 34, 148.
İnek, 228.
İngiliz, 57, 168, 295, 390, -ler, 32, 56, 57, 66, 101, 112, 152, 154, 167, 168, 172-175, 178, 179, 207, 243, 283, 349, 387-391, 408, - kamuoyu, 348, - müfrezesi, 175, - müfrezeleri, 153, - umumi karargâhı, 348.
İngilizce, 167.
İngiltere, 167, 207, 222, 282.
İnkılap, 172, 186, 277, 283, 284, 328, 348, 349, 387, -lar, 40, 329.
İnsani gayeler, 134.
İntihap Kanunu, 287.
İntihâbı Memurini Adliye Nizamnamesi, 77.

İnzibat, 71, 150, 180, 321, -i esaslar, 260, - memurları, 123.
İran, 56, 173, 174.
İrtibat, 43, 59, 144, 151, 152, 282, 283, 285.
İrtica, 173.
İsakca, 95.
İslam, 170, 176, 207, 265, 392, - ahali, 147, 171, 241, - ahalisi, 133, 284, - âlemi, 29, 133, 134, 282, 348, - dünyası, 386, - kuvveti, 392, -lar, 207, - memleketleri, 282, - milletleri, 207, 283.
İslami vakıflar, 140.
İslamiyet, 134, 172, 176, 245, 408.
İsmail Ali Sabri Efendi, 95.
İsmail Bey (Erzurum Mebusu), 156.
İsmail Fazıl Bey (Nafıa Vekili), 31, 32, 36, 42-45, 69, 70, 72-76, 78-81, 83, 91-97, 102-105, 109-111, 116-122, 124, 126, 127, 130-132, 138-142, 160-164, 190, 194, 197-200, 203, 209, 212- 220, 230, 235, 237, 239, 247, 250-253, 257, 271, 276, 280, 281, 286, 287, 290, 291, 297, 299, 301, 302, 310, 314, 315, 320, 321, 330, 337, 342, 354, 363, 384.
İsmail Safa Bey (Mersin Mebusu), 132, 152.
İsmail Suphi Bey (Burdur Mebusu), 178, 179, 182, 225.
İsmet Bey (Çorum Mebusu), 188.
İsmet (İnönü) Bey (Erkânıharbiyei Umumiye Reisi), 31, 32, 36, 42-45, 47, 58, 69, 70, 72-76, 78-81, 83, 91-97, 102-105, 109-111, 116-122, 124, 126, 127, 130-132, 138, 140-142, 160-165, 190, 194, 195, 197-200, 203, 209, 212-220, 230, 235, 237, 239, 247, 248, 250-253, 257, 269, 271, 276, 280, 281, 285-288, 290, 291, 297, 299-302, 304, 306, 308, 310, 312, 314, 316, 319-321, 327, 330, 332, 337, 338, 341-346, 353-358, 363, 365, 367-370, 372, 373, 375, 377, 382, 384, 397, 398, 400-402, 404, 411.
İsmet Hanım (Kızılca Nahiyesi Müdürü Adil Efendi'nin eşi), 220.
İstakoz, 125.
İstanbul, 48, 55, 64-66, 70, 84, 88, 92, 105, 168, 177-180, 183, 184, 201, 221, 298, 335, 376, 387, 389-391, 405-408, -lular, 183, - Hükümeti, 66, 96, 98, 99, 133, 168, 195, 277, 328, 386, - Meclisi, 66, 70.
İstanbul Harbiye Nezareti, 92.
İstasyon, 147, 148, 244, 317, -lar, 175.
İstida Dairesi Riyaseti, 139.
İstihbarat, 216, 296, 335, 336, 356, 393, 405, 408, 409.
İstiklal, 113, 391, - mahkemeleri, 353.
İstila, 90, 99, 170, 175, 207, 249, 262, 263, 286, -cılar, 265.
İstilacı memleketler, 91.
İstinaf Mahkemeleri, 77, 211, 403.
İstiridye, 125.
İsyan, 99, 130, 153, 173, 179, 180, 203, -lar, 98, 99.
İşçi, 273.
İşgal, 27, 82, 99, 101, 133, 134, 144, 147, 149, 170, 171, 174, 175, 178, 179, 182, 199, 207, 209, 228, 229, 241, 244, 245, 249, 262, 283, 337, 343, 364, 376, 377, 387, 405, - kuvvetleri, 82.
İtalya, 214, 298, 367.
İtalyan, 184, -lar, 387.
İtilaf devletleri, 82, 172, 175, 179.
İttifak, 48, 56, 178, 285, 347, 387, 391, 392.
İttihatçılar, 295.
İzmir, 31, 55, 61, 70, 86, 87, 98, 99, 214, - cephesi, 29.
İzmit, 28, 131, 147, 189, 223, 243, 246, 340, 383, - Körfezi, 152.
İznik, 34, 223, 369.
İzzet Paşa, 48, 167, 348, 349, 387, 389, 390.

Jandarma, 39, 106, 107, 127, 152, 315, 321, 340, 355, -lar, 279.

Kabine, 47, 391.
Kadı Remzi Efendi, 130.
Kadın, 377.
Kadışehir, 360.
Kadızade Muhlis Efendi (Yozgatlı), 248.
Kadir, 331.
Kadir oğulları (Taşlar aşiretinden), 104.
Kadri Ahmet (Diyarbekir Mebusu), 383.
Kadri Bey, 265.
Kafkas, 284.

Kafkasya, 29, 56, 68, 111, 170, 172, 173, 392, -lılar, 283.
Kağızman, 364.
Kahve, 122.
Kalecik, 127.
Kamu malları, 275.
Kamuoyu, 28, 53, 188, 348.
Kandıra (Kandire), 152, 153, 243.
Kanun, 65, 66, 80, 91, 96, 102, 103, 108, 110, 122-125, 138, 156, 161, 162, 172, 187, 196, 199, 209-213, 220, 225, 228-230, 234-239, 241, 249-252, 257-263, 274-276, 278-281, 286, 293, 296, 297, 299, 301-304, 306-310, 312- 318, 320, 323, 324, 333, 346, 350, 351, 353, 355, 358-363, 370, 375, 378, 381, 382, 384, 386, 388, 393, 399, 410, -lar, 63, 71, 271, 325, 326, 338.
Kanuni, - hükümler, 39, - takibat, 86, 87, 331, 369.
Kanunname, 366.
Kanunu Esasi, 63, 64, 225, 226, 386.
Kapitalist, 172, - düşmanlar, 324.
Kapitalizm, 323, 328.
Kaptanoğlu mahallesi, 240.
Karakilise, 174.
Kara Mustafazâde Eyüb Bey, 331.
Karacaviran, 244.
Karadeniz, 149, 150, 177, 279, 285, 408, 412, - Ordusu, 167.
Karahisarı Sahip bkz. Afyonkarahisar.
Karahisarı Şarkî, 353.
Karaisalı, 152, 157, 335.
Karaköy, 199, - İstasyonu, 148.
Karamürsel, 57, 343, - Çuha ve Şayak Fabrikası, 343.
Kardeşler, 193.
Karesi, 227, 243, 391.
Kars, 171, 364.
Kasaba, 144, 204.
Kastamonu, 53, 92, 106, 138, 337, 353, 354, 368, 383, 402 , - hapishanesi, 357.
Kastor, 125.
Kâtibi Adli Kanunu, 303, 304.
Kâtip Bey, 246.
Katliam, 168, 171.
Kavalık köyü, 331.
Kaymakam, 41.
Kayseri, 353, 407.
Kâzım Bey (Bilecik'te Kolordu Kumandanı, Miralay), 147, 149.
Kâzım Karabekir Paşa (15. Kolordu Kumandanı, Doğu Cephesi Kumandanı), 221, 349, 366, 396.
Keçi, 228.
Kelebek, 335.
Kemal Bey, 395.
Kengri bkz. Çankırı.
Keros (Kerus), 174, 175.
Kılınç Ali Bey, 390.
Kırım, 347, - sahilleri, 268.
Kırmızı Ordu, 173.
Kırşehir, 67, 81, 121, 224, 226, 227, 243, 353.
Kız, 220, 270.
Kızıl Ordu, 101, 173-176, 178.
Kızılay, 103.
Kızılca, 360, 220.
Kızıldağ, 244.
Kilikya, 339.
Kilikya ve Güney Cephesi Ordu Kumandanlığı, 47.
Kilis, 244, 245.
Kizirli Metin köyü, 331.
Koban Kazakları, 284.
Kolej, 243.
Komünist, 272, 273, 284, 295, 322, 340, 348, - beyannamesi, 413, -ler, 222, - Nizamnamesi, 322, 413.
Komünizm, 273, - teşkilatı, 349.
Kongre, 68, 133, 150, 176, 177, 179, 266, 272, -ler, 177.
Konya, 33, 37, 46-48, 64, 116, 117, 119, 128, 129, 136, 139, 150-152, 189, 224, 248, 270, 279, 295, 335, 337, 353, 373, 383, 393, 407, - hapishanesi, 33, - vakası, 128, - valisi, 128.
Koyun, 228.
Kozan, 353.
Kömür havzası, 160, - madeni, 142.
Köprü, 244.
Köstence, 94.
Köy, 27, 94, 108, 125, 217, 241, 279, 307, 326, 331, 360, 369, 378-381, - halkı, 30, -ler, 99, 123, 196, 199, 211, 244.

Köylü, 186, 273, 328.
Kula, 50.
Kumpanya, 32.
Kurtuluş, 54, 99, 284.
Kurultay, 277.
Kuşadası, 61.
Kuvayi Milliye, 29, 39, 61, 86, 87, 89, 96, 106, 137, 166, 205, 241, 244, 246, 254, 335, 339, 355, 369.
Kuvayi Nizamiye, 246.
Kuvayi Seyyare, 267, 355, 383, 411.
Kuvayi Tedibiye, 130, 288.
Kuzey cephesi, 99.
Kuzey Kafkasya, 172, 284, -lılar, 283.
Küfrevîzâde Şeyh Abdülbâki Efendi, 265.
Kültür, 273.
Kürt İsmail, 127.
Kütahya, 135, 139, 141, 150, 188, 241, 242, 243, 264, 341, 353.
Kütüphane, 117.

Lefteroğlu Taşçı Todor, 240.
Leh, - kuvvetleri, 179, -liler, 179, - taarruzu, 283.
Lehistan, 172, 175, 176, 179, 186, 267, 268, 347, 348.
Lenin, 347.
Levazımatı Umumiye Dairesi, 288.
Liman, 175.
Londra, 408.
Lûtfi Bey (Malatya Mebusu), 383.

Maaş, 63.
Madam Anna Sabri, 95.
Maden, 160, 224, 305.
Mahalleler, 123.
Mahalli, 325, - hükümet, 286, - hükümetler, 63, 229, - hükümet reisleri, 60, - muhalif, 175, - salahiyet, 326.
Mahkeme, 196, 240, 258, 300, 376, 403, 413, -ler, 102, 139, 211, 260, 261, 353.
Mahkûm, 27, 96, 112, 119, 128, 186, 207, 240, 357, 376, -lar, 196, 321.
Mahmud Celâl (Bayar) Bey (İktisat Vekili, Saruhan Mebusu), 156, 162-164, 190, 194, 195, 197-199, 200, 203, 209, 212-220, 230, 235, 237, 239, 247, 248, 250, 251, 253-258, 280, 285-288, 290, 291, 297, 299-302, 304, 306, 308, 310, 312, 314-316, 319-321, 327, 330, 332, 338, 341-346, 351, 360, 363, 365, 367-370, 372, 373, 375, 377, 381, 382, 384, 390, 397, 398, 400-402, 404.
Mahmut (Esat Bozkurt) Bey (İzmir Mebusu), 61.
Mahmut Bedri Bey (Malatyalı), 88.
Mal, - memuru, 362, - sandığı, 160, - sandıkları, 97, 286.
Malatya, 143, 217, 331, 383.
Mali, 326, - senetler, 303.
Maliye hazinesi, 305, - İdaresi 363.
Malmemuru, 301.
Malta, 168.
Mamuretülâziz bkz. Elazığ.
Manda, 245.
Maraş, 194, 245, 353.
Mardin, 45, 104, 165, 244.
Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti, 296, 336, 393, 408, 409.
Matbuat, 216, 296, 335, 336, 356, 393, 406, 407-409.
Mazhar Bey (Aydın Mebusu, Dr.), 227, 367.
Mazhar Müfit Bey (Elaziz Valisi), 60, 200.
Mazlum, 176, 177, - milletler, 172.
Mebus, 40, 46, 53, 55, 64, 65, 68, 86, 132, 169, 186, 214, 225, 233, 243, 293, 294, 317, 319, 334, 340, 366, 383, 411, 412, -lar, 63, 66, 118, 148, 182, 223, 287, -luk, 65.
Mecidözü, 360.
Meclis, 27, 31-37, 42, 44-47, 49, 51-56, 58-70, 72-81, 83, 85-92, 94-98, 101-107, 109, 111, 114, 116-122, 124, 126-144, 146, 147, 150, 152, 154, 155, 157-166, 169-171, 174, 177, 178, 180, 181, 184, 185, 187, 188, 190-195, 197-210, 212-226, 228, 230, 232-241, 246-258, 260-262, 264-266, 269, 270, 273, 276, 278, 280, 285-304, 306, 308-310, 312, 314-322, 324-326, 328-330, 332-335, 337, 341, 342, 344-346, 349, 351-354, 356-361, 363-370, 372, 373, 375, 377, 378, 382-387, 389, 390, 392, 393, 395-406, 410-413.
Meclisi Vükela, 291.
Meçhul Bey (Şemer şeyhlerinden), 401.
Medine, 28.

Mehmed Bin Hacı Külek, 331.
Mehmed Emin (Bakû'da Türkiye İştirâkiyûn Komitesi Heyeti Merkeziye Üyesi), 328.
Mehmed Niyazi Bey (Canik İstinaf Reisi), 139.
Mehmet Ali Münir Bey (Beyrut İstinaf Mahkemesi Hukuk Dairesi eski Reisi Samsun Divanıharbi Örfi Müddeiumumisi), 300.
Mehmet Bey (Hazro eşrafından), 265.
Mehmet Şükrü Bey (Afyonkarahisar Mebusu), 154, 180, 187, 383, 393, 412.
Mektebi Harbiye, 281.
Mektebi İdadii Askeri, 281.
Mektep, 121, -ler, 281, 333.
Mektup, 101, 167, 171, 192, 222, 265, 266, 328, 329, -lar, 73, 405.
Memduh Şevket Bey (Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti temsilcisi ve delegesi), 111, 192, 266, 329.
Memet Bey (Erzincan Mebusu), 188.
Memleket, 27, 29, 31, 47, 56, 57, 77, 82, 90, 94-96, 99, 100, 123, 125, 133, 144, 150, 171, 172, 176-178, 181, 187, 203, 223, 228, 229, 246, 258, 260, 268, 275, 277, 283, 298, 316, 319, 324, 328, 347-349, 362, 371, 378, 387, 389, 391, 396, 399, 407-409, -ler, 91, 163, 170, 196, 209, 261, 282, 361.
Memnune Hanım (Akdağmadeni Kaymakamı Tahir Bey'in eşi), 299, 384.
Memur, 41, 57, 62, 80, 98, 103, 106, 107, 125, 133, 138, 140, 253, 262, 363, 371, 396, 406, -lar, 34, 40, 44, 52, 57, 71, 77, 82, 96, 123, 124, 135, 136, 150, 162, 177, 180, 211, 229, 234, 236, 238, 249, 258, 260, 261, 275, 279, 313, 344, 350, 375, 379, 381, 402, 412, -luk, 121, - sınıfı, 41.
Memuriyet, 65, 138, 140.
Menteşe, 86, 87.
Merdenek, 364.
Mersin, 132, 148, 151, 152, 157, 199.
Meşrutiyet, 85, 140.
Mezar, 133.
Mısır, 134.
Midye, 125.
Mihrünnisa Hanım (Akdağ Madeni Kaymakamı Tahir Bey'in kızı), 299, 384.
Milas, 86, 87.
Milis, 175.
Militçi, 349, - vekilleri, 38.
Millet, 27, 29-38, 41, 42, 44-47, 49, 51-56, 58-70, 72-81, 83, 85- 87, 89-107, 109, 111-122, 124, 126-144, 146, 147, 150, 152, 154, 155, 157-167, 169, 170, 174, 176-178, 181, 183, 185, 187, 188, 190-195, 197-210, 212-226, 228, 230, 232-241, 247-258, 260-262, 264-266, 269, 270, 273, 276, 278, 280, 283, 285-302, 304, 306, 308-310, 312, 314-324, 326, 328-330, 332-335, 337, 341, 342, 344-346, 349, 351-354, 356, 357-361, 363-370, 372, 373, 375, 377, 378, 382-388, 390-393, 395, 397-405, 408, 410-413, -in bağımsızlığı, 44, 113, -in parası, 66, -in vicdanı, 113, -ler, 207, 284, -lerarası, 325, - Meclisi, 55, 66, 177, 181, 271, 396.
Milli, - alay, 264, - bağımsızlık, 324, - bayram, 85, - cephe, 99, - cepheler, 98, - emeller, 262, - hizmetler, 223, - hükümet, 167, 207, - inanç, 98, - irade, 167, - kuvvetler, 29, 98, 173, 244, - menfaatlar, 162, - mevcudiyet, 207, - mücadele, 221, - mücahede, 135, - müdafaa, 37, - müfrezeler, 99, - ordu, 206, - servet, 378, - sınır, 323, 391, - şûralar, 111, - tarih, 133, 134, - vazife, 362, - vazifeler, 151.
Milli aşireti, 344.
Milli Meclis, 159, 221.
Milli Savunma Bakanlığı, 143.
Milliyetperver, 176.
Mitralyöz, 149.
Moskova, 101, 155, 171, 176, 178, 266, 282-285, 347, 348.
Muallimler, 121.
Mudanya, 57, 99, 338.
Mudurnu, 180.
Muğla, 150, 353.
Muhalif, 173, 238, 240, 242, 338.
Muharebe, 27, 28, 38-40, 174, 179, 242, 244-246, 268, 269, 348, -ler, 148, 185, - hatları, 99.
Muhiddin Paşa (Mirliva), 368.
Muhtaç vakıfları hazinesi, 116.
Muhtar Bey (Hariciye Vekili), bkz. Ahmet Muhtar Bey.

Murdenk, 364.
Mustafa oğlu Eyüp, 331.
Mustafa Fehmi (Gerçeker) Bey (Umuru Şer'iye Vekili, Bursa Mebusu), 32, 43-45, 69, 70, 72-76, 78-81, 83, 91-97, 102-105, 109-111, 116-122, 124, 126, 127, 130-132, 138-142, 160-165, 190, 194, 195, 197-200, 203, 209, 212-220, 230, 235, 237, 239, 247, 248, 250-253, 257, 271, 276, 281, 285-288, 290, 291, 297, 299-302, 304, 306, 308, 310, 312, 314-316, 319, 321, 327, 330, 332, 337, 338, 341-346, 351, 354-358, 360, 363, 365, 367-370, 372, 373, 375, 377, 382, 384, 397, 398, 400-402, 404.
Mustafa Kemal Bey (Ertuğrul Mebusu), 52.
Mustafa Lütfi Azer Bey (Siverek Mebusu), 40.
Mustafa Suphi Bey (Bakû'da Türkiye İştirâkiyûn Komitesi Heyeti Merkeziye Reisi), 328, 348, 349.
Musul, 200, 401.
Muş, 187, 190, 348.
Muvazenei Umumiye, 316.
Muzaffer Bey (Yüzbaşı), 167.
Mübadele, 167.
Mücahit, 133.
Müdafaai Hukuk, 107, 151, 157, 255, 256, 279, - Cemiyeti, 52, 97, 150, 201, 202, 264, - Cemiyetleri, 106, 158, 273, - Heyeti, 135.
Müdafaai Milliye, 40, 63, 73, 80, 96, 109, 152, 163, 183, 195, 197, 267, 280, 281, 291, 308, 315, 339, 341, 368, 385, - Vekâleti, 58, 107, 151, 164, 165, 181, 278, 288, 353, 355, 375, 383.
Müfit Efendi (Kırşehir Mebusu), 226, 227, 243.
Müfreze, 99, 175, 241, 244, 254, 321, 355, -ler, 38, 49, 50, 106, 107, 147, 153, 179, 242-244.
Müftü Efendi (Batum Mebusu), 118.
Müftülük, 79.
Mükellefiyeti Askeriye Kanunu, 307.
Mülki, - idare, 152, - kabiliyet, 149, - memurlar, 52, 57, 106, 150, 162, 279, 344, 409, - memur reisleri, 107, - vaziyet, 151.
Mülkiye memuru, 106, 371.
Müsavat hükümeti, 173.
Müslim Ağa, 331.
Müslüman, 167, 193, 282, 324, - halklar, 273, - kardeşlerimiz, 134, - komünistler, 222, -lar, 133, 207, 283, 284, -lık, 34, - milletleri, 284.
Mütareke, 82, 112, 278, 328, -name, 133.
Müteşebbis, 295.
Müttefik, 284.
Müzakere, 47, 62, 65, 80, 98, 150, 155, 156, 178, 184, 186, 187, 189, 241, 262, 277-279, 293, 296, 348, 349, 359, 361, 366, 389, 392-394, -ler, 179, 283, 347, 412.

Nafiz Bey (Canik Mebusu) bkz. Ahmet Nafiz.
Nahcivan, 174, 176, 266, 347.
Naim Efendi (İçel Mebusu), 156.
Namuskâr, 96.
Nazif Bey (Konya İstinaf Mahkemesi Reisi), 139.
Nazilli, 150, 411.
Nazmi Bey, 114.
Necip Ağa (Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Ceyhan Heyeti İdaresi Üyesi), 289.
Necip Bey (Ertuğrul Mebusu), 224.
Nefer, 168, 186, 268, 279.
Nehir, - hayvanları, 125, -ler, 125.
Neriman Nerimanof (Azerbaycan Hükümeti Reisi), 222.
Niğde, 52, 353.
Nikâh, 95, 377.
Nilüfer Hanım (Akdağ Madeni Kaymakamı Tahir Bey'in kızı), 299, 384.
Nizami kuvvet, 164.
Nizamiye, 114, - kıtaları, 149, - kuvvetleri, 99.
Nizamname, 39, 77, 78, 125, 131, 189, 322, 340, 363, 378-380, 382, 402-404, 408, 413.
Nizip, 245, 246.
Novoselim (Nevselim), 364.
Nurettin Paşa, 47, 48.
Nuri Bey (Ankara Vali Vekili), 342, 352.
Nuri Efendi (Denizlili), 166.
Nuri oğlu Ali Bey, 331.
Nuri Paşa, 173, 174.

Nüsret Bey (Kastamonu eski Merkez Müddeiumumisi), 337.
Nüzhet Bey (eski Hariciye memurlarından), 84.

Oltu, 170, - Şûrası, 173.
Onnikin, 369.
Ordu, 27, 37, 50, 98, 99, 101, 112, 113, 133, 135, 149, 167, 170, 171, 173, 175, 178, 179, 181, 183, 185-187, 206, 266, 268, 278, 279, 287, 321, 324, 325, 364, 366, 375, 392, 396, 409, -lar, 172, 267, 269, 383, - teşkilatı, 37, 38, 46.
Orhangazi, 84.
Orman, 125, - İdaresi 381, -lar, 379, - Nizamnamesi, 378-380, 382.
Ortaköy, 360, 411.
Osman Ağa (Giresun Müdafaai Hukuk Heyeti Merkeziyesi Reisi), 144, 146, 158, 202, 204, 255, 256, 395.
Osman Asım Bey (Antalya İstinaf Reisi), 139.
Osman Bey (Muş Mebusu), 187.
Osman oğlu Arif, 94.
Osman Zeki Bey (Eskişehir Jandarma Bölük Kumandanı Kıdemli Yüzbaşı), 127.
Osman Zeki Bey (Kütahya İstinaf Reisi), 139.
Osmaneli, 84.
Osmanlı, 32, 139, 214, 361, 373, 374, - askeri, 335, - bütçesi, 229, - Devleti, 229, - hükümeti, 168, 361, 392, -lık, 33, 34, - memleketleri, 77, 82, 94, 95, 123, 125, 209, 228, 229, 258, 260, 261, 275, 399, - tabiiyeti, 94, 95, - Türkleri, 207, - yargısı, 403.
Oy, 187, 189, 221, 226, 227, 324-326, 394, -birliği, 222, 397, -lar, 156.

Öğretmen, 121, 270.
Öküz, 228.
Ömer Efendi (Yozgatlı), 247.
Örtülü ödenek, 118.
Özgürlük, 232.

Padişah, 138, 305, 324, 328, 387, 388, 391.
Palu (Palo), 224.
Para, 29, 40, 63-66, 70, 100, 105, 184, 210, 229, 236, 238, 258, 260, 261, 272, 291, 305, 314, 347, 348, 350, 378, 390-392, 398, 408, - cezası, 123, 259, - cezaları, 234, -lar, 38.
Paris, 29, 408.
Parti, 272, 295.
Pasaport, 276.
Patrikhane, 369.
Payitaht, 183, 405.
Pazarcık, 148, 245, 267.
Pehlivanzade, 246.
Perveri, 330.
Peygamber, 133, 134, 207.
Piyade, 149, 150, 164, 175, 244.
Polis, 152, - memurları, 123.
Politika, 178, 283.
Poro köyü, 331.
Posta, 198, 251, 371, 408, - Telgraf İdaresi, 371, - ve Telgraf Müdiriyeti Umumiyesi 371.
Pozantı (Bozantı), 35, 115, 129, 133, 134, 151, 152, 157, 199, 335, - Kongresi, 133.
Propaganda, 56, 119, 283, 335, 349, 393, 408, 409, -cılar, 40.
Protestolar, 347.

Râkım Beyefendi (Miralay), 395.
Rawlinson, 168.
Refahiye, 353.
Refet (Bele) Bey (Dahiliye Vekili), 285, 297, 299-302, 304, 306, 308, 310, 312, 314-316, 319-321, 327, 330, 332, 338, 341-346, 351, 354-358, 360, 367-370, 372, 373, 375, 377, 382, 384, 397, 398, 400-402, 404.
Refik Bey (Konya Mebusu), 37, 39, 40, 46, 180, 393.
Refik Şevket Bey (Saruhan Mebusu), 65, 226.
Reformlar, 273.
Remzi Bey (Ertuğrul Mutasarrıf Vekili), 84.
Resmi rapor, 177.
Rıza Bey (Kırşehir Mebusu), 67.
Rıza Nur Bey (Maarif Vekili, Dr.), 31, 32, 36, 42-45, 69, 70, 72-76, 78-81, 83, 91, 132, 139, 142, 285, 314, 320, 327, 332, 338, 341, 343-346, 351, 355-357, 360, 367-370, 372, 373, 375, 377, 382, 397, 398, 400-402.
Rifat Efendi (Ankara Merkez Müftüsü, Mebus), 79, 293.
Romanya, 95.
Ruhban müesseseleri, 399.
Ruhi Bey, 87.

Rum, 144, 341, - gazeteleri, 177, -lar, 57, 58, 204.
Rumeli, 106, 289.
Rus, 389, - Bolşevik Cumhuriyeti, 175, - Bolşevik hükümeti, 174, - Bolşevik ordusu, 179, - Hükümeti Cumhuriyesi, 389, - Kızıl Fırkası, 173, - kuvvetleri, 178, -lar, 29, 172, 282, 285, 347, 349, 387, 392, - milletleri, 349, - Sovyet Cumhuriyeti, 101, - Sovyet hükümeti, 171.
Rusça, 56.
Rusya, 134, 172, 272, 273, 282, 283, 348, 390-392, 398, - Cumhuriyeti, 272, - Sovyet İdaresi, 391.
Rüsumı İstihlâkiye Kararnamesi, 122.
Rüşdü Bey (Trabzon Vali Vekili ve 3. Fırka Kumandanı), 144, 145.
Rüştii Askeri, 281.
Rüştü Bey (Kastamonu Mebusu), 53.

Sabri Bey (Antep Mutasarrıfı), 232.
Sacur, - nehri, 245, - suyu, 244.
Sâdık Efendi (Kırşehir Mebusu), 81.
Sadittin Bey (Karaisalı Kaymakamı), 157.
Safa Bey (Büyük Millet Meclisi üyelerinden), 157.
Saffet Bey (Eski Merkez Kumandanı, Yarbay), 201.
Sait Bey (Kütahya Mutasarrıfı), 135.
Salih Efendi (Siirt Mebusu), 383.
Salih Efendi (Erzurum Mebusu), 177, 392.
Salih Hacıoğlu, 295.
Salih Paşa, 387, 390.
Salihli, 241.
Salime Hanım (Kızılca Nahiyesi Müdürü Adil Efendi'nin validesi), 220.
Salonos, 125.
Saltanat, 323, 324, 386-389, - makamı, 54.
Samsun, 57, 58, 105, 195, 300, 319.
Samur, 125.
Sancak, 319.
Sansar, 125.
Sansür, 198, - merkezleri, 73.
Saray (Veray), 360.
Sarıkamış, 171.
Saruhan, 65, 156, 226.
Savaş, 46, 232.
Savcılık, 71, 139.
Seçim, 63, 156, 191, 225, 289, 324, 326, - devresi, 65, -ler, 155.
Seçmenler, 64.
Seferberlik, 90, 99, 278, - ilanı, 57.
Selâhattin Bey (3. Kolordu Kumandanı), 57, 246.
Sermaye, 303.
Sevr Antlaşması, 390.
Seyfi, 411.
Seyid oğlu Sino, 331.
Seyyar Jandarma Kanunu, 315, 355.
Sforza (Kont, İtalya Hariciye Vekili), 298.
Sıhhi eşya, 103.
Sıhhiye encümeni, 36.
Sınai, 210, 211.
Sındırgı, 243.
Sınır, 162, 173-176, 323, 371, 389-391, -lar, 170, 171, 283, 284.
Sıraköy, 157.
Sırrı Bey (Ankara Mebusu), 27.
Sırrı Bey (İzmit Mebusu), 28, 131, 189, 246, 340, 383.
Sicilli Nüfus Kanunu, 313, 314.
Siirt, 252, 318, 383.
Silah, 29, 39, 40, 100, 112, 127, 143, 146, 150, 151, 163, 183, 196, 241, 269, 276, 279, 284, 305, 315, 321, 375, 390-392, -landırma, 96, -lar, 174, 279, 280, 335, 347, -lı kuvvetler, 107, 364, -sız efrat, 40.
Silifke, 151, 353.
Simav, 241, 243, -lılar, 242.
Sincap, 125.
Sinop, 201, 368, 383.
Sivas, 63, 139, 254, 266, 279, 300, 337, 347, 353, 354, 407.
Siverek, 40, 319, 331.
Siyaset, 32, 171, 176, 277, 295, 325, 391, 401.
Siyasi, 323, 387, 389, 390, 406, - ilkeler, 324, - irtibat, 282, - mevcudiyet, 207, - münasebetler, 29, 282, - pazarlıklar, 348, - sebepler, 173, 175, 341, - sistem, 295, - tesirler, 278, - vaziyet, 159, -yat, 295.
Soğanlı, 171.
Sosyalistlik, 172.
Sosyoloji, 295.
Sovyet, 101, 328, 391, - Cumhuriyeti, 29, 48, 171, -ler, 178, - sistemi, 273.

Strateji, 184.
Subay, 38, 39, 99, 166, 168, 333, - aileleri, 40, 46, - bölüğü, 39, - heyeti, 44, -lar, 38, 40, 51, 62, 80, 96, 103, 108, 112, 113, 143; 148, 180, 181, 185, 206, 208, 266, 268, 269, 281, 290, 375, 396.
Suboğazı, 245.
Suikast, 167, 369, 389.
Sulhname, 303, 311.
Sultan, 386, 387.
Suriye, 28, 245.
Süleyman Bey (Binbaşı, Hanibeyzade), 331.
Süleyman Bey (Canik Mebusu), 156.
Süleyman Necati Bey (Erzurum Mebusu), 170.
Süleyman Sami Bey, 272, 328.
Sülüklü köyü, 331.
Sürgü, 330.
Sürgün, 141, 247, 248.
Süvari, 147, 164, 174, 175, 244.

Şahin Efendi (Antep Mebusu), 245.
Şahtahtı, 101, 174, 347.
Şefik Avni Bey (15. Fırka Kumandanı), 57.
Şefik Bey (57. Fırka Kumandanı, Miralay), 114, 184, 185, 411.
Şehadet, 134.
Şehir, 182, 243-245, 307, 362, 408, -ler, 210, 211.
Şehit, 99, 133, 220, 299, 384, -lik, 62, 80.
Şekavet, 126.
Şemandol köyü, 331.
Şemer şeyhleri, 401.
Şer'iye encümeni, 36.
Şeref, 113, 134.
Şerif Menatof Bey, 340, 413.
Şevket Bey (Başmüddeiumumi Muavini), 300.
Şeyh Birim köyü, 331.
Şeyh Hasan köyü, 217.
Şeyh Mustafa nahiyesi, 360.
Şile, 243.
Şimendifer, 103, 151, 152, 244, 317, 347, -ler, 174, 284.
Şirketler, 362.
Şûra, 305, - Hükümeti, 266, -yı devlet, 377, -yı Devlet Reisi, 102, -yı Saltanat, 221.
Şuşa, 173, 174.
Şükri Efendi, 247.
Şükrü Bey (Afyonkarahisar Mebusu) bkz. Mehmet Şükrü Bey.
Şükrü Efendi (Namrun Bucağı Müdürü), 157.

Taarruz, 37, 44, 49, 64, 98, 99, 112, 134, 170, 171, 173, 174, 176, 179, 193, 242, 244, 268, 283, 344, 349, 364, -lar, 29, 53, 177, 243, 245.
Tahir Bey (Akdağmadeni Kaymakamı), 299, 384.
Tahire Hanım (Akdağmadeni Kaymakamı Tahir Bey'in kızı), 299, 384.
Tahsili Emval Nizamnamesi, 363.
Talebe, 214, 281, 333.
Tarakapnis, 125.
Tarih, 28, 99, 158, 181, 241.
Tarsus, 151, 152, 157, 199.
Taşlar aşireti, 104.
Tecavüz, 99, 112, 133, 175, 176, 185, 344, 347, 379, 390, -ler, 104, 324, 349, 364.
Tehcir, 90, 91, 168, 195.
Tekalifi Fevkalade Kanunu, 313, 314.
Teke, 125, 317.
Telahmer, 244.
Telefon, 53, 198, 251, 371.
Telgraf, 33, 50, 53, 61, 68, 84, 114, 128, 129, 144, 145, 179, 180, 198, 204, 221-223, 232, 251, 264, 295, 371, 389, 396, 397, 408, 409, 411, -hane, 53, 87, -lar, 100, -name, 60, 64, 85, 86, 93, 119, 194, 246, 255, 266, 319, 341, 385, -nameler, 243, 366.
Telsiz telgraf, 179.
Temettü vergisi, 91, 210, 350.
Temo oğlu Derviş, 331.
Temyiz, - Heyeti, 139, - Mahkemesi, 77, 102, 211, 403.
Teslim (Şeyh Hüsnü köyünden), 217.
Teşkilat, 37-39, 46, 57, 99, 131, 137, 152, 153, 185, 253, 273, 284, 323, 328, 329, 339, 348, 349, 359, 386, 388, 402, 409.
Teşkilatı Esasiye, 65, - Kanunu, 323.
Tevfik Abud Bey (Pozantı'da 41. Fırka Kumandanı), 35.
Tevfik Fikret Bey (Konya Adliye Müfettişi), 337.
Tevfik Paşa, 48.
Tevfik Rüştü Bey, 50.

Tevfikizade Tevfik Efendi (Yozgadlı), 141.
Ticaret, 229, 373, 374, - vergisi, 361, 362.
Ticari, - eşya, 75, 82, - meseleler, 377, - poliçe, 303, - şirketler, 362.
Tilki, 125.
Timurcu bkz. Demirci.
Tokat, 279, 353, 359.
Topçu, 149, 164.
Toplumsal, 323, - inkılap, 349, - meseleler, 324.
Trabzon, 51, 56, 138, 139, 144, 145, 179, 188, 189, 348, 353, 366, 395, 407, - Evkaf Müdüriyeti, 138, -lular, 176.
Trakya, 178, -lılar, 178.
Tren, 68, 129, 148, 171, -ler, 174, 175.
Turan Ağa (İzolu Aşiret Reisi), 331.
Tut, 330.
Tutuklu, 168, 240, 349, 369, 376, -lar, 321.
Tuz, 123, -la, 123.
Tuzla, 173.
Tüccar, 90, 123, 228, 229, 304, 361, 362, -lar, 82, 362, - vergileri, 363.
Tüfek, 143.
Tüketim vergisi, 236, 238, 258-261.
Tümen, 71.
Türk, 167, 335, - halkı, 298, -ler, 283, - memleketleri, 282, - milleti, 284, - muhiti, 33.
Türk Ticaret Bankası, 373, 374.
Türkçe, 56, 73, 179.
Türkiye, 32, 40, 98, 171, 167, 207, 221, 268, 273, 277, 282, 283, 325, 329, 367, - Halk Hükümeti, 324, - hükümeti, 266, - ordusu, 392.
Türkiye (Türkiya) Büyük Millet Meclisi, 35, 206-208, 266, 292, 298, 323, 324, 329, 343, 344, 356, 357, 369, 370, 373, 375, 383, 392, 395, 400, 413.
Türkiye İştirâkiyûn Komitesi, 328.
Türkiye İştirâkiyûn Teşkilatı, 328, 329.
Türkiye Komünist Merkezi Umumisi, 348.
Türkiye Komünist Partisi, 272, 295.
Tüzül suyu, 244.

Ulvi gayeler, 134.
Umumi Harp, 207.
Urfa, 244, 246, 319, 331.
Usulü Muhasabe Kanunu, 291, 367.
Uşak, 49, 50, 149, 150, 243, 267.

Üçüncü Enternasyonal, 272, 348.
Ülke, 298.
Ümmet, 133, 176.
Ürgüp, 240.
Üsküdar, 153.
Üye, 337, -ler, 79, 224, 225, 287, 294, 324-326, 334, 363, 397, 405.

Vakıf daireleri, 140.
Vâlide Sultan Kethüdâsı Kütübhânesi, 117.
Van, 180, 265, 348, 353.
Vapur, 408, -lar, 82.
Varangel bkz. Vrangel.
Vasvadis, 125.
Vatan, 29, 38, 133, 168, 221, 232, 240, 246, 264, 265, 267, 278, 411, 413, -a ihanet, 221, -ın kurtuluşu, 54, - müdafaası, 39, 60, 106, 169, -sızlar, 221.
Vatani, - aciliyetler, 291, - bağlılık, 98, - hıyanet, 71, - hıyanetler, 86, - hizmetler, 68, 96, 205, 289, 299, 338, - mecburiyet, 268, - menfaatlar, 162, - mücahede, 135, - mücahedeler, 62, 80, - vazife, 39, 362.
Vatanperver, 44, 114, 135, 158, 202, 265, -ane, 33, -lik, 133, 144, 146.
Vehbi Bey (Karesi Mebusu), 391.
Vehbi Bey (Mamuretülaziz Ahzı Asker Reisi, Miralay), 200.
Vehbi Efendi (İkinci Reis Vekili), 210, 294, 299, 317, 318, 323, 383, 384, 392.
Vehbi Efendi (Konya Mebusu), 189.
Vergi, 74, 75, 82, 122, 123, 125, 160, 194, 209-211, 229, 236, 238, 258-261, 274, 275, 302, 350, 358, 361, 362, -ler, 90, 91, 228, 230, 276, 363.
Vilayet, 199.
Viranşehir, 344.
Vrangel, 283, 284, 347.

Wey (Binbaşı), 167.

Yabancı, 228, 273, 275, 392, - çıkarması, 57, - eşya, 82, -lar, 408, - memleketler, 56, 163, 209, 229, 399.
Yalova, 84.
Yargı, 211.
Yasin Bey (Antep Mebusu), 154, 187, 243, 246.
Yasin Bey (Oltu Mebusu), 170.

Yayın, 177.
Yemin, 221.
Yengeç, 125.
Yeni Dünya, 407.
Yenihan, 99.
Yeniköy, 369.
Yenişehir, 34, 147, 148, - Ovası, 147.
Yeşil Ordu, 349.
Yetimler, 130.
Yozgat, 141, 156, 203, 233, 247, 248, 288, 353, 359, 360, 400, - hadisesi, 76, - isyanı, 130.
Yunan, 29, 241, - cephesi, 48, 99, - gemileri, 99, 204, 256, - harekâtı, 114, - işgali, 183, - kıtaları, 241, 268, - kuvvetleri, 98, 242, -lılar, 29, 34, 53, 57, 99, 152, 153, 178, 179, 183, 241-243, 268, 269, - orduları, 38, - ordusu, 50, 98, 99, - taarruzu, 37, 98, 99, 179, 268, 349.
Yurt, 27, 286.
Yusuf Kemal (Tengirşenk) Bey, 155, 348.

Zabıtai Saydiye Nizamnamesi, 125.
Zabıtnameler, 51.
Zalim, 134.
Zengisar Şûrası, 173.
Zihni Bey (Sinop Mutasarrıfı), 201.
Zile, 99, 360.
Ziraat, 203, 325, 379, -çılar, 362.
Ziraat Bankası, 251, 271, 380, 381.
Zonguldak, 142, 160, 204, 256, 317.
Zulüm, 134, 172, 176, -ler, 207, 347.
Zülfi Bey, 331.
Zülfi oğlu Mehmed, 331.
Zülfikâr oğlu Kadir, 331.
Zürafa, 125.

KİTAP